ERDOĞAN AYDIN

1992
Turan Dursun
Araştırma ve İnceleme
Ödülü

Kur'an ve Din

İslamiyet Gerçeği

I

9. BASKI

KIRMIZI

ISBN 978-975-9169-72-5

KUR'AN ve DİN / ERDOĞAN AYDIN

1. Baskı: Kaynak Yayınları, 1993
9. Baskı: Kırmızı Yayınları, Temmuz 2008

Genel Yayın Yönetmeni: Fahri ÖZDEMİR

Kapak Tasarımı: Akçura Serap ERTEMİN
Düzelti: Esra KOÇ

Dizgi: Kırmızı Yayınları
Baskı ve Cilt: Euromat Matbaacılık

© Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul
Bütün hakları saklıdır.

Kırmızı Yayınları
Bağdat Caddesi No: 142/13 Maltepe/İSTANBUL
Tel: (0.216) 371 36 29

Kırmızı Yayınları, bir OPUS LTD. ŞTİ. kuruluşudur.

www.kirmiziyayinlari.com.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 11
Giriş 17
1. Dinsel Düşüncenin Ortaya Çıkışı ve Evrimi 35
2. Kur'an'a Göre Tektanrıcılığın Oluşumu 57
3. Kur'an'ın Tanrı'yı İspatlama Mantığı 71
4. Allah'ın Kur'an'da Belirlenen Özellikleri 79
5. Kur'an Tahrifattan Korunmuş mudur? 103
6. İçerik ve Biçim Olarak Kur'an'ın Özellikleri 119
7. Muhammed'in Peygamberliğinin Oluşumu ve Gelişimi 145
8. Kur'an'da Peygamber Söylenceleri 177
9. İslamiyet, Kavimlerüstü Bir Din midir? 213
10. Ahiret İnancının Bilimsel Bir Değeri Var mı? 229
11. Kur'an'a Göre Kıyamet, Cennet ve Cehennem 241

Bu çalışmamın ilk anından başlayarak, basımına kadar, pek çok sevgili insanımın değeri büyük katkıları oldu. Bundan dolayı Hasan Yavuzkara'ya, Nimet Demir'e, Hülya Demir'e ve Ayşe Nur Zarakolu'na olan gönül borcumu yineliyorum.

Erdoğan Aydın

Dokuzuncu Basıma Önsöz

1987 yılında tamamlanmış olan bu kapsamlı çalışmanın okuyucuya ulaşabilmesi ancak 1992'de, ***Turan Dursun Araştırma ve İnceleme Ödülü***'nü alması sonrasında mümkün olabildi.

"İslamiyet Gerçeği" üst başlığıyla ve içeriğindeki ana konularına göre 4 cilt olarak basılan bu kitap, ilk baskısından itibaren oldukça geniş bir okuyucu ilgisiyle karşılaştı. Ama belirtmeliyim ki bu ilgi, beni rahatlatmak yerine, eksikliklerinin giderilmesi yönünde sürekli baskı hissetmeme neden oldu. Nitekim elinizdeki 9. baskı, öz olarak hiçbir değişikliğe uğramamış olmakla birlikte, ciddi bir gözden geçirilmeyle, ilk basıldığı tarihlerdeki haline oranla geliştirilmiş durumda.

* * *

Dünyayı cennete çevirme iradesinin ve yurttaş olma özgüveninin yitirildiği her zamanda ve ülkede insanlık, içine girdiği çaresizlik halini dine sığınarak aşmaya çalışmış; umutlarını dinin "öteki dünya" tasavvuruna bağlamıştır. Bu toplumsal psikoloji, aynı zamanda dinin istismarı üzerinden siyasal ve ekonomik iktidarlar kurulmasını da beraberinde getirmiştir.

Dinlerin siyasal yükselişi ile toplumların hak ve özgürlükleri arasındaki ilişki ise, tarihteki tüm örneklerinde de görüldüğü gibi, ters orantılı olmuştur. Yani dinsel kültür ve iktidar nerede yükselmişse, orada sosyal ve siyasal güvenceler aynı

oranda azalmıştır. Dini kendine meşruiyet aracı yapan iktidarlar, halkın hak ve özgürlüklerine karşı daha pervasız davranırken, bilinç ve umutlarını dine bağlayan toplumlar, bu durumu daha kolay kabullenen bir tevekkül (işi Allah'a bırakmak, kadere razı olmak) içinde olmuşlardır. Bu tevekkül hali, her türden sorgulama, anlama ve değiştirme iradesini ve buna bağlı olarak, bilimsel ve felsefi çabayı ortadan kaldıran bir işlev görmüştür. Eşitlik, özgürlük ve bilimsel arayış konusunda kendine çıkış yolu bulamayan toplumsal enerjiler, dinler aracılığıyla, farklı inançtan halklara karşı önyargı ve düşmanlığı kışkırtan bir işlevle yönlendirilmiştir. Dinlerin yeniden yükseldiği dünyada ve ülkemizde geçtiğimiz son 25 yılda görülen de bu gerçekliğin bir kez daha kanıtlanmasıdır.

Felsefi düzlemde aydınlanmadan kaçışa tekabül eden böylesi ortamlar, eşitlik ve özgürlük yanında, aydınlanma için de çaba göstermenin önemini daha da arttırıyor. Elinizdeki kitap, 12 Eylül darbecilerinin toplumu ve yurttaşları sindirmek ve kul bir toplum yaratarak kontrol etmek amacıyla yükselttiği İslamcılığın; tarihsel, felsefi, ahlaki, ekonomik iddialarını, bilimsel ve toplumcu bir gözle sorgulamayı amaçlıyor.

Bu bağlamda Kur'an'ın analitik incelemesi olan kitap, her sorunun cevabının ve her iyi şeyin, yalnız din yoluyla bulunabileceği iddia eden şeriatçı söyleme karşı, gerekçeli bir yanıt ve kapsamlı bir bilgi donanımı sağlıyor.

* * *

Dinin insan bilincinin ürünü olduğunu ve insanlığın ihtiyaçları çerçevesinde, zaman içinde oluştuğunu düşünen bir insanın, din konusunda fikir belirtmeye hakkı olmadığı, çünkü taraf olduğu söylenebilir. Nitekim söylenmektedir de.

Oysa bu iddianın aksine, dine ilişkin nesnel bir çalışma yapabilmek için, ona karşıdan bakabilecek bir bilinç zorunludur. Çünkü ancak dinin cennet ve cehennem basıncından kendini kurtarabilmiş ve aynı zamanda rakip bir dine mensup olmayan bir akıl yürütme ile dine ilişkin bilimsel çalışma yap-

mak mümkün olabilir. Dinlere ilişkin dindar bir bilinçle yapılacak çalışmalar, kaçınılmaz bir şekilde onun yinelenen kutsanmasından başka bir sonuç üretmeyecek, bu anlamda propaganda düzeyinden bilimsel düzeye yükselemeyecektir.

Kaldı ki dine ilişkin dindar bir bilinçle yapılan çalışmaların gelişimi için bile eleştirel çalışmalara ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bu ve benzeri çalışmaların, aynı zamanda şeriatçıları da eğittiğini, gelişmeye ve değişmeye zorladığını özellikle belirtmeliyim. Öyle ki ister bu coğrafyada ister Batı'da olsun, benzer eleştiri ve sorgulamalar, insan düşüncesinin akıl dışı (irrasyonel) yansıması olan dinlerin, görece olarak rasyonel ve çağdaş değerlerle uyumlu hale getirilmesinde, özetle reformasyonunda önemli bir etki gerçekleştirmektedir.

Özetle 9. baskıda ısrarla belirtmeliyim ki bu kitap, İslamiyet'e ve temel kaynağı olan Kur'an'a ilişkin kapsamlı, bütünsel ve çarpıcı bir donanım sağladığı iddiasını, –konuya ilişkin çok daha fazla yayının yapıldığı bugünlerde– daha büyük bir özgüvenle sürdürmektedir.

* * *

Kitabın gerek yazıldığı gerekse basıldığı dönemler, dinci hareketin ciddi ve radikal bir yükselişine tekabül ediyordu. Bu vesileyle kitabın, Giriş ve Sonsöz bölümlerinin daha çok o günlere özgü bir bellek tazelemesi, politik bir arka plan okuması olduğunu belirtmeliyim. Yine de o günleri bugüne bağlayan, kısa bir özet yapmakta fayda olabilir:

Belli bir gelişme düzeyinde elde ettiği özgüvene bağlı olarak İslamcı hareket, başlangıçta uyum içinde olduğu rejimin, vesayetinden kurtulup radikal ve alternatif bir siyasete dönüştü. Bu kapsamda tüm Müslümanların ona tâbi olması, tâbi olmayanların "patates dininden" sayılması, rejime karşı mücadelenin cennete gitmenin zorunlu gereği olduğunun yüksek sesle ifade edilmesiyle keskinleşen bu yükseliş, 1996'da zirveye ulaştı. Ancak hem toplumu hem de rejimi kendine tâbi kılma yönelimiyle belirlenen bu zirve, aynı zamanda İslam-

cılık iddiasının gidebileceği son zirve olup, düşüşünün de başlangıcı olacaktı. Nitekim, İslamcı hareket 28 Şubat askeri müdahalesiyle önce büyük bir basınç altına alınacak, ardından iktidarsızlaştırılıp geriletilmeye başlanacaktı.

Ne ki 28 Şubat 1997 müdahalesi, gerçek bir laikliğin değil, eşitsiz, dışa bağımlı ve anti demokratik nitelikleriyle belirginleşen rejimin, kendini savunarak yeniden organize etmesinin iradesiydi. Bir diğer ifadeyle halkın kullaştırılması misyonuyla beslenip büyütülmüş olan İslamcılığın, rejimi de kendisine göre şekillendirme iradesinin kırılmasından ibaretti.

Bu müdahalenin İslamcı hareket üzerindeki ilk etkisi, iktidar özgüvenini yitirip kendi içinde çözülmeye ve meşruiyet arayışını laik hukuk ve demokrasi söylemine oturtmaya başlaması oldu. Bunu takip eden süreçte, şeriatın günümüzde uygulanabilirliğinin bizzat şeriatçılar tarafından sorgulanması ve İslamcı hareketin bölünmesiyle karşılaşacaktık.

Ancak şeriatçı hareketin totaliter özgüvenini kıran rejim, Türkiye'nin gerçekten laik, demokratik ve sosyal bir devlet olma gereksinimini de ezen, geleneksel yapısını aynı kararlılıkla sürdürecekti. Öyle ki toplumu kontrol altında tutmak için, bir yandan milliyetçiliği geliştirirken diğer yandan, anti demokra-tik mekanizmaları daha da güçlendirdi. Bu yolla, İslamcılığın geriletilmesiyle ortaya çıkan boşluğun, demokratik yönelimler tarafından doldurulması olasılığına karşı önlemlerini sürdürdü.

Ancak anti demokratik yapısıyla milliyetçiliğin, başta adalet olmak üzere, toplumsal hak ve özgürlük taleplerini kendine yedeklemesi mümkün değildi. Sol hareket ise hâlâ yediği darbenin yaralarını saramadığı ve kendisine yönelik baskılar aynı şiddetle devam ettiği için, bu taleplerin fiili temsilcisi olamayacaktı. Dolayısıyla ortada kalan tek örgütlü muhalif güç İslamcı hareketti; ki bu gerçeklikte toplumsal talepleri, görece düzen içine çekilmiş yenilikçi bir kimlikle kendine yedeklemesi zor olmayacaktı. Bu yenilikçi ve muhalif tutum bir yandan yeniden yükselişlerini sağlarken diğer yandan, Ortadoğu'ya yönelik yeni bir projeye yönelen ABD tarafından da özel

destek görecekti. Bu koşullarda reformasyona uğramış İslamcı hareket, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) kimliğiyle 2002 Kasım seçimlerinde tek başına iktidar olmakta zorlanmayacaktı.

Bizzat eşitsizlikçi rejimin büyüttüğü toplumsal İslamlaştırma ve anti demokratik yapıdan beslenen, ama şeriatçılığın katı kalıplarına da artık sığamayan, yani salt laik hassasiyetlere karşı değil, aynı zamanda İslamcı hassasiyetlere karşı da takiyye yapan yeni bir İslamcı hareketle karşı karşıyayız.

Özetle gelinen noktada İslamcı hareket, küresel sermayenin ve emperyalist projelerin işbirlikçisi bir sermaye hareketi olup, başta faiz ve cihat algısı olmak üzere, kendi teorik temellerinde de reform yönelimlerince şekillenmektedir. Tabii bu reformun onu demokratik ve laik bir dinamiğe çevirdiği yanılgısından uzak durulmalı. Ancak bir olasılık olarak kuşkusuz mümkün olan böylesi bir dönüşüm için, hem dışsal basınca hem de bu dönüşümü sindirecek bir içsel hazım sürecine gereksinim vardır.

Bu kısa özetin de işaret ettiği gibi, kitabın yazıldığı dönemden bugüne kadar epey değişim yaşanmış bulunmaktadır. Ancak bu değişimler, rejimin yanı sıra İslamcı hareketin de demokratikleşmeden ve laikleşmeden hala çok uzak olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Bu iki anti demokratik gücün, hem toplumdaki büyük etkinliği hem de aralarında süregelen iktidar kavgası, Türkiye'nin kalkınma, adalet, özgürlük gibi sorunlarının önünde, aşılması gereken ciddi bir engel oluşturmaktadır.

* * *

Bitirirken, kitabımın Türkiye'de ne yazık ki pek çok kitabın yaşadığı yargılanmasından da söz etmeliyim:

6. baskısına hazırlık yaptığımız bir dönemde kitap, N.K. rumuzlu şeriatçı bir muhbir vatandaşın Şişli Savcılığı'na başvurusu üzerine TCK'nin (eski) 175. maddesinin hışmına uğradı. Ankara Cumhuriyet Savcısı'nın, bu rumuzlu muhbirin talebi doğrultusunda hazırladığı, 9 Haziran 1997 tarihli iddia-

nameyle kitabım, "dinlerden birini tahkir etmeye yönelik bir yayın yapmakla" suçlandı. Ankara 2. Asliye Mahkemesi, 19 Ocak 1998'de, bilirkişi incelemesi yaptırmadan, üstelik benim ve avukatımın olmadığı 2. duruşmada ceza kararı verdi. Bu karar, 9 Şubat 1999 tarihli nihai kararla Yargıtay 8. Dairesi tarafından onaylandı. Kitaba yönelen bu anti-laik cezalandırmayı kabullenmem mümkün değildi. Bu bağlamda karar, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Konvansiyonu'nun 30. maddesine dayanılarak, 7 Ağustos 1999'da (no: 50692/99), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınacaktı. AİHM'nin 2006 Nisan tarihli kararında; Türk yargısının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılama hakkını düzenleyen 6. ve ifade özgürlüğünü güvence altına alan 10. maddelerini çiğnediği kararına vardı. Böylece okurun da göreceği gibi kitabın dine hakaret değil, bilimsel bir sorgulama ve inceleme olduğu gerçeği, uluslararası yargı tarafından da onaylanmış oldu.

Tüm bu yargılamalar sürecinde ağabeylerim Av. Hüsnü Öndül, Av. Orhan İzzet Kök ve Av. Fikret İlkiz'e, beni yalnız bırakmadıkları için büyük teşekkür borçluyum.

Bilimin yol gösterici, özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin değer olduğu bir dünya dileğimle...

Haziran 2008

GİRİŞ

1980 sonrasında, dinsel ideolojinin, Cumhuriyet dönemi boyunca görülmemiş yükselişine tanık olduk.

Bu şeriatçı yükselişin nedenleri, öncelikle sosyo-ekonomik yapının çarpıklığında ve bu çarpıklığı koruyan devlet aygıtının artan baskısında aranmalıdır. Mevcut eşitsizlik ve tahakküm ilişkilerinin, son yıllarda artarak kurumlaşmasına karşılık toplumun, haklarını savunacak araçlardan yoksun bırakılmasının neden olduğu çaresizlik, halkın giderek artan bir kesiminin dine sığınmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim 12 Eylül askeri darbesinin başarısı oranında, toplumsal İslamlaştırma hızla artmıştır..

Marx'ın da belirttiği gibi, "din halkın afyonudur, ama baskı altındaki insanın iç geçirmesi, taş yürekli bir dünyaya karşı başkaldırı duygusunun ifadesi ve ruhsuz koşulların ruhudur". Sol hareketin ezildiği koşullarda, eşitsizlik ve adaletsizliğin bunaltıcı baskısına karşı, halkın geleneğe sığınarak kendisini savunma tepkisi, dinci hareketin olağanüstü büyümesine zemin hazırlayan başlıca sosyo-psikolojik neden oldu.

Diğer yandan, eğitim sisteminin bilimsel-felsefi bilinç vermekten uzak gerici karakteri, eşitlikçi ve özgürlükçü fikirlerin yığınlara ulaşmasının önüne dikilen güçlü engeller ve devletin tercihleri doğrultusunda tek tipleştirici ve koşullandırıcı medya politikaları, bu yönelime güçlü bir zemin sağladı. Özellikle12 Eylül ile birlikte sola ve genel olarak demokratik hak

ve özgürlüklere karşı, yürütülen yoğun saldırıya paralel olarak toplum, bir sosyal kontrol mekanizması olarak dinsel tevekküle yöneltildi. Bu çerçevede, İslamcı örgütlenmelerin desteklenmesi ve düzene karşı tepkilerin dine yönlendirilmesi de dinsel siyasallaşmaya uygun bir ortam sağladı.

Tarihsel olarak ömrünü tüketmiş olan dinin, politik ve toplumsal düzlemdeki bu olağanüstü yükselişinin, hiç kuşkusuz bir de uluslararası boyutu var. Bu kapsamda şu iki faktörün özellikle belirginleştirilmesi gerekiyor:

1) Sosyalist hareketin dünya çapında içine girdiği tıkanıklığa bağlı olarak, dünyanın cennete çevrilebileceğinden yana yaşanan umutsuzluk, dine sığınma ve "öbür dünya"da umut arama yönelimini güçlendirmiştir.

2) Emperyalizm ve işbirlikçileri, sömürü ve dünyevi adaletsizliğe karşı çıkan toplumsal tepkileri etkisizleştirmek ve çarpıtmakta gördüğü işlev bağlamında dinsel düşünceye alabildiğine yoğunlaşan ve organize destekler sunmuşlardır. Emperyalizmin bu tutumunda; özellikle Sovyet cumhuriyetlerine karşı, dini inancı bir Truva Atı olarak kullanma taktiğinin başarılı olmasının da önemli bir etkisi olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'a yaptığı haksız müdahalenin tepkileri ve Polonya'da halkın kilise önderliğinde, sol iktidara karşı yürüttüğü mücadele, emperyalizmin dini kullanarak saldırıya geçmesinde büyük avantaj elde etmesini sağlıyordu. İşte bu koşullarda ABD, "Yeşil Kuşak" politikasıyla, İslamcılığı, bütün İslam inançlı toplumlarda etkin kılmaya yönelik, sistematik bir çaba içine girecekti. Bu çerçevede Suudi ve Körfez rejimleri önemli bir destek misyonu yüklenirken, İslamcıların Afganistan'daki silahlı savaşına ek olarak, özellikle Türkiye ve Pakistan'da işbirlikçi askeri rejimlerin, her türden ilerici muhalefeti kanlı bir şekilde bastırması İslamcılığı güçlendirdi. Hemen hemen tüm Müslüman nüfus ağırlıklı ülkelerde, toplumdaki dinsel eğilimlerin güçlendirilmesine yönelik eğitim ve yayın politikası izlendi. Bunları tamamlamak üzere, İslamcı örgütlere gösterilen hoşgörü arttı ve işbirliğinde yapılmaya başlandı.

* * *

Söz konusu bu dinsel yükselişin, Türkiye'deki yansıması ise şöyle biçimleniyordu:

12 Mart 1971 darbesi, dönemin Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç tarafından, "sosyal uyanışın, ekonomik kalkınmanın önüne geçtiği" şeklinde gerekçelendiriliyor ve bunun gereği olarak da sosyal uyanış ezilmeye çalışılıyordu.

Ne var ki 12 Mart sonrasında sosyal uyanış yenilenen bir hızla ileri atılacak, başta gelir adaletsizliği olmak üzere her türden hak ve özgürlük ihlaline karşı mücadele, artan oranda toplumsal destekle yükselecekti. Bu durumda sosyal uyanışı tekrar geriye çekme ve onun gelişme olanaklarını engelleme, rejimin temel sorunu haline geliyordu. Sosyal uyanışa tahammülü olmayan bir ekonomik ve siyasal yapılanmayla karşı karşıyaydık; ne sermaye birikimleri ne de otoriter siyaset geleneği buna uygundu. Bu durum, her türden hak mücadelesinin pasifize edilmesine yönelik yasal ve yasadışı zor kullanımına neden oldu. Bunun yanında eğitim ve medya aracılığıyla sosyal sorumluluk ve hak arama taleplerinin içi boşaltılarak çarpıtılmasına yönelik sistemli bir ideolojik saldırı gündeme geldi. Ancak salt ezme, ideolojik koşullandırma ve yasal restorasyon toplumcu taleplerin etkisiz kılınması için yeterli olmuyordu, çünkü toplumcu güçler bu süreçte çok güçlü bir alt yapı edinmişti. Bu koşullarda imdada, topluma aşılanan dincilik yetişti. Askeri diktatörlük dönemlerinde gasp edilen temel hakları geri kazanma mücadelesinin sonraki süreçte gelişememesi için, tevekkül bilincinin toplum içinde alabildiğine güçlendirilmesine gidilecekti.

Geçtiğimiz süreç temel hakların bastırılması için beslenen faşist milis, bunu başaracak yeteneklere sahip olmadığını göstermişti. Her ne kadar onun sayesinde emek güçlerinin gelişimi kimi yerde engellenmiş, grevler kırılmış, muhalif yerleşim birimlerinde büyük katliamlar örgütlenmiş, gelir adaletsizliği korunmuş, hak istemleri sindirilmiş veya şoven koşullandırmalarla çarpıtılmış ise de ülke genelinde emek hareketinin

gelişimi engellenememişti. Üstelik faşist milis, bizzat düzenin kendini yeniden üretme koşulları için gereken "huzur ve güvenlik" ortamını ortadan kaldıran yoğun bir şiddete neden olmuştu. İşte bütün bunlardan ders çıkarılarak 12 Eylül darbesi sonrasında yeni bir yol arandı ve sorunun çözümü, mevcut dinsel potansiyelin tüm topluma yayılmasında görüldü. 12 Eylül'ün resmi ağızlarında ifadesini bulan mantık, şuydu:

Bu gençler dinine bağlı –Türkçesi, her şeyin Allah iradesi dahilinde düzenlendiği, dolayısıyla sorunların çözümü için "öbür dünya"ya iman edip gerçek yaşamda "kader"e razı olmak gerektiği bilincine sahip– olsaydı bu sorunlar yaşanmayacaktı!

Kuşkusuz sorun bir "gençler" ve "vuruşma" sorunu değil, aksine yaşanan bunalımların yükünün bilinçlenen kitleler tarafından kabullenilmemesi idi. Zaten engellenmek istenen de buydu. O halde diğer düzenlemelerin yanı sıra, kitleleri tevekkül içinde tutup, düzene muhalif potansiyelin ideolojik açıdan saptırılması için uygun bir araç bulunmalıydı. Ve bulundu: Din!.. Türkçülüğe ek olarak artık İslamiyet de toplumu tek tipleştirmenin ve kontrol altında tutmanın temel aracı haline gelecekti.

Zaten Türkiye çapında yaygın ama suskun olan, Kemalizm'in susturduğu bu İslamcı potansiyelin uyandırılması, özendirilmesi ve solun ezilmesiyle oluşan boşluğun bu yolla doldurulması, sorunun çözümü olarak düşünüldü.

Bu bağlamda;1980'li yıllarda, Türkiye'de din; toplumcu ve bağımsızlıkçı muhalefete karşı, "dalgakıran" işleviyle siyasal arenanın ön saflarına sürülecek, geçmişte faşist milise yüklenen misyonu yüklenmeye yöneltilecekti. Bu sayede düzen, yoğun eşitsizlik nedeniyle gelişen haklı tepkilere karşı, kendini ek bir ideolojik güvence ile desteklemiş olacaktı. Her ne kadar, İslamcılığın, Batı-Hıristiyan düşmanlığı temelinde, uluslararası sisteme ve Batılı yaşam tarzına karşı, muhalif bir potansiyeli varsa da "kaz gelecek yerden tavuğun esirgenmemesi" mantığıyla bu kadarına razı olunuyordu. Kaldı ki bizzat

Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilen "Yeşil Kuşak" politikası da bu rızanın bizzat emperyalizmin iradesi dahilinde olduğunu gösteriyordu.

İslamcı bilinç, sömürünün kaynağına değil, sadece biçimlere muhalifti. Buna karşılık, sömürünün kendisini Tanrı katında kutsayıp dokunulmazlaştıran, bir nitelik sergiliyordu. Üstelik insanlara kader ve şükür kavramlarını aşılıyor ve onları sömürü karşısında edilgen kılıyor, kitle tepkilerini giyim ve yaşam tarzlarına indirgiyor, biçim ve kültürde Batı düşmanlığı gibi ayrıntılara yöneltiyordu. Boşluk kabul etmeyen siyasal arena için, böyle yüzeysel bir muhalefetten iyisi can sağlığıydı.

Nitekim ABD temsilcileri, "Biz Türkiye'nin İslam geleneklerine bağlı olmasını destekliyoruz," (Richart Burt) derken bunun rahatlığındaydı. Üstelik Türkiye'deki tarikat ve İslami sermaye kurumlaşmasının, esas olarak anti-komünist ve sağcı karakterinin de farkındaydılar.

Esasen, sınıflı toplum düzeninin en az tepkiyle devamı için, dinin özendirilmesi anlayışı yeni değildir. Dinlerin halk arasında güç kazanması süreci, hep egemenlerin kendini tehlikede hissettiği zamanlara denk gelmiştir. Eşitsizlikçi düzeni Tanrı katında kutsamak, meşrulaştırmak, karşı gelinmez hale getirmek, kendini emniyete almanın en emin yolu olmuştur. I. Napolyon'un sözleri, bu keyfiyetin çarpıcı ifadelerinden sadece biri:

"Din olmazsa bir devlette düzen nasıl korunabilir? Servet eşitsizlikleri var olmadan toplum var olmaz; din olmadan da servet eşitsizliklerini sürdürmek olanaksızdır. Karnı tıka basa dolu bir adamın yanı başında bir başkası açlıktan ölmekte ise, berikinin bu durumu kabullenmesi için bir yetkili makamın çıkıp ona, 'ne yapalım, Tanrı'nın dileği böyle,' demesi gerekir. Bu dünyada zenginler ve yoksullar olması gereklidir; ama öteki dünyada o sonsuzluk âleminde bölüşüm başka türlü olacaktır."[1]

---

[1] Maurice Duverger, *Politique Socialicce*, s. 241.

Bu alıntıyı aktaran M. Aşık şöyle devam ediyor: Liberal ekonomi bir yandan toplumda ekonomik bunalımları derinleştirecek, bir yandan ayakta dimdik yoluna devam edecek, nasıl olur bu? Olmaz... Mutlaka payanda lazım. O payandanın da en uygunu, din sömürüsü. (...) Amaçları kendi beceriksizliklerini ve yağma düzenlerini, inanmış kitlelere, 'Eee, her şey Allah'tan,' diye yutturmak![2]

* * *

1980'lere gelindiğinde Türkiye'nin egemenleri, parçası oldukları emperyalist-kapitalist sistemin de dayatmasıyla, emek gelirlerini en alt düzeye indirerek ülkenin uluslararası sermaye için bir cennet haline getirilmesine yöneliyordu. Bu düzenlemenin önünde engel olarak dikilen 1961 Anayasası'nın kısmi demokratik yapısı ile emek güçlerinin örgütlü mücadele bilinci vardı. 12 Eylül askeri darbesiyle her ikisinden de kurtulmayı başarırken, diğer yandan da dinin toplumsal etkinliğinin artırılmasına yöneldiler.

İşte bu rota içinde Kemalist laikliğin de köklü inkârı olan Türk-İslam sentezi, devlet kurumlarında hızla palazlandı. Tarikatlar, sola karşı görülmemiş bir yok etme politikası yürüten 12 Eylül darbecilerinin desteği ile örgütlenmelerini hızla güçlendirdiler. Düzene karşı tepki içinde olan her kesimden insana, toplumcu-yurtsever düşünceler yasaklanırken, dinsel ve milliyetçi-ırkçı görüşler yaygınlaştırılacaktı. Bu çerçevede tüm toplumcu-yurtsever muhalefet odakları, yanında Cumhuriyet'in laik kazanımları da dağıtılıyor, halk sınıflarının tepkilerini dışa vurmak için tek seçenek olarak şoven milliyetçilik ve dincilik kalıyordu. Bu yönelim çerçevesinde, sadece Kürt ulusal kimliğine değil, aynı zamanda şeriatçılığa karşı da –Kemalizm'in sembolleri olan– Türk Dil Kurumu (TDK) ve Türk Tarih Kurumu (TTK) kapatılıp yerlerine Türk-İslam sentezini resmi ideoloji olarak benimseyen Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurulu

---

[2] *Milliyet* gazetesi, 4 Aralık 1986.

(ADTYK) kuruluyordu. Demokratik değerler açısından yine ikili karakter taşıyan Öğretim Birliği Yasası'nın Kürt kimliğini asimile eden yanları korunurken, şeriatçılığa karşı olan taraflarını devre dışı bırakan kurumsal değişikliklere gidiliyordu.

Kamuoyuna "Kara Ses" diye sunulan Cemalettin Kaplan'ın döneme ilişkin şu değerlendirmesi de çok ilginç: "Yani bakınız, askerler ne diyorlar, biz Kemalizmin bekçileriyiz! Yoo, siz Kemalizmin bekçileri değilsiniz, diyorum ben, taviz verdiniz. Eğer siz Mustafa Kemal'e bağlı olsaydınız, din dersine müsaade etmezdiniz. Çünkü Mustafa Kemal din derslerini kaldırdı. Ben bilirim. Demek ne oluyor? Kemalizm lafta!"

Röportajında bu sözleri aktaran Örsan Öymen, sonraki bir makalesinde, askeri yönetimlerin gerçekte her seferinde dinsel gericiliğin gelişme olanaklarını genişlettiğini vurgulayarak diyor ki: "12 Mart'tan daha geniş kapsamlı bir yasaklar paketi ile gelen, hem siyasal hem de toplumsal yaşamı garnizon disiplinine göre düzenlemeye çalışan 12 Eylül'den sonra ne olmuştur? Lodosun sahile bıraktıkları yeni yeni ortaya çıkıyor: Laikliğin ve Kemalizm'in ödünsüz savunucuları, devletin din işleriyle görevli memurlarına Rabıta adlı Aramco destekli şeriat örgütlerinden aylık bağlatabilmiştir. Hem de 12 Eylül müdahalesinin üzerinden 6 ay geçtikten sonra çıkan bir Bakanlar Kurulu kararı ile."

Teoman Erel de aynı günlerde, üretime dönük bir eğitim sistemine yaşamsal gereksinim içinde olan bir ülkede, imam hatip okulları sayısının çığ gibi artışına dikkat çeker: "1985 istatistiklik yıllığına göre ülkemizdeki imam hatip okullarının sayısı 715, öğrenci miktarı 221.991'dir. Bütün Türkiye'deki tarım okullarının sayısı ise 23, öğrenci miktarı 2640'tan ibarettir. İmam hatip lisesi sayısı 375, klasik lise sayısı 2168'dir. İmam hatip liselerinde okuyan öğrenci sayısı 85.157, klasik liselerde okuyan öğrenci toplamı 878.294'tür. Bu kadar imama ihtiyaç var mı? Yok ise İslami eğitimin böyle artması nedendir? Acaba hedef, eğitimi tümden İslamlaştırmak mı?"[3]

---

[3] *Milliyet* gazetesi, 30 Ekim 1986.

Ortaöğretimde bu yaygın imam hatipleştirme ve bundan da önemlisi din derslerinin anayasal bir zorunluluk haline getirilmesi, ayrı din ve mezheplerden öğrencilere bile zorunlu Sünni/Hanefi eğitimi yaptırılması, durumun niteliğini daha da netleştiriyor. İlkokuldan başlayarak, üniversite de dahil tüm öğretim kurumlarında, yanı sıra Diyanet, TRT, Vakıflar, yurtlar vb. her türden resmi, gayri-resmi kurum tarafından yürütülen dinsel propaganda ile de tablo tamamlanıyor.

Gelinen noktada artık din, halkın masum ve saygın inancı olarak birey ve Tanrı arasında vicdani bir tercih olmaktan çıkarılmış, düzenin kendini yeniden üretmesine ve toplumu buna uygun şekillendirmesine hizmet eden, politik işlevli bir ideoloji haline getirilmiştir. Ve tabii bu durumda, sözcüğün gerçek anlamında laiklikten söz etmek imkansız hale gelmiştir. Aksine, İslamcı hareketin hızla büyümesini sağlayan bir Sünni devlet kurumlaşması ile karşı karşıyayız. Oysa laiklik, devletin din destekçiliğini dışlar ve her türlü dini ve din dışı inanç ve vicdan özgürlüğü karşısında tarafsız bir güvence oluşturmasını zorunlu kılar.

* * *

Yeni dönemde hızla tırmandırılan İslami akımlar içinde, birinin özel konumu vardır: "Türk-İslam sentezi" adı ile anılan ve 1980 öncesinde sadece faşist milis hareket tarafından savunulan bu görüşün ayrıcalığı, devlet katında hızla kabul görmesi ve neredeyse resmi görüş haline gelmesidir. 12 Eylül sonrası merkezi ideoloji, Türk-İslam sentezi olmuştur artık. Ön planda, içeriği boşaltılmış olarak özenle tutulan "Atatürkçülük"e rağmen TRT, Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, ADTYK, vb. kurumlardan topluma aşılanan görüş, Türk-İslam sentezi denen fikir sefaletidir.

Öz olarak Türkçülükle cilalanmış bir İslamcılık olan bu görüş, toplumsal kontrol mekanizması işleviyle biçimlendirilmiştir. Asyacı bir ırkçılıkla, özde onunla uzlaşmaz olan ümmetçi bir İslamcılığın eklektik birliğinden oluşan Türk-İslam

sentezi, her pragmatist görüş gibi tutarlı bir bütünsellikten yoksundur. Türkçülüğün yanı sıra İslamiyetin de politik bir sermaye zırhı haline getirilmesi demek olan Türk-İslam sentezi, sömürü ilişkilerini korunmak ve toplumsal gericiliği diri tutmak için ne lazımsa onların eklektik birliğinden oluşur. Bir yandan dizginlerinden boşanmış bir anti-komünizm ve emperyalizm işbirlikçiliği yaparken diğer yandan, Hıristiyan ve Musevi dinleri ve demokrasi, aydınlanma, laiklik ve evrensellik gibi her türlü Batılı kavrama düşman bir tutum içindedir.

Yani sömürü ilişkileri, sistem içi jandarmalık ve emek düşmanlığı ile Batı'nın en gerici uzantısı olmasına karşılık, onun gerek dinsel gerek burjuva ilerici öğelerine karşı açık bir düşmanlık...

Japon kalkınmasına öykünen bir teknoloji tapınmacılığı yanında en uç düzeyde "manevi değerler" edebiyatı...

Bir yandan İslamiyet katı bir biçimde sahiplenilirken, diğer yandan onu belirleyen temel öğe günümüz sermaye çıkarları olduğundan, faizciliğin en ince demagojilerle savunulması... Yani Tanrı'nın temel emirlerinden birinin pervasızca devre dışı bırakılması...

İslamiyetle eşdeğerde tutuluyor görünmesine rağmen, değerler kapsamında Türk kültürüne, geçmişe ırkçı ve kaba bir tapınmadan başka bir şey bırakılmaması...

Bir yandan "demokrasi ve milli irade"den yana görünürken diğer yandan bunların gereklerinin, bir avuç insan tarafından, binlerce yıl öncesinde dondurulan bir "milli kültür" cenderesi içinde tutularak devre dışı kalması...

Sentezin en önemli temsilcisi, Aydınlar Ocağı'nın Başkanı Süleyman Yalçın'ın şu sözleri, oldukça çarpıcı: "Tarihimiz içinden gelen ana çizgi dışındaki görüş ve inançları, milli kültür politikası içinde düşünmek kabil değildir. (...) 55 milyon insanın 26-28 milyonu istedi diye milli mutabakat değişir mi? Bu mutabakat üzerinde, toprağın altında yatan milyonlarca Türk'ün söz hakkı yok mu?"[4]

---

[4] *Cumhuriyet* gazetesi, 21 Nisan 1987.

Burada da açıklıkla görüldüğü gibi Sentezciler, tarih boyunca egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda savaşlara sürülmüş, Viyana kapılarında, Sarıkamış'ta, Yemen'de, Balkanlar'da, Kore'de kırdırılmış Anadolu insanlarının cesetlerini bile çağdaş insanlık değerleri ve gelişen talepleri ezmenin sermayesi yapabilmektedirler.

Özetle, 1980 sonrasında, bağımlı ve kapitalist düzenin korunması için toplumun çatısına zorla oturtulmaya çalışılan Türk-İslam Sentezi; pragmatist, akademik tutarlılıktan yoksun, sermayenin çıkarları adına emeğin çıkarlarına karşı totaliter bir tutum içindedir. Bu nedenle de kendi çıkarlarına yabancılaşmaya koşullandırılmış, hak ve özgürlük bilincinden yoksun bir toplumu amaçlayan, ırkçı, dinci, eklektik bir ucubedir.

Ben bu çalışmamda, Türk-İslam sentezinin kendine temel yapıp toplumda canlandırmaya çalıştığı siyasal İslamın (şeriatçılığın) köklerine uzanacak; yani bir inanç olmanın ötesinde, politik ideoloji olarak İslamcılığın kendisini irdeleyeceğim.

Bu noktada hemen belirtmeliyim ki toplumcu bakış açısına sahip bir kişi olarak, halkımızın anlam dünyasını zenginleştiren bir inanç olarak algıladığı biçimiyle dine karşı değilim. Sorunun bu yanı, tıpkı başka inançlarda olduğu gibi, kişilerin kendi özel yaşamına ilişkin hak ve özgürlükler alanıdır. Aksine, özellikle belirtmeliyim ki, ben ve benim gibi düşünen kişiler bu anlamda dinsel inanç hakkına da saygılıdırlar. Halkın ve ülkenin çıkarlarına karşı sorumluluk gereği olarak karşı olduğum şey; dinin, ikiyüzlü bir yaklaşımla, "bilime uygun" ve "yüksek ahlakla özdeş" gösterilmesi ve "bir yönetim biçimi olarak temel sorunlara çözüm getirme yeteneğinde" olduğu iddialarına yansıyan politik bezirgânlıktır.

* * *

Sorunu irdelemeye geçmeden birkaç noktaya daha değinmeyi özellikle gerekli görüyorum:

Bilindiği gibi şeriatçılık, eskiye öykünen bir zihniyet olup,

"Asr-ı Saadet" adı verilen İslamiyetin ilk dönemini bir mutluluk tablosu olarak yansıtır. Bu çerçevede İslam'a dört elle sarılma halinde, gelişme sorununun çözüleceği, huzurlu bir topluma ulaşılacağı varsayılır. Bu temelsiz iddialara inandırıcılık kazandırmak için –Suudilerin doğrudan işbirlikçileri dahil– İslamcılar, günümüzde gerçek İslam toplumunun olmadığını söyler.

Oysa bugün Suudi Arabistan, İran ve şeriatla yönetilen diğer ülkelerde ne kadar eşitsizlik yaşanıyorsa "Asr-ı Saadet"te de öyle yaşanmaktaydı. Kaldı ki bu durum, "kimini sınırsız zengin kimini zelil" (aşağıların aşağısı) (Âl-i İmran-26-37 vd.) yapan "Allah'ın adaleti"nin de doğal gereğidir. O dönemde de her seferinde 40'larca develik kervanlarla malına mal katan sömürücülerle bir salkım üzümü, eli kesilme pahasına çalacak kadar sefalet içinde insanlardan oluşan, korkunç bir eşitsizlik vardı. Nitekim 3. Halife Osman, ayaklanan Müslüman halk tarafından öldürülüp cesedi çoğunluğun nefreti nedeniyle Müslüman mezarlığına bile kabul edilmeyerek Yahudi mezarlığına gömülecekti.(*) O dönemde de her türlü Bizans oyunu ve zorbalık vardı,(**) günümüz şeriat düzenlerinde de vardır.

Özetle, bir düzen olarak şeriat, ne ahlaki ne toplumsal ne siyasal ne de ekonomik düzeyde, bırakalım günümüzü, Muhammet ve 4 halife döneminde de sorunlara adil ve özgürlükçü bir çözüm üretmek yeteneğinden yoksundu. Dolayısıyla sorunların alabildiğine karmaşıklaştığı günümüzde, onun sorunları çözmesinden söz etmek tam bir aldatmacadır.

(*) Nitekim İslam'ın önüne geçemediğini kabullendiği sefalet neden ile Ömer, halifeliğinin bir döneminde el kesme cezasını kaldırmak durumunda kalmış, Türkçesi, Allah'ın kesin bir emrini devre dışı bırakmış, "Allah'ın hükümlerini" mutlak görmediğini göstermiştir.

(**) Bu durum özellikle halife seçimlerinde uç boyutlara varmış, suikast, hizipleşmeler, ayaklanma ve on binlerce Müslüman'ın birbirini katlettiği savaşlara dönmüştür. Gerçeği merak edenler, Ebu Bekir'in, Muhammet'in cesedini ortada bırakmak pahasına Ömer'le ittifaka girerek, Ali vb. pek çok İslam ileri geleninin olmadığı bir platformda, hilafete nasıl el koyduğunu, arkasından Muhammet'in mirası olan bahçeyi kızı Fatma'nın elinden nasıl aldığını, Ali ve taraftarlarına karşı yapılan sindirme eylemlerini, daha sonra Ömer, Osman, Ali ve Muhammet'in torunları Hasan ve Hüseyin'in bin bir entrika ile ardı ardına nasıl katledildiğini, iktidar aracılığıyla aktaba zengin etmenin en uç örneklerini, saygın İslam tarihçilerinin kitaplarından öğrenebilir. Özetle ilk dönemin sonraki dönem şeriat düzenlerinden farklı olmadığı, tarihsel bir gerçektir.

"Dine sarılırsak gelişmiş, güçlü bir topluma varılacağı" iddiası da aynı düzeyde gerçek dışıdır. Nitekim başka toplumların kılıç zoruyla boyun eğdirilebildikleri ve fetihlerle onların birikimlerini talan edebildikleri dönemler hariç, Müslüman toplumlar yoksunluk koşullarında yaşayagelmişlerdir. Esasen şeriat egemenliğinde üretim ve teknolojinin geliştirilebildiği ve bu eksende diğer toplumlara karşı bir üstünlük sağlanabildiğinin örneklerine tanık değiliz.

Diyeceğim; "dinden uzaklaştığımız için bu hallere düştük, o halde Tanrı'nın desteğini kazanmak için dine sarılalım, Tanrı kendine inananları korur, yüceltir, kâfirlere ise yardım etmez," gibi yaklaşımlar, öncelikle Müslüman halkları kandırmaya yönelik, onların 'kâfir' egemenlere daha çok bağımlılaştırmaktan başka sonuç üretmeyen bir demagojiden başka bir şey değil.

* * *

Belirtme gereği duyduğum bir başka sorun da türban takma eylemi ile bağlantılıdır. Kuşkusuz türban ve türban için mücadele kadın kimliği ve insanlık açısından ciddi bir yabancılaşma göstergesidir; ki bu gerçeği, İslam'ın kadına bakış açısının irdeleyeceğimiz üçüncü ciltte ayrıntılarıyla göstereceğim. Ancak bunu yasaklarla çözmeye kalkmanın demokrasi açısından kabul edilemez olduğu da açık. Üstelik sorunun bu kadar politikleştiği bir atmosferde bu yasakçı yaklaşımın, şeriatçıların toplumsal hegemonyasını artırmaktan ve onları mazlum durumuna sokmaktan başka işe yaramadığı görülüyor. Toplumcu güçler açısından, reşit insanların inançlarına, giyimine ve yaşama tercihlerine baskı uygulamanın, kabul edilemez olduğunun altını kalınca çizmek durumundayız. Sorun, laik olmak iddiasındaki eğitim kurumlarından geçmiş insanların, türbanı namus ölçütü görmeye başlamasına neden olan, çarpıklıkta aranmalıdır. Dolayısıyla çözüm de öncelikle, İslamcı koşullandırma mekanizması olarak çalışan eğitim sistemini değiştirmek; laikliği, kadınların hak ve eşitliğini, aydınlanmayı çocuklarımıza öğreterek içselleşmesini sağlamaktır.

Öncelikle bazı iktidar organlarının türbana yönelik yasakçı tavrının, laikliğin kapsamlı olarak çiğnenmesinin yarattığı tepkiler karşısında, bir çeşit günah çıkarma psikozu olduğu belirtilmeli. Açıktır ki din dersini zorunlu kılan, öğrencileri her alanda dinsel koşullanmaya tabi tutan, Diyanet kurumu aracılığıyla toplumu dinsel hegemonya altına alan devlet düzeninin, türbana karşı çıkması yapısal bir tutarsızlık örneğidir. Yapılması gereken şey insanların türban takmasını yasaklamak değil, ama onları çağdışı koşullandırmalara sürükleyen çarpık eğitim düzenini ve adaletsizlikler dahil bir dizi gerici uygulamayı değiştirmektir. Unutulmamalıdır ki yeni dönemde birdenbire çoğalıveren türbanlı kızlarımız, onları baş açmaya zorlayan rejimin uyguladığı eğitim politikası ve adaletsizliğin de ürünleridir.

Diğer yandan bu noktada uygulanan çifte standart da gözden kaçmamaktadır: Örneğin grevlere, devrimci ve yurtsever tepkilere ve demokratik üniversite amaçlı dernekleşme ve eylemlere, insan hakları, barış, hatta Türkçeyi geliştirme amaçlı dernek kurma çabalarına karşı, görülmemiş bir tahammülsüzlük sergileyen iktidar, türban yasağına karşı gerek üniversite içinde gerekse dışında yürütülen, uzun süreli eylemlere hoşgörünün de ötesinde destekleyici tavır göstermektedir. Demokratik hak ve özgürlükler uğrunda mücadele edenler kitlesel olarak gözaltına alınıp hapse atılırken, devrimcilerin anaları bile ölümle sonuçlanacak şekilde dövülür ve onlarcası hapsedilirken, türban temelindeki eylemlerde tıpkı Süleymancı yurtlar sorununda olduğu gibi birdenbire "insan hakları" anımsanıvermektedir.

Bu açıdan Başbakan Özal'ın; "Eğer ki Batı'yı ölçü alıyorsak, Batı'da bu tür meseleler çok rahat konuşulur," yaklaşımı, devletin yasaları kullanımdaki keyfiliği açısından oldukça ilginçtir.

Sorunun ortaya koyduğu üçüncü gerçek ise, toplumcu güçlerin, Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesi yanı sıra türban sorununda da görüldüğü gibi her türden ifade özgürlü-

günü savunmalarına karşın, şeriatçı çevrelerin, bu konuda en küçük çaba harcamayarak demokrat bir kimlik sergilememesidir. Daha ötesi İslamcı örgütlülüğün çoğunluğu, toplumcu güçlerin ezilmesi eyleminde geçmiş dönemin faşist milisinden geri kalmayacak bir gericilik, saldırgan ve yasakçı kafa yapısı sergilemektedir. Geçmişte "Kanlı Pazar" örneğinde olduğu gibi, egemen sınıf çıkarlarının maşası olarak ellerini anti-Amerikancı, toplumcu güçlerin kanına bulayanlar, son yıllarda yeniden ve özellikle Ramazan aylarında yoğunlaştırdıkları terörü, en son Van'da üniversite öğrencisi Mehmet Şirin Tekin'i katlederek yinelemişlerdir.

Hemen belirtelim ki cennetin hurilerine kavuşmak, cehennemin ateşinden kurtulmak için, yani alenen bir karşılık gereği yatırım olarak başvurulan oruç eylemi adına, kendileri gibi düşünmeyen insanlardan zoraki saygı beklemek, saygın bir inanç refleksi değil, bir ilkel zorbalıktır. Diyeceğim; insana yakışan tavır, kendi inancı gereği belli eylemleri desteklerken, kendi inancını paylaşmayanlara karşı da hoşgörülü olma erdemini gösterebilmektir.

* * *

Türkiye'de halen devletin de desteğiyle önemli bir ideolojik hegemonya geliştiren şeriatçılığın teorik dayanaklarının, bilimsel ve toplumcu açıdan irdelenmesi zorunludur. Bu kapsamda, şeriatın egemen norm olması halinde gerçekleştireceği toplumsal düzenleme üzerine de bu önsöz kapsamında birkaç söz edelim:

Bilinci soldan etkilenmiş kimi kuraldışı İslamcı aydınların iddialarına rağmen şeriat, temel insan haklarına karşıt bir düzendir. Nitekim tarihsel süreç incelendiğinde, insan haklarının, hep dinlere ve dini de kullanarak halkı denetim altında tutan krallara, halifelere rağmen geliştiğini görürüz. Buna karşılık dinlerin tarihi, babadan oğla geçen tek kişilik iktidarlar ve bunların keyfi davranışlarıyla uyum içinde geçmiştir. Hak ve özgürlükler temelinde halk yönetimi olarak demokrasi, yani

asgari eşitlik hakkı, temel özgürlükler olarak herkesin eğitim, sağlık, çalışma, tatil, vb. hakları ve cinsler arası eşitliğin güvence altına alınmasını sağlayan bir düzen, tüm dinler gibi İslamiyetin de gündemine hiçbir dönem girmemiştir. Dinlerin köleci dönemde belirlenen kuralları, açık ve katıdır. Tanrı buyruğu olarak sunuldukları için de kendilerini sorgulatmaz, hayatın zorunlu gereği olan değişimi kabul etmezler.

Milli Gazete yazarı Abdurrahman Dilipak'ın ifadesi ile "İslam demokrat değildir. Rasyonalist de değildir. İslam'ın kendi değerleri ve ölçütleri vardır. (...) Dinde zorlama yoktur ama İslam'da vardır. Bir insan bu sözleşmenin altını imzalamışsa ve bunlara uymuyorsa cezalandırılır. Mesela başı açık gezemez Müslüman kadını, alırsın cezalandırırsın. Müslüman olduğunu söyleyen kişi oruç yiyemez. Her çocuk 18 yaşına gelince dinden çıkabilir. Ama insan bu hakkıyla ilgili süre geçtikten sonra dinden çıkarsa öldürülür..."[5]

İleri bölümlerde Kur'an'dan yaptığımız aktarmalarda görüleceği gibi, şeriat insan kişiliğini yok eder, onu haklarıyla değil, bir cendere gibi olan "ilahi görevleriyle" sınırlar. "Öbür dünya"nın bitmez işkence tehditleri yetmezmiş gibi, bu dünyada da çok ağır bir baskı atmosferi kurar.

Kaldı ki "18 yaşında dinden ayrılınabilir" yaklaşımı da, ancak bir aldatmaca örneği olabilir. Çünkü İslamcılık, küçükten başlayarak cennet, cehennem masallarıyla insanları koşullandırır. Minicik kız çocuklarının başını örterek, daha o yaşta onları cinsel bir nesne olarak gördüğünü ortaya koyar ve baskı altına alır. 10 yaşında namaz kılmayan çocuğun dövülmesini emreder ve genel olarak sopayı; "cennetten çıkma" temel terbiye aracı olarak kutsar. Yine minicik çocukları, anlamadan Arapça Kur'an'ı ezberlemeye zorlar ve bu yolla onların mantıklarını, soru sorma ve itiraz etme, neden arama ve anlama yeteneklerini köreltir, koşullanmışlıklarını pekiştirir. Üstelik ana-babayı, kendi cennetleri için çocuklarını Müslüman yetiş-

[5] *Yeni Gündem* dergisi, s. 43.

tirme baskısı altına alır. O yüzden, böyle bir atmosferde 18 yaşına gelindiğinde, İslam'ı terk etme hakkından söz etmek bir aldatmacadır. Çünkü kendini kuşatan baskı ortamı bir yana, bu çocuk 18 yaşına geldiğinde, eğer ortalama üstü bir sorgulama yeteneği gösteremiyorsa şeriatı sorgulayacak bilinçten de yoksun olacaktır.

Şeriat kendine ve insan ruhunun Tanrı tarafından belirlendiğine gerçekten de güvenmiş olsaydı, bunun tutarlı gereği olarak çocuğun doğumunda nüfus cüzdanına "İslam" yazdırmaz, veya İslami koşullanma dolayısıyla "kâfir" düşmanlığıyla biçimlendirmez, 18 yaşına geldiğinde çocuğun kendisi hakkındaki kararın kendisi tarafından verilmesine saygılı olurdu. Özetle, her insanın geçireceği değişime bağlı olarak, hangi yaşta olursa olsun, bir inançtan vazgeçme hakkının olması gerekir. İslamiyet, egemen olduğu toplumda tek tek insanların onu özgürce seçmesine de izin vermez. Aksine, onları Müslüman olmaya zorunlu kılar. Çünkü bilir ki küçük yaştan başlanarak dinsel koşullandırmaya tabi tutulmamış bir çocuk, o yaştan sonra da dinsel söylencelere ihtiyaç duymayacaktır. Bundan dolayı şeriatın 18'inden sonra dinden döneni katletme yaptırımındaki vahşet bir yana, 18 yaş öncesi çocuğa yönelik politikası da insanlığın evrensel kazanımlarıyla bağdaşmaz.

Elbette ki çocuğun eğitiminin küçükten başlatılması gerektiğine ilişkin bir eleştirimiz olamaz. Aksine bunun zorunlu olduğu inancındayız. Ancak söz konusu olanın bir eğitme-öğretme eylemi değil, bir koşullandırma olduğunun ayrımını koymalıyız. Keza öğretilenlerin de yurtseverlik, eşitlik ve adalet bilinci, insan haklarına saygı, bilim sevgisi, insan sevgisi, –insan haklarına karşıt olmamak kaydıyla– farklı düşüncelere, farklı dinlere saygı, ezmeye ve sömürmeye karşı çıkma, vb. erdemler, keza tarih, dilbilgisi, fizik, matematik, felsefe, vb. bilgiler olmadığı anımsanırsa durum değişecektir.

* * *

Şeriata dayalı bir devlet düzeninin niteliğine ilişkin Prof.

Dr. Münci Kapani'nin genel belirlemeleriyle sorunu toparlayalım:

"Her şeyden önce bu devletin demokratik bir devlet olmayacağı açıkça bellidir, zira İslami esaslara göre egemenliğin halka ya da millete ait olması diye bir şey kesinlikle söz konusu olamaz. Gökyüzünde olduğu gibi yeryüzünde de egemenliğin tek bir sahibi vardır, o da Allah'tır. Yöneticisi de, yönetileni de mutlak olarak Allah'ın iradesine boyun eğmek zorundadır. Bu irade, şeriat kuralları içinde kendini gösterir. Şeriat ona inananlarca, Allah'ın iradesini belirleyen ilahi bir yasa olduğundan hiçbir şekilde tartışılamaz ve en küçük bir noktası bile değiştirilemez.

Temel kaynağını Kur'an'dan alan şeriat, sadece iman ve ibadetle ilgili esaslar getirmekle kalmaz (zaten öyle olsaydı ortaya pek bir sorun çıkmazdı). Bunun yanı sıra ekonomik ilişkilerden devlet yönetimine, kadın-erkek ilişkilerinden davranışlarına, yiyeceklerine, içeceklerine ve giyeceklerine kadar hayatın her yönünü kapsayan ayrıntılı düzenlemeler koyar. Bu bakımdan şeriat düzeni tam anlamıyla 'totaliter' bir nitelik taşır.

Peki bu düzen içinde insan haklarının, kişisel temel özgürlüklerin yeri nedir, diye sorulacak olursa onun yanıtı da bellidir: Şeriat düzeninde bu kavramların yeri olamaz. En başta vicdan ve inanç özgürlüğü diye bir şey söz konusu değildir. Düşünce özgürlüğü açısından da aynı şey söylenebilir. İslam topluluğu içinde Müslüman olarak dünyaya gelen kişi istese de istemese de şeriat kurallarına, bu kuralların getirdiği emirlere ve yasaklara kesinlikle uymak zorundadır. ..."[6]

Şu gerçeğe özellikle dikkat çekmekte yarar var: Dinler özgür düşünceyi, farklı olma hakkını, özellikle de kendilerine yönelik çözümleme ve eleştiriyi hep bastırarak bu günlere gelmiştir. Tarih boyunca örneklerini bolca gördüğümüz bağnazlıklar, kendilerini, "dine, Allah'a, peygambere sataşma", vb.

---

[6] *Cumhuriyet* gazetesi, 7 Nisan 1987.

bahaneyle gizlemiş olsa da yapılan, özgüven yoksunluğunun dışavurumundan başka bir şey değildir. Söz konusu olanın "insan ürünü bir ideoloji değil, ilahi olduğu" iddiası da anımsanırsa, bu özgüven yoksunluğunun daha da büyük boyutlarda olduğu ve Allah'ın onu koruyabilecek güçte olduğundan şüpheye düşme ile örtüştüğü ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla İslamiyeti korumak adına yapılan koşullandırma, yasaklama, ölüm fetvaları ve katliamların ortaya koyduğu biricik gerçek, söz konusu kesimlerin Allah'a, onun gücü ve etkinliğine besledikleri inanç eksikliğidir.

Gerçekten inanan ve güvenen kişiye düşen tutarlı tavır, Allah'ın, kendi mantığı içinde cezalık davranışları, gereken zaman ve yerde nasılsa cezalandıracağı, eleştiri ve suçlamaların ise gerçek Müslümanlar açısından nasılsa etkili olamayacağı, çünkü insanın düşünsel dönüşüm ve eylemleri de dahil her şeyin Allah tarafından belirlendiği, birileri sapıyorsa (Kur'an'î belirlemeyle) bunun zaten Allah'ın iradesi dahilinde olduğu, özetle Allah'ın her an, her şeye egemen mutlak bir güç olduğuna inanmak ve rahat olmaktır. Bunun aksi her davranış, hele saldırganlık yönelimleri, tartışma götürmez biçimde, böyle davrananların inançlarından yana taşıdıkları güvensizliğin ve anti demokratik karakterlerinin dışavurumudur. Daha ötesi bu, Kuran'ın mantığına göre, iradelerini Allah'a ortak koşmaları, dolayısıyla "kâfir"liğin en büyüğüdür.

Ağustos 1987

Birinci Bölüm

DİNSEL DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE EVRİMİ

Din, en yalın tanımla; "insanların anlayamadıkları, karşısında güçsüz kaldıkları doğa ve toplum olaylarını, tasarladıkları doğaüstü gizemsel nitelikli güçlerle açıklamaya yönelmeleri olgusu"dur.[1]

Din, toplumsal bir olgu olması yanında, aynı zamanda tarihseldir. Yani insanlık tarihinin bir aşamasında ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, onu oluşturan nedenlerin ortadan kalkmasına, ona duyulan sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik ihtiyaçların ortadan kalkmasına paralel olarak, gelecek süreç içinde yok olacaktır.

Neredeyse bir milyon yıla uzanan insanlık tarihi içinde, dinsel inanç sadece son 20-30 bin yıl içinde saptanabilmektedir. Üstelik burada söz konusu olan tektanrılı bir dinsel inanç olmadığı gibi, saptayabildiğimiz dinsel inançlar da kendi içinde mekân ve zamana göre oldukça büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bu dinsel inançlı süreç içinde çok küçük bir zaman aralığı kaplayan tektanrıcılık ise, büyüden, totemcilikten, çoktanrıcılıktan başlayarak şekillenen dinin çok daha ilkel biçimlerinin, süreç içinde geçirdiği evrimin sonucunda oluşacaktır.

---

(1) Ö. Ozankaya, *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü.*

Dinin tektanrılı biçiminin tarihi, onun ilk tarihsel belgesi Tevrat yazmaları ölçüt alınırsa, günümüzden en çok 3 bin yıl öncesine götürülebilir. Tarihsel belgelerin de kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkta gösterdiği gibi, bunun öncesinde tektanrılı din yoktur. Diğer yandan bu 3 bin yıllık sürecin, bin yıldan uzun ilk döneminde tektanrıcılık, insanlığın çok ama çok küçük bir topluluğuyla sınırlı kalacaktır.

Gerçekten de bu 3 bin yıllık tarih içindeki ilk bin yıllık süreçte, tektanrılı din düşüncesi, yalnızca İbrani kavmine özgü kalacaktır. Buna İbrani kavmi içinde bir muhalif akım olarak ortaya çıkan Hıristiyanlığın, yeraltında yaşamak zorunda kalacağı yaklaşık 325 yıllık süreyi de ekleyecek olursak, tektanrıcılığın dünyada etkin bir inanç haline gelmesinin tarihi iyice kısalacaktır.

Tektanrıcılığın etkinlik süreci, Roma İmparatoru Konstantin'in İ.S. 325'te Hıristiyanlığı resmi din kabul etmesi ile başlayacaktır. O zamana kadar bilinen dünya nüfusunda hâkimiyet kurması için ise İslami yayılmanın başarıya ulaşacağı İ.S. 750'lere kadar beklemek gerekecektir. Tektanrılı din inanışının bu büyük atılımından sonra bile dinin totemli, büyülü, çoktanrılı ilkel biçimleri, dünya nüfusunun bütünü içinde hâlâ, tektanrıcılıktan daha büyük bir etki alanına sahipti.

Görüldüğü gibi dinsel düşüncenin ortaya çıkışı, tektanrıcı inanca doğru değişimi, insanlar arasında yayılması her devirde insanın ve siyasetin geçirdiği evrime bağlı olarak şekillenmiştir.

Tabii, bugün ulaştığımız uygarlık düzeyi ile karşılaştırıldığında çok ilkel kalmakla birlikte, dinlerin ortaya çıkışı için insanlığın belli bir uygarlık düzeyine ulaşması gerekmiştir. Bunun için insanlığın, belli soruları sorabilmesi ve belli yanıtlarla bunları karşılayacak kadar gelişmesi gerekecekti. Özel olarak tektanrıcı dinlerin ortaya çıkıp gelişebilmesi için ise, bunun da ilerisine geçilmesi, farklı uygarlıkların birbirleri ile ilişkilenmesi ve soyut aklın gelişiminin belli bir düzeye ulaşmasına gereksinim vardı. Özetle diğer bilgi ve birikimlerimizi elde

edişimizde olduğu gibi, dinlerin gelişiminde de önsel olarak gökyüzünden indirilmiş bir şey söz konusu olmamış; her şey insanın, insanlığın gelişimiyle, karşılaştığı sorunlar ve bunlara açılım getirme kapasitesiyle doğrudan ilgili ve onun ürünü olmuştu.

İ.Ö. bin yıllarında Ortadoğu halkları, tektanrıcılığın ortaya çıkışı ve gelişimi açısından öncü bir misyon üstlendi. Ortadoğu uygarlığının en önemli iki merkezi olan Mısır ve Mezopotamya arasında kalan Filistin, dünyanın dinsel bakımdan açıklanışı konusundaki sıçramanın merkezi oldu.

"Yerel koşullar kendilerini evrenin işleyişini yeniden açıklama çabasına itince, ellerinin altında bir değil, birbirleriyle yarışan iki düşünce sistemi bulan" İbraniler, "bu koşullarda uygar toplumların mitoslarının, olduğu gibi özümlenerek ya da küçük düzeltmelerle benimsenerek, yerel gereksinimlere ve yerel geleneklere uydurmak" yerine "daha özgür ve daha kökten bir tanrısal esini ortaya çıkarmak olanağı"[2] buldular.

"İnsanın doğaüstü ilişkilerinin yeniden tanımlanması yolundaki bu uğraşıda, Filistin'de odaklanmış ve İbrani kutsal yazılarına geçirilmiş olan Yahudi geleneği, yaşamsal bir önem taşıdığını kanıtladı; çünkü yalnız çağımızın Yahudiliğinin değil, aynı zamanda Hıristiyanlığın ve İslamlığın da kaynağı durumuna"[3] geldiler.

Esasen çoktanrıcılıktan tektanrıcılığa geçişin bir diğer önemli nedeni de Kenan ülkesini ele geçirmeye çalışan İbranilerin, Kenan'ın bereket kültlerini düşmanlaştırma gereksinimiydi. "Bu durumda Filistinlilere ve öteki komşularına karşı savunma gereksinimi, İbranileri bir kralın önderliğinde birleşmeye zorlayınca, önce Saul, sonra Davut için savaşan güçlü kişiler, doğal olarak, Yehova'nın savaşçı sancağı altında toplandılar."[4]

Bu süreçte Musa'nın "yasalar derlemesinin ve halkını Mısır'ın öfkesinden kurtararak gücünü kanıtlayan bir savaş

---

(2) William H. Mc Neill, *Dünya Tarihi,* s. 79.
(3) Age., s. 80.
(4) Age., s. 82.

tanrısının siyasal ya da kültürel birlikten yoksun bir kabilenin yararına olacağı açıktı. Bundan dolayı, Yehova dininin, Kenanlılara karşı girişilen askeri eylemler için derlenip toparlanma merkezi durumuna gelmesine şaşırmamak gerek."[5]

Giderek "İbrani peygamberleri, Kenan'ın istilasında olduğu gibi Yehova'yı bir kabile savaş tanrısı saymak yerine, Yehova'nın kudretini evrenselleştirerek, Yehova dinine yeni bir biçim vereceklerdi."[6]

Bu bağlamda İbrani tanrısı "Yehova, her zaman halkından tüm rakiplerini reddederek kendisine karşı başka tanrılarla bölüşemeyeceği tam bir bağlılık göstermelerini isteyen, kıskanç bir tanrı olmuştur. Bu nedenle, İbrani peygamberlerinin Yehova dinini uzlaşma tanımaz bir tektanrıcılık yolunda geliştirmeleri bir ölçüde kolaylaşmıştır. Ortadoğu'da başka hiçbir halk hem tektanrıcı olup hem de geleneksel inançlarına bağlı kalamazdı."[7] İbraniler, özgün koşulları nedeniyle bunu başaracak ve tektanrıcı dinsel inancın öncü kavmi rolünü üstleneceklerdi.

Ancak tektanrıcı din düşüncesinin egemen bir konum kazanarak yaygınlaşması, İbranilerin içinde şekillendikleri koşulların ufkunu aşmaktadır. Bunun sonucu olarak Yahudi dini, sadece tanrının tek ve mutlak olduğunu savunmakla kalmayacak, aynı zamanda onu 'milliyetçi' bir perspektifle salt kendilerine özgü bir tanrı olarak insanlık karşısında daraltacaklardı. Tektanrıcı din düşüncesinin yaygınlaşması, Nasıralı İsa'nın, Kudüs'ten başlayıp ta Roma'ya kadar tüm ezilenlerin anlam dünyası gereksinimini karşılayan, onların bu ruhsuz dünyanın acılarına katlanmalarını ve bunun için gerekli dayanışma ve öte dünya umudu geliştirmelerini sağlayan çıkışıyla başlayacaktır. 300 yılı aşkın dönem boyunca baskı ve zulüm görmelerine rağmen, ezilenlerin ruhu olarak yaygınlaşacak olan İsevi tektanrıcılık, nihayet Roma İmparatoru Konstantin'in

(5) Age., s. 80.
(6) Age., s. 82.
(7) Age., s. 82.

(İ.S. 311-337) onu benimsemeye karar vermesiyle, Roma İmparatorluğu'nda egemen inanç olacak ve imparatorluğun geniş topraklarında yaygınlaşarak maddi bir güç haline gelecektir.

Görüldüğü gibi tektanrılı dinlerin dünyadaki etkinliğinin tarihi 1600 yıldan ibarettir. Bundan önce tek tanrının, yarattığı varsayılan insanlık üzerinde yaygın bir etkisi bulunmamakta, insanlığın yaygın bilinci onu tanımamaktadır. Dinsel inanç sistemlerinin ilk saptandığı 20-30 bin yıl öncesine gittiğimizde, dinin ilkel biçimleri olan totemci ve takip eden süreçte oluşan çoktanrıcı dinsel düşünüş biçimleriyle bile karşılaşmıyoruz.

Demek ki din üzerinden siyaset yapanların, "insanların hiçbir zaman dinsiz yaşamadıkları" iddiasında en küçük bir doğruluk payı yoktur. Dolayısıyla tektanrılı din kitaplarının yazdıkları gibi, insanın atasının tek Tanrı'ya tapan, onunla konuşmuş, bir din bilincine sahip ve cennetten kovulmuş "Âdem" adlı özel biri olduğu iddiası da insanların hiçbir zaman dinsiz yaşamadıkları iddiası gibi bir boş sözdür.

Bu noktada haklı olarak, "Yaratıcının yarattıklarını başıboş bırakması düşünülebilir mi?" diye sorulabilir. Gerçekten de bir yaratıcı varsa düşünülemez. Ama sürece insanlık tarihinin olguları temelinde baktığımızda, dinle insan ilişkisinin, hem zaman içinde hem de değişime uğrayarak oluştuğuna görüyoruz. Bu, insan ve bir bütün olarak doğa tarihinde, tanrıya yer olmadığı, onun insanlığın bilim öncesi bilinci ve korkuları tarafından yaratıldığı gerçeğinin biricik kanıtıdır.

Gerçek şudur: İnsanlık tarihinin belli bir olgunluk evresinde, insanın bilinci artık pek çok şeyi algılayacak ve ona neden arayacak denli gelişti. Ne var ki o nedeni bulmak için henüz çok ilkeldi. İşte dinler, insan bilincinin tam bu evresinin ortaya çıktı. Yani nedeni aranan ancak yanıtı, o aşamada henüz bilimsel olarak verilemeyen pek çok soruya, basit, bilim dışı, ama insanın nedensellik ihtiyacını karşılayan yanıtlar sunan bir bilinç düzeyinin ürünüydü. Bu aşamada din, avlanma ve üretme eylemine yardımcı ruhlardan başlayarak, "bu

dünya"daki her türlü yoksunluğa karşı her şeye sahip olunabilecek bir "öbür dünya" hayaline kadar, insanın o dönemdeki pek çok sorununa ruhsal tatmin düzeyinde karşılık veren bir işlev görüyordu.

Diğer bir ifadeyle din, sorma ve anlama gereksinimi duymaya başlayan insan bilincinin, kendine bir anlam dünyası kurma, dolayısıyla manevi tatmin gereksinimini karşılıyordu. Tanrıları icat eden ilkel insan bilincinin, kuşkusuz tutarlılıkla, ispatla, bilimsellikle bir ilişkisi yoktu. Onun, yaşadıklarının nedenleri konusunda açıklamalara ihtiyacı vardı sadece. O günlerin bilinç düzeyine uygun düşen gizem dolu, mistik açıklamalar ise soyut inanç sistemi ile karşılanabilirdi. Bu yüzden de yığınsal düzeyde uydurup geliştirdiği din ve Âdem masallarını doğru dürüst sorgulamadı bile.

Bu süreçte "Din düşüncesini, dinsel tapınmayı hazırlayan ilk etmen, kavranamayan ve nedenleri açıklanamayan doğa olaylarıdır. Bu olaylar ortaya ne kadar şiddetli, ne kadar görkemli çıkar, bunlar henüz gelişip aydınlanmamış ilkel insanın yabanıl duygularını etkiler ve onun hayal gücü bu olayların şiddeti, ürkütücülüğü ve esrarengizliğiyle ne kadar çok uyarılırsa, insanın, gözü önünde olup bitenin düzenleyicisi ve nedeni sayacağı bir varlığa ilişkin tasarım ve düşünceleri de o kadar canlı ve hayal gücü yönünde zengin olacaktır."[8]

İnsanlığın ulaştığı nedensellik bilinci, karşılaştığı zorlukların nedenleri hakkında, örneğin, yıldırımın, depremin, yağmurun, gecenin, gündüzün, doğumun, ölümün, nereden geldiği, nasıl oluştuğu hakkında bir yanıt üretmeyi gerektiriyordu; ki dinsel yanıtlar tam da bu ihtiyaçtan çıktı ve o günün bilincinin ürünü olarak şekillendi. Kendi hayatında eylemin amacı ve nedeni olduğunu kavrayan insan, kendini aşan şeyleri de kendini aşan bir gücün iradesine yordu. Ruhları, gizli güçleri, tanrıları ve nihayet her şeyi kapsayan tek tanrıyı böyle keşfetti; bilinç düzeyinin gelişimine bağlı olarak değişen bu

[8] Auguste Bebel, *Hz. Muhammed ve İslam Kültürü*, s. 19.

güce/güçlere secde etti, kurban kesti, yakardı, kendisine mutluluk ve bereket getirmesini, yokluktan, afetten korumasını diledi, yanıtını veremediği soruları ona bağlayarak ruhunu huzura kavuşturdu.

Tabii dinsel düşüncenin, sadece sıradan insanın anlam dünyası ihtiyacıyla örtüşen bilincinin, saf bir yansıması olduğu da düşünülmemeli. Çünkü dinler ve onların hızla yaygınlaşması, aynı zamanda ortaya çıkan sınıfsal ayrımların, dolayısıyla egemen azınlığın çoğunluğu yönetme ihtiyaçlarının da bir yansımasıdır. Bu durumu özellikle egemen dinlerin, sorunlara karşı 'şükür', 'tevekkül', 'kader', bu dünyanın 'boş ve geçici', gerçek mutluluğun ise 'öbür dünyada' olduğu gibi yaklaşımlar öneren yapısında çok daha net görebiliyoruz.

Elbette ki sorgulayan, araştıran düşünürler her zaman olmuştur. Öyle ki, antik çağ Yunanistan'ında ve diğer toplumlarda "Tanrıların politik hesaplarla halkı sömürmek için ileri sürülmüş uydurmalardan başka bir şey olmadığını" (Podikos) söyleyecek denli ileri görüşlü düşünürler ortaya çıkmıştır. Keza Tanrı inançlı oldukları halde en ileri dinler olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyetin savunucuları tarafından dinsizlikle suçlanacak denli din kalıplarını aşan, pek çok noktalarda bu kalıpları reddeden düşünürler her zaman olmuştur. Kimi demagoglarca, eserlerinden çıkarılan sınırlı cümlelerle kamuoyuna farklı biçimde sunulmalarına rağmen; İbn-i Sina, Farabi, İbn-i Rüşt, yanı sıra Descartes, Spencer ve daha pek çokları...

Belli bir bilinç aşamasında insanlığın, yanıtını veremediği sorular karşısında masalsı, üstelik kendisine "öbür dünya" gibi mutluluk düşleri sunarak avutan bir anlam dünyasına gereksinimi oluşmuştur. Bu aşamada insanların bilinci, bilimin, bilimsel düşüncenin henüz çok gerisindedir. Onlar; doğa olayları konusundaki ilkelliğin ve köleci egemen sınıf ideolojisinin belirlediği o atmosferde, nesnel bir durum olarak kolaycılığa, ama duygusal beklentileri ile uyumlu en basit açıklamaya razı olma yoluna sığınmış ve gerçekliğine inemedikleri her sorunun altında doğaüstü güçler bularak kendilerini avutmuşlardır.

Fransız düşünürü Comte de Volney, Les Ruines (Yıkıntılar) adlı kitabında, dinin oluşumunu şöyle anlatmaktadır:

"İlk insanların hiçbir düşünceleri yoktu. Önce kollarını, bacaklarını kullanmasını öğrendiler. Gittikçe, babalarının deneylerinden yararlanarak geliştiler. Yaşama araçlarını sağlama bağladıkça zekâları, ilkel ihtiyaçlar zincirinden kurtularak, dolayısıyla anlamlara, sonuç çıkarmalara yöneldi. İnsan zekâsı, giderek soyut bilgileri kavramak gücünü de kazandı. Yeryüzünde kendilerinden başka birçok varlık kaynaşıyordu. Bu varlıkların çoğu karşı gelinmez nitelikte güçlüydüler. Ateş yakıyor, gök gürlemesi ürkütüyor, su boğuyor, yel sürüklüyordu. Uzun yıllar bu etkilerin nedenlerini düşünmeden katlandılar. Bütün bunların neden böyle olduklarını anlamak isteyen ilk insan şaşkına döndü. Sonra, şöyle düşünmeye başladı:

Onlar kendisinden güçlü, kendisinden üstündüler. Tanrı düşüncesinin temeli budur. Kimileri acı, kimileri tatlı etkiler uyandırmaktadır. Acıyla etkileyenlerden korkuyor, onlardan uzaklaşmak istiyordu. Tatlıyla etkileyenlere umut bağlıyor, onlara yaklaşmak istiyordu. İşte korku ve umut gök ölçüsünün ilk ilkeleri böylece doğdular. Kendisi nasıl bir başkasını itmek isteyince itebiliyorsa; onlar da yakmak isteyince yakabiliyorlardı. Şu halde onlarda da kendisininki gibi bir irade, bir zekâ olmalıydı. İşte Tanrılık irade, Tanrılık zekâ düşüncesi böyle doğdu. Kendisine kötülük etmek isteyen bir soydaşının önünde nasıl alçalıyor, ona nasıl yalvarıyorsa ötekilerinin önünde de alçalabilir, onlara da yalvarabilirdi. İşte ilk yere kapanışı, ilk dua. Yoluna engel olan doğa yer değiştirmesi için yalvarırken onu düşüncesinde varlıklaştırdığının, ilk düşünce varlıklarını yaratmaya başladığının farkında bile değildi. Kendisinden güçlü, kendisine üstün olan bu düşünce varlıkları pek çoktular. Şu halde evren sayısız Tanrılarla doluydu (Politeizm). Bunların kimisi iyilik ediyordu, kimisi kötülük. İyilikle kötülük, iyilikçi ruhlarla kötülükçü ruhlar, birçok din sistemine yerleşen iyilikçi Tanrılarla kötülükçü Tanrılar böylece doğdular. İşte ilk insanların dini böyle başladı.

(...) Yolculuktan dönen Fenike gemicileri okyanusun öbür ucundaki ölümsüz bahar ülkeleri, kuzey bölgelerinin ölümsüz gecelerini anlata anlata bitiremiyorlardı. İşte cennet ve cehennem düşünceleri bu hikâyelerden doğdu. Yüzyıllardan beri öldükten sonra ne olacağını kendi kendine soran insan, bu yerlerde yaşayabilmek düşüncesinden hoşlanıyordu. Böylelikle sevgili ölülerini barındırabilecek bir yer de bulmuş oluyordu. Sonsuz bahar ülkesi çekiyor, sonsuz karanlık ülkesi korkutuyordu. Şu halde iyiler birinciye, kötüler ikinciye gitmeliydiler. Bundan da Tanrı tüzesinin (adaletinin) insanların tüzelerindeki yanlışları düzelttiği düşüncesi doğdu."[9]

Özetlersek, yüz binlerce yıl boyunca din düşüncesinden uzak yaşamış olan insanlık, "İlkel komünal toplum biçiminin belli bir aşamasında, kavranılamayan doğa güçleri karşısında insan güçsüzlüğünün bir yansıması olarak dini oluşturmuştur."[10] Bu buluş toplumun o aşamadaki ideolojik ihtiyaçlarının da bir sonucuydu.

Dinin kökeni olarak ele alabileceğimiz ilk olgular büyü ve totemdir. Bunların ortaya çıkış nedenleri ise yine insanın yaşam koşulları ve o dönemde henüz oldukça ilkel olan bilincidir. O dönemde insanlar, "kabilede birlikte yaşadığı kimseler ve avlandığı hayvanlara karşı işe yaradığını gördüğü yöntemlerle doğayı kendisine yardımcı olmaya razı edebileceğini, kandırabileceğini düşündü. Tekniğin yetersizliğinden artakalan boşluğu doldurma ihtiyacından 'büyü' doğdu ve gelişti. Yanı sıra ilkel kabile insanları, yararlı her hayvan ya da bitkiyi belli bir kabilenin ya da kabilenin bir bölümünün totemi yaparak, suretler ve semboller kullanarak ya da temsili danslarla hayvanın ya da bitkinin bollaşıp çoğalmaya teşvik edilebileceğine inanıyorlardı. Bu inanç aynı zamanda farklı totem grupları arasında besin değiş tokuşuna yol açtı. İnsan ilişkilerine, yiyecek ve süslerin üleştirilmesine dair karmaşık sosyal kurallar,

---

[9] Akt. Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 105-106.
[10] A.g.e.

böylece tek bir karmaşık sisteme bağlanabildi. Totem kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalındığı sürece kabilenin üremesi ve besin ikmali güven altına alınmış sayılıyordu. Toteme ilişkin olarak, bazı kişilere, hayvanlara ya da nesnelere birtakım güçler atfedilir oldu. Bu arada da ve bu çerçevede tabular, kutsallıklar ortaya çıktı, giderek bunların gereğine uygun çok katı kurallar oluştu ve kurallara aykırı davranışlar korkunç biçimlerde cezalandırıldı."[11]

"Giderek insan bilincinde [bir kısmını Kur'an'da da göreceğimiz, E.A.] efsaneler oluştu. Gerçekte bütün efsaneler, ilk belirlenişlerinde, dönemlerinin teknik ve sosyal örgütlenme düzeyini yansıtırlar; fakat kabilenin, hatta tüm evrenin hayatının devam etmesi için gerekli sayılan ayinlerle ilişkili olduklarından, efsaneler koşullardan daha yavaş değişirler ve daha çağdaş terimlerle yeniden yorumlanana kadar çok kere anlaşılmaz olurlar. Cennet bahçesi (İrembağı) efsanesi örneğin, ilk başta avcılıktan tarımcılığa geçişi yansıtmaktaydı. Ama sonraları tabu, cinsiyet, bilginin kötülüğü, Tanrı'ya körü körüne itaat ve ilk günah fikirlerini dile getirmekte kullanılmıştır. Efsaneler değişik kabilelerin efsaneleri de olsalar, kolaylıkla birbirine karışıp oldukça tutarsız ortak bir mitoloji oluştururlar. Yalnız dinlerin akideleri değil, bilimin teorileri de bu gibi efsanelerden kesintisiz bir gelenek içinde türlü değişikliklere uğrayarak bize kadar gelmiştir."[12]

Totemcilik, denilebilir ki insanlığın ilk dinidir. Sonraki tektanrılı dinlere göre ilkel, ama öz olarak onunla aynı kaynaklardan (insan ilkelliğinden) beslenip aynı işlevi gören (insanın kendini avutması) ve aynı nitelikte bir inanç biçimidir. Zaten on bin yıllara yayılan bu süreçte tektanrıcı dinler de, bu ilk ve ilkel din bilinci olan totemizmin gelişmesinden oluşacaktır. Genellikle hayvan ya da bitki çeşitlerinde ifadesini bulan totemler, bunların yanı sıra değişik kabile ve süreçlerde bulut,

---

(11) J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 72.
(12) Age., s. 73.

ay, yağmur, güneş, rüzgâr, ateş, su, deniz vb. şeylerde de ifadesini bulur. Ancak totem, gerçekte bu hayvan, bitki ve doğasal varlıkların kendisi değil, onların içinde veya onlarda sembolleşen bir güçtür. İşte "totem, bu kişiliksiz madde dışı gücün (mana) çeşitli varlıkların içine girmiş maddesel biçimidir. Eşdeyişle maddesel bir Tanrı'dır. Bu açıdan bakılınca bu ilkel tasarımının, Hıristiyanların İsa'da cisimleşen Tanrı tasarımlarından hiçbir farkı yoktur. Yani İsa da bir totemdir."[13] Ki zaten ruh, Tanrı, tektanrıcılık hep bu totemciliğin evriminin ürünleri olarak ve onun düzeltilip geliştirilmesi şeklinde totemin türevleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim İslamiyet öncesi putlara inanç da çoktanrılı bir totemcilik, yani inanılan Tanrıların bu putların kişiliğiyle sembolleşmiş durumlarına tapınma şeklindeki ifadesidir.

Totemci inanç biçimini takip eden süreçte dinsel düşünce, ruhçuluk biçiminde gelişti. Bu gelişim sayısız ruh ve takiben tanrılar, sonra bunların en büyükleri olduğuna inanılan tanrıların tanrısı (büyük ruh) ve nihayet tektanrı düşüncesi şeklinde bir evrim izledi.

Önceden de işaret ettiğimiz gibi bu süreç salt düşünsel bir süreç değildi. Aksine, insanlık tarihinde başlayan sınıflaşma ve eşitsizlik ilişkilerinin gelişimine paralel olarak, bu sürecin ideolojik ihtiyaçlarını karşılayan ve dönemin maddi ilişkileri üzerinde yükselip biçimlenen bir gelişmeydi. Egemen güçler, insan bilincinin gelişmesinin o aşamasıyla örtüşen, ancak eşitsizlik ve egemenlik ilişkilerini de meşrulaştıran, kutsayan dinsel normların oluşumunda önemli bir işlev görmüşlerdir.

"İlkel düşüncenin belirli bir aşamada taklitçi ya da sembolik büyüden kopup ayrılan bir başka veçhesi, ruhların gerçek dünya üzerinde etkili oldukları ve onun içinde denetlenmeleri ya da yatıştırılmaları gerektiği düşüncesiydi. Ruh kavramının kendisi de hayli karmaşık bir düşünce ürünüdür. Muhtemel olarak, ölüm olgusunu kabul edememekten doğmuş-

---

[13] Orhan Hançerlioğlu.

tur. Nitekim mezarlara konulan eşyaların da gösterdiği gibi ilk ruhların her bakımdan cismani olduklarına inanılıyordu. Ama hayattayken kabilenin üyesi oldukları için öldükten sonra da onunla ilişkilerinin sürdüğü farz olunuyordu. O zamanki inançlara göre ruhlar doğa üzerinde tıpkı canlı insanlar gibi doğrudan eylemle ya da büyü aracılığıyla etkindirler ve ilkin hiç de insandan daha güçlü değildirler. Ruhun (nefes, can, psyche) –ölümde bedenden ayrılan şeyin– bedenden ayrı ve göze görünmeyen ama yine de etkin bir hayata sahip olduğu sanısı daha sonra geldi.

Ruh kavramı eninde sonunda birbirinden apayrı iki kavrama bölünecekti. Bunlardan biri güçlü bir adamın ruhunun efsanevi bir kahraman yoluyla bir Tanrı'ya dönüşerek dinin odak noktası olmasıydı."[14]

Ruhun Tanrı'ya dönüşümü süreci bizzat canlıcı (ruhçu) düşünürlerce şöyle açıklanmaktadır:

"Ruh, bedenle ilişkili olmakla beraber, bedene bağlı değildir; çünkü dilediğince çıkıp dolaşabilmektedir. Ne var ki, insanın yaşamında ruh bedenden çıkıp gezip dolaştıktan sonra yeniden bedenine girer ve orada oturur. Ama insan ölüp de bedeni çürüyünce bu ruh oradan kaçar, bedeninden kurtulur. Ve insanlar arasında serbestçe gezip dolaşmaya başlar. İşte bu serbest ruh tin'dir. Dilediği insanın bedenine girer. Ve ona iyilik ya da kötülük eder. İnsanlar bu tinlerin kötülüklerinden kurtulup iyiliklerine kavuşmak için onlara adaklar vermeye, kurbanlar kesmeye, onlardan dileklerde bulunup dualar etmeye başlamışlardır. İşte tin böylece Tanrılaşmıştır. Bu olay ölümle gerçekleştiğinden ilk Tanrılar ölü ata ruhlarıdır. İlk kurban kesme ve dua etme yerleri de mezarlıklardır. Ata ruhlarına tapımı, doğaya tapım izlemiştir. Çünkü ilkeller tüm doğanın ölmüş ata tinleriyle dolu bulunduğunu varsaymışlardır."[15]

---

[14] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 80.
[15] Tylor'dan aktaran: O. Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 351.

İşte ata ruhlarında ifadesini bulan ilkel tanrı tasarımları giderek seçmeci bir yaklaşımla büyük ruhların (tanrıların) bulunmasını getirmiştir. Deniz Tanrısı, Güneş Tanrısı, Yer Tanrısı, Gök Tanrısı vs... Bu arada ata ruhlarına tapınma ve her canlıdaki ruhların varlığı düşüncesi de devam eder. Ancak asıl inisiyatif artık sivrilen seçkin tanrılardadır. Onların gücü ve aralarındaki ilişkiler onlara tapınan toplumlar genelinde efsanelere, kurallara, yasaklara, ayinlere dönüşür. Bu süreç aynı zamanda ilkel insanlığın açıklayamadığı ve kendisinden zarar ve fayda gördüğü doğa güçlerine, tıpkı köleci dönem egemen sınıflarına olduğu gibi kulluk yaparak, adaklar adayarak onların desteğini veya merhametini kazanmak şeklinde, çağdaş insanlık erdemlerine yabancı bir ruh halinin ürünü olarak kurumlaşır.

Bilimsel araştırmalar sonucunda, bu süreçte değişik toplumlarda 300 milyondan çok –evet 300 milyondan çok– tanrı adı saptanmıştır. Sayının şaşkınlık verici çokluğu, bir yandan insanların çok küçük, birbirinden yalıtılmış topluluklar halinde yaşıyor olmalarının, diğer yandan da ilkel insan bilincinin cehalet ve çaresizlikle tanrılar üretmekteki olağanüstü yaratıcılığının göstergesidir.

Bunu takip eden bin yıllarda insanlık, tanrı bilincinden kurtulacak maddi ilişkiler ve gerekli bilgi birikiminden yoksun olduğundan, eleye eleye tanrıları teke indirecek ve bu tektanrının gücünü de tüm tanrıların güçlerinin merkezileştirilmesi anlamında mutlaklaştıracaktır. Yani 20 bin yıl öncenin insanını toteme taptıran ilkel özlem ve korkuların gücü ve bu ideolojik kurumun yeniden üretimini sağlayan üretim ilişkileri, giderek tektanrıcılığı üreten bir evrim geçirecektir.

Çoktanrıcılıktan tektanrıcılığa geçiş süreci sosyo-ekonomik yapıdaki değişim temeli üzerinde ve ona eşlik eden düşünsel gelişmelerle sağlanacaktır. Bu süreç içinde diğer tanrılar varlıklarını sürdürmekle birlikte içlerinden birkaçının, sonra da birisinin en büyük tanrı olması şeklinde bir gelişme ve yine bu aşamada kendini tanrı sayan krallar görüyoruz.

Gerçekte tüm bu dinsel biçimlenmeler "köleci üretim düzenine özgü köle-efendi ilişkisinin, tanrısal hiyerarşide fantastik yansımasıdır. Çalışan ve ezilen halk yığınları kullar (köleler), efendilerin efendisi despot kral da tanrıdır. Köleci ideoloji eski Babil, Mısır, Hint, Urartu, İran'dan antikçağ köleci devletlerine kadar efendilerin güçlerini tanrı(lar)dan aldıkları inancını yaymıştır. Çalışanlar itaat etmeli ve boyun eğmelidirler. Yoksa tanrı(lar) kendilerini hem bu dünyada hem de ölümden sonra cezalandırır. Boyun eğmeyenlerin tanrısal cezası olarak cehennem ve boyun eğip acı çekenlerin tanrısal ödülü olarak cennet kavramları da böyle doğmuştur. Köleci üretim düzeni, çalışan yığınları baskı altında tutmak için bir devlet örgütünü ve bu örgütün başına da köle sahiplerinin temsilcisi olarak bir despot kralın getirilmesini gerektirmiştir. Çoktanrıcılığın tanrıları da böylece tektanrı olmuştur. Bu aşamaya ulaşmak için başka tanrıların varlığını kabul ederek tektanrıya tapma evresinden geçilmiştir. Tektanrıcı üç büyük dinin kaynağı olan Yahudilik, bu evrenin en belli örneklerinden biridir. Yahudiliğin tektanrısı Yahova (İbranice O'dur anlamında), sayısız elohim (ruhlar) arasında bir eloah'tır (ruh, Allah). Yahudilikten doğmuş olan Hıristiyanlık da ünlü üçlemesiyle (baba, oğul, kutsal ruh) monolâtrinin (tektanrıya tapma) izlerini taşır. Bu anlamda tektanrıcılık, sadece Müslümanlıkta gerçekleşmiş, denilebilir."[16]

"Tanrı'nın doğayı yarattığını ileri süren tektanrıcı (monoteist) dinlerden önceki bütün tanrı tasarımlarında doğa, ya tanrıların yaratıcısıdır ya da bizzat Tanrı'dır. Bunun tam tersi olarak, doğayı tanrının yarattığı savı yukarıda da belirtildiği gibi, köleci toplumun dini olan Yahudilikte (Musevilikte) ileri sürülmüştür. Ne var ki, Yahudi tektanrıcılığı, birçok tanrı arasından birini yeğlemeyi (tercih etmeyi) gerektiren bir yeğtanrıcılıktır. Musa ikinci kitabı Çıkış'ın (Exodus) 3. babında anlatıldığı gibi Horeb'de Musa'ya seslenen sayısız çalılık ruhların-

(16) O. Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 404.

dan yalnızca biridir. Bu somut çalılık ruhu, Musa'ya yazdırdığı ünlü On Buyruk'un birincisinde bunu açıkça belirtmektedir: 'Seni Mısır ülkesinden esirlik evinden çıkaran Allah'ın Yahova ben'im. Benden başka tanrıların olmayacak... Onlara tapmayacaksın, çünkü ben senin Allah'ın Rabb (İbranice efendi, eşdeyişle köle sahibi...) kıskanç bir Allah'ım."[17]

Dinsel düşünce kendini besleyen sosyo-ekonomik ilişkiler çerçevesinde geçirdiği evrime bağlı olarak genelde tektanrıcılığa dönüşürken özel olarak bu dönüşümü ilk sistematize etme ayrıcalığı da, içinde bulundukları özgün koşullar çerçevesinde İsrailoğullarına (İbranilere) düşüyordu. O dönemde onların, "kendilerini Mısır köleliğinden kurtarıp bağımsızlaştırabilecek, tümüyle kendilerine özgü bir Tanrı'ya büyük gereksinimleri vardı". Ve işte bu seçimi, kendi bilincini oluşturan genel ve özel koşullar çerçevesinde İsrailoğullarının düşünür önderi Musa gerçekleştiriyordu.

Dinsel düşüncenin gelişiminde İsrailoğullarının gösterdiği bu atılım, onları tüm kavimler içinde ayrıcalıklı hale getiriyor ve onlar da kendilerinden sonraki tüm dinsel kültürlere damgalarını vuruyorlardı. Öyle ki Musa sonrası pek çok İbrani düşünürü, kralı kendini "peygamber" ilan ediyor veya o kültürel şekillenmede öyle algılanıyorlardı. Bu peygamberlerin yazdıkları Tevrat'a ekleniyor, üstelik düzenlenen bir soy kütüğüyle babadan oğula geçecek biçimde kendilerini efsane varlıklar İbrahim'e, oradan Nuh'a, oradan Âdem'e bağlıyorlardı. Zaten Tekvin'e göre İsrail adı, İshak'ın oğlu İbrahim'in torunu Yakup'un ikinci adıdır ve Musa'dan üç dört nesil önceki İbrani kavminin büyüğü olarak İsrailoğulları adının da isim babalığını yapmıştır. Sonradan hazırlanan sözde bir soy kütüğü, Davut, Süleyman(*) gibi köleci İsrail krallarını da kapsayarak

---

[17] O. Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 365.

(*) Kendisinden önceki İsrail kralı Davut'un oğlu olan Süleyman, tıpkı babası gibi köleci bir despottur. Köleleştirdiği Filistin halkını angaryaya koşarak kendisine muhteşem Kral Sarayı'nı, Tanrısı Allah adına da çadır biçiminde zamanın ölçülerinin çok ötesinde Yahova Tapınağı'nı yaptırdı. Sadece bu yapılarda 30 bin köle Filistinliyi zorla, çoğunu ölüm pahasına çalıştırdı ve köle emeği ile daha pek çok gösterişli yapı kurdu. Onun bizzat sahip olduğu işyerleri, sarayının

ilk Hıristiyan olan İsrailliler aracılığıyla da İsa'ya bağlanıyordu.

Bu tek kavme ve onun Yehova dinine özgü 70 kadar "peygamber" ve efsaneleri sonuçta kendilerini İnciller ve Kur'an'a da onaylatarak, tektanrıcı kültürün sorgulanamaz mitolojisi haline geliyorlardı. Tabii Kur'an ilk ayetlerinde değil ama, kurumlaşması sonrasındaki ayetlerinde, onların Yahudiliğini reddederek, hepsini toptan "Müslüman" yapıyor ve bunu yer yer kendilerine söyletmekten geri durmuyordu. Böylece Musa ve sonraki peygamberlerin yazıtlarının toplamı olan Tevrat; İnciller ve Kur'an'ın temel taşını oluşturuyor, dinsel felsefe ve efsanelerde onları belirleyen kaynak eser oluyordu.

Dinsel düşüncenin tektanrıcılığa dönüşümü ve kurumlaşması sonrasında gelişimi ve çoktanrıcı etkilerden arınması süreci Hıristiyanlık ve İslamiyette de devam ediyordu. Nitekim "Hıristiyanlığın ünlü baba-oğul-kutsal ruh üçlemesi de bu yeğtanrıcılığın izlerini taşır. Tektanrıcılığı gerçekleştiren tek din Müslümanlıktır. Yahudiliğin henoteizmiyle, Hıristiyanlığın triteizmine karşı Müslümanlığın monoteizmi şu önermede açıkça dile gelmiştir: Allah'tan başka Tanrı yoktur (Arapça; La ilahe illallah)."[18]

Dinlerin oluşum tarihi içinde bilimsel verilerin tümü, "insanla birlikte dinin de olduğu, insanların hiçbir zaman dinsiz yaşamadıkları" iddialarını tümüyle yalanlamakta ve aksine dinsiz insanlık tarihinin dinli insanlık tarihinden en az yüz kat uzun olduğunu göstermektedir. Bundan daha önemlisi, ilkel dinlerin ortaya çıktıkları zamandan tektanrılı dinlerin ve onun İslamiyette ifadesini bulan olgunlaşmış haline varmak için bile onlarca bin yıl geçtiğini, dolayısıyla dinli insanlık tarihinde bile tektanrıcı din tarihinin yedide bir oranında yer kap-

bakımı ve yaşamındaki görkem hep kölelerin insafsızca çalıştırılması ve uyrukları İsrail halkının görece soyulması anlamına geliyordu. Yine İbrani olan Efraim kabilesi onun zulmüne ayaklandığında onları kanla bastırdı. (Bkz. S. Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, Say Yayınları, İstanbul, Cilt 1) Daha ötesi, onun yüzlerce karılı haremli yaşantısı halk masallarının belli başlı konularından birini oluştururken, yaşamındaki sefahatta ölçüsüzlük de, ne ilginçtir ki Kur'an ve diğer İslami literatürde "Allah'ın hikmetine" bir örnek olarak sunulur.

[18] O. Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 365.

ladığını görmekteyiz. Yani insanlık tarihinin tanrı bilinçli, onu görmüş konuşmuş bir Âdem-Havva'yla başlamadığı gerçeği bir yana, dinli insanlık tarihinin ilk yüzbinlerce yılında Allah bilinçli Âdem'lere yer olmamıştır. Aksine, dini bilincin son 20-30 bin yılda, ilkel insanın bilinçsel gelişimi ve yaşadığı koşulların yansıması olarak oluştuğu, ilkelliğinin evrimi içinde şekillendiği, dolayısıyla dinin insan tarafından yaratılmış olduğu gerçeği ile karşı karşıyayız. Nitekim bu evrimsel ve insana dayalı oluşum süreci, çok uzun dinsiz insanlık tarihi bir yana, dinli insanlık tarihinde de çok açık olarak gözlenebilir.

Bu bağlamda dinsel inancı tarihsel gelişimi içinde ve olgular ekseninde açıklamaya giriştiğimizde, dinin aşkın ve yaratıcı bir güç tarafından insanlığa verildiği iddiaları da kendiliğinden geçersizleşmektedir. Onun insanlık tarihinin gelişimi içinde ortaya çıkışı, giderek insanlığın zaman ve mekânda değişimi çerçevesinde gelişmesi gerçeğiyle yüzleştiğimizde, din, "insan doğasının birincil düzeyde kurucu öğesi" olmaktan çıkmaktadır. Dinsiz insanlık tarihinin dinli insanlık tarihinden uzunluğu yanında, tektanrıcılığa, çok uzun dönemler süren çoktanrıcılıktan sonra gelinmesi, keza tektanrıcılığın bile zamana ve mekâna bağlı olarak farklı farklı şekillenmesi, dinlerin, "insan doğasının ikincil nitelikteki bir özelliği", olarak belirginleştiğini göstermektedir. Dinin doğal tarihi üzerine yapılacak her çalışma, bizi kaçınılmaz bir şekilde dinin insanın belli bir gelişim aşaması, bilinç ve toplumsal ilişkilerinin yansısı olarak oluştuğunu, kendi içinde de sürekli değişerek şekillendiğini, göksel, ilk insandan beri varolan, verilmiş, değişmez, bir değerler bütünü olmadığını gösterir.

Bu noktada David Hume'un, "Dinsel inancın gerçekte (tarihte) nasıl başladığını incelediği" Din Üstüne adlı kitabı, dinin tarihsel niteliğini karşı çıkılamaz bir açıklıkla belirginleştirir. Üstelik bunu tektanrıcılığa, özel olarak da "Hıristiyan inancına açıkça karşı çıkmayı sakıncalı bulmaktan" (Mete Tunçay) kaynaklanan sorunlarına karşın yapar. Sonuçta H.E. Root'un Hume'a yazdığı, "Dinin Doğal Tarihi Üstüne" adlı önsözde

de belirttiği gibi, "Umut ve korku, bilinmeyen nedenler, imgelem: Bunlar Hume'un dinin kökenlerini açıklamasındaki merkez öğeler" olarak belirginleşir.[19] Yani tektanrıcılığın savunulması halinde bile, dinsel gerçekliği tarihsel gelişimi içinde inceleyen her çalışma, kaçınılmaz bir şekilde 'putkırıcı' bir işlev üstlenerek insanı gerçekliğin bilgisine ulaştırır.

Bu doğal tarihi süreçte, insanlığın gerek mantıksal gelişimi gerek farklı dinsel akılların birbirleriyle teması yanında, dünyevi hayat üzerindeki siyasal tekelci etkiler, tektanrıcılığa giden yolu döşeyen ve zorlayan bir etki gösterir. Giderek toplumlar arası güç savaşları ve toplumun siyasal tekelci yönetimi, hem dinsel çeşitliliği hem de çoktanrıcılığı azaltırken tektanrıcılığın gelişiminde temel rol oynar.

Tabii dinin içsel mantığı içinde açık bir ilerleme olmasına karşın bu gelişim, insanlığın yükseliş tarihi açısından her zaman bir ilerleme anlamına gelmeyecektir.

Nitekim çalışması boyunca çoktanrıcılığa karşı tektanrıcılığı öven, onu "insanlığın ve aklın doruğu" olarak sunan Hume bile, akıl yürütmesi içinde itiraf eder ki, "putatapıcılığın şu apaçık yararı vardır: Kendi tanrılarının güç ve işlevlerini sınırlamakla, doğal bir biçimde, öteki din ve ulusların tanrılarına da, tanrısallıktan bir pay verir ve hem ayinleri, törenleri, gelenekleri, hem de her türlü tanrıları birbirleriyle bağdaşabilir hale getirir."[20]

Kaldı ki "insanlığın ve aklın doruğu" ilan edilen tek tanrıcılık, sonuç olarak insanlığın belli bir tarih aralığında ulaştığı doruktur ve insanlığın sonraki gelişim sürecinde giderek artan oranda alçakta kalan bir düzeyi ifade etmektedir. Üstelik bu gerçeklik, sonraki doruklarda şekillenen demokrasinin, bilimin ve sanatın gelişimini engelleyen bir açmaza dönüşecektir. Sanatın gelişimi yanı sıra, farklılık ve seçme anlamında demokrasinin, keza dinsel açıklamalardan köklü farklılık gös-

---

[19] D. Hume, *Din Üstüne*, s. 19.
[20] Age., s. 64.

teren doğa gerçeğinin keşfi ve diğer yaratıcılıklar anlamında bilimin gelişimi de tarih boyunca dinlerle kavga etmek zorunda kalacaktır.

Root'un da belirttiği gibi, "akla uygunluk dışındaki bütün bakımlardan –hatta koşullu olarak onda bile–, çok tanrıcılık daha iyi görünmektedir. Bağnazlıkla tek bir çizgi izlememekte ve onun için de, gösterdiği yoldan sapanları kovuşturmaya daha az eğilimli olmaktadır."(21)

Özetle insanlığın tektanrıcılığa doğru evriminin insanüstü bir müdahaleyle olmadığı bir yana, bu süreçte yeninin eski ile büyük iktidar savaşları ve onu zorla tasfiyesine rağmen insanlığın büyük gelgitleri söz konusu olacaktır. Bu bağlamda "Bazı (tek)tanrıcılar, özellikle Yahudiler ve Müslümanlar, putatapıcılığa geri dönüşün farkında olmuşlardır; böyle olduğu için, insanlığın genel zayıflığı putatapıcılığı ortaya çıkarmasın diye, bütün yontu ve resim sanatlarını yasaklayacak ve insan biçimlerinin bile mermer ya da renkle tasvirine izin vermeyeceklerdir."(22)

Bugün çok kesin belgelerle ispatlanmıştır ki, bilincin olay ve olgulara neden aramaya başladığı ilkel oluşumunun belli bir aşamasında, hemen hemen aynı çağlarda, binlerce çeşit dinsel inanç ortaya çıkmıştır. Tabii bu aşamada doğrudan "Tanrı" bilincinin olmayışı bir yana, ruh bilinci düzeyinde bile çok ilkel inanışlar söz konusudur. İnsan bilincindeki bu farklılaşma, onun düşünsel gelişmesinin ve ekonomik yaşam tarzının belirli bir aşamasına karşılık düşmektedir.

Avını yeni tekniklerle güvence altına alma ve doğa olayları üzerine yorum yapma bilincinin oluştuğu noktadan sonra, en ilkel haliyle din bilinci de karşımıza çıkıyor. Geçim koşullarını iyileştirmek için büyü, sembol, totemler ve takiben yasak (tabu) ve ayinlerle din bilinci gelişiyor. Bu arada açıklaması yapılamayan her doğa olayının arkasında bir gizli güç

(21) Age., s. 20.
(22) Age., s. 64.

arama, ruh bilinci, ataların ruhlarına tapma, giderek doğa olaylarına yön veren ruhlara ve onları sembolleştirdikleri heykellerin varlığında söz konusu ruhlara tapma ve daha sonra ruhların ruhu, büyük tanrılara tapma şeklinde bir evrimle karşı karşıyayız. Bir yandan din bilincinin, diğer yandan sosyo-ekonomik yapının evrimi, köleci toplum koşullarındaki en büyük otoritenin –siyasal düşünsel önder olarak peygamber-halife veya aynı zamanda peygamber olan köleci kral–, insanüstü otorite (Rabb) tektanrının yeryüzündeki temsilcisi olmasını getirecektir. Bu süreçte kötülük tanrıları Şeytan-İblis adı altında tekleştirilip tanrılık koltuğundan alaşağı edilirken, iyilik tanrıları da Yahova, Yaratıcı, Allah, Rabb, Mevla vb. adlar altında merkezileşecektir.

Bu süreçte insanın ve doğanın oluşumu sorunu da dahil, tüm sorunlara ilkel bir bilinç çerçevesinde, "mantıklı" ve bütünsel açıklamalar getirilerek, dinler evriminde temel sorun çözümlenmiş ve bu sayede tektanrıcı dinlerin evrenselleşme yolu açılmıştır. Ulaşılan noktada artık tanrı tektir ve her şeyi o yaratmıştır! Bilebildiğimiz doğa yanında insanı da o yaratmış ve yeryüzüne "sınav amacı ile" yollamıştır. Şeytan ise Tanrı'ya isyan edip lanetlenmiş ayrıcalıklı meleklerden biri haline indirgenmiştir. Tanrı onu kovmuş, ancak dini sınavlar yapılabilsin diye, insanları yoldan çıkarmak, kötülüklerin nedeni olmak üzere, kıyamete kadar serbest bırakmıştır! Böylece tüm iyiliklerin Tanrı'dan istenip beklendiği, tüm kötülüklerin Şeytan'a bağlandığı, insan ve yaşadığı ortamın "sınav" çerçevesi içinde açıklandığı ve "öbür dünya" denen yerle insanların disipline edildiği, bütünlüklü bir dinsel sistem tamamlanmış olmaktadır.

Bu sistem içinde ezilen ve acı çeken yoksul insanlar, din kurumunda kendi yalnızlıklarının ve güçsüzlüklerinin bir avuntusunu bulmuşlardır. İnsanla doğaüstü güç arasındaki ilişki, köle sahibi (Rabb) ile köle (kul) ilişkisi olarak kurumlaşmıştır. Pek korkulan ölümü anlayıp açıklayamamak da bu ilişkinin köle sahibi yararına kökleşmesini sağlamıştır. Köle sahibi öylesi-

ne güçlüdür ki ölümden sonra da yardımını ve koruyuculuğunu sürdürecektir. Bu niteliğiyle egemen sınıfların çıkarlarını korumak için güçlendirilen din kurumu, köleci toplumdan feodal topluma geçince devletleşmiştir.

"Devlet dinleri geleneği, feodal toplumun kalıntısı olarak, günümüzde de sürmektedir. Köleci üretim düzeninin ürünü olarak büyük dinler tümüyle bir köle hukuku üstüne kurulmuştur. Faiz yasağı, topraklarını işletmek için borç para almak durumunda bulunan toprak sahiplerini [keza ticaretin devamı için borç gereksinimi içinde olan tüccar kesimini-E.A.] korumak amacını güder. Sadaka kurumu, yoksulluğun sonsuzca var olacağını onaylar.

Egemen güçler din kurumundan geniş çapta yararlanmışlardır; acı çeken geniş insan yığınlarını afyonlayıp uyutmuşlar, din kurumuyla sürekli bir baskı altında tutmuşlar, başkaldırma belirtileri başlayınca ortaya din sorunları atarak onları birbirlerine kırdırmışlar..."[23] ... [ve öbür dünya ile avutup, korkutup, sindirmiş, kaderci, kendisiyle aynı din/milletten olan egemenlere karşı haklarını aramak yerine her durumda şükreden hale getirilmişlerdir-E.A].

[23] O. Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 99.

İkinci Bölüm

KUR'AN'A GÖRE TEKTANRICILIĞIN OLUŞUMU

Dinsel düşüncenin önceki bölümde özetlediğimiz evrimini, esasen Kur'an'ın bizzat kendisi de kabullenmektedir. Öyle ki, dinin Kur'an'daki haliyle eskiden beri olmadığı, insan bilinci tarafından süreç içinde yaratıldığı, bizzat İbrahim'in ağzından ifade edilmektedir. Her ne kadar, Kur'an'da izleyeceğimiz mantık yürütmenin, Allah'ın denetiminde gerçekleştirildiği iddia edilmekteyse de bu bile, Tanrı bilincine yaratılışla değil, çok daha sonraları insan bilincinin sorgulamasıyla varıldığını göstermektedir. Dinleyelim:

"Yakınen bilenlerden olması için, İbrahim'e Gökler ve Yer'in hükümranlığını şöyle gösteriyorduk (En'âm-75). Gece basınca bir yıldız gördü, 'işte bu benim Rabbim' dedi. Yıldız batınca 'batanları sevmem' dedi (En'âm-76). Ay'ı doğarken görünce 'işte bu benim Rabbim'dedi, batınca 'Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi, and olsun ki sapıklardan olurdum' dedi (En'âm-77). Güneşi doğarken görünce 'işte bu benim Rabbim, bu daha büyük' dedi; batınca, 'ey milletim, doğrusu ben ortak koştuklarınızdan uzağım' dedi (En'âm-78). 'Doğrusu ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana doğrudan yönelerek çevirdim, ben puta tapanlardan değilim' (En'âm-79)."

Görüldüğü gibi puta tapan toplumun bir ferdi olarak anlatılan İbrahim, öncelikle puta tapma düşüncesini aşıyor. Ne

var ki onun bilinci tapınmayı değil, ancak puta tapmayı aşabilecek kadar gelişmiş bir insan bilincidir. Bu nedenle putları yadsırken, tanrısızlığı düşleyebilecek bilince ulaşamadığından "gerçek tanrı" arayışına girişiyor. Putların tanrı, tanrının put suretinde algılanması, ondaki tanrı imgesini karşılayamıyordu artık. O daha büyük, erişilmez, olağanüstü olmalıydı. O halde Tanrı neydi? Bu arayışlardayken yıldızlara takıldı gözü, Tanrı bu muhteşem görüntüde olmalıydı. Ne de güzel parlıyordu. Üstelik erişilmezlerdi. Ancak, yıldızlar "batınca"(!) bu düşünceden vazgeçti. Tanrı dediğin batmazdı, üstelik batanları sevmezdi İbrahim, süreğen bir şey olmalıydı Tanrı. Bir başka zaman Ay'ı doğarken görünce, 'işte benim Rabbim (kölesi olduğum) bu,' diye sevinçle karar verdi. Üstelik bu daha büyük, daha parlaktı. Ne ki o da batıyordu, bu düşünceden de vazgeçti; hâlâ Tanrı'yı bulamamıştı. Sonra Güneş'e yöneldi. O daha da büyük, daha da parlaktı. Ama o da batıyordu. Demek ki, o da Tanrı olamazdı. O halde bunları batıran, doğuran bir güç olmalı diye düşündü, doğa bilgisinden yoksun ama araştıran aklıyla İbrahim. Çevresinde gördüğü kimsenin böyle şeyler yapmaya gücü yoktu. Sonra, yağmuru, rüzgârı düşündü ve "tamam" dedi. Tanrı'yı nihayet bulmuştu; o görünmüyordu ama her şeyi idare ediyordu! Yerlerin kralı gibi, göklerin kralıydı Tanrı. Ne büyük bir talihsizlik ki bu düşünceye varmasıyla araştırıcı yanını da yitirecekti. İşte kabilesi ve yaşadığı dönemin dogmatizmini aşan, kabına sığmayan sorgulayıcılığıyla İbrahim(ler), kendi soyut dogmalarının önünde secdeye kapanacaktı. Böylece İbrahim'in kişiliğinde insanlık, her şeyi Tanrı'ya bağlayıp, onunla açıklayarak, kendi yaratıcılığını, kendi yarattığı bu düşüncenin sınırlayıcılığına hapsedecekti.

En'âm-75-79'da Tanrı'nın İbrahim'le konuşmadığı, ona melek de göndermediği, rüyasına da girmediği açıkça görülüyor. Eskiden rüya, ruhun beden uykudayken yaptığı eylem sanılır, yani rüyaların ruh tarafından devam ettirilen hayat olduğu kabul edilirdi. İbrahim bizzat kendisi düşünerek, mantık yürüterek bulmuştu "Tanrı"yı. İbrahim'in (Efraim) ger-

çekte yaşadığını ve İbrani kavminin tektanrıyı ilk bulan büyüğü olduğunu kabul edersek, onunla aynı bin yıllar içinde bu düşünceye varan, dünyanın değişik yerlerinde birbirlerinden habersiz daha başka "İbrahim"lerin de olduğu gerçeğini de kabullenmemiz gerekiyor. Gerçekten de, "görünmez ve doğasal cisimlerüstü Tanrı" bilinci, tıpkı totem bilinci gibi, insanlığın belli bir tarihsel sürecinin ürünüydü ve kimi nüanslarla birden çok yerde bulunmuş olmalıydı. Bulunma biçimi ise Allah'ın kendini açıklaması ve ispatlanması şeklinde değil, Kur'an'ın da belirttiği gibi, insanın kendi ilkel mantık yürütmesi sonucuydu. Yaşadığı dönemin kutsallarıyla yetinmeyen, vasatı aşan sorgulama yeteneğiyle İbrahim bulmuştu Tanrı'yı. Bu noktada anımsanması gereken ikinci önemli öğe, insanlığın bu aşamasında İbrahim'lerin kural dışı, bir veya çok sınırlı sayıda, buna karşılık puta tapmanın, bir bütün olarak tüm insanlığın bilinci olduğu gerçeğidir.

Dikkat edilirse Allah, İbrahim'e gelip veya melek gönderip doğrudan kendini tanıtarak, "senin ilk atan olan Âdem ve sonra Nuh ve diğerleri de bana taparlardı, ben şöyleyim, böyleyim, sen de bana tap, benim peygamberim olarak insanları aydınlat," demiyor. İbrahim'in kendisi, bizzat Kur'an'ın tanıklığıyla, Tanrı'yı tüm insanlar gibi değişik yerlerde, Ay'da, Yıldız'da, Güneş'te, vb. arıyor. Ancak onlarda da tatmin olmayınca, "görünmez bir ve tektanrı" bilincine varıyor. Yani nasıl putları vb. yaratmışsa görünmez tektanrıyı da yine insan yaratıyor. Kuşkusuz bu süreç değişik toplumlarda, değişik biçimlerde gerçekleşmiştir. Ne var ki İbrani kavmi bu noktada diğer kavimlerden bir hayli hızlı evrim geçirmiştir. Bu da, onların içinde bulundukları özgün koşullardan kaynaklanmıştır.

Demek ki çoktanrıcılık bilinci üzerinde, İsa'dan önceki bin yılda ortaya çıkan ve önce Yahudilik, sonra Hıristiyanlık, en son olarak da İslamiyet kalıpları içinde giderek gelişen tektanrı düşüncesinin geçmişi oldukça yakın ve insan ürünüdür! Bu gerçek, bizzat Kur'an'ın da tanıklığıyla belirginleşiyor. Kur'an'ın tanıklığıyla sorgulamamızı sürdürelim:

En'âm-136'da, "Kendi zanlarına göre, 'bu Allah'ındır, bu da putlarımızındır,' diyerek, Allah'ın yarattığı hayvanlar ve ekinlerden pay ayırdılar. Putları için ayırdıkları Allah için verilmez, ama Allah için ayırdıkları putlarına verilirdi; ne kötü hüküm veriyorlardı," denir. Burada da görüldüğü gibi dönüşüm, bilinçte de bir değişim ile gerçekleşiyor. Yani Allah'ın gelip, insanların bilincinde yer edivermesi, putları yok edip kendini hissettirmesi söz konusu değil; insanlar tektanrı düşüncesine geçerlerken ikirciklidirler. Bu yüzden hem Allah'a inanmaktadırlar hem de eski tanrılarına inançlarını sürdürmektedirler. Yani En'âm-136'nın da kabullendiği gibi, bir geçiş süreci, bir evrim yaşanmıştır. Dolayısıyla, Allah'ın ezelden beri var/bilinen olduğu iddiası, bizzat Kur'an'ın ağzından çürümektedir. O ezelde yoktu ve ilkel insanların onu keşfetmeleri için, insanın soyut düşünme yeteneği edineceği bir gelişmişlik düzeyine ulaşması gerekecekti. Bu kapsamda Tanrı, insanın belli bir aşamadaki keşfi olmaktadır.

Bizzat kutsal kitapların da kabullendiği gibi, tektanrı düşüncesi, insana Allah tarafından gönderilmemiştir. İbrahim, "And olsun ki, sizler de babalarınız da, apaçık bir sapıklık içindesiniz," (Enbiyâ-54) derken, günümüz bilgisinin de ortaya koyduğu gibi salt kendi kavmini değil, o güne kadar yaşamış tüm insanlığı kastetmektedir. Her şeyi yaratmış olduğu varsayılan "görünmez tektanrı"yı bizzat yaratmış olan İbrahim'lerin bilincine göre, çok mantıki bir yaklaşımdır bu. Hepsi sapıktır, çünkü kendi geliştirdiğinden daha ilkel olan tanrılara tapmak, "asıl tanrı"ya tapmamak anlamında "sapıklık" olmuş oluyordu.

Burada da yinelendiği gibi, İbrahimvari bir tanrı inancı sonradan çıkmıştır. Önce tektanrı inancı vardı, sonra insanlar saptı, şeytana uydu ve putlara tapmaya başladı, şeklinde bir gerekçe ileri sürülemeyeceği de açık. Böyle bir yaklaşımı en küçük anlamda doğrulayacak veri olmadığı gibi doğrulanması da tanrısal muktedirlik açısından ciddi bir sorun oluşturur. Çünkü bu olasılık, insanın tümüyle şeytan tarafından ele geçi-

rildiği, tanrının insanlığa tümüyle unutturulduğu anlamına gelir.

Tektanrı düşüncesinin girdiği yerlerde, daha ilkel dinsel inançların giderek ortadan kalktığı bir gerçektir. Nitekim özellikle Hıristiyanlık ve İslamiyet tarihinde gördüğümüz gibi, bu düşünce, belli bir olgunluk aşamasına geldiği andan itibaren hızla diğer dinleri silip süpürmüştür. Bu gerçekler karşısında, Âdem'le birlikte tektanrılı olarak başlayan bir insanlık tarihinin, önce tümden tanrısızlaşıp, sonra tekrar tanrıya bağlandığından söz etmenin ne olgusal ne mantıki açıklaması olamaz. Aksine tanrısız geçirilen yüz binlerce yıldan sonra, büyücülük, totemcilik ve ruhçuluk, çoktanrıcılık şeklinde, basitten karmaşığa doğru gelişen bir süreci takiben, tektanrıya varılabildiği gerçeği ile karşı karşıyayız.

Kur'an, Nuh'un Allah'a kulluk etmeye çağırmasına karşılık, "millet"inin ona şöyle karşılık verdiğini yazar: "Hayat ancak bu dünyadakidir. Ölürüz ve yaşarız; tekrar diriltilmeyiz." (Mü'minûn - 37)

Bu ayette de görüleceği gibi Nuh öncesi insanının dinsel inancı yoktur ve "öbür dünya" rivayetlerine inanmaz.

Oysa, dinsel inanç öylesine etkin ve parıltılıdır ki bir kere yakaladığı insanı, bilimsel bakış açısı edinilmediği müddetçe, bırakmaz. Çünkü bu inançta, hayal edilip de ulaşılamayan her şeye 'öbür dünyada' fazlasıyla ulaşma umudu vardır; çünkü kötülük eden egemenlerin, tefecinin, soyguncunun, eli sopalının, bir gün cehennemde cezasını çekeceği umudu vardır. Üstelik onun cehennemi öylesi etkilidir ki insana "ya varsa" sorusunu adeta zorla sordurur. Bu yüzden, gerçekte hiçbir dinin kalıbına sığmayan, pek çok temel noktada onları yadsıyan, gereklerini yerine getirmeyen ama yine de Tanrı'yı reddetmeyen pek çok insan, hatta bilim insanı vardır. İşte bunlara rağmen peygamber söylencelerindeki insanların "öbür dünya" inancıyla alay etmeleri, onların önceki nesiller boyunca böyle bir inançla henüz tanışmamış olduklarını, Kur'an'ın tanıklığıyla, gösteriyor.

Mü'minûn-23'te "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin için ondan başka tanrı yoktur" diyen Nuh'a verilen yanıt; "eğer Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi. İlk atalarımızdan beri böyle bir şey işitmedik" (Mü'minûn-24) şeklinde olacaktır. Bu ayette de görüldüğü gibi Kur'an, önceki nesiller boyunca insanoğlunun Allah ve ahret bilincinden yoksun yaşadığını, bunların insan hayatına sonradan girmiş inançlar olduğunu kabullenmektedir.

Câsiye-24'te Kur'an; "Dediler ki, hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder" açıklamasıyla, Tanrı inancına itibar etmeyen topluluklardan söz eder. Tanrı adına konuşanların, Onun tekrar dirilten bir güç olduğunu söylemeleri üzerine de, onlar; "doğru sözlü iseniz atalarımızı diriltip getirin" (Câsiye-25) diyerek kanıt arayışlarını sürdürürler. Buna karşılık Kur'an'ın açıklaması; "De ki, Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen Kıyamet gününde bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler" (Câsiye-26) der. Burada Kur'an'daki gerekçelendirmenin zaafiyeti bir yana, sözü edilen zamanda insanların çoğunun 'kıyamet', 'öbür dünya', 'dirilten ve öldüren tanrı' tasarımına inanmadığı gerçeği de ifade ediliyor. Öyle ki Kur'an'da; "Allah vaadi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur" diyen tektanrıcı dini tasavvura karşı; "Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz, onun bir zan ve tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz, onun hakkında kesin bir bilgi edinmiş değiliz" (Câsiye-32) denildiği aktarılmaktadır.

Kur'an En'âm-154'te yer alan, "Sonra iyilik isteyenlere nimeti tamamlamak, her şeyi uzun uzadıya açıklamak, doğruyu göstermek ve Rahmet olmak üzere Musa'ya kitap verdik. Rablerine kavuşacaklarına belki artık inanırlar," ifadesi, Allah'a inanmayan topluluklar karşısında, Tanrı adına geliştirilen ikna çabaları olmalıdır.

Bütün bu ve benzeri diyalogların bilimsellikten uzaklığı, Tanrı ve dinsel değerler adına gerekçeler üreten o dönem insanlarının, düzeyini göstermesi açısından da çarpıcı. Ancak

burada bizim için önemli olan şey, dini inancın hep varolduğu, insanın Tanrı'yı görmüş, onun bilgisiyle donatılmış, yaratılmış bir atadan geldiği, yaratıcı Tanrı'nın insanlığı hiç başıboş bırakmadığı, dinsiz yaşayanların bu dünyada da Tanrı'nın gazabına uğradığı, dinsiz yaşamanın mümkün olmadığı, vb. iddiaların, Kur'an'ın da tanıklığıyla geçersiz olduğu gerçeğidir.

Esasen Tanrı var ve her şeyi bilinçli yaratmışsa, Musa'dan önceki yüz binlerce yılda insanlığın Tanrı'yı bilmemesinin nedenini ve sorumlularını aramak durumundayız? Allah niye onlara 'doğruyu' göstermeyi ve 'rahmet olmayı' çok görmüştür? Adeta 'yaratıcının' 'yarattıklarına' ulaşmasını engelleyen bir güç ile veya 'yaratıcının' 'yarattıklarını' unutması durumu ile karşı karşıyayız! 7. yüzyıl Arabistan'ında zina edenin kaç sopa yiyeceğinden, hırsızlık yapanın neresinin kesileceğine, hatta biçare Ebu Leheb'in Perçemi'ne kadar her şeye karışan bir Tanrı'nın, üstelik bizzat sınav için yarattığını söylediği insanlara ilk talimatnamesini, ilk din kitabını yollamak için, yüz binlerce yıl sabretmesi akıl alır gibi değil. Öte yandan bu durum, insanların sınav için yaratıldığı iddiasıyla çelişki oluşturuyor. Oysa sınav iddiasının asgari tutarlı gereği olarak, sınav için yarattığı insana, daha ilk günden bir yaşam talimatnamesi, bir doğru yanlış cetveli vermesi gerekmez mi?

Sorunun bilimsel açıklaması çok nettir. Nasıl totemi, çoktanrıyı belli bir evrim içinde insan bilinci yaratmış ve onlar önünde secdeye kapanarak, kendi kendini aldatmışsa, ondan en küçük farkı olmamak üzere, ilk tektanrıcı inancı ve kitabını da yine insanlığın kendisi, belli tarihsel koşullar ve belli bir bilincin ürünü olarak oluşturmuştur. Gerekçeleri arasındaki fark, içinde oluştukları toplumların ve zamanın kültürüyle biçimlenen, görece bir fark olup ve kanıtlarının niteliği de olgulara dayanmaktan uzak ve aynıdır. Bu noktada totem inancıyla Allah inancı arasındaki tek fark nicelikseldir. Biri diğerinin rafine olmuş halidir; bu da insan bilincinin gösterdiği evrimin sonucudur. Özetle nasıl insanlığın tanrısız, totemli, çoktanrılı, vb. yüz binlerce yıllık tarihinde, Allah'ın var-

lığını göstermesi söz konusu olmamışsa, insanların tektanrıya inanmaya başladığı dönemde de olmamıştır. Olan, insanın kendi gelişmesinin ürünü olarak, hayal gücü, umut ve korkularıyla yarattığı değerlerin gösterdiği gelişmeden ve bu yeni inancı başka toplumlara yayılmasını sağlayan güç ilişkilerinden ibarettir.

Ortada insanın bilincini aşan, göksel bir irade olmayıp, her şey dönemin bilinciyle, ufkuyla sınırlıdır. Nitekim ilk örnek olan Tevrat'ta bu sınırlılığı net olarak görebiliyoruz. O güne kadarki –çoğu Sümer kaynaklı olan– efsaneleri, tektanrıya bağlayacak biçimde yeniden düzenlemekten öte, açıkladığı yeni hiçbir şey yoktur. Üstelik coğrafi olarak da bilinci Ortadoğu ile sınırlıdır. Çözümleri köleci toplum kültürü çerçevesinde olup insanlığın günümüzde ürettiği hukukla ilişkilendirilme olanağı yoktur. Tevrat'ın ideolojik hegemonyasında, ezilenlerden yana reform çabasıyla gelişen Hıristiyanlık, yine Tevrat kültürü üzerinden şekillenmiş, ama onu değiştiremeyince de ayrı bir din inşa etmiş, yani tıpkı Tevrat gibi kendini tanrısal ilan etmiştir. Yine aynı Tevrat'ın dinsel efsaneleri ve kültürü üzerinde, İsa'dan 630 yıl sonra Mekke'de İslamiyetin doğuşunu görüyoruz. İslamiyetin farklılığına gelince, bunları da belirleyen, evrensel ve zamanlar üstü bir bilinç değil, içinden çıktığı Arap kültürü ve oluştuğu zaman olmuştur. Nitekim Kur'an'ın metin çözümlemesini yaptığımızda, bu özelliği net olarak görebiliyoruz. O da önceki kitaplar gibi insanın ve toplumsal krizin ürünüdür ve bu yüzden yaşanılan mekân ve zamana bağlantılı olarak biçimlenmiştir. Tüm bu somut gerçeklik, ikide bir düşünce değiştiren, İbrani kavminden hemen yanı başındaki Arap kavmine gitmek için bile, 1500 yıla yakın zaman bekleyen, Amerika ve Avustralya kıtalarına hiç uğramayan, oraları ancak sömürgeci Hıristiyanlar aracılığıyla keşfeden, Afrika, Asya'ya ise ancak Arap ordularının işgalleriyle ulaşan bir tanrısallığı gözler önüne seriyor. Bu, evrensellikten ve zamanla ortaya çıkan değişim ve bilgiden yoksun, efsaneleri ve mantığı içinde şekillendiği Ortadoğu'da, sık sık birbi-

rinden ayrı dinlerde kendini ifade eden ve önceki dinlerle kutsal savaşlara yönelen bir tanrısallıktır.

Din kitaplarının ve önceki dinlerin, içinde yaşanan toplumun yapısı, sorunları, değerleri çerçevesinde şekillenmesi, çıktığı toplumun diliyle yazılması ve dönem insanının ufkuyla sınırlı bir bakış açısına sahip olması, bu yeni dinlerin insanüstü bir varlık olarak düşlenen Allah'ın ürünü olmayıp, tıpkı diğer tanrılar gibi, insanlarca üretildiğinin bir diğer kanıtıdır. Eğer aksi olsaydı, din evrensel bir çerçevede ve aynı anda tüm dillerde, tüm toplumlara ortaya çıkar ve tek tek toplumların gelenekleriyle sınırlı olmayan, genel çözümler getirirdi. Daha ötesi, eğer Âdem'le Havva'dan, yani Allah'ın yarattığı tek atadan gelmiş olsaydık, başından beri değişmez ve belirgin bir dinsel çerçevede tektanrı inancına sahip olur, aynı dinsel kültür çerçevesinde tüm insanlık olarak aynı dili konuşurduk. Dahası sarı, siyah, beyaz, vb. içinde oluştuğumuz coğrafyalara bağlı farklı ırksal özellikler göstermeden hepimiz Adem ve Havva suretinde olurduk. Dolayısıyla böylesi iradı ve kontrollü bir yaratılış içinde insanların dinsel-kültürel çerçevesi de en baştan belirlenmiş olacağından, tüm insanlık aynı dil ve kültür temelinde ve tabii Allah-ahret bilinci ile belirlenen bir tarih yaşardı.

Görüldüğü gibi tarih ve olgular karşısında dinsel kurgu, neresinden tutsak elimizde kalıyor. Aksine olgusal ve tarihsel gerçeklik bize, dinlerin, içinden çıktığı toplumun kültürel ekonomik yapısı ve insanın ulaştığı bilinç düzeyine bağlı olarak, zaman içinde biçimlendiğini, yani insan ürünü olduğunu gösteriyor. Dinlerin yayılma süreci de aynı bağlamda, sosyal-siyasal-askeri-coğrafi-ideolojik koşullarca belirlenen bir çerçeveye oturuyor. Özetle bütün olgular, dünyaya böyle mutlak anlamda hükmettiği ve her şeyi bildiği varsayılan bir Tanrı algısını çürütmektedir. İnsanlığın tektanrıcı tarihinin öncesini bir an unutsak bile, açıklanması olanaksız öğeler, düşünen insanı gerçeğe dönmeye davet eder. Böyle mutlak bir tanrısallığın, ilk dinden 2400 yıl sonra bile, yani 15. yy'a kadar Amerika,

18. yy'a kadar Avustralya kıtasından haberdar olmaması, kitaplarında onları anmaması mümkün mü? Keza Avrupa, Afrika ve Asya içlerine sadece Ortadoğu merkezli askeri ve ideolojik akınlarla gidip, bugün bile tamamlanamamış bir egemenlik çabasıyla yetinmesi, yani her şeyi kendisine inanan insanların güç ve iradesine bırakması mümkün müdür?

Onun varlığının asgari koşulu, varolduğunu söylediği andan itibaren dünyanın her bölgesinde yaşayan tüm insanlara, onların doğrudan anlayabilecekleri kendi dilleriyle aynı kuralları sunmasıdır. Üstelik O'na has 'peygamber yollama' yönteminin de her defasında gönderildikleri insanları ikna etmediği ve bu yüzden milyonlarca insan kanının döküldüğünü görüyoruz. Bunlar yetmiyor, kutsal kitaplarda sıklıkla ifade edildiği gibi, "benim peygamberimi tanımamak nasılmış!" benzeri gerekçelerle, bizzat Tanrı'nın onlarca kavmi yok ettiğini, tüm canlıları sel ile boğarak ortadan kaldırıp Nuh'un gemisindeki insan ve hayvanlardan yeniden türettiğini iddia eden, oldukça sorunlu bir tanrı kavramı ile karşı karşıya kalıyoruz.

Nitekim Kur'an'da, inanmayan toplulukların, Allah'a ilişkin somut kanıt isteyen çok haklı gerekçeleri vardır. Örneğin kendinden öncekiler gibi Muhammed de, peygamberliğinin ispatını isteyen insanların karşısına, şu tip ayetlerle çıkar:

"Onlara mucize göstermek isterdin. Allah dileseydi onları doğru yola toplardı (En'âm-35)"; "Bir melek indirmiş olsaydık iş bitmiş olurdu da onlara göz bile açtırmazdık (En'âm-8)"; "Biz onu melek kılsaydık, bir insan şeklinde yapardık da, düştükleri şüpheye onları yine düşürmüş olurduk (En'âm-9)" vb. vb...

Bu durumda insanın aklına, "Yoksa Allah gerçekte insanları ikna etmek istemiyor mu?" sorusu takılmıyor mu? Farklı dinleri hep de aynı bölgede peş peşe çıkardığı, dünyanın diğer bölgelerini terk ettiği yetmezmiş gibi, dinlerin ortaya çıktığı yerdeki insanların hemen ikna olabilecekleri kanıtları yollamaktan ısrarla kaçınan bir tanrı imgesiyle karşı karşıya değil miyiz? Dinsiz veya yanlış inançlı insanları ikna etmek için in-

sanların ruhlarını etkilemek veya mucize göstermek varken, izlenen yol bazı kavimlere peygamber göndermek olunca; iç savaşlar, kavimler ve inançlar arası savaşlar adeta kaçınılmaz olmaktadır. Bu mantık içinde her şey daha da zorlaştırılmış olmaktadır. Tabii bu sorular, sürecin dinsel açıklamasının gündeme getirdiği sorular. Oysa sürecin bir de bilimsel açıklaması var: İnsanlığın belli bir aşamada ürettiği algının tanrısal olması nedeniyle karşılaşılan sorunların çözüm yöntemi de varsayılan tanrıya atfen şekillenir. Böyle olunca insan, karşılaştığı sorunların çözümünü varlığına inandığı tanrıya dayanarak gerekçelendirir ve meşrulaştırır. Oysa söz konusu insanların yönelimlerini belirleyen şey, bizzat kendi çıkarları ve kendilerinin ürettiği çözüm yöntemleridir.

Bütün tektanrıcı dinlerin, din bilincinin en gelişkin olduğu Ortadoğu'da çıkması ve tarafların birbirlerine karşı yürüttüğü yayılma savaşlarını Tanrı'ya atfen gerekçelendirmesi, sürecin anlaşılması için, din eksenli koşullandırmalardan sıyrılmak gerektiğini gösteriyor. Bu fark edildiğinde, aynı Allah ve ondan geldiğine inanılan kitaplar adına, milyonlarca insanın katledilmesiyle sonuçlanan güç kavgalarının önünü almak da mümkün olacaktır. Daha önemlisi, Allah'ın, insanlar, inançlar, milletler arasında süregelen bu kanlı tarihe müdahale etmek, hatta var olduğunu göstermek için en küçük bir çabasının olmamasıdır. Onun adına kitaplar yazılıyor, onun adına milyonlarca insan birbirini boğazlıyor, ama O bu durumu sadece izliyor!

Tarihin ve olguların bilimsel yorumu açısından karşımızda duran gerçek, Tanrı'nın var ve dolayısıyla adaletsiz olduğu değil, tersine olmadığıdır. Çünkü hiçbir mutlak iradenin tahammül edemeyeceği denli adaletsiz bir dünyada yaşıyoruz. Bu gerçek karşısında varacağımız birıcık sonuç, tektanrıcı dinlerin oluşumu ve gelişimi dahil, her şeyin dünyevi koşullar içinde şekillendiğidir. Adalet talebinin dinsel bir ifadesi olan Hıristiyanlığın ilk süreci, tam da bu nedenle görülmemiş baskılarla şekillenecektir. Ancak bu baskı koşullarına rağmen ge-

lişimini sürdürmesi ve Roma'da bile halkın geniş desteğini kazanması karşısında Roma egemenleri, gelişimini engelleyemedikleri Hıristiyanlığı, egemenliklerinin kalkanı yapıp resmi inanç düzeyine yükseltecektir. Böylece Hıristiyanlık Avrupa'da resmi din haline gelerek, hızla yayılacaktır. Bu dönüşüme kadar geçen 300 yılı aşkın dönemde Hıristiyanlık, ezilenlerin büyük direniş destanları yazıp, büyük zulümlere uğradığı yeraltı koşullarında kendini üretir. Egemenler tarafından benimsendikten sonra ise, ne acıdır ki aynı Hıristiyanlık, farklı düşünen ve inananları ezmenin aracı olacaktır.

Hıristiyanlık yığınsallaşıp devlet düzeyine yükselirken Ortadoğu, tektanrıcı dinler açısından hâlâ bakirdi. Yahudilik kavimler üstü bir gelişme olanağından yoksundu. Hıristiyanlık ise siyasal güç dengeleri nedeniyle Sasani-Arap sınırlarında tıkanmış, üstelik süregelen savaşların sonucu olarak, Ortadoğu'da çoktanrıcı dinlere karşı egemenlik olanağını kaybetmişti. Buna karşılık tektanrıcı kültürün üstünlüğü ve çoktanrıcılığın gün günden belirginleşen zaafları ışığında Ortadoğu, yeni bir tektanrıcı dini beklemekteydi. Yani İslamiyetin gelişmesi için alan ve olanaklar önceden hazırdı. İşte İslamiyet, Arap toplumunun sorunlarını çözme arayışından doğarken, aynı zamanda Ortadoğu'daki bu dinsel boşluğun doldurulması gereksinimini karşılayacaktı.

Her şeyden önce Arap ticari aklının ve devletleşerek iç gerilimlerini aşma arayışının ürünü olarak şekillenen İslamiyet, Hıristiyanlığın yaşadığı 300 yılı aşkın baskı sürecini yaşamadı. Daha ilk onuncu yılında Arap Yarımadası'nın iki iktidar merkezinden birinde iktidar olmuştu bile. Yirminci yılında ise Yarımada'da tek egemendi ve artık bölgeye yayılabilirdi. Bölgenin egemenlik ilişkilerine muhalif bir yapı olmayıp, aksine kölecilik de dahil, eşitsizlik ilişkilerini Allah katında kutsayan, daha da ötesi tüccarları "cennetlik" ilan eden yapısıyla, diğer tektanrıcı dinlerle paralellik gösteriyor, egemen sınıf çıkarlarına hizmet ediyordu. İşte bu koşullarda, önce çoktanrıcı Araplara ve Yahudilere karşı savaşlarda elde ettiği

zenginliklerle kendini güçlendiren ve Arapları tek siyasal otorite altında birleştiren İslamiyet, ardından diğer toplumların fethi, talanına yönelecekti. Bizans ve Sasaniler dahil, ideolojik motivasyonlarını ve dinamizmlerini kaybetmiş tüm siyasal güçleri kılıç zoru ile devre dışı bırakan İslamiyet, kısa zamanda Ortadoğu'ya egemen oldu.

İslamiyet, Yahudilik karşısında ideolojik bir üstünlük ortaya koyamadığından ve üstelik kaynak olarak da onu kullandığından, Yarımada içindeki Yahudiliği ancak fiziken imha yoluyla etkisizleştirebilecekti. Bölgenin Hıristiyan halklarına gelince, Bizans baskılarıyla bunalmış olan bu insanlar, Bizans'ın yenilip atıldığı bölgede Müslümanlaşacaklardı. Diğer çoktanrıcı dinlere gelince, onlara ait siyasal otoritelerin kılıçla yok edilmesinin ardından onlar da Müslüman olmayı seçtiler.

Burada karşımıza çıkan bir diğer olgu da tektanrılı dinlerin, onlara en uygun ortamı sağlayan merkezlerde kurumlaştıktan sonra, diğer bölgelere doğru, yine tamamen insan çabasıyla yayıldığı gerçeğidir. Yani oluşmalarında insanüstü güçlere yer olmadığı gibi, genişlemelerinde de insanüstü güçlere yer olmamıştır. Onların tüm başarı ve başarısızlıkları, dünyadaki tüm diğer toplumsal süreçler gibi, tamamen kendi maddi koşulları tarafından belirlenmiştir. Ayni saptamayı dinlerin iç evrimleri için de yapabiliriz. Özetle dinler tarihinde, yükseliş ve gerilemelerde maddi koşullarla açıklayamayacağımız bir tek karanlık, bir tek mucizevî nokta yoktur.

Dahası dinsel topluluğun sonraki tarihinde de her şey somut gelişmeler kapsamında şekillenecektir. Önceki dinlerde olduğu gibi İslamiyette de verili koşullardaki değişim ve gelişmeler, Kur'an'ın yanıt vermekten uzak kaldığı sorunlar, kaçınılmaz bir şekilde bölünmeler, revizyonlar, hadis, icma, kıyas adı altında bitmek bilmez yeni katkıları beraberinde getirecektir. Çünkü Kur'an, ancak onu yazanın ufkuyla ve yazıldığı dönem ve mekânın sorunlarıyla oluşuyor, onların çoğuna bile sadece genel yaklaşımlar sunabiliyordu. Bu durum, tüm insan yapısı ideolojik kuramsal yapılarda olduğu gibi, Kur'an

özgülünde de tarihsel ve zihinsel gelişmeye bağlı olarak farklılaşmaları beraberinde getiriyordu.

Bu noktada kendine "Allah'ın Kitabı" diyenin, diğer aynı kapsamlı kitaplardan niteliksel bir farklılığı yoktur. Üstelik Tanrı yapısı olduğu iddiası, dolayısıyla dokunulmazlığı nedeniyle gelişmelere çok daha kapalıdır. Bu durum onun sorunlarını daha da arttırmıştır. Nitekim En'âm-159'da, "Fırka fırka olup dinlerini parçalayanlarla senin hiçbir ilişiğin olamaz. Onların işi Allah'a kalmıştır," diye geçmiş dinleri kınarken, peygamberinin ölümünün hemen ardından aynı durumu kendisi de yaşayacaktı; dahası iktidar temelli bu iç bölünmeler, Hıristiyanlık'taki iç bölünmelerdekinden çok daha erken ve uç noktalara varan katliamlarla kurumlaşacaktır.

Üçüncü Bölüm

KUR'AN'IN TANRI'YI İSPATLAMA MANTIĞI

Buraya kadar tektanrıcı dinlerin, devamı oldukları önceki dinler gibi insanın ve onun bilinçsel gelişiminin ürünü olduğunu göstermeye çalıştık. Daha sonraki bölümlerde de bu dinler adına yazılmış kitapların, gerek bilgi gerek estetik gerekse iç tutarlılık açısından, kimi eski çağ düşünürlerinin bize bıraktığı kitapların gerisinde kalan nitelikleriyle, doğaüstü bir yaratıcı güce atfedilmeyi hak etmedikleri üzerinde duracağız.

Bu noktada doğaüstü bir gücün gerçekte olup olmadığı sorununu, bizzat Allah'a ait olduğu düşünülen temel belgeden, Kur'an' dan hareketle irdelemeye çalışalım:

Mü'minûn-20 ve 21'de, "Allah gerçekte hükmeder, onu bırakıp da yalvardıkları putlar, bir şeye hüküm veremez. Şüphesiz Allah işitir ve görür. Yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce ve kendilerinden daha kuvvetli olan ve yeryüzünde daha çok eser bırakan kimselerin sonuçlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onları suçlarıyla yakalamıştır. Allah'a karşı onları koruyan yoktur," denir.

Görüldüğü gibi görünmeyen Allah ile put suretinde olup yine aslı görünmeyen tanrılar arasında yapılan bu kıyaslamada, hüküm vermek açısından somut bir gösterge sunulmamaktadır. Oysa olgusal düzlemde konuşulacaksa, nasıl put suretindeki tanrılar, hiçbir şeye hükmedemiyorlarsa, aynı şey

görünmeyen Allah için de geçerlidir. Nasıl putların işittiği ve gördüğünü ispatlamak mümkün değilse ve onlar nasıl insanların kendi yaratıp, önlerinde secdeye durdukları şeylerse, Allah'ın da aynı şekilde görüp işittiğine ilişkin bir kanıt göstermek olanaksızdır.

Kur'an'ın başvurduğu cinsten ispatlama yöntemine bilim dünyasında itibar edilmez. Çünkü bu yoldan hiçbir şey ispatlanamaz. Kaldı ki ayette geçen o "kuvvetli ve çok eser bırakıp" da Allah'ın yok ettiği kavimler kimlerdir? Bu iddianın kanıtı nerede? Tarih bilincinden yoksun ve her şeye tanrılar çerçevesinde bakan Muhammed dönemi insanları için bu iddia 'kanıt' sayılabilir belki. Ancak, bugün için böylesi 'kanıt'ların değer taşımayacağı açık. Çünkü eser bırakan uygarlıkların kimler olduğunu ve tarih sahnesinden nasıl silindiklerini artık biliyoruz ve bu nedenlerin hiçbiri insanüstü değil. Diğer yandan "Allah'ın koruması"nın putların korumasına oranla somut değerini göstermek de olanaksız. Bu tip iddiaların değeri, sadece hikmetinden sual olunmayan inanç alanı ile sınırlıdır. Ancak, sadece Arap-İsrail ilişkileri özgülünde yapılacak kaba bir gözlem bile bu iddiaların değerini göstermeye yeter.

Bilindiği gibi gerek nüfus, gerek coğrafi olarak İsrail, Arap denizinde minik bir ada gibidir. Ancak, bir yandan işini Allah'a havale etmeyip eldeki güçlerini etkin olarak kullanması, diğer yandan başta ABD, emperyalist sistemin etkin desteği nedeniyle Ortadoğu politikasının belirleyici bir odağı olarak, meşru Filistin topraklarını gasp edebilmektedir. Buradan çıkan somut sonuç, ya Allah'ın olmadığı ya da Allah'ın, Müslümanları koruyup desteklediği ve Yahudileri korumasız bıraktığı iddialarının doğru olmadığıdır. Bu noktada Arapların parçalanmışlığı, geri kalmışlığı, vb. somut nedenler, Kur'an mantığı içinde geçersizdir. Kur'an, Allah'ın inanmayan kavimleri nasıl cezalandırdığına, inananları nasıl destekleyip yükselttiğine ilişkin söylencelerle doludur. Onun ölçütü tamamen inanıp inanmamak noktasında düğümlenmektedir. Bu durumda

"Allah'ın koruması" denen iddianın hiçbir değer taşımadığı görülmektedir. Çağdaş insanlık artık çok iyi öğrenmiştir ki güvenilecek tek güç somut olandır ve bu yüzden, o sorunların çözümünde insanlığa, onun yöntemli bilgisi olarak bilime, toplumun etkin örgütlenmesine, üretkenliğin artırılmasına, tecrübe birikimi ve olgulara güvenmek durumundayız. Somut durumun da gösterdiği gibi insanlığın gelişmesini, güçlenmesini, doğaya egemen olmasını sağlayan bunlardır. Bugün, laboratuarlarda da, politik arenalarda da başarı hep olguların bilgisi temelinde olmaktadır.

Mü'minûn-26'da, Musa için, "Oysa size Rabbinizden apaçık belgelerle gelmiştir," denir. Nedir bu belgeler? Musa'nın "sihirli sopa" rivayeti o günün insanı için Tanrı kanıtı olabilir belki, ama çağdaş insan beyninde böyle iddiaların değer taşımayacağı açık.

Ra'd-16'da, "De ki, 'göklerin ve yerin Rabbi kimdir?', 'Allah'tır' de. 'Onu bırakıp kendilerine bir fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?' de. 'Kör ile gören bir olur mu veya karanlıkla aydınlık bir midir?' de. (Ra'd-17) Allah gökten su indirir, dereler onunla dolar taşar," denir.

Kör ile gören, aydınlıkla karanlık somut olgulardır ve bundan hareketle soyut bir şeyin varlığını ispatlamaya kalkmak çok açık bir kendini aldatma örneği değilse nedir? Göklerin ve yerin tanrısının Allah olduğuna ilişkin somut kanıt nedir? Birisi çıkar da, "yok Allah değildir, benim!" derse, kim onu aynı nitelikteki kanıtlarla çürütebilir? "Hadi o zaman sen de bir insan yarat!" denemez, çünkü o zaman, rahatlıkla, "önce sizin Allah'ınız yaratsın," karşılığı gelebilir. 'Allah zaten yaratmıştır' denilebilir mi? Açık ki denilemez. Çünkü insanı Allah'ın yarattığına ilişkin iddia, maddi kanıtı olmayan bir inançtan ibarettir.

Her iki taraf için de mantık oyunu olmaktan öte anlam taşımayan böylesi polemikleri bir yana bırakalım, çünkü önce Newton, sonra Einstein'la kesin biçimde, göklerin ve yerin tanrısının olmadığı kanıtlanmıştır. Onların oluşumu da, hareketi

de hep kendi maddesel yasaları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bunu bilmeyen eski dönem insanı için, "o halde Tanrı yönetiyor" şeklinde bir inanca kapılmak doğaldır. Ama günümüz bilgisiyle donanmış insanlar için bu düşünce bir cehalet göstergesidir. Sonra gökten su indirme iddiasına ne demeli? Bunu ilkokul bilgisiyle bile reddetmek mümkün değil mi?

Bu "kanıt"ların da gösterdiği gibi Tanrı, eski dönem insanının, açıklayamadığı doğa olaylarının ardında bir yaratıcı güç aramasının ürünüdür. Özetle Tanrı'yı, olay ve olgular karşısındaki çaresiz kalan ilkel insan bilinci üretmiştir. Ve işte bir kere üretip inandıktan sonra, onu aşabilmenin zorluğunu yaşamaktayız şimdi. Nitekim edindiği bilgiler sonucu olay ve olguları kendi gerçekliğinde kavrayanlar bile, bir anlam dünyası gereksinimiyle Tanrı'yı sorgulamamaktadırlar; tabii bu durumdaki inanç da sorgusuz bir inanç olmadığından tanrıların emrettiği varsayılan pek çok şeyi yapmamakta, yaşamlarını dünyanın gereklerine uygun sürdürmektedirler..

Tabii bazı koşullarda yararları da olur dinlerin. Örneğin, Firavun zulmüne karşı Yahudilik, İbrani kavminin kurtuluş bayrağını oluşturmuştur. Keza Yahudi köleciliğine karşı Hıristiyanlık, insanların direniş ve örgütlenme bayrağı olmuş bir dönem. Kabile örgütlenmesiyle çürüyüp dağılmakta olan Arap toplumunun, birleşip toparlanmasını ve yükselmesini sağlar İslamiyet. Keza zaman zaman işgalcilere karşı direniş ve örgütlenme bayrağı olmuştur. Böylesi tarihsel işlevlerinin yanı sıra kabul edilmelidir ki dinsel inanç, hayata dair her türden sorunun basit, avutucu yanıtı olarak insanın anlam dünyası gereksinimini de karşılayarak çok ciddi psikolojik katkılarda da bulunmuştur.

Fayda-zarar ikileminin somutlanması açısından, Kur'an'da, İbrahim'in putları kırdıktan sonraki polemiği dinleyelim:

" 'Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın?' dediler. (Enbiyâ-62) 'Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorlarsa onlara sorun' dedi. (Enbiyâ-63) 'Ey İbrahim, bunların konuşamayacağını bilirsin' dediler. (Enbiyâ-65) 'O halde Allah'ı bırakıp

da size hiçbir fayda ve zarar vermeyecek olan putlara ne diye taparsınız' dedi. (Enbiyâ-66)"

Görüldüğü gibi Kur'an, putların insanlar önünde konuşamaması ve kırıldıklarında bile kendilerini koruyamamasını, onların tanrı olmadıklarının kanıtı olarak gösteriyor. Bu mantık içinde Tanrı, konuşabilen ve kendine yönelik saldırıları hemen cezalandıran bir güç olmalı! Oysa Allah da bu açıdan putlardan farksızdır. Onun da konuştuğuna dair bir kanıta sahip değiliz. Artık biliyoruz ki rüyalarında Tanrı'nın kendileriyle konuştuğunu sananlar, gerçekte koşullanma sonucu bilinçaltlarına yerleşen düşüncenin uykuda dışavurumundan veya uykuyla özgür kalan beyin ürettiği fantazilerden başka bir şey yaşamıyorlar. Yani somut anlamda Allah da konuşan bir güç değil. Nasıl ki bir put, onu kıranlara karşı kendini savunamıyorsa, –yinelemek gerekirse; gerçekte tapınılan putun kendisi değil, putta sembolize edilen soyut tanrıdır, dolayısıyla bu kırılma, tanrının kendisinin kırılması değil, sembolüne yapılan saldırıdır–, Allah da insanların kendisine yönelik sorgulamalarına karşı kendini savunamaz. En azından buna dair bir kanıt gösterilemez; Onun konuştuğu iddiası sadece buna inananın bir var sayımıdır.

O halde, Enbiyâ'daki mantık çerçevesinde kesin bir şekilde diyebiliriz ki; putlarda sembolize edilen tanrılar gibi, Allah'ın da varlığı ispatlanamaz. Yine nasıl putların insana yararı ve zararı yoksa, Allah'ın da yoktur. Fayda da zarar da yalnızca somut olandan, örneğin insandan gelir. Aksi yaklaşım, cahil insanların çok insani bir durum olarak kendini avutmasından ibarettir.

Bu arada, Kur'an'ın, diğer pek çok konuda olduğu gibi bu noktada da kendi içinde çelişkileri olduğunu belirtelim: Örneğin Enbiyâ'da "faydasız ve zararsız" ilan edilen putlar için, İbrahim'in ağzından, "Rabbim, o putlar çok insanları saptırdı," (İbrahim-36) demektedir. Putlar saptıramayacağına göre her şey insan bilincinin onu nasıl algıladığına bağlıdır. Yani her şey insanın bilincinde başlayıp bilincinde bitmektedir.

Bakara-258'de Allah'ı reddeden ile İbrahim'in tartışması da çok ilginç; "İbrahim, 'Rabbim dirilten ve öldürendir' demişti. O da, 'ben de diriltir ve öldürürüm' dedi; İbrahim, 'Şüphesiz Allah güneşi doğudan getiriyor, sen de batıdan getirsene' dedi. İnkâr eden şaşırıp kaldı."

Kurgunun tamamen tek yanlı olduğu ortadadır. Oysa 'ben de diriltir ve öldürürüm' diyen zekâ kıvraklığı, rahatlıkla, 'güneşi doğudan doğduran benim. Asıl senin Allah'ın batıdan getirse ya' diyebilir ve asıl 'şaşırıp kalan' da İbrahim olurdu. Üstelik dinsel dogmanın bizi soktuğu bu değersiz polemikler bir yana, gerçekte Güneş doğudan doğmamakta, ancak dünyamız kendi etrafında döndüğünden, biz Güneş'in doğudan doğduğu yanılsamasına düşmekteyiz. Bu basit gerçeği bilmeyen bir gücün Tanrı olamayacağı da böylece netleşmektedir. Aynı şekilde insanların dirilmek ve ölmek sürecinin hiçbir noktasında, insanüstü güçlere yer olmadığını, her şeyin belli maddi koşullarca belirlendiğini bilen çağdaş insanlar için, Tanrı'nın diriltip öldürdüğü iddiası Onun varlığını değil, yokluğunu ispat eder ancak.

Konuya ilişkin bir diğer çarpıcı yaklaşım, yine İbrahim söylencesi çerçevesinde Saffat suresinde verilir. 91 ve 92. ayetlerde İbrahim, toplumunun tanrılarına gider ve onlarla, "Sundukları yiyecekleri yemiyor musunuz? Ne o, konuşmuyor musunuz?" diye alay eder. Sonra da onlara saldırır.

Şimdi hep birlikte düşünelim: Eğer putların veya varlığına inanılan diğer tanrıların –ata ruhlarının, Zeus'un, yer, gök, deniz, güneş, vb. tanrıların ve tabii "Allah" ve "Yahova"nın– gerçekten tanrı olup olmadığının ölçütlerinden biri, onun yemesi, konuşması ise bizzat Kur'an'ın mantık yürütme biçimiyle Allah'ın varlığı da ortadan kalkmaz mı? Ama yok, Kur'an'ın başka tanrılar için mantığı farklı, Allah için farklı deniyorsa –ki öyle– o zaman da sorunun, insanda bile olması gereken, mantık tutarlılığı açısından incelenmesi gerekmez mi?

Son olarak, filozof Feuerbach'ın Tanrı'nın varlığına ilişkin, "bir şeyin var olduğunu söylemenin, o şeyi tasavvur et-

mekle gerçeklik kazanamayacağı, onun aynı zamanda algılanabilmesi ve duyulabilmesinin de gerektiği" şeklindeki yaklaşımını anımsatalım. Soruna bu çerçevede yaklaştığımızda, din bilimcilerin Allah'ın varlığına ilişkin 'kanıtları', onun algılanabileceği bir şekil yaratmadığından bilimsel disiplinler nezdinde geçersiz varsayımlardan ibaret kalır.

Dördüncü Bölüm

ALLAH'IN KUR'AN'DA BELİRLENEN ÖZELLİKLERİ

Şimdi, Kur'an'dan hareketle Allah'ın özelliklerini belirlemeye çalışalım.

Bu tanrı, bütün çizgileriyle o dönem insanının bakış açısını yansıtmaktadır. Bu yüzden de o dönem toplumsal kültürünün erkek egemen oluşu ve kadının aşağı cins görülmesi nedeniyle erkektir. Birinci adı olan Allah, Arapların eski erkek tanrılarına verdikleri ad olan "ilah"tan türemiştir, Fakat "ilah", Allah olarak kutsanırken, "ilahe" (dişi tanrı) "müşriklerin tanrısı, bâtıl, mabude, kâfirlik" diye aşağılanır. Bütün tektanrıcı dinlerin ortak paydası olarak "Allah, insanı kendi suretinde", Âdem olarak yaratmıştır. Bu erkek egemen bakış açısının yansıması olarak kadını da Âdem için yaratmış, peygamberlerini de istisnasız erkek yapmıştır.

O'nun tıpkı insanlar gibi elleri (Bkz. Maide-64, Fetih-10) ve gözleri (Tur-48, Hud-37) vardır.

O, tıpkı insanlar gibi kızar, insanlarla polemiğe girer, tehdit ve ödül vaat eder. Tüm bu tepkileri, Muhammed'in yaşadığı dönem ve toplum özgülünde, onun karşılaştığı olaylar kapsamında ifade eder. Yani o dönemde yaşayan tipik bir insanın tepkilerine sahiptir.

Bölüm boyunca göreceğimiz gibi insan haklarını ihlal eden yöntemlere, örneğin toplu kıyımlara başvuran, depremi,

tufanı, vb. afetleri cezalandırma yöntemi olarak kullanan bir tanrı imgesiyle karşı karşıyayız. Başkalarından delil isterken, kendisi iddialarında delil gösterme gereği duymaz. Söylediklerine yönelik en küçük kuşkuya bile tahammülsüzdür. Hemen cehennem ve yok etme tehditlerine başvurur. Hemencecik öfkeleniverir. Kendine kulluk yapılmasından hoşnuttur ve insanların tümünü kullar, kendisini de kulların sahibi (Rabb) diye tanımlar; bu mantığın yansıması olarak da o dönemin kölecilik ilişkilerine karşı muhalif bir yaklaşım göstermez.

Birazdan da göreceğimiz gibi, Kur'an'da sözü edilen Tanrı, söylenceleri sever. Yani kanıtsız, tarihsiz, soyut konuşmayı tercih eder; bilgi vermek gibi bir özelliği yoktur. Keyfi davranışta sınır tanımaz, dilediğini saptırır, dilediğini yola getirir, dilediği kimseyi azabına uğratır ve bunu sürekli yineler.

Kızdı mı, "Aşağılık birer maymun olun," der. "Rabbin cezayı çabuk verir," diye sürdürür. Tabii gerçekte böyle şeyler yaptığına dair hiçbir somut kanıt yoktur. Açıklayamadığı her şeyi doğaüstü bir güce bağlayan insanların bilinç düzeyleri, O'nun her şeyi sahiplenmesine olanak tanıyordu. Bu bağlamda yağmuru yağdırdığı, şimşeği çaktırdığı, deprem yaptığı, Güneş'i ve Ay'ı hareket ettirdiği iddia edildi ve o günün insan bilinci de buna inandı. Ama daha sonra, bunların tümüyle fiziksel yasalar çerçevesinde, kendi iç dinamikleri ile gerçekleştikleri ve hiçbir doğaüstü güce bağımlı olmadıkları bilim tarafından bir bir ispatlanınca, bu iddiaların hiçbir hükmü kalmadı.

Dinlerdeki değişmelerde de açığa çıktığı gibi O, belli aralıklarla düşünce değiştiren bir tanrıdır aynı zamanda. Genelde aynı söylenceleri tekrarlamak, her gelişmeyi kendine bağlamak gibi yaklaşımlarının yanı sıra her yeni dinde, kendine yönelik kulluk görevlerinde köklü değişiklikler yapar. Hem değişik kitapları/dinleri arasında hem de aynı kitap içinde pek çok farklı ve çelişik önermede bulunur.

"Benim yardımım sana ve müminlere yeter," (Enfâl-64) demesine rağmen, kendine inananlar, sefalet içinde kalır. Her

iyi şeyi kendine bağlar, kötülükleri de insanlara! Öyle ki, Müslümanlar savaş kazandığında "Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü," (Enfâl-17) der; ama yenildiklerinde hiçbir sorumluluk yüklenmez!

Örneğin, onun insanları niye yarattığı sorusuna yanıtı, insani bir mantıkla varılacak sonuçlardan hiçbiriyle örtüşmez. Bir anne babanın çocuk doğurmaya karar vermelerine neden olan insancıl faktörlere sahip değildir örneğin: "Ben cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım, (Zâriyat-56)" der. Böyle "yaratıyor" diye, insanların "doğru yolda" olması/kalması için gerekli desteği verdiği de sanılmamalı:

Nitekim, "Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatılmışken onlardan yüz çeviren ve önceden yaptıklarını unutan kimseden daha zalim var mı?" diye başladığı Kehf-57'yi, "Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler, kulaklarına da ağırlık koyduk, sen onları doğru yola çağırsan da asla gelmezler," der. Buna karşılık hiçbir inanan ona, "Ya Allah'ım, onların anlamalarını, doğru yola gelmelerini engellemekle, onların zalim kalmalarına, toplumda sorun olmalarına yol açmış olmuyor musun?" diye soramaz.

"Allah dilemiş olsaydı sizi tek bir ümmet yapardı. Ama o, istediğini sapıtır, istediğini doğru yola eriştirir. İşlediklerinizle and olsun ki sorumlu tutulacaksınız, (Nahl-93)" der. Ve hiçbir inanan ona, "Ya Allah'ım, hem her şeyi dilediğince belirlediğini söylüyorsun, hem de yaptıklarımızdan bizi sorumlu tutuyorsun, bu ne biçim iştir?" diyemez. Keza, "Bizi tek ümmet yapsaydın da hem birbirimizi daha iyi anlasaydık hem de çıkar çevreleri bizi farklılıklarımız temelinde birbirimize karşı kışkırtmasaydı, bizi niye saptırıyorsun?" diye soramaz.

O, keyfilikte sınır tanımaz ve bunu tekrarlar durur. Bakara-6'da, "İnkâr edenleri uyarsan da uyarmasan da birdir, inanmazlar"; Bakara-7 de, "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de perde vardır ve büyük azap onlar içindir"; Bakara-20'de, "Allah dileseydi, işitme ve görmelerini giderirdi"; Bakara-105'te, "Allah rahmetini dilediğine

tahsis eder"; Bakara-117'de, "O bir işin olmasını dilerse ona ancak 'ol' der ve olur," buyurur!

Açıkça görüldüğü gibi ona inanmayanlardan dolayı sorumlu olan yine kendisidir. Çünkü o, onların görme ve işitmelerini engellemiştir! İyi de, bizzat kendisinin, daha 'kader'in yazıldığı ana karnından başlayarak, belirlediği bu durumda, insanları yargılamanın ve kimisine büyük azap vermenin kabul edilebilir bir yanı var mı?

Hem inanmasını kendin engelleyeceksin, hem de onu büyük azapla tehdit edeceksin! Burada sorunlu bir durum yok mu acaba? Onun bir işin olmasını dilediğinde, ona 'ol' demesinin yeterli olacağı yaklaşımı da oldukça ilginç. Bu durumda insanların Müslüman olmalarını istememiş, çoğunluğun Hıristiyan, Budist, ateist, Yahudi, vb. olmalarını o tayin etmiştir! Adeta insanların kendi dininden olmasını istemeyen bir tanrı imgesiyle karşı karşıyayız.

Nitekim, A'râf-179'da, "And olsun ki, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık; onların kalpleri vardır ama anlamazlar... İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da sapıktırlar", der. Der de, hiçbir inanan, "zalim insanlar için cehennem" değil de, "cehennem için insan" yaratmaktaki sorunlu duruma itiraz edemez. Yine kalbin düşünme organı olmadığını, dolayısıyla bu sözleri edenin Tanrı değil, olsa olsa kalbi düşünme organı sanan bir 7. yüzyıl insanı olabileceğini ifade edemez. Ama Kur'an yazarı, bu mantığa sığmaz düşüncesinde ısrar eder; A'râf-179'daki yaklaşımı Secde-13'te de yineler: "Biz dilersek, herkese hidayet verirdik, fakat cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağımıza dair benden söz çıkmıştır."

Görüldüğü gibi bilinçli olarak insanları hidayete erdirmeyen, dahası"kalplerini" mühürleyen, buna gerekçe olarak da cehennemi tamamen cin ve insanlarla doldurmaya dair kendi kendine söz vermiş olduğunu gösteren, bir ruh haliyle karşı karşıyayız. Bu noktada şeytana, onun saptırma gücüne yer bırakılmadığı açık. Ancak o, bu keyfiliği, üstelik insanları hidayete erdirsin diye gönderdiği peygamberine de aynı do-

ğallıkla yineler: "Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı; öyle iken, insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın? Allah'ın izni olmadıkça kimse inanamaz." (Yunus-99-100)

Burada söz konusu olan, kişinin olgunluk çağından sonraki eylemleri de değildir; çünkü kişinin ne olacağı, neler yapacağı, daha doğum öncesi, kendine "ruh üfleyen" melek aracılığıyla saptanıyor. Yani dünyaya sınav için geldiğimiz mantığı daha en baştan ve bu ruh halinin keyfilik duvarına çarparak tuzla buz oluyor. İnsanlar normal yaşamlarında olduğu gibi bir sınava girmiyorlar; aksine, önceden 'kader' tarafından belirlenmiş korkunç eşitsiz koşullarda bir yaşam geçirdikten sonra, yine belirlenmiş kaderleri çerçevesinde, kendilerini yakmak için hazırlanmış olan cehenneme gönderiliyorlar. Yanan insanların çığlık ve çırpınışlarını seyreden bir tanrı ile karşı karşıyayız.

Onun sınırsız keyfiliği, inananları ve hatta peygamberleri karşısında bile devam eder. İnananlarına bazen rahmet, şifa, bol rızk dağıtılacağını söylerken bazen de tersini yapar: Nitekim tek çeşit yemekten başka bir şey bulamayıp sefalet içinde yaşayan Musa ümmetinin, "Ey Musa, bir çeşit yemeğe dayanamayacağız, bizim için Rabbine yalvar, bize yerin bitirdiği sebze, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğan yetiştirsin," şeklindeki dileklerine karşı, hemencecik hiddetleniverir:

"Hayırlı olanı, daha düşük şeyle mi değiştirmek istiyorsunuz?" der ve onlara "yoksulluk ve düşkünlük damgası" vurur. Ancak gazabına uğratmada ölçüyü kaçırmışlığın farkına varmış gibi, kendisinden sadece soğan, sebze isteyen biçare insanların, ayetlerini inkâr ettiğini, peygamberi öldürdüğünü (?!) taşkınlık yaptıkları gibi –sonradan ekleme– iddialara gerek duyar (Bkz. Bakara-61).

Yine İbrahim ona, "Rabbim burasını emin bir şehir kıl, halkından Allah'a ve Ahiret Günü'ne inananları ürünlerinde rızıklandır," (Bakara-126) deyince, aynı ayette, asıl soruyu yanıtsız bırakıp, "İnkâr edeni de az bir müddet geçindirir, sonra

da onu ateşin azabına uğramak zorunda bırakırım, ne kötü sonuç," der. Tabii onun varlığını gerçek kabul etmemiz halinde, Allah'ın, Bakara-126'daki ifadeden de ileri giderek, kendine inananları ekonomik-bilimsel-kültürel anlamda geri bırakırken kâfirleri, "az bir müddet"ten çok daha fazla, zenginlik içinde yaşatması içinden çıkılmaz bir çelişki oluşturur.

Kur'an'da çizilen tanrı imgesinin izini sürerken, onun kendi peygamberlerinin bile işini zorlaştırdığını görürüz.

Furkan-31'de, "Ey Muhammed, her peygamber için, böylece suçlulardan bir düşman ortaya koyarız," der. Önceden de gördüğümüz gibi, dinin kolayca insanlara egemen olması ve herkesin cennetlik olmasını istemeyen bir tanrı var karşımızda. Bu yüzden ikna yöntemlerini de kullanmaz. Örneğin, Şuarâ-4'te, "Biz dilersek, onlara gökten bir mucize indiririz de ona boyun eğip kalırlar" der. Ve tabii o mucizeleri bir türlü indirmez, peygamberlerle yetinir ve onların karşısına da bir sürü düşmanlar çıkartarak başarıya ulaşmalarını zorlaştırır. Yüz binlerce inananının kanının dökülmesi bu yüzdendir.

Evet, insanların çoğunu saptıran, sonra peygamber gönderen, peygambere zorluklar çıkartan, sonra peygamber hiç taraftar bulamazsa tüm milleti bir afetle yok eden, taraftar toplarsa bu kez de onlardan, inançlarını kılıç zoruyla başka halklara egemen kılmaları için, savaşmalarını isteyen bir tanrı var karşımızda. Sonuçta her durumda yığınla insanın telef olmasına neden olacağına, bir mucize indirip insanların inanmalarını sağlamaz, cehennemi doldurmaya söz vermiştir (Secde-13) çünkü!

Bu saptırma işi düşünsel düzeyde bile ifrata vardırılır: "Biz senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine illa da bir şey katmış olmasın. Ne var ki Allah şeytanın katacağı şeyi iptal eder ve sonra da kendi ayetlerini sağlamlaştırır." (Hac-52)

"Allah şüphesiz dilediğini doğru yola eriştirir, (Hac-16)" der ama, çoğunluk için yine de dilemez. Rum-29'da, "Hayır zulmedenler körü körüne kendi heveslerine uymuşlardır,"

der. Ve devamla, "Allah'ın saptırdığı kimseleri kim doğru yola eriştirebilir?" diye sorar.

Görüldüğü gibi tek tek ayetlerde bile hayret edilecek mantık kopuklukları, büyük çelişkiler var. Hem zulmedenlerin kendi heveslerine uydukları söylenir hem de onları Allah'ın saptırdığı! Keza Nûr-39'da, "İnkâr edenlerin işleri engin çöllerdeki serap gibidir," denir; Nûr-40'ta ise "Allah'ın nur vermediği kimsenin nuru olmaz!"

Allah'ın keyfiliğine ilişkin ifadeler Kur'an boyunca sürer: Hadid-22'de, "Yeryüzüne ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce o, kitapta bulunmasın," denir.

Açıktır ki, bu sözün gerçekten var olan bir yaratıcının sözü olduğuna inananlar, bu durumda dünyada yaşanmış tüm belaların önceden saptanmış ve Allah'ın ürünü olduğunu kabullenmek zorundadırlar. Bu durumda, Hitler'i dünya halklarının başına Allah musallat etmiştir; 50 milyondan çok insanın katledildiği iki dünya savaşı emperyalist ülkelerin paylaşım çıkarları yüzünden değil, Allah istediği için çıkmıştır! Osmanlı öncesi İslam toprakları üzerine Haçlı orduları sürerek, her iki taraftan milyonlarca insanın ölümüne yol açan, 19. yy' da tüm Arap topraklarını İngiliz-Fransız emperyalistlerinin sömürgesi haline getirten, sonra kimi Arap egemenlerini İngiliz işbirlikçisi olarak İslam Halifesi Osmanlı padişahlarına karşı ayaklandırtan ve İslam ülkesi Osmanlı'yı Hıristiyan kâfirine yıktırtan, hep odur. Halife Osman'dan başlayarak Müslümanların birbirlerinin kanını döküp durmalarını sağlayan, Ömer'in, Osman'ın, Ali'nin, Hüseyin'in, Hasan'ın katledilmesinden tutun da, Müslüman orduların birbirlerini kırmasına kadar her şey ama her şey, onun saptadığı "kader"in bir yansımasından ibarettir. Sonra, hepsi de "kâfir" olan gelişmiş devletlerin uzayda birbiriyle yarışa girdiği, savaşmaya kalksalar dünyayı yok edecek kadar silaha sahip olduğu, bu dünya da onun eseridir. Dahası çok önemli bir bilim ve refah koşullarının yaşandığı günümüzde, İslam dünyasının içinde bulun-

duğu gerilik, cehalet, bağımlılık da ondan kaynaklanmaktadır. Sonra Afrika'da, içlerinde Müslümanların da bulunduğu yığınların açlıktan ölmesinden sorumlu olan da odur, vb. vb... Üstelik bu vb. musibetlerin hepsi önceden kitapta yazılmış şeylerdir!

Diğer yandan, sıradan insanlar gibi, öç alıcı bir tanrı tasavvuru ile karşı karşıyayız: "Onları çarptıkça, çarpacağımız gün öcümüzü şüphesiz alırız," (Duhân-15) der örneğin. Gerekçesi de oldukça düşündürücüdür: Dini reddetmek! Nitekim, Zuhruf-25'te de, "Bunun üzerine biz de onlardan öç aldık," diyerek öç anlayışını yineler. Oysa insanın inanç ayrımı yapılmadan eşit haklılığı ve saygınlığı, günümüzün en temel değerlerinden biridir.

"Cin ve insanları ancak bana kulluk etmek için yaratmışımdır, (Zâriyat-56)" diyerek, köleci dönem kültürü ekseninde düşündüğünü gösterir.

Onun ceza standartları Kur'an'dan 1000-1500 yıl kadar önce yaşamış firavunların ceza standartlarıyla aynı gibidir. Nitekim Tâhâ-71'de Firavun'un, "Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi?.. Şimdi elleriniz ve ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim..." ifadesinde görülen ceza anlayışını; Mâide-33'te insanlar için yineler: "Kim yeryüzünde (hak düzene karşı) bozgunculuk yaparsa öldürülür, yahut asılır, yahut elleriyle ayakları çaprazlamasına kesilir..."

Övülmekten de hoşlanan bir tanrıdır O. Casiye-36'da, "Övülmek göklerin rabbi, yerin rabbi, ve âlemlerin rabbi olan Allah içindir"; Casiye-37'de, "Göklerde ve yerde azamet onundur," der. Bu iddiayı kabul etmeyen, onu övmeyenler içinse, Kalem-16'da, "Onun havada olan burnunu yakında yere sürteceğiz," der, Mürselat-23'te, "... Biz ne güzel takdir ediciyiz" diye övüncünü sürdürür.

"Doğrusu benim tuzağım sağlamdır," (Kalem-45) cümlesinde de görüldüğü gibi insanlara tuzaklar kurmayı da sever. A'râf-167'de de; "Doğrusu, Rabbin cezayı çabuk verir" derken, A'râf-182'de, "Ayetlerimizi yalan sayanların bilmedikleri

yönden, ağır ağır sonuçlarına yaklaştıracağız" der. Enfâl-1'de, savaş ganimetlerinin (köleler, cariyeler, hayvanlar, altınlar, vb.) kime ait olduğu sorusuna, "Ganimetler Allah'ın ve peygamberindir" diye yanıt verir.

Kendisinin dikkate alınmamasına çok kızar; "onları yakalayıverir" hemen ve "beni tanımamak nasılmış görsünler" (Hac-44) der. "Nice kasabaların halkını haksızlık yaparken yok ettik" (Hac-45) diye devam eder. O daha pek çok milleti yok ettiğini ilan eder. İsrâ-81'de, "De ki, hak geldi, bâtıl ortadan kalktı. Zaten bâtıl ortadan kalkmaya mahkûmdur"; İsrâ-82'de, "Kur'an'da inananlara rahmet ve şifadan şeyler indiriyoruz. O, zalimlerin ise sadece kaybını artırır" denir.

Peki gerçek durum öyle midir? 'Hak' gelince bırakalım 'bâtıl'ın ortadan kalkmasını, 'bâtıl'ın dünyaya egemen olduğu açık değil midir? Üstelik bu noktada kimse Müslümanların tembelliği ve inanç erozyonu gibi öznel öğelerin ardına sığınmamalı; çünkü ayetler, söz konusu değişimlerin doğrudan Allah'ın gücüyle gerçekleşeceğini söyler.

Yine Enbiyâ-18'de, "Gerçeği bâtılın başına çarparız ve onun beynini parçalar; böylece bâtıl ortadan kalkar" denir; ama somut gerçek tam aksi bir duruma, 'bâtıl'ın İslam'dan üstün ve egemen olduğuna işaret etmektedir. Bu gerçek ışığında belirtilmelidir ki şeriatçıların duygularını pek çok okşayan ve kimi İslami siyasetçiler tarafından oy avcılığı için sloganlaştıran İsrâ-81, gerçekte Kur'an'ın her şeye kadir bir gücün ürünü olmadığını kanıtlayan bir belgedir.

Fetih-7'de, "Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır, Allah güçlü olandır, hâkim olandır," denir. Ama çevresine asgari bakabilme yetisine sahip herkesin rahatlıkla görebileceği gibi gerçek durum hiç de öyle değildir. "Göklerin ordusu" diye bir şey zaten yoktur. Yerlerin ordusu ise "kâfir" devletlerin elindedir.

En'âm-61'de, "O kulların üstünde yegâne hâkimdir," denir. Ancak verili duruma bakıldığında, bu sözün doğrulanması olanaksızdır. Aksine, onun insanların çoğu üzerinde hâkim

olmadığı bir gerçek. En'âm-62, "Haberiniz olsun hüküm onundur. O, hesap görenlerin en süratlisidir," denilir; ama Mekkeliler, Muhammed'le alay ettiklerinde şöyle bir mazeretin ardına sığınır:

"Senden başlarına acele azap getirmeni istiyorlar, Allah, sözünden asla caymayacaktır. Rabbinin katında bir gün, saydıklarınızdan bin yıl gibidir" (Hac-47). Görüldüğü gibi, tehditlerin gerçekleştirilmesine sıra geldiğinde bir gün bin gün olur; çünkü, somut koşullar geçmiş dönemlere ilişkin anlattığı katliam, sel, yıldırım, taş yağmuru gibi söylencelerle idare edilecek gibi değildir. Sonuçta, "hesap görenlerin en hızlısı", cezayı ancak 20'ye yakın nesilden sonra verebileceğini söyler. Yani ceza suç sahibine değil başkasına verilmiş olur!

Esasen her şey onun adına davrananların gücü ile belirlenir; eğer güçlüyseler yasaklayıcı ve yayılmacı, yok zayıfsalar uzlaşıcı bir tutum geliştirilir. Tanrısal sözler de bu bağlamda şekillenir: İlk Müslümanlara işkence edenlere, eski masallardaki gibi yıldırım gönderemez örneğin ve "canı çıksın" (Bürûc-27) diyerek, kendinden daha büyük bir başka güçten yardım ister adeta. Kıyamet-34-35'te, "Sana yazıklar olsun, yazıklar. Daha ne olsun, sana yazıklar olsun, yazıklar," der. Abese-18'de ise, "Canı çıksın o insanın, o ne nankördür," diyerek daha ilginç örnekler sergiler. Aynı yaklaşımı Mâide-64'te görüyoruz: "Yahudiler, 'Allah'ın eli sıkıdır' dediler, dediklerinden ötürü elleri bağlansın, lanet olsun, onun iki eli de açıktır, nasıl dilerse sarf eder," der. Dikkat edilirse Müslümanların zayıf olduğu koşullarda Kur'an ifadeleri, elinden bir şey gelmez, başka bir güçten yardım bekleyen bir insanın söylenmelerine dönüşüyor. Peki ama bu durumda kim lanet edecek, kim ellerini bağlayacak, kim çıkartacak canlarını, belirsiz!

Bu tip ayetleri düzenleyen, yine, Furkan-63'te görüldüğü gibi; "Rahman'ın has kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ve vakar ile yürürler. Cahiller onlara laf attığında, aldırmadan, 'selam' der geçerler" diyen Kur'an, diğer yandan "... Hak dini kendilerine din edinmeyen kimselerle, boyunlarını eğip elle-

riyle cizye (haraç) verinceye kadar savaşın (Tevbe-29)"; "Fitne ortadan kalkıp din yalnızca Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın... (Bakara 193)" gibi ayetleri de içerir. Bu birbirinin karşıtı sözlerin sahibi, eğer siyasal dengelerin gelişimine bağlı farklı kararlar alan bir Muhammed değilse, sürekli çelişkili önerilerde bulunan bir Allah var karşımızda.

Sonra onun Tâhâ-124'teki, "Benim kitabımdan yüz çeviren bilsin ki, onun da bir geçimi olur", keza Ra'd-17'deki, "Allah hak ve bâtıl için şöyle misal verir; köpük uçup gider, insanlara fayda veren ise yerde kalır," deyişine ne demeli?

Onun kitabına yüz vermemiş olanların geçimi çok daha geniş değil midir? İnsanlara somut fayda sunması açısından da "bâtıl" denen kesimin belirleyici konumu ortada. Çünkü "bâtıl", dünyanın "aldanma ve oyun yeri" olduğu düşüncesinden Müslüman'a göre daha erken vazgeçmiştir. Yaşamın tek yeri olduğu ve bu yüzden onu en iyi biçimde değerlendirmek gerektiğini düşünür. Bu yüzden onlar, Allah kendilerine "nur" vermediği halde, gerçek nuru (elektriği, ampulü) üretirler. Dinlenme vakti olarak gecenin, Allah tarafından saptandığı iddiasına kulak asmaz, geceyi de değerlendirilecek, çalışılacak, eğlenilecek hale getirirler.

Oysa Kur'an'daki Allah, insan bilincini miskinleştirir; çünkü onun "katında büyük kurtuluş, inanan erkek ve kadınların içinde temelli kalacakları, içlerinden ırmaklar akan cennetlere (koyup) onların kötülüklerini (örtmesidir)" (Fetih-5); "Bu dünya hayatı (ise) bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir" (Ankebut-64).

Yahudileri kastederek, "...And olsun ki sana Rabbinden indirilen sözler, onların çoğunun azgınlığını ve inkârını artıracaktır. Onların arasına kıyamete kadar sürecek düşmanlık ve kin saldık," (Mâide-64) denir. Niye? Çünkü "Allah'ın eli sıkıdır" demişler. Eh, bu söz Allah'ın onlara lanet okumasına yeter de artar!

Tabii asıl sorun, İslamiyete kitlelerin gözünde meşruiyet kazandırmaktır. Yahudilerin gerçekten lanet okunacak bir suç

işlemiş olduklarını varsaysak bile, yapılması gereken, pireye kızıp yorgan yakma misali, Yahudiliği devre dışı bırakmak ve yeni bir inanış sistemi getirmek değil, eskiden indirilmiş olduğu söyleneni, yeniden hatırlatmaktır. Diğer yandan ayetteki iddianın aksine, Yahudilerin sımsıkı kenetlenmiş bir bütün olmalarına karşılık, Müslümanların ideolojik ve siyasal düzeyde paramparça olduğunu görüyoruz. Yani asıl kin ve düşmanlık Yahudiler arasına değil, Müslümanlar arasına sokulmuş gibidir.

Sakın bu ayet, Muhammed'in Yahudi topluluğa karşı yürüttüğü psikolojik savaşın bir ifadesi olmasın? Aksi takdirde ayetleri tam tersine gerçekleşen bir Tanrı'nın varlığına inanmanın izahı nasıl mümkün olabilir? Diğer yandan, İslam dünyasına ilişkin olumsuzlukların insan iradesiyle düzeltilebileceğini de kimse ummamalı; çünkü bu Allah'ın iradesine müdahale etmektir. Allah isteseydi düzeltemez miydi? Her şey onun dilemesiyle ve "ol" demesine bağlı değil midir yoksa?!

Esasen Kur'an'ın tanrısı, Yahudiler ve Hıristiyanlara ilişkin de çelişkiler içindedir. Bu konuya ilişkin birbirini yadsıyan ayetleri, Peygamberin, Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkilerinin gelişimi bağlamında, yani bilimsel bir soğukkanlılıkla okuduğunda, söz konusu çelişkilerin Tanrı'ya değil, Muhammed'e ait olduğu görülecektir. Ancak Kur'an bunları Tanrı'ya atfeder. Bu tabloyu Kur'an içinde somut olarak izleyebiliyoruz:

Mâide-5'te, "Bütün temiz ve iyi şeyler" denilerek Hıristiyan ve Yahudilerin yiyecekleri Müslümanlara, Müslümanların ki de Hıristiyan ve Yahudilere helal kılınır. Mâide-69'da "Allah'a ve Ahiret gününe inanıp iyi amel işleyen" Hıristiyan ve Yahudilere cennet vaat edilir. Mâide-44'te, Tevrat'tan "doğru rehber ve nur" olarak söz edilir ve şimdiki zamanda Yahudilere, "Ayetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın, onlarla hükmedin," denir. Hac-40'ta, "Eğer Allah insanların bir kısmını bir kısmı ile defetmeseydi, içlerinde Allah'ın adı çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler herhalde yerle bir edilirdi. Allah kendine yardım edenlere elbette yar-

dım eder," denilerek her üç dine inananları da koruyan bir ifade kullanılır. Bu dinler, Tanrı'ya ait ve yardımcı ilan edilir. Mâide-46-47'de, "Tevrat'ı doğrulayıcı olarak" İncil'i gönderdiğini ve Hıristiyanların buna göre hükmetmelerini söyler. Mâide-48'de ise bu kez Muhammed'e, "Sana da daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere Kur'an'ı gönderdik. (...) Ey ümmetler, her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri tek bir ümmet yapardı, ama size verdiğinde sizi denemek için öyle yaptı. O halde hayırlarda birbirinizle yarışın," denir. Özetle; dinler arası barış içinde bir arada yaşama ve eşit hak paylaşımı öngörülür.

Görüldüğü gibi Allah, başta dinleri birbirini inkâr amacıyla değil, birbirini onaylamak üzere gönderdiğini, onları birbirinin yerine geçirmediğini ve bu ayrımı bilinçli yaptığını, her birine verdiği şeriat ve yolun meşru kabul edildiğini söylemektedir. Ne Tevrat'ın ne İncil'in tahrif edildiğinden ne de onların taraftarlarının Müslüman olması gerektiğinden söz etmemektedir. Buraya kadar, insanları tek ümmet yapmayı dayatmayan, aksine farklı varlıklarını meşru kabul eden, deyim uygunsa demokrat bir tanrı söz konusudur. Ne zaman ki Muhammed diğerlerini ezmeyi düşünebilecek denli güçlenir, işte o andan itibaren, Allah da fikir değiştirmeye başlar!

Kur'an surelerinin diziminde bir metodoloji ve tarih sırası olmadığından, ilk anda bu değişimi birebir izlemek olanaksızdır. Çelişkiler ve birbirini inkâr eden ifadeler, tarihsel bir sıralamadan koptuğundan her şey daha sarpa sarmakta ve sonuçta karşımıza bir dediği diğerini tutmayan bir tanrı çıkmaktadır. Ama tüm bu değişimlerin, Muhammed'in yaşadığı değişimin yansıması olduğunu fark edebilmek için, iyi bir gözlem ve Kur'an bilgisi yeterlidir. Nitekim peygamberin Yahudiler ve Hıristiyanlarla arasının açılmasına, dinler arası sorunlar yaşanmaya başlanmasına bağlı olarak, Kur'an'ın onlara ilişkin dili de kökten değişecektir.

İşte bu dönüşüme bağlı olarak Kur'an, Hıristiyanları ve Yahudileri kötülemeye başlar: Örneğin, "Biz Hıristiyan'ız

diyenlerden de söz almıştık, onlar kendilerine belletilenin bir kısmını unuttular, bu yüzden aralarına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık," (Mâide-14) der. "Ey iman edenler, Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirinin dostudur. Sizden kim onları dost edinirse onlardandır. Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez, (Mâide-51)" diyerek, önceden bizzat kendisi tarafından belirlediğini söylediği ayrımın taraftarlarını "zalim" ilan ediverir. "İncil'e inananlar ona göre hüküm versinler. Kim ki Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse fasıktır, (Mâide-47)" diyen Tanrı'yla Mâide-51'in Tanrı'sı aynı tanrı değildir sanki!

Bu süreçte daha başka ilginç çelişkiler de sergilenir: Önceleri "iman etmek" tüm tektanrıcı dinleri kapsarken, daha sonra salt Müslümanlara özgü bir ayrıcalığa indirgenir. Bu ayrışma süreci önce Yahudilerle başladığından, Mâide-82'de Yahudiler, "insanlar içinde iman edenlere en şiddetli düşmanlar olarak" ilan edilirken, Hıristiyanlardan, "iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak" söz edilir. Ancak Mâide-18'de, bu kez hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar birlikte "azap edilen" ve "günahkâr" ilan edilirler.

Mekke dönemi ayetlerinden Duhân-32'de, "Andolsun ki biz İsrailoğullarına, bilerek âlemlerin üstünde bir imtiyaz verdik," denir ve bu yargı Casiye-16'da aynen yinelenirken; Bakara-213'te, "...Kitap verilenler, kendilerine belgeler geldikten sonra, aralarındaki ihtiras yüzünden onda ayrılığa düştüler. Allah, inananları, ayrılığa düştükleri gerçeğe kendi izni ile eriştirdi. Allah dilediğini doğru yola eriştirir," denir. Bakara-214'te ise, "Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gideceğinizi mi sandınız?" denilir.

Düşünün ki Tanrı, yüz binlerce yıl dinsiz ve çoktanrılı yaşandıktan sonra, tam da kendine tapan insanlar ortaya çıkmışken, eften püften nedenler öne sürerek onları ayrılıklara düşürüyor, onlara zorluklar çıkarıyor. Adeta cennetini kullarından kıskanan bir tanrı imgesiyle karşı karşıyayız.

Esasen ileri bölümlerde de göreceğimiz gibi; Kur'an' da çizilen Tanrı'nın "iradesi, bir doğu despotununki gibi değişken olduğundan, içeriğine inmek güçtür. Tanrı emirlerini kutsal veya doğru olduğu için değil, hoşuna böylesi gittiği için verir. Bu sebeple de bunları her zaman kendi arzusuna göre değiştirebilir veya kaldırabilir."[23]

Sıklıkla görebileceğimiz gibi söyleminde sınırsız keyfilikle çelişkiler yan yanadır: Örneğin Nisâ-78'de, "...Münafiklar kendilerine bir iyilik isabet ettiği zaman, 'bu Allah'tandır' derler. Kötülük isabet ettiğinde ise, 'bu sendendir' derler. De ki, 'hepsi de Allah'tandır.' Bu kavme ne oluyor ki söz anlamaya yanaşmıyorlar?" derken; hemen peşi sıra gelen Nisâ-79'da, "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Ne kötülük gelirse kendi nefsindendir," der.

En'âm-122'de, "...Kâfirlere de işledikleri güzel gösterilmiştir," denir. Sonra peşi sıra En'âm-125'te, "Allah, kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslamiyete açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi kalbini dar ve sıkıntılı kılar" denmekte sakınca görülmez. Kâfirlere işledikleri güzel gösteriliyorsa, kalplerinin sıkıntılı olması nedendir?! Bu bir yana, söz konusu "doğru yol"un, bu dünya yaşamı için pek somut bir anlam taşımadığı ortada. Sonra "yanlış yol"dakilerin kalbinin "dar ve sıkıntılı" olması iddiası boş söz değilse nedir? En'âm-149'da ise, "Üstün delil Allah'ın delilidir," denir ama hiçbir şeyde delilli konuşmayan bir Tanrı'yla karşı karşıya geliriz...

Diğer yandan O'nda, asla kabul edilemez senaryolara rastlarız: Örneğin A'râf-94'te, "Biz hangi kasabaya bir peygamber gönderdikse, ora halkını yalvarıp yakarsınlar diye darlık ve sıkıntıya uğratmışızdır" diyerek, adeta halkı oyuna getirmekten söz eder. Tabii tüm diğer sözleri gibi bunlar da somut değildir. Aksi takdirde bunu özellikle Mekke özgülünde görürdük. Oysa, İslamiyetin doğduğu dönemde Mekke'de,

---

[23] C. Brockelman, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s. 29.

canlı bir ekonomik hayat yaşanmaya devam etmiştir.

Yine A'râf-96'da, "Eğer kasabaların halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik" denir; ki bu da somut gerçekler karşısında geçersiz bir sözdür. Ama o aynı şekilde tehditlerini sürdürür: "Kasabaların halkı, geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden güvende miydiler? Veya onlar kuşluk vakti eğlenirken azabımızın gelmesinden güvende miydiler? Allah'ın tuzağından nasıl emin olabilirler?.." (A'râf-97-98-99)

"Dünya hayatında, geçimliklerini aralarında biz taksim ettik, birbirlerine iş gördürmek için kimini kimine derecelerle üstün kıldık" (Zuhruf-32). "Dilediğine kız, dilediğine erkek, yahut hem kız hem erkek çocuk verir, dilediğini de kısır yapar" (Şûra-49-50) diyen bir tanrı vardır karşımızda. Görüldüğü gibi eşitlik ve adalet yoktur bu tanrısal tasarımda; aksi takdirde insanları, sırf birbirlerine iş gördürebilsinler diye köle ve padişah, işsiz ve milyarder olacak kadar eşitsiz yaratır, kimisine sürüyle çocuk verirken, kimisini kısır yapar mıydı?

Bu tanrı tasarımında mutlak bir keyfilik ve eşitsizlik esastır: "De ki, ey mülkün sahibi Allah'ım, dilediğine mülkü verir dilediğinden alırsın, dilediğini aziz (şerefli) dilediğini zelil (sefil, aşağılık) edersin. Hayır senin elindendir, şüphesiz sen her şeye kadirsin" (Al-i İmran - 26).

Eşitsizliği her alanda eksen alır; öyle ki, "peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık" (Bakara-253) diyen Allah, peygamberler arasında bile eşitsizlik öngörür.

Dahası o, taht/kürsü sahibi bir hükümdar olarak kurgulanmıştır. Nitekim Ayet-ül Kürsi diye de tabir edilen Bakara-255'te bu duruma ilişkin olarak, "Allah, kendisinden başka ilah olmayan, daima diri ve yarattıklarını koruyup yönetendir. Onu ne uyuklama ne uyku tutar. (...) Onun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır," denir.

İslamcı yorumcuların bir kısmı bu ifadeden rahatsızdır; nitekim kürsüye (taht'a), "hüküm", "ilim", vb. anlamlar ver-

meye çalışırlar. Oysa, Kur'an böylesi revizyonlara karşı, Tanrı'nın kürsüde oturan padişah tasvirini başka ayetlerde de yineler. Örneğin, Zümer-74'te "meleklerin arşın (yüce divan, taht) etrafını çepeçevre kuşatarak Rablerini övgü ile andıklarını görürsün," denirken, Mü'min-7'de, "Arşı taşıyan ve onun çevresinde bulunan melekler övgü ile Rablerini anarlar," denir. Hakka-17'de de kıyamet günü anlatılırken, "O gün Rabbinin tahtını (arşını) 8 melek yüklenirler"[24] denir

Diğer yandan O, bu tablonun da tamamlayıcı parçası olarak mutlak tekbenci bir kimlik sergiler. Kolektif bir yönetim tarzının olabileceğini kabullenmez: "Eğer yerle gökte, Allah' tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de bozulurdu" (Enbiyâ-22); "Allah yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir" (Enbiyâ-23); "Allah çocuk edinmemiştir; onun yanında hiçbir Tanrı yoktur. Olsaydı, her Tanrı kendi yarattığı ile beraber gider ve birbirlerinden üstün olmaya çalışırlardı." (Mü'minûn-91)

Görüldüğü gibi eğer demokrasi bir erdemse, O bu noktada insanlardan ve çoktanrıcı tasarımda birlikte yöneten tanrılardan da geridir. Dahası insanları yaptıklarından sorumlu tutan Tanrı, kendini bu kuralın dışında tutar. Çoğulu ve çoğulculuğu olumsuzlar. Bu durumun sadece tanrısal alemle ilgili olduğu, yeryüzünde demokrasiyi engellemediği yorumu yapılabilir mi? Ne yazık ki hayır. Dinsel yönetimlerin tümünün mutlakiyetçi olması gibi, O'nun yeryüzü düzeni de tanrısal alemin tekçi mutlakiyetinin izdüşümü gibidir. Bu yüzden onun yönetim anlayışı mutlak monarşilerde ifadesini bulur. Nitekim, kendisini, "mutlak kudret sahibi hükümdar... (Kamer-55)" olarak nitelerken, yeryüzünde insanlara da, gökyüzündeki prototipini, mutlak yetkili hükümdarlığı layık görür; "Allah size Talut'u hükümdar olarak gönderdi.(...) Allah mülkünü dilediğine verir (...) (Bakara-247)" der.

---

[24] Normal zamanlarda bu taht taşıyıcı meleklerin sayısı 4'tür. Bkz. S. Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c. 9, s. 2279.

Nisâ-59'da ise bu mutlakiyetçi anlayış pekiştirilir: "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulü-l emr'e (emir sahibi) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz onun hükmünü Allah'a ve Peygamber'e havale edin. Bu daha hayırlıdır..." der.

Emir-ül mümimin (müminlerin emiri), zill-ullah fil-âlem (tanrının yeryüzündeki gölgesi) kavramlarıyla da nitelenen "Ulü-l emr", Müslümanları şeriat adına yöneten halife, kadı, padişah, sultan, şeyh, vb. anlamındadır ve bu Tanrı adına, yeryüzü yönetiminde yetkili kılınmış olandır. Bu yönetimden memnuniyetsizliğe karşı önerilen şey de onu değiştirmek değil, –çünkü şeriatta iktidar halkın değil, soyut Allah adına somut olarak yöneten hükümdarındır– "Allah'a ve Peygamber'e havale etmek"tir; çünkü hüküm Allah'ındır.

"Hükümdar, Allah'ın ad ve emanının yerdeki gölgesidir," diyen hadiste de yinelendiği gibi, demokrasi, hele ekonomik eşitlik ve özgürlükler anlamında halk demokrasisi ona göre değildir. Ve işte bu yapısı nedeni ile kendi hükümlerine itiraz edenleri, "o gün yalanlamış olanların vay haline" (Mürselât-15) diye tehdit eder; "Öncekileri yok etmedik mi? Ardından sonrakileri de onlara katarız," (Mürselât-16-17) diye devam eder.

Tabii bu sözlerin gerçek bir değeri yoktur. Bilimsel olarak O'nun geçmişte kimseyi yok etmediğini ve gelecekte de yok etmeyeceğini biliyoruz artık. Her şey doğanın fiziksel ve kimyasal ve biyolojik hareketinin, insan bilincinin, siyasal ve ekonomik dengelerin ürünüdür çünkü. Bunlara ek bir de, "Tanrı iradesi" diye üçüncü bir güç yoktur. O'nu, olay ve olgulara açıklama getiremeyen ilkel insan bilinci uydurmuş, egemen güçler de kullanmıştır.

Nûr-55'te, "Allah içinizden inanıp yararlı(dürüst) iş işleyenlere onlardan öncekileri halef (hükümran) kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halef kılacağına, onlar için beğendiği dini temelli yerleştireceğine, korkularını güvene çevireceğine dair söz vermiştir. Çünkü onlar bana kulluk eder, hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Bundan sonra inkâr eden kimseler, işte

bunlar artık yoldan çıkmış olanlardır," denir.

Tabii tarihsel gerçeklik karşısında bu iddiaların da karşılığı yoktur. Gerçekte dinler tarihinde, hiçbir dinin dünyaya egemen olduğu görülmemiştir. Görülemezdi de çünkü, dinlerin tek egemen yönlendirici olduğu zamanlarda, dünyanın tümü bilinmediği gibi, dünya genelinde bir egemenlik için gerekli koşullar da bulunmamaktaydı. Ne zaman ki insanlık dünyanın tüm bölgelerini keşfetti ve ne zaman ki dünyanın her yerinde egemenlik kuracak teknolojik gelişmeler gerçekleşti, işte o zaman dünya üzerinde Hıristiyan inançlı, kapitalist-emperyalist güçler egemen oldu. Müslümanların bu dünya egemenliğindeki konumu ise sömürge olmaktan ibarettir. Demek ki Allah'a güvenmek, ona ortak koşmadan kulluk yapmak, sorgusuz inanmak, gelişme ve egemenlik değil aksine gerilik ve bağımlılık getiriyormuş. Aslında bunun bilincinde oldukları için Müslüman siyasetçi ve ideologlar da bir yandan gerilemenin dinden uzaklaşmaktan kaynaklandığını öne sürer, diğer yandan da 'gâvurun' bilimini, siyaset tarzını ve verili gerçekleri kavramaya, kendilerini modern gerçekliğe göre yeniden mevzilendirmeye çalışırlar. Üstelik biliyoruz ki tarih boyunca Müslüman yöneticiler, kararlarını Kur'an'a göre değil, iktidarlarının devamı için ve somut koşullara göre almış, Kur'an'ı ise sıradan insanı denetim altında tutup istedikleri yönde denetlemenin aracı olarak kullanmışlardır.

Mâide-3'te de yinelenir bu keyfiyet; "...Benden korkun, bugün size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak size İslamiyeti beğendim," denir. Önce Yahudiliği beğenmişti, sonra ondan vazgeçti, Hıristiyanlığı seçti, sonra da İslamiyeti! İşin gerçeği 5-6 yüzyıl sonra da değişik bölge insanları nezdinde yeni dinler "beğenmek" durumunda kalacaktı ama, bir yandan dünya dinler pazarı, fetihler nedeniyle doyum noktasına ulaştı, diğer yandan bilimsel gelişmeler ve dünyanın kavranışı, yeni dinlerin koşullarını ortadan kaldırdı. Sorunlu konjonktürlerde artık peygamberler değil, dünyevi siyasal önderler, seçkin düşünürler ortaya çıkar-

maktaydı artık! Bu bir yana, her şeyi bilen bir tanrının insanlara "din beğenmesi" yaklaşımı da sorunlu değil mi? Tanrı'yı beğenen konumuna indirgemek, birden çok doğrunun olması, çağlar üstü ve toplumlar üstü tek bir doğrunun olmaması ve Tanrı'nın yaratan olmayıp, yaratılanlar arasında beğenen, son kararı veren kişi düzeyine indirgenmesi demektir. O'na Kur'an'da atfedilen niteliklerle bu durum bağdaşmaz.

Sorgulamamızı, "tanrılık düzeyinde yüce bir erdemin insanların tümünün doğru yola gelmesine engel olur mu?" sorusuyla sürdürelim. Kur'an'daki Allah, başta da gördüğümüz gibi buna engel olur. Örneğin En'âm-35'te, "Onların yüz çevirmesi sana ağır gelince, eğer gücün yeri delmeye veya göğe merdiven dayamaya yetmiş olsaydı, onlara bir mucize göstermek isterdin. Allah dileseydi onları doğru yolda toplardı. Sakın bilmeyenlerden olma!"(*) der. Benzeri yargılar, Nahl-37'de, "Ey Muhammed, onların doğru yolda olmalarına ne kadar özensen, yine de Allah saptırdığını doğru yola iletmez, onların yardımcıları da olmaz"; Nisâ-80'de, "Kim Resul'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik"; Tevbe-51'de, "De ki Allah'ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez..." diye yinelenir.

Peki ama bu durumda sormak gerekmez mi softalar, niye topluma zorla baskı kurarak, cihat açarak, oruç tutmayana saldırarak, ortalığı kana bulayarak İslamiyeti yaymaya çalışıyorlar? Allah değil midir, "Rabbimize gönülden ve gizlice yalvarın, doğrusu o, aşırı gidenleri sevmez," (A'râf-55) diyen?

Çünkü işin arka planı, İslamiyetin kurucusunun yaşadığı dönemdeki siyasal değişimlere göre şekilleniyor. İslamiyetin kurucusu, koşullara göre bazen böyle hoşgörülü tavır takınırken, diğer yandan cihadı emrediyor. Bu noktada, "Çocuklarınıza 7 yaşında namazı emrediniz. 10 yaşında (kılmayacak

(*) Allah katında 'mucize' olan yeri delmek ve göğe (hem de merdivensiz) çıkmak, insanoğlunca günümüzde öylesine sıradan bir iş haline gelmiştir ki buna 'mucize' diyenin bir tanrı değil, ancak bir 7. yüzyıl insanı olabileceği daha da kesinleşmiştir.

olursa) dövünüz," (hadis) diyecek kadar baskıcı olabiliyor.

Nitekim tarih boyunca din egemenleri, bu geleneğin devamı olarak, kendileri gibi düşünmeyenlere hep saldırmış, saldırtmış, ölüm fetvaları çıkarmışlardır. Ki tüm bu davranışların, yukarıda sözü edilen ayetlere ters olmakla birlikte, Kur'an'ın ve dinsel mantığın kendisinden bağımsız olmadığı açıktır. Kural dışı kimi idealistler bir yana bırakılırsa, dinin temsilcileri, tarih boyunca insanların dikkatlerini, "öbür dünya" hayallerinden koparıp bu dünyanın sorunlarına, sömürüye, eşitsizliğe, bağımsızlığa, köleciliğe, kadın haklarına, haksızlıklara ve ortalıkta döndürülen dolaplara çekenlere saldırgan davranışlar içinde olmuşlardır. Çünkü bunlar; büyük tüccarı şehitle eş mertebeye yükselten, kölelerin alım-satım kurallarını saptayan, eşitsizliği "Allah'ın hikmeti" olarak açıklayan bir ideolojinin ve onda egemenliklerinin meşruiyetini bulan güçlerin işine gelmez.

Diğer yandan, onun, "Biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu, aşağıların aşağısı kıldık" (Tin- 4-5) dediğine tanık oluyoruz. Tabii "niye" diye sormuyoruz; çünkü onun "en güzel" şekilde yaratmasının da sonra "aşağılardan aşağı" yapmasının da bir mantığı yok. Öyle istemiştir! Üstelik "en güzel" yaratım tanrısallığa uygun olsa da "aşağıların aşağısı" eser tanrısallığa pek yakışmıyor.

Onun her şeyi sahiplenmekte tüm ölçüleri aşan bir keyfiliği vardır. Hadi yağmuru yağdırdığını, şimşeği çaktırdığını, depremi meydana getirdiğini kabul edelim. Ne de olsa eski dönem insanları doğayı anlayamıyor ve hepsini Allah'a bağlıyorlardı. Ama O, bu kadarla yetinmeyerek; "Sizin için atları katırları ve merkepleri, binek ve süs hayvanları olarak yarattık," (Nalh-8) gibi, işi katır yarattığı iddiasına kadar vardırır. Bu da yetmez, örneğin gemiyi yarattığını, zırh yapma tekniğini öğrettiğini ileri sürer.

Özetle, 7. yüzyıl insanının bilgisi ne kadarsa O'nun bilgisi de o kadardır. Ölüm olayının içeriğini bilmediğinden, daha doğrusu ölümü ruh diye bir şeyin vücudu terk etmesi sandığın-

dan, tutar, "...can boğaza gelip köprücük kemiklerine dayandığı zaman..." (Kıyamet-26); "can boğaza dayandığı zaman (Vakıa-83)" gibi gerçek dışı ve bilimsel açıdan kabul edilemez tarifler yapar.

Sonra onun batıl inançları da pek çoktur; örneğin falın, büyünün, nazarın, rüya yorumculuğunun gerçekliğine inanır. Felak 4-5'te, "Düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden, haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden, tan yerini ağartan Rabbe sığınırım", Nâs- 4-6'da, "İnsanlardan ve cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden...", Mâide-3'te, "Fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı..." der. Üstelik bunların "ilim" diye tanımlanmasına ve hadislerde, "Allah'ım, faide vermeyen ilimden, kabul olunmayan amelden, müstecap olmayan duadan sana sığınırım," diye yakarılmasına önerir.

Faydasız ilimden sihir, kehanet, arafet, remil, vb. kastedilir. Tabii, Allah katında bir faydasızlıktır bu. Yoksa bunların birer "ilim" kolu olduğu kabullenilir ve Musa söylencesinde, firavunun büyücülerine karşı Musa'ya da onlardan üstün büyü yetenekleri verildiği yinelenir. Yine Yusuf suresinde Yusuf'a rüya yorumculuğu bilgisi verildiği iddia edilir.

Görüldüğü gibi Allah, çağdaş değerler ölçü alındığında bâtıl inanç sahibi bir kişilik olarak çıkar karşımıza. Nasıl eski dönem insanı açıklayamadığı sorunların ardında ruhlar, tanrılar keşfetmişse Muhammed de, açıklayamadığı eylemlerin ardında "faide vermeyen ilimler" olarak büyü, nazar, vb. arar. Musa'da, İsa'da, Yusuf'ta birer meziyet, dahası peygamberliğin kanıtı olan şeyler, öyle becerileri gösteremeyen Muhammed'in dilinde "faydasız ve uzak durulması gereken ilim"e dönüşür.

En'âm-140'ta, "Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler (...) gerçekten sapmışlardır..." diyerek suçladığı Araplara ilişkin, En'âm-137'de, "...Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdukları ile başbaşa bırak," der. Buna karşılık putperestler, tam da bu ayette olduğu gibi,

"Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız" deyince, bu kez; "...Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve sadece yalan söylüyorsunuz" (En'âm-147) diyerek onlara karşı çıkar; ama hemen peşinden, "...Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi," (En'âm-149) gelir. Görüldüğü gibi tutarlılığa sığmaz yaklaşımlarla karşı karşıyayız.

Sonra En'âm-144'te, "Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha zalimdir? Şüphesiz Allah zalim milleti doğru yola eriştirmez," ifadesini kullanır, ama onun ölçütleri içinde "zalim" olan Arap kavmini kendi yolunun öncüsü yapar. Tabii bilimsel yaklaşım içinde milletin zalimi, iyisi olmaz. Örneğin bugün, dünya halklarının sömürülmesinden alenen pay alan ve bu gelir kaynakları azalmasın diye dünyanın pek çok yerinde jandarmalık yapan ABD ulusuna bile zalim diyemeyiz. Zalim olan, o ulusun egemen sınıflarıdır. Bu bir yana, zalimleri doğru yola ulaştırmama yaklaşımını sık sık yineleyen Kur'an, Müslüman olmadan önce zalimliği ile ün salmış Ömer'i, Halit bin Velid'i, Muaviye'yi tutup kendi yoluna getirmekle yetinmez, onları Müslümanlara önder yapar.

Beşinci Bölüm

KUR'AN TAHRİFATTAN KORUNMUŞ MUDUR?

Salt mantıksal bir irdeleme düzeyinde, tanrısal kitap(lar)ın korunmuşluğu fikrini kabullenmekten daha doğal bir şey olmasa gerek. Allah tarafından indirilmiş ve her türlü tahriffattan korunmuş olma iddiası, özellikle Kur'an özgülünde, çok daha kesin bir vurguya sahiptir. Oysa bizzat Kur'an'ın bir kitap haline gelme sürecini incelediğimizde bu fikre karşı ciddi kuşkulara düşmekten kendimizi alamayız.

Hicr-9'da, çok doğal olarak, "Kur'an'ı biz indirdik, onun koruyucuları da biziz, biz,", keza Hac-52'de, "...Allah yine ayetlerini mahfuz ve muhkem kılar. Allah âlimdir ve hâkimdir, her şeyi çok iyi bilir," denir. Gerçekten de tanrı fikri ile çok uyumlu bir yaklaşımdır bu. Tabii tanrısal tutarlılığın gereği olarak bu ayetler ışığında kendimize sormalıyız:

O halde Tevrat'ı niye, İncil'i niye koruyamadı? Zebur dediği ayrı bir kitap ise zaten yok. Ya İbrahim'e verildiği söylenen 'sahifeler', ya Âdem'e, Şit'e, İdris'e gönderdikleri?.. Tanrısal korumadan uzak Heredotlar'ın (M.Ö. 415), Platon'ların (M.Ö. 347), Aristo'ların (M.Ö. 322) yazdıklarının bile günümüze geldiği, arkeolojik kazılarda gelmiş geçmiş her şeyin ortaya çıkarıldığı günümüzde, "yoksa onlar onun kitapları değil miydi?" sorusu bile çok hafif kalır. Üstelik Kur'an, bunun yolunu kapatarak onların da Allah tarafından indirildiğini belirtir.

Esasen tarihsel süreci önyargısız irdelediğimizde, "Tevrat ve İncil'in tahrif edildiği" iddiasının, Muhammed'in onları Arap Yarımadası'ndan tasfiye etmek için gereksindiği bir mazeretten öte anlam taşımadığı rahatlıkla görülür. Yoksa birazdan da göreceğimiz gibi, tahrifat olasılığına karşı Kur'an'ın onlardan en küçük bir tanrısal üstünlüğü olmamıştır. Her şey bir yana, "Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler. Sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın kelimelerini (sözlerini) değiştirebilecek hiçbir güç yoktur," diyen En'âm-34'ün bizzat kendi açık ifadesiyle, önceden gönderilmiş olan "kelimeler" de Kur'an'daki gibi "Allah'ın kelimeleri" olduğundan değiştirilmeye karşı korunmuşlardır.

Özetle, Kur'an'ın kendisi için söylenmiş sözleri kanıt yaparak mantık yürütenlerin iddiaları, yine bizzat Kur'an'ın diğer sözleriyle geçersiz hale gelmektedir. Görüldüğü gibi içinden çıkılmaz bir karmaşa ile karşı karşıyayız.

Gerçekten de doğaüstü bir güç olsaydı ve insanlığa yaşam biçimlerini belirleyecek bir rehber kitap yollasaydı, hiçbir insan onu tahrif edemez ve anında tüm insanlığa ulaşmasını engelleyemezdi. Ola ki buna rağmen bir aksilik oldu; bu durumda onu hemen, hem de tek bir ekleme yapmadan yineleyecekti. Çünkü düşünce değiştirmek, geliştirmek, eklemek, çıkarmak gibi eylemler insana özgüdür. Çünkü insan kendini kuşatan olay ve olguları yeni yeni öğrenen, öğrendikçe hata ve eksikliklerini gideren, eski düşüncelerindeki yanlışları düzeltip onları zenginleştiren, derinleştiren bir varlıktır. Toplumsal-tarihsel koşullarla belirlenen kolektif bilinç ürünü ideolojilerin, yayılmak için gereksindikleri zaman ve diğer koşullar da yine bu bağlamda anlaşılabilir gerçeklerdir. Oysa Kur'an'daki Allah, insanı, dünyayı, evreni, her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilen, çünkü onu kendisi belirleyen bir güçtür. Böyle bir varlık kendi yarattığı insana özgü evrimden muaftır. O öğrenmez, belirler. Bu gerçekler ışığında, Allah'ın Kur'an tarafından onaylanan ilk kitabı Tevrat'tan başka kitap getir-

mesi, onu koruyamaması, ona eklemeler yapması, hele ona Zebur'u (?!) eklemesi, daha sonra Tevrat dinini yadsıyıp yerine İncil'i ve Hıristiyanlığını getirmesi, daha sonra onu da yadsıyıp yerine Kur'an'ı ve İslam'ı getirmesi düşünülemez. Böyle bir iddia, olsa olsa Tanrı'yı yanılan, öğrenen, değişen, ortalama bir insan konumuna düşürür.

Tabii yürüttüğümüz bu mantık, doğruyu yanlıştan ayırmak için bir akla sahip olduğuna inanan ve onun yetersiz kaldığı noktada, bilimsel yöntem ve yargılara başvuranlar için geçerlidir. Cennet ve cehennem kaygılarıyla aklını dışlayanlar için benzeri tüm çelişkiler ve sorunlar karşısında "Allah'ın hikmetinden sual olunmaz!" diyerek işin içinden sıyrılmaktan başka bir seçenek yoktur.

Diğer yandan bilimsel araştırmalar, İsa döneminde yazılmış (indirilmiş) bir İncil olmadığını açığa çıkarmıştır. Buna karşılık İnciller vardır ve hepsi de İsa izleyicilerince sonradan yazılmışlardır. Zebur diye ayrı bir kitap da olmayıp Muhammed'in "Zebur" diye nitelediği, Tevrat kapsamında yer alan ve köleci İsrail Kralı Davut ve din adamları tarafından yazılan "Mezmurlar" adlı şiirlerdir. Aynı Tevrat içinde Eyyüp Kitabı, yine peygamber Yeremya'nın yazdığı Sızlamalar (Lamentations), Süleyman'ın ve öteki saray bilgelerinin yazdığı Meseller ve Neşideler Neşidesi ve diğerleri de yer alır. Muhammed'in Tevrat kültürü de yetersiz olduğundan bunları anmaz, veya hepsini Musa'nın Tevrat'ı sanır ve ondan ayrı bir kitap olarak sadece Davut'un kitabını "Zebur" diyerek anar. Bu durumda; Kur'an'da onaylanan Tevrat, Zebur, İncil denen kitaplar, doğaüstü sayılan Allah diye bir varlık tarafından yollanmadığına göre, demek ki Kur'an da tıpkı onlar gibi peygamber olduğuna inanan bir toplum önderinin ürünü olmaktan öte anlam taşımaz. Kaldı ki Allah yazsaydı, Hicr-9'da da belirttiği gibi onları korurdu. Çünkü İslami inanca göre onlar tahrif edilmiş, içlerine başka sözler karıştırılmıştır.

Bunların da ötesinde Hicr-9'un, Kur'an'ın diğer iddiaları gibi hiçbir değeri olmadığını belirtmeliyiz. Çünkü daha önce-

ki kutsal kitaplar gibi Kur'an'ın da koruyucusunun Tanrı değil, onun Tanrı'nın sözleri olduğuna inanan veya iktidarları için buna inanıyormuş gibi görünen insanlar olduğunu artık biliyoruz. Yani dinlerin çıkışı, çeşitlenmesi, zenginleşmesi, etkinleşmesi, yayılması sorunlarında olduğu gibi din kitaplarının yazılması ve korunmasında da tanrı adı verilen doğaüstü güçlerin en küçük bir işlevi olmamıştır, olamazdı da. Çünkü somut olanı (kitap), yine somut güçler ortaya çıkartır ve korur. Belli bir tarihsel aralıkta insan bilincinin yarattığı Tanrı'nın elinden ise bir şey gelmez. Nitekim Kur'an'ın ilk hali esas alınarak korunduğu, dolayısıyla Tevrat ve İncil'den daha güvenilir olduğu iddialarının kanıtları diye bize sunulanlar bunu açıkça ortaya koymaktadır:

İslami tarih incelendiğinde görüleceği gibi, daha Muhammed sonrası hilafetin ilk yıllarında, yığınsal bir şekilde dinden dönüşler başladı. Kur'an, Allah'a inanmanın, fakirlik başta olmak üzere her sorunu çözeceğini iddia ediyordu. Oysa İslamiyet öncesi duruma göre değişen hiçbir şey yoktu. Evet; Yahudi ve putperestlerin el konulan malları sayesinde ciddi bir zenginlik ele geçirilmişti ancak, bunlar Müslümanlar arasında adil dağıtılmadığından, eşitsizlik olanca ağırlığı ile devam ediyordu. İlgili bölümlerde de göreceğimiz gibi, kölelik, istisnai azatlar bir yana bırakılırsa, ilahi güvence altına alınarak daha da pekişmişti. Kadınlara yönelik eşitsizlik devam ediyor, bazı konularda daha da ağırlaşıyordu. İlk yılların parıltısı geçmiş, Mekke ile Medine arasındaki savaşların da sona ermesiyle dikkatler, çözüm bekleyen iç sorunlara yönelmişti. Muhammed'in, önceki peygamberler gibi mucizeler gösterememesi yetmezmiş gibi normal bir insan gibi ölmesi de inananları hayal kırıklığına uğratmıştı. İslamiyetin gerçek anlamda insanüstü olduğuna inanmak için, o dönem için bile somut kanıtlar yoktu.

İşte bu koşullarda önceden onun için kılıç sallamış olan yığınların bir kısmı, Muhammed'in ölümü sonrasında İslamiyeti terk etmeye ve süregelen kabileciliğin de etkisiyle yeni yeni peygamberler, Allah'tan olduğu söylenen yeni kitaplar ve

dinler ortaya çıkmaya başlamıştı.

Beni Hanife'den Müseyleme (Mesleme), Yemen'den Esvedul Ansi, Asad ve Gatafan'dan Tuleyha bin Huveylid ve Beni Tamim'den Secah adlı kadın ve diğerlerinin peygamberliği işte bu dönemin ürünüdür. Tıpkı Muhammed'e geldiği gibi, yani içlerine doğarak, rüyada, vb. yollardan, bunlar da kendilerine Allah'tan vahiy gelmeye başladığını söylüyorlardı. Kısa zamanda bunların da çevresinde tıpkı Muhammed'e ve Kur'an'a olduğu gibi önemli bir inananlar kitlesi oluşmaya başlamıştı. Çünkü yaşanan tarihsel-kültürel atmosfer, toplumsal önderlerin kendini peygamber, düşünce ve yazılarını da Tanrı'dan sanmasına neden oluyordu. Bu durum, o coğrafyada, onlardan önce İslamiyet adıyla ortaya çıkan ilk tektanrıcı dinin egemenleri ve onların iktidarı için, tehlike çanlarının çalması demekti.

Var olma savaşı verilen ilk yükseliş döneminde "Dinde zorlama yoktur," (Bakara-256) diyen, "Rahman'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) 'selam' der (geçerler), gecelerini Rablerine secde ederek, ayakta durarak geçirirler," (Furkan-63-64) diyen Muhammed ve takipçileri, bu vb. ayetlerin yazıldığı koşullardan farklı konumdaydılar. Artık Müslümanların azınlık durumunda oldukları Mekke günlerini geride bırakmış, topluma egemen olmuşlardı. Bütün baskı güçleri ve kurumlarıyla devlet ellerindeydi. Araplar arasında en güçlü iktidar odağı haline gelmişlerdi. Daha önemlisi zekât adı altında toplanan vergiler ve ganimetler onların denetimindeki kasaya akıyor ve oradan dağıtılıyordu. İslamiyet ise bu yeni iktidar kurumlaşmasının başlıca meşruiyet temeli, tanrısal zırhıydı.

Dolayısıyla giderek yaygınlaşan İslam'ı terk etme yönelimine izin verdiklerinde, kendi ellerinde birikmiş olan siyasal ve ekonomik iktidarın varlık koşullarını yitirileceklerinin bilincindeydiler. Bu noktada kılıçların, vergi ve iktidar tekelinin korunması için çekildiği özellikle anımsanmalı. Üstelik onlar

"Allah sözü" denilen şeyin, sokaktaki insana anlattıkları gibi mutlak değil, duruma göre ve gereken yorumlarla değişikliğe uğratılabilecek bir siyaset silahı olduğunun da farkındaydılar. Özellikle Ömer'in pratiği, bunun ne denli keyfi olabileceğinin örneğidir. Artık kendileri gibi düşünmeyen insanları hoş görmeleri, cennet ve cehennem inancının tutarlı gereği, işi Allah'a havale etmeleri, yani saf bir inancın gerektirdiği tarzda davranmaları beklenemezdi. Daha önce bizzat Muhammed tarafından Yahudilere ve putperestlere karşı sergilenen imha politikası bu kez, İslam'a inancını yitirmekten veya yeni dinsel yönelimlere girmekten başka bir tavrı olmayanlara yöneltilecekti. Ayrılan ve peygamberlik iddiasında bulunanların, İslamiyete geri dönme çağrısına karşı direnmeleri üzerine, Ebu Bekir doğrudan savaş ile karşılık verecek ve üzerlerine ordu gönderecekti. Ya İslamiyete geri dönülecek, dolayısıyla vergiler uslu uslu ödenecek ya da öldürüleceklerdi!

Ancak hilafetin bu baskısına karşı direniş umulandan çok etkili oldu. Direnişin büyüklüğü oranında hilafetin uyguladığı baskı da korkunç oldu. Dönenlere yönelik Ebu Bekir'in kararı ve uygulaması, Taberi'nin belirttiği gibi, dönenlerin "demirle dağlanıp ateşte yakılma" emrine varacak denli vahşi boyutlara ulaşmıştı.[25] İşte böyle bir vahşetle, İslami devlet, İslamiyeti terk etme hamlesini kanla boğacaktı; ama direnişin büyüklüğü nedeniyle verilen kayıplar da bir hayli çok oldu.

Dönenlerle yapılan bu Ridde savaşlarında, "...Özellikle Yemame'de meydana gelen çarpışmalarda birçok hafız (Kur'an'ı ezbere bilen kişiler) şehit düşmüştü. Bu durum, Halife Hz. Ebu Bekir'in en yakın arkadaşlarından Ömer bin Hattab'ı Kur'an'ın geleceği açısından endişelendirdi. Gerçi vahiy kâtiplerinin yazdıkları metinler dağınık halde de olsa elde mevcuttu...(*)

---

(25) Taberi'den aktaran L. Caetani, akt. Taner Akçam, *Siyasi Kültürümüzde Zulüm ve İşkence*, s. 25.

(*) Tabii tüm metinlerin dağınık da olsa yazılı halde mevcut olduğu, dolayısıyla yapılanın basit bir toplamadan ibaret olduğu iddiası doğru değildir. Hem zaten böyle olsaydı hafız ölümleri böyle ciddi bir kaygı yaratmaz, daha sonra ortaya çıkarılan resmi Kur'an üzerinde Müslüman ileri gelenleri arasında ihtilaflar ortaya çıkmaz, dahası orijinal ayet yazımları ve farklı Kur'an'ların imhası yoluna gidilmez, aksine orijinal kaynaklar olarak özellikle saklanırdı.

Ama ne olursa olsun, konuya uzun vadeli olarak bakmak gerekirdi. Mesele bu açıdan ele alınınca, Hz. Ömer'e hak vermemek mümkün değildi. Hilafet makamı resmen Kur'an'ı iki kapak arasına almayı gerçekleştirecek çalışmayı yaptırmalı idi. Hz. Ömer bu maksadını açıklamak üzere Hz. Ebu Bekir'e başvurdu. Yemame olaylarından bahisle endişesini bildirdi. Alınması gerekli tedbirden söz etti. Kur'an'ın iki kapak arasında toplanmasını teklif etti."[26] Tam da bu noktada kendimize sormalıyız: Eğer, Ömer nezdinde söz konusu olan, Tanrı'nın sözleri değil de Arap toplumunu idare etmenin tanrısal zırha büründürülmüş ideolojisi olmasaydı, böyle bir endişe ortaya çıkar mıydı? Çünkü, ortada "Kur'an'ın koruyucuları biziz, biz," (Hicr-9) diye haykıran bir Tanrı'nın, "kendi ayetlerini sağlam ve saklı kıldığı" (Hac-52) iddiaları varken, Allah'a gerçek inancın asgari gereği, endişe duymamak olmalıydı.

Tanrı sözlerinin güvenliğinin, yeterli sayıda hafızın varlığına bağlı olmayacağı açık... Ancak kabileler üstü bir devlet örgütlenmesinin yöneticisi bir politikacı olan Ömer'in, böyle saf düşüncelere prim vermesi beklenemezdi. Saf düşünceler, yönetilen veya inançlarına politik çıkar karıştırmayan insanlar için geçerliydi. Oysa Ömer iktidarın sahibiydi ve tüm iktidar sahipleri gibi, sokaktaki insanı yönetmek ve Arap toplumunu devletleştirmek ve dış talana motive etmek gibi somut gereksinimlere göre davranıyordu. Toplumu yönetmek için Allah inancına, cennet ve cehennem bilincine ihtiyacı vardı, ama Kur'an'ı koruma işini Allah'a havale edemeyeceğini, halkın ezberine terk edemeyeceğini, somut ihtiyaçların ancak somut güçlerle karşılanabileceğini pekâlâ biliyordu. Dikkat edilirse Ömer'in yapmak istediği, Peygamber'in düşünmediği ve Allah'ın emretmediği bir işti. Ama artık Peygamber yoktu ve onun aracılığıyla Allah'ın yeni gelişmelere yeni hükümler göndermesi de mümkün değildi. İşte hem bu boşluğu giderip "insanlara imam olabilecek nitelikte bir kitap" oluşturulması

---

[26] Tayyar Altıkulaç, *Yüce Kitabımız Hz. Kur'an*, s. 16.

hem de peş peşe ortaya çıkan farklı iktidar odaklarının önünü tıkamak üzere, mevcut iktidar tekeline tartışılmaz bir meşruiyet aracı vermesi gerekiyordu. Bu gereksinimler çerçevesinde eldeki ayetlerin toplanıp, düzenlenip bir kitaba dönüştürülmesi yoluna gidildi.

Burada Ömer'in, daha sonraki dönemlerde de göreceğimiz siyasal dehasına tanık oluyoruz. Ancak bu dehanın Tanrı ve Peygamber'in ufkunu aşan bir durum olduğu ortadadır. Allah'ın ayetlerinin koruyucusu olacağı iddiasından ve dolayısıyla iktidarın meşruiyet dayanaklarının giderek ortadan kalkacağından yana bir kaygıdır söz konusu olan. Kaldı ki "her şeye kadir" Tanrı'nın kitabının korunmasının "biçare" insana kaldığı noktada, rollerin değişmesi kaçınılmazdır. İnsanlarla temel iletişimi olan kitabını bile koruma, hatta bir kitap formatında gönderme gücüne sahip olmayan Tanrı'nın, uygun koşullarda her şeye kadir olan insan zekâsı ve gücüyle korumaya alınmasıdır söz konusu olan. Bu da tanrısallık iddiası üzerinde yeniden düşünmeyi gerektiriyor.

Kıssadan hisse: Kur'an'ın olduğu gibi korunduğu iddialarının ispatlanma çabası, başta Ebu Bekir'in dinden dönenlere karşı uyguladığı katliama varan irade ve Ömer'in endişe ve önerilerinde de görüldüğü gibi, İslam önderlerinin, Hicr-9, Hac-52 ve tabii Tanrı'nın her şeye kadir olduğu iddialarına çok da güvenmediklerini gösteren itiraflara dönüşür.

İşte Ömer'in bu endişelerinin diğer egemenler tarafından da paylaşılması üzerine bir kurul oluşturularak, Kur'an parçalarının toplanmasına başlanacak ve nihayet Mushaf-ı Şerif denen ilk Kur'an oluşturulacaktı. Ancak sorun bu kadarla bitmeyecek, Ömer'in başlattığı çaba, bir dizi çatışma ve uzlaşma ile şekillenen 15 yılı aşkın bir dönem sonunda ancak Osman döneminde sonuca ulaşabilecekti.

Nitekim ezberler arasında yapılan seçmelerle oluşturulan bu ilk Mushaf-ı Şerif (Ömer Kur'an'ı), herkesin ittifak ettiği ortak belge olamadığı gibi, aksine varolan çelişkileri de su yüzüne çıkardı ve arttırdı. Dahası aynı dönemde bir dizi Kur'an

hafızı ve saygın Müslüman'ın, birbirinden farklılıklar içeren kendi Kur'an'larını kaleme aldıkları biliniyor. Özellikle Ermenistan ve Azerbaycan'ın fethi döneminde bu çelişkiler daha da büyüyecek, bu temelde başlayan tartışma ve çatışmalar gitgide ciddi bir sorun haline gelecektir. Özetle; Ömer'in toplattığı ve kızı –Peygamber'in eşlerinden– Hafsa'da saklanan Kur'an, konuya ilişkin farklı iddiaları gidermeye yetmemişti.

Ebu Bekir'den sonra, Ömer'in 12 yıl süren otoriter iktidarı döneminde, bu çelişkiler bastırılacak ama ortadan kaldırılamayacaktır. Ömer'in ardından tekrar gün yüzüne çıkacak olan bu çelişkilerin daha da artması üzerine, Huzeyfe İbnu'l-Yeman'ın Halife Osman'a; "Emir el Mü'minin, bu ümmet, kendisinden önce Yahudiler ve Hıristiyanların kitaplarında içine düştükleri birbirini tutmazlıklar gibi bir duruma düştü," şeklindeki yakınması, durumun vahametini gösterir.

Bu yakınmada da ifadesini bulan güvensizlik ve parçalanma baskısıyla Osman'ın yeni bir Kur'an oluşturmaya kalkıştığını görüyoruz. Bu ortamda onun, "Ey Muhammed'ineshabı, toplanın da insanlara imam olabilecek nitelikte bir kitap yazın," çağrısı da özel bir anlam taşıyor.

Osman, eldeki Kur'an nüshalarından Zeyd ibn Sabit'in, Ubeyd b. Kab'ın, Abdullah b. Mes'ut'un, Ebu Musa Abdullah'ın ve Miktad b. Amr'ın nüshalarını güvenilir kabul ederek, bunlar temelinde resmi Kur'an'ı oluşturmak için bir kurul oluşturur. Dikkat edilirse burada birbirinden farklı "Kur'an'lar" olması bir yana, Ömer'in toplayıp kızı ve Peygamber karısı Hafsa'ya emanet ettiği Kur'an, söz konusu Kurul'a temel alınmamıştır. Kurul, toplanan bu nüshaları harmanlayacak, birbirini tutmayan ayetler arasında seçim yapacak ve sonuçta yeni bir resmi Kur'an oluşturacaktır. Asıl önemlisi çelişkili tüm parçalar, geriye tartışma konusu belge kalmasın diye yakılıp yok edilecektir.(*)

(*) Bu noktada Osman'ın en doğru seçimi yaptığı, dolayısıyla elimizdeki Kur'an'ın kuşku götürmez olduğu iddiası, bilimsel ölçütlerden uzak bir niyet ifadesi olabilir. En azından diğer Kur'anlar ve belgeler imha edildiği için bilimsel anlamda bir değerlendirme yapmak olanaksızdır. Ancak

Nihayet 653'te tamamlanan bu resmi Kur'an, 4 nüsha çoğaltılıp Müslümanlar arası farklılıkları gidermek üzere 4 ayrı bölgeye gönderilir. Ancak bunun hemen kabul gördüğü düşünülmemeli; itirazda bulunan pek çok kesimin yanı sıra bir bütün olarak Kûfeliler bu resmi Kur'an'ı redederek İbn-i Mes'ut Kur'an'ına bağlılıklarını sürdürür. Ancak diğerleri gibi bu sorunu da Allah veya ikna yöntemi değil, yine siyasal dengeler ve zor çözecektir. Pek çok İncili dörde indiren İznik Konsili gibi, Osman'ın kurulu da, Kur'an'a dair ihtilafları benzer yolla gidermeye çalışmıştır. Nitekim resmi Kur'an'a itiraz edenler fiziki tasfiye de dahil, merkezi devletin zoruyla sindirilir. Dikkat edilirse tüm bu yazma, yeniden yazma, ihtilaf, kavga ve yakma eylemleri sürecinde insanüstü bir güce yer yoktur; her şey "biçare" insanlar tarafından yapılmaktadır.

Daha sonra Kur'an'ın nasıl okunacağı (tilavet) karara bağlanacak ve Arap dilinin gelişimine bağlı olarak da 'hareke' denilen yazı işaretleri, harflerin üstüne altına yanına eklenerek Kur'an'ın oluşum evrimi tamamlanacaktır.

Ancak nesnel bir yaklaşımla, bu Kur'an'ın artık revizyondan geçirilmiş, içindekilerin o günün siyasal otoritesi tarafından belirlenmiş bir kitap olduğu gerçeği de her türden kuşkudan uzaktır. Bir örnek vermekle yetinelim:

Muhammed'in karısı Ayşe, resmi Kur'an'da 73 ayet olarak geçen Ahzâb suresinin Muhammed döneminde 200 ayet olduğunu, Osman Kur'an'ı düzenledikten sonra şimdiki kadar (73 ayet) kaldığını iddia ediyor. Diğer yandan Kur'an'ın tümünü ezbere bilen ve Muhammed tarafından Kur'an'ın ancak kendilerinden alınabileceği söylenen 4 kişiden biri olan Ubeyd İbn Ka'b da, Ahzâb'ın Bakara kadar olduğunu söylüyor ki Bakara 286 ayettir. Daha ötesi, Ubeyd İbn Ka'b'ın, bu tahrifatlı resmi Kur'an'a karşı oluşturduğu kendi Kur'an'ı

---

suiistimallerle dolu bir dönemin halifesi olan Osman'ın, bizzat Müslüman halkın ayaklanmasıyla devrilip, Ebu Bekir'in oğlu Muhammed tarafından öldürüldüğü, hatta Müslüman mezarlığına gömülmesinin bile engellendiği anımsanacak olursa, ortada ciddi bir sorun olduğu açıktır (Osman dönemine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., E. Aydın, *Öteki Tarih*, 5. Bölüm).

vardır. Bu kitap da 114 surelik resmi Kur'an'dan farklı olarak 116 sureden oluşmaktadır. Bir diğer örnek de 112 surelik İbn-i Mes'ud Mushafı'dır; ki burada da Felak ve Nâs surelerinin Kur'an'da olmadığı iddiası yer alır, vb.

Kur'an'ın mantığı açısından üzerinde durulması gereken şey, hiçbir aşamada ve hiçbir şekilde Kur'an'ın insanüstü bir koruyucusu olmadığı, onun bir kitap haline getirilmesi de dahil, her şeyin insan ürünü olduğu ve tüm bu süreçte tanrısal bir müdahaleyle kimsenin "şah damarının" koparılmadığıdır. Özetle diğer kutsal kitaplar gibi Kur'an'ın da her türden tahrifattan kesinlikle korunmuş olduğunu iddia etmek, inanç düzleminde mümkün olsa bile bilimsel ölçütler açısından imkânsızdır.

Bu anlattıklarımız ışığında tekrar Hicr-9'un iddiasına geri dönersek, görüldüğü gibi Kur'an'ın "korunması", daha ötesi düzenlenmesi, insanların ezberinden, deri, kemik, kiremit gibi yazı açısından düşünülebilecek en ilkel araçlardan çıkarılıp gerçek bir kitap haline getirilmesi de, insanüstü güçlerin tamamen dışında ve tamamen insan çabasının ürünü olarak gerçekleşmiştir. Her şey bir yana, onun bugünkü haline getirilmesi uğruna ortaya konan endişe ve tekrarlanan tüm bu yoğun çabalar, Kur'an'ın insanüstü bir korumadan yoksun olduğunun, bizzat koruyan, ihtilafa düşen, birbirlerine kılıç çeken ilk Müslümanlar nezdinde bile açık olduğunun, dolayısıyla onun insanüstü bir kitap olmadığının kanıtıdır.

Kur'an'ın Tanrı katından bir kitap düzeninde inmediği, uzun dönem Allah'a atfedilen Muhammed'in deyişlerinden öte bir niteliğinin olmadığını gördük. Ancak Muhammed'in ölümünden çok sonra kitap niteliği kazanabilecek olan Kur'an ayetlerinin düzenlenmesinde de, onları gönderdiği iddia edilen Tanrı'nın hiçbir katkısı olmamıştır. Kur'an'da sure adlarının Muhammed sonrası konulduğu, keza tarihsel kaygılar bir yana atılarak surelerin de uzundan kısaya bir yöntemle dizildiği bilinmektedir. Ayetlerin surelere dağıtımı da, yine tarihsel sıralama ve konu bütünlükleri dışında bir keyfilikle,

Mekke ve Medine'de "inmiş" ayetler birbirine karıştırılarak gerçekleştirilmiştir. Bu iş ağırlıkla Muhammed tarafından, "bu ayeti filan surenin filan yerine koyunuz..." denilerek yapılmış, ancak kesin halini onun iradesi dışında almıştır.

Gerçek durum bu iken Kur'an ayetlerinde geçen "kitap" kavramının anlamı da iyice bulanıklaşmaktadır. Muhammed öldüğünde ortada bir kitap, yani "iki kapak arasına alınarak bir araya getirilmiş yazılı bir bütün" olmadığına göre, bu sözcük, ya sonradan ayetleri bir kitap haline getirenler tarafından eklenmiştir ya da o dönemde bu sözcüğe farklı bir anlam yüklenmekteydi. Üstelik Muhammed zamanında, bırakalım "kitabı", Kur'an'ın bütününü içeren sayfalar bile yoktur; ağırlıkla kişilerin ezberinde ve kemiklerde, kiremitlerde yazılı olan ayetler vardır sadece.

Kimi yorumcular buradaki "kitap" sözünü Lehv-i Mahfuz ile anlamlandırmaktadırlar (Tanrı katında olup Kur'an'ı içeren "saklanmış levha"); ki anlambilimi açısından bu açıklama da önceki sorunu hafifletmeyip, aksine daha da karmaşık hale getirmektedir.

Kur'an'ın bir araya toplatılma gereksinimine daha gerçekçi bir yanıt verebilmek için, Hodgson'un yaklaşımına göz atalım:

"Hz. Muhammed'in(sav) ölümünden sonra beliren ilk soru, sistemin herhangi bir devlet oluşumu içinde yaşatılıp yaşatılamayacağı idi. İslam, kadın ve erkeklerin Allah'la aralarındaki kişisel bir ilişkiydi. Gerçekte bir peygamber tarafından bildirilmişti ve onun yaşadığı sürece, Allah'ın rızası yolunda en güvenilir rehber olacağı varsayılabilirdi. Hz. Peygamber'in ölümü üzerine, beklenebildiği gibi, Allah müteakiben başka peygamberler yollamadıkça, İslam'ı kabul etmiş her grubun Allah'a itaat etmek için kendi yolunu bulması beklenebilirdi. Kur'an çok sayıda peygamberden bahsetti ve Hz. Muhammed'in onların sonuncusu olacağına dair hiçbir açık ifadede bulunmadı. Gerçekten de, son yıllarda Hz. Muhammed'in asıl faaliyet alanının ötesinde kalan kabilelerde, ihtimaldir ki

onun örneğinden ilham alarak, birden fazla, Allah'ın birliğini esas alan peygamber ortaya çıktı. Bunların en göze çarpanı Orta Arabistan'da Beni Hanife arasında ortaya çıkan Mesleme idi. Sağken Hz. Muhammed onun sahte peygamber olduğunu ilan ettiyse, bu, Mesleme'nin taraftarlarına göre, Hz. Muhammed'in, başkasına vahiy inmesini kıskanması nedeniyledir. Hz Muhammed'in ölümünden sonra, Allah'a iman edenlerin, hangisinin etrafında olacakları konusunda fazla şüpheleri olmayabilirdi. Diğerleri de Mesleme'ye bağlanmayı düşünebilirlerdi."[27]

Ama önceden gördüğümüz gibi, İslam'ın oluşumu sürecinde kurumlaşan yeni egemen güçler kastı, ulaştıkları siyasal-ekonomik kurumlaşmanın dayattığı çıkarlar çerçevesinde böyle bir şeye izin veremezlerdi. Gelinen noktada artık sorun, inananları ile Allah arasındaki bir vicdani ilişkiden çok öte, ortaya çıkan yeni egemen güç ilişkilerinin gereksinimlerinin karşılanması sorunu idi; ki bir ideoloji olarak İslam'a ve somut, elde tutulabilen, açılıp okunabilen bir kitaba, işte tam da bu nedenle gereksinim vardı.

Oluşan devlet bürokrasisi ve egemenlerin, Tanrı nezdinde meşrulaştırılmaya ve vergi gelirleri akışını güvence altına almaya gereksinimi kendini dayatıyordu. Bunun İslam'a inananların Allah'la aralarındaki kişisel ilişki yerine, bütün Müslümanları yeni egemenlik ve genişleme hedefi için motive eden, herkesi kendine sadık kılan bir siyasal kurumsallaşmaya, yani bütünüyle siyasallaştırılmış bir İslam'a ihtiyaç vardı. Bu durum kendi mantıki sonucu olarak kabile federasyonunun reddini, tek Allah'ın ideolojisi adına mutlak merkezi bir devleti, bu da peygamberin yokluğu koşullarında mutlak bir iktidarın süreğen meşruiyeti için belirlenmiş bir Kur'an'a olan gereksinimi en uç boyutta ortaya çıkarıyordu. Kur'an, başka peygamber ve dinlere meşruiyet tanımayan bir devlet anayasası haline getirilmeliydi. Böylece başka din ve peygamberleri

[27] Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, c. 1, s. 138.

"Allah adına" ezmenin ve halkı yönetmenin ve tabii en önemlisi vergi akışını merkezileştirmenin aracı olabilsin. Kişilerin ezberinde olan veya kiremitlere yazılı ayetlerin bu işlevi göremeyeceği açıktır.

Özetle Kur'an, tektanrı bilincine sıçramış olan Arap toplumunda, yeni peygamberlerin ortaya çıkmasının ideolojik ortamını kurutmak, iktidar parçalanmasının önünü almak, ideolojik ve yasal boşluğu gidermek ve kazanılmış egemenliği koruyup genişletmek gibi doğrudan siyasi gereksinimleri karşılamak üzere bir araya toplandı. Ayetlerin tanrısal olmadığı gerçeğinden çok daha belirgin olarak, onun kitap haline gelmesinde Tanrı'nın fonksiyonu söz konusu olmamış, her şey dünyevi gereksinimler çerçevesinde ve insan eli ve zekâsının ve tabii iktidar çıkarlarının ürünü olarak biçimlenmiştir.

İşte bu çerçevede, Kur'an'ı bir araya getirmeye yönelen yeni egemenlerin, ona bir şeyler katmış veya çıkarmış olmalarının, en azından genel olarak mümkün olduğu ve bunun aksinin de iddia edilemeyeceği özellikle belirtilmeli. Yeni iktidar odaklarının meşruiyet temeli olarak, yeni peygamberlerin ortaya çıktığı o konjonktürde, Muhammed'in "son peygamber" olduğunu söyleyen Ahzâb-40, bu açıdan özellikle kuşkuyla karşılanacak bir ayet örneğidir. Yukarıda aktardığımız Hodgson'un ifadesi ve genel olarak Kur'an'ın kurgusu ışığında bu hiç de uzak bir olasılık değildir. Keza Kur'an'dan, sanki öncesinde de varmış gibi "kitap" diye söz edilmesi de kuşkuyla karşılanacak bir diğer ifadedir.

Diğer yandan Kur'an, her şeyi kapsadığına ilişkin İslamcı iddialara rağmen, gerçekte, "Müslümanların itikat ve amel hususunda biricik kılavuzu değildir. Nasıl Hıristiyanların itikat ve imanlarına esas olan hükümleri İncil'den çıkmamışsa, Müslümanların itikat ve ayinleri de halis Kur'an'ın tebligatından çok daha geniş olan kaynaklara ve temellere dayanır. Nitekim daha sonraları, hayatın her safhasını ve fikirlerin her türlü gelişimini sünnet ve hadislerden çıkarılan istidlal ve

içtihatlara bağlamak isteyen bir sistem doğmuştur".[28] Bu durum Kur'an'ın daha o dönem toplumunun ihtiyaçlarını bile karşılamakta eksik bir kitap olmasından kaynaklanmıştır. Çünkü daha en temelde, "Müslümanlarca inanılıp amel edilen şeylerin birçoğu Kur'an'da yoktur"; değil ki hayatın sürekli karmaşıklaşan sorunlarının çözümünü içersin...

[28] Niyazi Berkes, *Teokrasi ve Laiklik*, s. 215.

Altıncı Bölüm

İÇERİK VE BİÇİM OLARAK KUR'AN'IN ÖZELLİKLERİ

Gerek Kur'an gerekse de İslam yorumcuları, Kur'an'ın insan ürünü olmayıp Allah tarafından indirilmiş ve olağanüstü bir kitap olduğu iddiasındadırlar. Peki, ama gerçekten de öyle midir?

Cennet-cehennem kaygılarından sıyrılıp, diğer başka kitapları inceler gibi nesnel bir sorgulamaya girdiğimizde, Kur'an'ın, gerek yazım tekniği gerek içerik olarak, bu iddialardan uzak bir eser olduğu görülür.

Böyle olması onun yazılı kültürün değil, sözel kültürün ürünü olmasının da kaçınılmaz sonucudur. Karşımızda kurgusu ve iç tutarlığıyla, sözcüğün gerçek anlamında bir kitap değil bir anlatılar toplamı bulunmaktadır.

Önceden birkaç kitap okuma pratiği olmuş ve sorgulama yeteneği oluşmuş bir kişi, Kur'an'ı herhangi bir kitabı okur gibi sorgulayarak okuduğu taktirde –cennet ve cehennem kaygılarıyla kendine açıklamaktan çekinse bile–, büyük bir düş kırıklığına uğrayacaktır. Çünkü onun eskiden yazılmış insan ürünü çoğu kitaptan daha yüzeysel, plan ve programdan yoksun, tekrarlarla dolu olduğunu görecektir. Sık sık birbirine karışan söylencelerden söz eden ve çoktanrıcı insanları tanrının tek olduğuna ikna etmeye çalışan bir kitap ile karşı

karşıyayız. Tümüyle içinde oluştuğu bölgenin, zamanın ve insanların sorunlarıyla şekillenmiş, örnekleri ve önermeleriyle evrensel bir ufuktan yoksun bir içeriği vardır. Bu bağlamda döneminin çoktanrıcıları ve Yahudileriyle polemikler, kadın-erkek ilişkileri, faiz, içki, kölelik, cezalar ve peygamberin karşılaştığı olaylara ilişkin yorumlarla şekillenmiştir.

Onda Spartaküs'lerden bugüne, insanlığın eşitlik mücadelesini olumlayan, farklı inançlıların, emekçinin, kadının hak eşitliğini öneren ifadeler bulunamayacağı gibi, eşitlik ve özgürlük eksenli bir dünya cennetinin kuramsal çerçevesini bulmak olanaksızdır. Aksine öykünülen dünya "öbür dünya"dır ve bu dünya için öngörülen "kadere rıza"dır. İnsanın inançtan bağımsız olarak, salt insan olduğu için saygı ve sevgiyi hak ettiğini öngören hümanizmi onda bulmak olanaksızdır. Bu yüzden, Kur'an'ın, ancak Kur'an âlimlerinin yorumuyla anlaşılabileceği yolunda gizemli ön koşullanmalardan kurtularak, soru sorarak ve hayat beklentilerimizle kıyaslayarak okunması, aydınlatıcı olacaktır.

Kur'an'ı toplum üstünde bir iktidar aracı olarak kullananlar, onun doğru anlaşılabilmesi için kendi yorumlarına gereksinim olduğunu söylerler. Oysa Kur'an'ın bizzat kendisi, "kul" ile Allah arasına birilerinin girmesinden yana olmayan bir kavrayışa ve önermeye sahiptir. Bundan dolayı da basitlik ve anlaşılabilirliğini özellikle vurgular:

Şuarâ-195'te, Muhammed, "uyarıcılardan olabilsin diye" Kur'an'ın "apaçık bir dille" indirildiği; Zuhruf-2-3'te daha açık olarak, "apaçık kitaba yemin olsun ki şüphesiz onun gibi düşünüp anlayasınız diye" indirildiği; Fussilet-44'te, Kur'an ayetlerinin "tafsilatlı bir açıklama" olduğu; Yusuf-2'de Kur'an'ın, herkesçe "okunup anlaşılması için" indirildiği; Duhân-58'de, herkese "öğüt alsınlar diye indirerek kolaylaştırıldığı" söylenir.

Kur'an, ön koşullanmadan uzak, sorgulanarak okunursa kendi niteliğini net olarak ortaya koyan, kendine ilişkin hayalleri yine kendisi yıkan bir niteliktedir. Kuşkusuz doğru yo-

rumlayabilmek için ayetlerin geliş nedenleri ve zamanlarının da bilinmesi gerek. Ama bu gereklilik, bir din adamları sınıfı yaratıp, Kur'an yorum tekeli kurmanın bahanesi olamaz. Kaldı ki bu noktada din adamlarının da bir dizi ayete ilişkin farklı yorum getirdikleri, birbirlerini Kur'an'ı tahrif etmek veya yanlış anlamakla suçladıkları da anımsanacak olursa, yorum (tefsir) sorununun aynı zamanda siyasal bir sorun olduğu daha da açığa çıkar.

Kur'an'ın hemen hemen yarısından çoğunu kapsayan, Tevrat kaynaklı peygamber söylenceleri, Kur'an'ın niteliği açısından oldukça tayin edici bir önemdedir. Yusuf'a ilişkin olanı hariç hiçbiri derli toplu bir anlatıma bile sahip olmayan bu söylenceler, her biri pek çok surede bölük pörçük ve her seferinde ve hatta aynı sure içinde bile çelişkilerle dolu olarak anlatılmıştır.

Bir yazar değil, bir anlatıcı olduğu için, Muhammed'in kronoloji kaygısı hiç olmamıştır. Anlatımlardaki sistematik sorunu bu karmaşa içinde kaybolup gitmiş, olaylar ve isimler sık sık birbirine karıştırılmıştır. Sonuç olarak bu söylenceler, Kur'an'ın, diğer sorunlarının yanı sıra, tarih bilimiyle de gerek yöntem, gerekse gerçeklik anlamında, karşıtlık içinde oluşunun somut belgelerini oluşturur.

Cümle kuruluşlarında da bozukluklar birbirini takip eder. Plan ve programdan tümüyle yoksundur. Konudan konuya geçmeler de aynı şekilde bağıntıdan yoksundur. Muhammed adeta o anda aklına geldiği gibi yazdırır veya ezberletir. Bundan dolayı çoğu sure, aynı konuların –tabii çelişkiler ve farklı ifadelerle– yinelenmesinden ibarettir.

Geçmişte gerçekleşmemiş ve zaten bilimsel olarak gerçekleşmesi olanaksız mucize rivayetleriyle doludur: Gömlek sürtüp körü iyileştirmeler, balık karnında yaşamalar, bakire olarak doğurmalar, beşikte konuşmalar, ölüleri diriltmeler, ateşte yanmamalar, gökten taş yağmaları, yılana dönüşen sopalar, su fışkıran taşlar, vb. vb...

İşte tam da bu noktada, şeriatçı demagogların bunları

mantığa, günümüz değerleri ve bilgilerine uygun kılmak, daha ötesi Kur'an'ı her anlamda olağanüstü göstermek amaçlı çabalarıyla karşılaşıyoruz. Hiçbir bilimsel değer taşımayan, yazın ve yorum ahlakına dair ölçüleri çiğnemek pahasına gerçekleştirilen bu çabaların ortalama bilinç düzeyinin gerisinde bıraktırılmış olan yığınlarda etkili olması ise kuşkusuz işin trajik yanıdır.

Kur'an'ın evrensel olduğu iddiası da bilimsel ölçütlerden tümüyle yoksun bir varsayımdır. Dinin öncesiz ve sonrasız değil, tarihsel bir olgu olması gibi Kur'an da, Tevrat ve İnciller gibi belli tarihsel koşulların, o dönem bilinç düzeyinin ve içinden çıktığı toplumun kültürel-ekonomik yapısının ürünüdür. Zaten aksi olsa, daha insanlığın ilk oluşumundan itibaren indirilmiş ve evrenselliği dilinde, yapısında, ufkunda açıkça görülen bir kitap ile karşılaşmaz mıydık? Oysa basit bir bilgi düzeyiyle bile görebileceğimiz gibi, din kitapları hem zamanla hem de içinden çıktıkları toplumun kültürel-ekonomik, toplumsal değerlerince biçimlenmişlerdir. Ve tabii ortaya çıkmaları için insanoğlunun yazıyı ve yazabilecek araçları icat etmesi gerekmiştir. Her şeyin gerçek ve tek yaratıcısı olan insan, eğer yazıyı yaratamamış olsaydı, din kitapları da ilkel dinler gibi salt sözde kalacaktı.

Tabbara, "Kur'an'a göre din, aslında ve özünde birdir, değişmez. Bununla beraber konulan şer'i hükümler, milletlerin sosyal durumu ve fikri kabiliyetleri seviyesine göre değişir"[29] derken de, gerçekte bunu doğrulamıyor mu zaten?

Kuşkusuz "aslında ve özünde!" bir olan, evrensel olan bir dinsel temel var ve bu, Tabbara'nın kastettiğinin aksine, çoktanrılı dinleri de kapsar: Bu evrensel temel; yaratılış da dahil, karşılaşılan olgu ve olayların insanüstü bir güç tarafından gerçekleştirildiği, başa gelen her iyilik ve felaketin Tanrı(lar)dan kaynaklandığı, dolayısıyla onları ibadet ve kurbanla hoşnut etmek gerektiği, ölümden sonra insanları ödüllendirip cezalan-

[29] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 35.

dırdığı, kadının hizmet için yaratılmış tâbi bir yaratık olduğu, köleliğin ve eşitsizliğin meşru olduğu, vb.dir. Açıktır ki bu düşünce yapısı, kendi dışındaki olay ve olguları açıklayacak bilgilere ve en genelde yönteme sahip olmayan kişilerin benimseyebileceği bir değer yargıları bütünüdür.

Bu ortak paydayı aşıp daha ayrıntılara uzandığımızda dinlerin evrensel ve insanüstü olmayıp, aksine tarihsel-toplumsal ve insan ürünü olduğu gerçeği daha da net hale gelir. Her birinin cenneti, cehennemi, ibadet biçimleri, tapınak yapıları farklı farklıdır. Bu farklılıklar, içinden çıktıkları toplumların "sosyal durumu ve fikri kabiliyetleri"nce belirlenmektedir. Yoksa Tabbara'nın iddiasındaki gibi, bu özelliklere göre Allah tarafından kısmi farklılıklarla gönderilmemektedir; kaldı ki böyle bir tanrı fikri, kullarının farklılaşan iradesi ve gerçeklerine tâbi olan, yani kadir-i mutlak olmayan yeni bir tanrı kavrayışını beraberinde getirir. Ama o zaman Tabbara bile işin içinden çıkamaz.

Dinlerin hükümlerinin "milletlerin sosyal durumu ve fikri kabiliyetlerine göre değişik" indirildiği yaklaşımını kabul edecek olursak, dinin evrenselliği fikri de bu mantık içinde kendiliğinden çürümüş olur. Bu durumda Yahudilik-İbrani, Hıristiyanlık-Avrupa, –gerçekte o da İbrani kültürü ve toplumunun daha sonra farklılaşan bir ürünüdür– İslamiyet de –İbrani kültürünün Araplar üzerindeki etkilerinin bir diğer ürünü– Arap dini olur. Bu yaklaşımla karşımıza, Allah'ın diğer topluluklara niye din göndermediği sorunu çıkar. Bu sorunun yanıtı, Tanrı'nın onları ya bilmediği, unuttuğu veya onları, seçtiği kavimlerin "kutsal savaş"/cihatına havale ettiğidir. Birinci yanıt tanrısal bilgiyle, ikincisi ise insan hakları ve barış ile uzlaşmazdır.

Diğer yandan "milletlerin sosyal durum ve fikri kabiliyetleri" de durağan olmayan sürekli evrim geçiren olgular olduğundan, dinlerin kurucu peygamberlerinden sonra yaşadıkları yorum farklılaşması ve mezhep bölünmeleri kaçınılmaz olur.

Din kitaplarının bir diğer açmazı da birbirlerini yadsıya-

rak Tanrı imgesini belli aralıklarla fikir değiştiren bir konuma indirgemesidir. Tabbara bu konuya da şöyle açıklama getiriyor: "Allah-u Teâlâ, hak dini olduğu konusunda azıcık tereddüt olmayan İslam dini ile bütün dinleri sonuca erdirdi. Ve Hz. Muhammed'e kendinden öncekileri ortadan kaldıran bir şeriat gönderdi. Bu şeriat, insanın fikri tekâmülünün icaplarına uygun, her zaman ve her yerde geçerlidir. Bu şeriat, Kur'an-ı Kerim'in açıkladığı gibi, Allah'ın kabul ettiği tek yoldur. Kim İslam'dan başka bir din ararsa, o din kabul olunmaz. O, ahirette de kaybedenlerden olur."[30]

Bu sözlerle karşı karşıya olduğumuz yargının, bilimsel mantık açısından hiçbir değer taşımadığı ortada. Peki, ama dinsel mantık içinde değeri ne? Soruna örneğin bir Yahudi'nin gözleriyle bakalım: "Hak dini olduğu konusunda azıcık tereddüt olmamak" tespitinin Yahudilikten farklı olarak İslamiyete mal edilmesinin kanıtı yoktur. Üstelik Kur'an, Yahudiliğin Allah tarafından gönderildiğini de kabullenmekte, dahası Maide-44'te, "şüphesiz biz içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı indirdik" diyerek durumu daha da pekiştirmektedir.

Muhammed, Medine'ye geldiği ilk dönem ve öncesinde, Medinelilerin tektanrı fikrine varmasında ve kendisini Arapların peygamberi kabul etmelerinde önemli işlev görmüş olan, Yahudileri tıpkı Hıristiyanlar gibi kendine dost ve kendi tanrısı nezdinde meşru görmekte, Yahudilerin kıblesi de dahil pek çok ritüelini değerli bulmaktadır. Bu dönemde Kur'an, Yahudi ve Hıristiyanları kastederek; "... (Ey ümmetler) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı. Fakat size verdiğinde (yol ve şeriatlarda) sizi denemek için (böyle yaptı). Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır... (Mâide-48)" demektedir.

Maide-48'de açıklıkla görüldüğü gibi, tektanrıcı dinler sırasında üstünlük alçaklık, müminlik kâfirlik ayrımı yapılmaz.

---

[30] A.g.e., s. 35.

Tek ümmet yapılmamak gibi farklı toplumlara farklı dinler, tanrısal bir meşruiyetle anlatılır. Ancak bu açılım, İslam'ın siyaseten güçlenmesi sonrasında değişecektir. Bu dönemden sonra bağımsız kimliklerini korumaları ve ortak hayatın ilişkileri içinde yaşanan çelişki ve tartışmalarda ayetlerin birbirleri ve özellikle de Tevrat ile olan çelişkilerini ifade etmeye başlamaları üzerine, Muhammed'in Yahudilere ilişkin tavrı değişir. Bunun üzerine Mâide-48'in aksine, onların Tevrat'ı "değiştirdikleri" iddiasıyla başlayan kopma, giderek "düşman" ilan edilmeleriyle kemikleşir. Bu sırada Hıristiyanlara ilişkin olumlu yargı hâlâ sürmektedir. Ancak bir müddet sonra o da değişecek ve Mâide-51'de, her ikisi de "zalim" ilan edilerek, onlarla dostluk yapmak yasaklanacaktır. Tabii Kur'an'da ayet ve sure düzenlemesi tarihsel sıralamaya göre olmadığından, gerek bu konuda, gerekse kimi diğer gelişmelerde okuyucu ciddi sorunlarla karşılaşabilir.

Özetle Kur'an ölçütünde büyük dinlere ilişkin Tanrı yargısı, ciddi gel gitlerle malûldur.

Bir an İncillerde yeni bir peygamberin geleceğinden söz edildiği iddiasını doğru kabul edelim. Bu, her bunalım döneminde yeni yeni peygamberler üreten o günün kültürel iklimi içinde gerçekten de mantıkidir. Ancak onun yepyeni bir sistem getirip öncekileri yadsıyacağı iddiasının tutarlı olmayacağı açık. Bu durumda Allah ikide bir önceki şeriatını ortadan kaldırıp yenisini ortaya koyan kararsız bir kimlik sergilemiş olacaktır.

Daha ötesi, önceki dinlerine inanan ve yenisine inanmak için en küçük bir tutarlı gerekçe göremeyen ve hatta yeni dinle tanışma olanağı bile bulunmayan insanların, 'kâfir' olduğu ve cehenneme yollanacağı iddiasına da sorunludur. Üstelik ufku tüm zamanları ve tüm evreni kapsamak iddiasında olan Allah'ın, insanlara yollayacağı kitabı tüm insanlığa ve bir seferde yollaması gerekmez mi? O halde bir Yahudi açısından Tanrı'nın ululuğu, yanılmazlığı, istikrarlılığına inanmanın asgari gereği olarak, Yahudilik'te ısrar etmesinden daha tutarlı

bir davranış olabilir mi? Hele Tevrat'ın ilk yazarı olarak Musa'nın ve sonradan eklenen bölümlerin yazarları olarak Davut'un, Süleyman'ın, Eyyüp'ün, Zekeriya'nın, vb. "peygamber" oldukları Kur'an'da açıkça onaylanmışken?..

Burada en çok spekülasyonu yapılan, önceki kitapların süreç içinde tahrif edildikleri iddiasıdır. Kaldı ki Tevrat'ta tahrifat yapılmışsa, Tanrı'dan beklenebilecek biricik doğal davranış, tahrifatları düzeltmek, tahrifat yapanları da cezalandırmaktır. Yoksa onun yerine başka dinler getirmek değil. Nitekim Hakka-44-47'de, "Eğer Muhammed bize karşı, ona bazı sözler katmış olsaydı, biz onu kuvvetle yakalardık, sonra onun şah damarını koparırdık," denir. Şimdi asgari bir tutarlılık gereği sormak durumundayız; "en sevgili kul" Muhammed'in şahdamarını koparmaktan söz eden bir gücün, Tevrat ve İncil'de tahrifat yapanlara, aynı şey yapmamasının mantıki açıklaması olabilir mi? Eğer bunu yapmıyorsa Yahudi ve Hıristiyanların bunda ne günahı olabilir? Daha önce de belirttiğimiz gibi ibadet biçimlerini toptan değiştirmek, Allah'ı zamana ve yere göre değişkenlik gösteren bir kişilik konumuna düşürmek olur. Bu da tanrı olmanın irade ve bilgisine sığmaz. Asgari tutarlılıktaki bir insanın bile özeleştiri yapmadan, gerekçelerini açıklamadan yapamayacağı değişimleri, her şeyi bilen, her şeyi düzenleyen, yanılmaz bir tanrının yaptığını iddia etmek abes olur.

Kur'an'ı, önyargılardan arınarak sorguladığımızda, kendi içinde oldukça ciddi ve yaygın çelişkilerle dolu olduğunu görürüz. Şimdi bunların bir kısmını gözden geçirelim:

Mâide-51'de yer alan, "Ey iman edenler, Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudur. Sizden kim onları dost edinirse, doğrusu o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah zalim topluluğu doğru yola eriştirmez," belirlemesinden, Mâide-82'de Hıristiyanlar konusunda fikir değiştirilir:

"Ant olsun ki müminlere karşı insanlardan en şiddetli düşman olarak Yahudileri (...) bulursun. Ve onlardan müminlere karşı en yakın sevgi gösterenleri ise, 'biz Hıristiyanız' di-

yenleri bulursun. Bu da onların arasında papazlar, rahipler bulunduğu içindir; hem bunlar hakkı kabulde pek büyüklük taslamazlar," Ancak Mâide-14'te yine fikir değiştirir ve "biz Hıristiyanız" diyenler(in) "(...) aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlık ve kin saldık" denir. Keza Bakara-234, kocası ölen kadının "dört ay on gün beklemesini" söylerken, Bakara-240, "evlerinden çıkarılmaksızın senesine kadar geçimini sağlayacak şeyin vasiyet edilmesini" emreder.(*)

Zina konusunda, Nisâ-16'da, "Zina eden iki kimseye eziyet edin, tövbe edip düzelirse onları bırakın," denirken, Nisâ-15'te, daha farklı olarak, sadece kadın için, "Ölünceye kadar veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun," denir. Nûr-2'de ise, "Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun," cümlesi yer alır. Daha sonra Kur'an'ın farklılaşan iradesini aşıp, Muhammed döneminden başlayarak, zina eden kadına taşlanarak ölüm cezası verilmeye başlandığı bilinmektedir. Tabii erkek sopa cezasıyla kurtulur; bu da şeriatın adaleti ve "kadını yüceltilmesi"nin anlamı oluyor! Kur'an'daki çelişkiler yetmezmiş gibi, daha Peygamber döneminden başlayarak, köleci Arap iradesi yukarıdaki ayetlerin üstüne geçer. Cezanın özellikle kadın için korkunç bir vahşet olması bir yana, görüldüğü gibi dört farklı ceza yöntemiyle karşı karşıya kalırız.

İçki konusunda da aynı durumla karşılaşıyoruz: Nahl-67' de içki "güzel rızk" olarak nitelenirken, Bakara-219'da içkinin faydası da olduğu, ancak zararının daha çok olduğu belirtilir. Nisa-43'te Kur'an; sarhoşken "Ne dediğini bilene kadar namaza yaklaşmayın," diyerek içkiye sadece namaz sırasında

(*) Konuya ilişkin T. Altıkulaç'ın aktarımı, Kur'an'ın tahrif edilmediği iddiası açısından, ilginçtir: "Hz. Osman Mushafları yazdırılırken Bakara'nın 240. ayetine gelince Abdullah B. Zubeyr, bu ayetin 234. ayetle neshedildiğini (manasının yürürlükten kaldırıldığını) hatırlattı ve 'yazmasanız olmaz mı?' anlamında bir hatırlatma yaptı. Hz. Osman'ın cevabı şu oldu: 'Ondan hiçbir şeyi yerinden oynatmaya benim gücüm yetmez' (Yüce Kitabımız Hz. Kur'an, s. 32)". Ebu Bekir ve Ömer'in hazırlattığı Kur'an'a güvenmeyip yeniden yazdırmış, çelişkili parçaları yaktırmış bir kişinin, "Ondan hiçbir şeyi yerinden oynatmaya benim gücüm yetmez," deyişinin, o günün ve bugünün saf Müslümanları nezdinde yapılan değişikliklere meşruiyet kazandırmak amacından öte bir değeri olabilir mi?

yasak getirmekle yetinir. Mâide-90'da ise karar değişir ve içki toptan yasaklanır. İnsanüstü, bilgelerin bilgesi, yanılmaz bir tanrı imgesi bu tür çelişkilerle örtüşmüyor. Tüm bu karmaşaya ek olarak Tur-23'te, "Cennette karşılıklı kadeh tokuştururlar..." denilir ki işin içinden çıkılmaz olur.(*)

Yine bir başka konuda, ganimet paylaşımı sorununda da emirler çelişiktir: Enfâl-1'de "ganimetler Allah'ın ve peygamberindir", Enfâl-41'de "...Ganimetlerin beşte biri Allah'ın, peygamberlerin (...)dir"

Bir diğer çelişki de doğrudan peygamberlere ilişkindir. Bakara-285'te "...Biz de peygamberlerimiz arasında fark yapmayız..." ifadesi yer alırken aynı surenin 253. ayetinde; "İşte bu peygamberlerin bir kısmını diğerlerine üstün kıldık," denir.

Asıl ilginç olan tüm bu ve benzeri çelişik yargılar sanki yokmuş gibi; "...Eğer Kur'an Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı onda birbirine zıt olan birçok şey bulurlardı" (Nisâ-82) sözleriyle, bizzat Kur'an'ın kendisi tarafından tanrısal tutarlılık gereğinin altı çizilir. Gerçekten de tanrısallık, insanlardan beklenemeyecek bir iç tutarlılığı zorunlu kılar. Bu anlamda "...Allah'ın sözleri asla değişmez..." (Yunus-64); "Benim nezdimde söz değiştirilmez..." (Kâf-29) ayetlerindeki tutarlılık ölçütü, tanrısallık iddiasının da ölçütüdür. Dolayısıyla Kur'an'ı bu ölçüyle değerlendirmek durumundayız. Ne var ki Kur'an'da, bu ölçütün unutulduğu zamanlar olur. Nitekim içsel çelişkilerin tanrısal olmamanın bir ispatı olabileceği şeklindeki itirazlar üzerine, yukarıdaki ifadeler unutularak; "Biz bir ayeti değiştirip yerine başka bir ayet getirdiğimiz zaman –ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilir– 'sen düpedüz iftiracısın' dediler. Müşriklerin çoğu bilmezler," (Nahl-101) denir.

(*) Tur-23'ün devamında geçen, "...Ama burada ne saçmalama vardır ne de günaha girme" ifadesinin sonradan ekleme olduğunu sanıyorum; şöyle ki, Tur ayeti, tıpkı Nahl gibi Mekke'de inen ayetlerdendir. O sırada içki henüz "güzel rızk"tır. İçkinin "hem faydası hem zararı" olduğu saptaması, çok daha sonra, Medine döneminde başlar ve giderek önce sarhoşken ibadet yasağı, en sonunda da toptan yasak konulur. Dolayısıyla onun henüz dünya için bile "saçmalama ve günah" nedeni olarak görülmediği bir dönemde "cennetteki" içkiye böylesi bir vurgu yapılmasının mantık dışı olacağı açıktır.

Bu noktada şeriatçıların durumu kurtarmaya yönelik ilginç bir "açıklaması" vardır ki tam da özrü kabahatinden büyük cinsten:

"Rivayete göre şiddet ifade eden bir ayet gelince, kâfirler; 'Muhammed bugün emrettiğini yarın yasaklayarak ashabıyla alay ediyor,' diyorlardı. Bu ayet onlara bu konuda cevap teşkil eder. Nesh ve değiştirme, kulların maslahatına, ihtiyaçlarına göre Allah'ın bir lütfu olarak gerçekleşir. Bu durum bir doktorun hastasına, tedavinin seyri boyunca bir ilaç vermişken, değiştirip başka ilaç vermesine benzer. Binaenaleyh bir ayetin neshedilip yerine başka bir ayetin gönderilmesi, Allah'ın ilim sıfatına bir eksiklik getirmez, bilakis hâkim olmasının eseridir."[31]

Bu yorumla her şeyin yaratıcısı, dolayısıyla önceden her şeyi bilen ve tayin eden Allah gitmiş, yerine, bilgisi sınırlı, duruma göre ilacını değiştiren bir hekim gelmiştir. Üstelik bu savunmada sözü edilen değişim, sadece dinler arası ve toplumdan topluma değil, aynı dinin içinde ve aynı toplum özgülünde gerçekleşen bir değişimdir. Tabii kaş yapayım derken göz çıkaran bu çapraşık yorumun, insanlığın ulaştığı düzeyde, Kur'an'ın birebir savunulmasının güçlüğünden kaynaklandığı da belirtilmeli.

Ancak zamanın ve artan bilgilerimizin baskısıyla başvurulan bu açılımlar, Kur'an'daki çelişkileri ortadan kaldırmıyor. Bu konuda örnekler arttırılabilir: Örneğin Nisâ-78'de; "... Kendilerine bir iyilik dokunsa 'bu Allah'tandır' derler, bir kötülük gelince ise 'bu sendendir' derler. 'Hepsi Allah'tandır' de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar," ifadesi yer alır. Hemen peşi sıra gelen Nisâ-79'da ise, "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir," denir.

Benzer çelişkileri; faiz, namaz, zekât, oruç, Kıble'nin yeri, ilk Müslümanlık gibi daha pek çok temel İslami konuda ve kurallarda da görüyoruz. İslamcı yorumcular bunları açıklar-

(31) Bkz. *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Diyanet Vakfı Yayını, Nahl-101, s. 277.

ken sonuç olarak Allah'ı, insanların alışkanlıklarına ve somut dengelere göre davranan, nabza göre şerbet veren bir kişilik konumuna düşürmüş olmaktadırlar.

Söz konusu çelişkilerin bilimsel bir açıklaması var tabii: Kur'an'daki bu değişimler, gerçekte Muhammed'in o günün sorunları ve sorunlarda yaşanan değişimlere bağlı olarak kendi değişiminin yansımasının ifadesidir. Bu nedenle 23 yıllık süreç içinde Muhammed'in öncekileri yadsıyan ifadeleriyle karşı karşıya kalıyoruz. Bu çok doğal, insani bir durumdur. Kur'an'ı, onu oluşturan insani irade, süreç ve mekândan koparıp tanrısal, evrensel, zamanlar üstü bir dogma haline getirdiğimizde ise sorunlar başlıyor.

Burada Muhammed'in çok çarpıcı bir açıklamasını da aktarmakta yarar var: Hadise göre son yıllarında bir gün yanındaki izleyicisine; "Ey Muaz, bir kul gönülden tasdik ederek Allah'tan başka Tanrı bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna inanırsa, Allah o kula cehennem ateşini haram kılar..." der.

Bunun üzerine heyecanlanan Muaz'ın, "Ya Resulullah, gidip Müslümanlara söyleyeyim de sevinsinler mi?" demesi üzerine, Muhammed, "Hayır söyleme, o zaman bana güvenirler de tembellik ederler," der.[32]

Bu hadisle Muhammed; "Kur'an'daki hükümlere bakma sen, onları Müslümanlar tembellik yapmasın diye koyduk. Sen Allah'a ve benim peygamber olduğuma inan, ötesini merak etme, cennettesin," demiş olmuyor mu? Bu hadisi sahih kabul etmemiz halinde –ki öyle–; Allah tarafından gelmiş olduğu iddia edilen emirlerin bizzat peygamber tarafından hafife alınması, en başta "ilahilik" iddiasının Muhammed'in tarafından ciddiye alınmadığı veya geçersiz kılındığı gerçeği ile karşı karşıya kalmıyor muyuz?

Kur'an'ın parça parça oluşması sorunu da iddiaların aksine onun tanrısal olmadığının bir diğer kanıtıdır. Onun ayet-

(32) Bkz. Y. Kandemir, *İslam Ahlakı*, s. 371.

leri, bizzat yazıcısının fikri algısına, gösterdiği tepkilere, yapılan polemik ve ikna çabalarına göre, tamamen o günün atmosferine, o süreçteki tefekkür ve mücadelelerin gelişimine bağlı olarak, 23 yılda oluşmuştur. Bundan dolayıdır ki kâh zamanla değişimin kâh unutkanlığın sonucu olarak kendi içinde bir dizi çelişik yargı içerir. Kaldı ki söz konusu olan bir kitap olunca, bir halk masalcısından değilse de bir yazardan asgari beklentimiz, kendi içinde bütünlüğü olan, belli bir fikri bölüm bölüm gerekçelendiren bir kitabı bitirip önümüze koymasıdır. Oysa Kur'an, tektanrı fikrini gerekçelendiren, Tanrı'nın bilgi ve emirlerini aktaran, kendi içinde bütünlüklü ve değişmeyen bir kitap olarak çıkmamıştır.

Onun bu süreç içinde oluşumu, ayetlerin yapısına da yansımıştır. Nitekim ilk on yıllık Mekke döneminde yazılmış tüm sureler, kısa kısadır ve Muhammed'in sure düzenlemedeki gençlik dönemine tekabül eder. Mekke surelerinin bir diğer ortak özelliği Allah'ın birliğine, onun ceza ve ödül gücüne vurgu yapmaları ve mazlum bir dindarın ifadeleri olarak şekillenmeleridir. Uzun sureler ise Medine dönemine aittir ve artık öncekilerden farklı olarak hukuka ilişkindir. Özetle Kur'an'ın kendi oluşum süreci de tarihseldir ve Muhammed'in içinde yaşadığı mekân ve koşullara göre biçimlenir.

Sonuç olarak, Kur'an ayetleri önceki dönem gelenekleri, ekonomik ilişkileri ve din kitaplarının bilgisi temelinde Muhammed'in vardığı sentez, verdiği tepki ve çözüm önerileri bağlamında güncel gelişmelere göre şekillenmiştir. Tek başına bu bile Kur'an'ın evrensel ve çağlar üstü değil, Arap kavmine ilişkin ve o dönemin gereksinimlerinin ürünü olduğunu gösterir. Düşünün ki ufku evrensel ve çağlar üstü olan bir tanrının kitabında, 7. yüzyıl başındaki Mekke egemenlerinden Ebu Leheb adında biri için, kitabın 114 ana bölümünden birini oluşturan, özel bir sure yer alabilir mi? Üstelik bu ilginç durum, sadece surenin rehber bir kitapta yer almasıyla sınırlı olmayıp, aynı zamanda surenin içeriği ile de ilgilidir. Nitekim söz konusu Tebbet Suresi şöyle:

"(1) Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da! (2) Malı ve kazandığı kendisine fayda vermedi. (3) Alevli ateşe yaslanacaktır. (4) boynunda liften yapılmış bir ip bulunan (5) odun taşıyan o karısı da."

Salt bu sure bile Kur'an'ın, ufku Mekke ve çevresiyle sınırlı, Ebu Leheb adlı kişiyle şiddetli çelişki yaşayan bir toplumsal önderin ürünü olduğunu göstermeye yeter. Esasen Kur'an surelerinin, evrensel bir bilinçle değil, tamamen o mekân ve dönemin sorunları temelinde biçimlendiği gerçeğini her ayrıntıda görebiliriz:

Ammâr b. Yâsir, işkence karşısında putlara övgü yapınca ona atfen Nahl-106 düzenlenerek aklandı. Ne çarpıcıdır ki Ammâr, kâfirlerden canını kurtaracak ama, Muhammed sonrası bölünmede Ali'nin yanında saf tuttuğu için, öbür kesimde yer alan Müslümanlardan kurtaramayıp katledilecektir. Putperest liderlerden Nadr b. Haris için Kalem-10-16; Ebu Cehil için Alak-15-19; Velid b. Mugire için Müddessir-11-16 ve genel olarak Kureyş liderliği ve putlar için de Enbiyâ-98 düzenlenmiştir.

Dikkat edilirse bunlar tarihsel kitaplarda görüldüğü gibi, örnek olarak tek tek kişi ve olaylara yollama yapmak şeklinde değil, onlarla doğrudan polemiğe girip tehdit etmek şeklinde iddialardır. Bunların insanüstü bir güç tarafından söylendiğini iddia etmek, Tanrı'yı Mekkeli bir 7. yüzyıl insanı düzeyine indirgemek demektir. Örneğin, düşünün ki koca Allah, Ebu Cehil denen biçare yaratığının karşısına geçmiş ona;

"Hayır hayır, eğer o bu davranışından vazgeçmezse, ant olsun ki onu perçeminden, yalancı ve günahkâr perçeminden cehenneme sürükleriz. O zaman kafadarlarını çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız" (Alak-15-18) diyor. Başka bir surede de, Velit b. Mugire'ye atfen "Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda kibrini yenemeyip sırt çevirdi de, 'bu sihirbazlardan öğrenilip nakledilen bir sihirdir. Bu insan sözünden başka bir şey değil' dedi. Ben onu mutlaka Sakar denilen cehenneme sokacağım" (Müddessir-21-26) denilecektir.

Ayet indirmelerin arası çok açıldığı için putperestlerin, "Rabbi onu terk etti, ona darıldı" demeleri üzerine, "Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı" diyen Duhâ-1-3 ayetleri düzenlenir.

Devam edelim: Muhammed, Kur'an okurken putperestlerin gürültü yapmasına karşı Fussilet-26'yı düzenler. Putperestlerin, Muhammed'in söylediklerini yanına gelen bir Hıristiyan köleden öğrendiği iddialarına karşı Nahl-103 gelir. Medine Yahudilerinin namazda Kudüs'ün Kıble kullanılmasını kendi üstünlüklerine konu yapmaları ve Müslümanların bundan etkilenmesi üzerine, Kıble'nin Kâbe'ye döndürülmesini sağlayan Bakara-144 ve sonrasındaki ayetler iner. Yahudilerin yükselen eleştirilerine karşı da Bakara-142-143 ve 177, Ebu Bekir ile bir Yahudi arasında geçen anlaşmazlık üzerine Al-i İmran-181 düzenlenir. Yine çoktanrıcı Arapların, İslamiyet tarafından da onaylanan kutsal aylarından recep ayında, Müslümanların bir putperesti öldürüp ikisini esir alması üzerine gündeme gelen gerginlik, Bakara-217'nin düzenlenmesini getirir. Beni Nadir Yahudileri, Müslümanların onları topraklarından atma kararına direnince, bu duruma karşı Haşr suresi, Yahudilerin putperestlere söyledikleri iddia edilen sözler üzerine Nisâ- 51-52 ve Mekkelilerle yapılan Hudeybiye antlaşmasının yarattığı tereddütler üzerine Fetih suresi düzenlenir vb. vb...

Bu somut örnekleri daha yüzlerce çoğaltabiliriz. Çünkü Kur'an; Tevrat ve İncillerden edinilen söylenceler ve mantığın dışında, hemen hemen tümüyle o günün koşullarında ve o sınırlı mekânda yaşanan olaylardan hareketle düzenlenen ayetlerden oluşmuştur. Bunda zaman zaman öyle ifrata varılmıştır ki savaştan kaçmak için bahane uyduran Cedd b. Kays için bile ayet (Tevbe-45) vardır. Daha da ilginci eşleriyle ilişkilere varana kadar, hemen hemen sorun çıkan her noktada, ayetler düzenlenerek, söz konusu sorunların aşılması yoluna gidilmiştir.

Düşünün ki onca adaletsizlik ve ilkellik dolu dünyada, insanlığın sorunlarına bütünsel çözüm üretmek gibi gerçekten de tanrısallığın gereği olan bir yaklaşım varken, dünyanın bir köşeciğinde, Mekke ve çevresinde yaşayan bir avuç insanın sorunlarıyla sınırlı, onların geleneklerince mantık yürüten bir tanrı ile karşı karşıyayız.

Bu kadar da değil, ele alınan her ayrıntıda sorunlarla karşı karşıya kalıyoruz. Örneğin Kur'an'ın yazım tekniğine kaba bir dikkatle bakıldığında görülecektir ki, o bir Allah kitabı olmaktan çok bir Cebrail kitabıdır. "Allah'ın sözleri" olduğu iddia edilen bu kitapta, Allah'tan çok, Allah adına konuşan, yorum yapan, emir veren biri ön plandadır. Tabii oldukça garip bir tablo çıkar karşımıza. Örneğin, "Allah'ın nur vermediği kimsenin nuru olmaz" (Nûr-40); "Allah'ın doğru yola sevk ettiği kimse doğru yolda olur" (A'râf-178); "En güzel isimler Allah'ındır. Ona isimleriyle dua edin. Onun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın" (A'râf-180) gibi, Allah'tan üçüncü şahıs olarak söz eden ayetler, "Dileseydik onu ayetlerimizle üstün kılardık" (A'râf-176) gibi doğrudan Allah'ın konuştuğu ayetlerden çok daha fazladır.

Üstelik bu farklı deyişler hiçbir ayraç olmadan peş peşe geldiğinden, Kur'an dilbilgisi açısından oldukça sorunludur. Hele bazı ayetlerde bu durum daha da uç boyutlara çıkar ve aynı ayet içinde iki farklı şahsın birlikte konuştuğunu görürüz.

Örneğin; Hac-16'da, "İşte böylece Kur'an'ı apaçık ayetler olarak indirdik. Allah şüphesiz dilediğini doğru yola eriştirir," denir.

Tek cümleden oluşan Hac-25'te bu sorun daha da boyutlanır: "Doğrusu inkâr edenleri, Allah yolundan, yerli ve yolcu bütün insanlar için eşit kılınan Mescit-i Haram'dan alıkoyanları ve orada zulüm ve yanlış yola saptırmak isteyeni, can yakıcı azaba uğratırız,". Bu ifade, birinci şahsın Allah'a, üçüncü şahıs olarak atıfta bulunmasıyla başlar ve Allah'ın birinci şahıs olarak konuşmasıyla biter.

Hac-34-35'te ise, "Allah'ın kendilerine rızk olarak verdiği..." şeklinde Allah'ın üçüncü şahıs olması üzerine yapılan kurgu, "...Kurban kesmeyi meşru kıldık," denerek Allah'ın birinci şahıs olmasına dönüşür. Ve hemen devamla, "Sizin Tanrınız tektanrıdır. Ona teslim olun," sözleri ile Allah tekrar üçüncü şahıs yapılır. Devamındaki cümle de "Allah anıldığı zaman..." diye başlar, "...kendilerine verdiğimiz rızk..."la devam edilir ve, "...Allah'a gönül vermiş kimselere müjde et," diye bitirilir. Görüldüğü gibi Hac- 34-35'te şahıs zamirinde tam altı kere değişiklik yapılır.

Bu noktada "kıldık" ve "verdiğimiz" üzerine bazıları diyebilirler ki; "Cebrail tanrısal kurmayın bir üyesi olarak konuştuğundan, gerçekte çelişki yoktur; yani 'kıldık' derken başında Allah'ın yer aldığı bir yönetim kurulu kastedilir"! Bu durumda her ne kadar çelişki ortadan kalkmıyorsa da yumuşuyor; Cebrail Allah'a atıfla başlayıp, sonra kendisinin de içinde yer aldığı kararla devam edip, tekrar Allah'a atıfta bulunuyor. Ne var ki çelişkiyi yine de ortadan kaldırmayan bu yaklaşım, öncelikle Kur'an mantığına uygun değildir. Çünkü Allah, en küçük anlamda iktidarına ortak kabul etmeyen, en ayrıcalıklı meleğini bile sadece emir kulu gören bir tanrıdır.

Nitekim çoğu ayette olduğu gibi Hac-26'da da, "Bana hiçbir şeyi ortak koşma" uyarısında bulunur. O halde birinci çoğul şahsın kullanımı kolektif bir iradeyi değil, doğrudan yalnızca Allah'ı tanımlar. Dolayısıyla şahıs zamirlerindeki kargaşa bir yana, Kur'an'da tanrı iradesine ek iradeler gibi öze ve Kur'an'ın niteliğine ilişkin çelişkilerle karşılaşırız. Bu durumda da "Kur'an=Allah'ın kitabı=Allah'ın sözleri" iddiası inandırıcılığını yitirir. Çünkü Kur'an, insanüstü olduğu varsayımını kabul etsek bile, bir Allah kitabı olarak değil, sık sık Allah'a atıfta bulunan, arada Allah'ın ve Muhammed'in de doğrudan konuştukları bir Cebrail kitabı olarak çıkar karşımıza.

Şûra-52-53'te, "Ey Muhammed, işte sana da buyruğumuzla Cebrail'i gönderdik; sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin, fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, onunla doğ-

ru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de insanlara göklerde olanlar, yerde olanlar kendisinin olan Allah'ın yolunu, doğru yolu göstermektesin. İyi bilin ki işler sonunda Allah'a döner," denir.

Görüldüğü gibi başta Allah konuşur, Cebrail'e atıfta bulunur. Son cümlede ise başkası almıştır sözü, ancak bu, Cebrail'in de Muhammed'in de dışında yeni bir şahıstır!

Zuhruf-11'de de ilginç bir kurgu vardır: "O suyu gökten bir ölçüye göre indirir. Biz onunla ölü memleketi diriltiriz". Evet, eğer suyu gökten indiren "O", Allah ise; peki ama bu "Biz" kimdir; yok "Biz" Allah ise o halde buradaki "O" kimdir?!

Surelerin adları ve gerekçesi de ayrı bir sorun örneği olarak anılmalı: Hemen hemen her şeyden söz eden Bakara (bildiğimiz Sığır) suresi, "Yahudilere kesmeleri emredilen bir sığırdan bahsettiği için", yine içinde hemen hemen tüm konulardan söz edilen Âl-i İmran suresi, "İçinde İmran ailesinin zikri geçtiği için" bu adı almıştır. 109 ayetlik Yunus suresinin bu adı almasının nedeni ise, bir tek 98. ayetinde "Yunus milleti"nden söz edilmesidir. Oysa aynı surede 75'ten 93. ayete kadar Musa'nın maceralarından söz edilir; diğer ayetlerde de başka konulardan. Nitekim Yusuf'un maceralarına ayrılan Yusuf suresi hariç, peygamber adları taşıyan surelerin tümü, adını aldığı peygamberden çok, diğer konulardan söz eder. Yani bölümlere ad koymada en küçük bir mantık tutarlığı yoktur.

Ra'd suresine "gök gürültüsü", Hicr suresine "oydukları taşların içinde oturanlar", Nahl suresine "balarası" sözü geçtiği, İsra suresine Muhammed'in Allah katına çıkmasından söz edildiği, Kehf suresine mağaraya sığınan gençlere gönderme yapıldığı için, bu adlar verilmiştir. Tâ-hâ ve Yasin sureleri ise başladıkları harflerin adlarını alırlar. Muhammed'in karısı Ayşe'nin zan altında kalması üzerine onu savunan ve kadın sorununa ilişkin İslami yaklaşımı belirleyen Nûr suresi ise, konu ağırlığı bu olmasına rağmen bir tek ayette "İlahi

Nur"dan söz ettiği için, Neml suresi de bir tek ayetinde Süleyman'ın ordusuna yol veren karıncalardan söz edildiği için bu adları almışlardır.

Özetle tüm ayetlerin en küçük bir iç tutarlılığı olmayan bir yaklaşımla adlandırılmış olmaları, bize Kur'an'ın niteliğinin bir diğer boyutunu gösterir.

Bu arada Muhammed'in gürültüden rahatsız olması üzerine Müslümanların sessiz konuşmaları gereği üzerine düzenlenen Hucurât suresi, Muhammed'in eşleriyle arasındaki küskünlük üzerine düzenlenen Tahrîm suresi, Muhammed'le bir kadının tartışması üzerine düzenlenen Mücadele suresi, vb. ilginç pek çok sureyle karşılaşırız Kur'an'da.

Yine Mürselât'ta 15. ayetten başlayarak 50. ayete kadar tam dokuz tane "Yalanlanmış olanların vay haline" ayeti geçer. Bu arada beş tane bitişik ayet olduğunu da belirtirsek, demek ki her üç ayetten biri "Yalanlanmış olanların vay haline" olmuş oluyor. Aynı yazım problemini Rahman'da daha da boyutlanmış olarak görüyoruz. 79 ayetlik bu surede tam otuz bir ayet, "Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?"dan ibarettir. 13. ayetle başlayan bu ilginç durum her ayetten sonra nakarat şeklinde devam eder.

Diğer yandan Kur'an'da birbirinin tıpkı tekrarlanan ayetlere de sıkça rastlarız. Tevbe-32 ile Saf-8, yine Tevbe-33 ile Saf-9 buna örnektir. "Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden ağır bir borç altında mı kalıyorlar. Yoksa gaybın bilgileri onların yanındadır da diledikleri gibi mi yazıyorlar" diyen Tur-40-41'in sözcüğü sözcüğüne aynen Kalem-46-47'de de tekrarlanması bir diğer örnektir. Bu gibi örneklere oldukça çok rastlanır Kur'an'da. Burada hemen aklımıza, "Kur'an'ın her ayetinde keşfedilmeyi bekleyen dünyalar olduğu" iddiası ve ayet sayısına onun büyüklüğünün göstergesi olarak yaklaşılması geliyor tabii.

Kur'an'ın bir başka sorunu da ayet ve sure düzenlemesindedir. Kur'an'ı okuyan herkesin gözüne ilk çarpacak şey "sure" denen temel Kur'an bölümlerinin en küçük iç tu-

tarlılığa sahip olmadıkları gerçeğidir. Surelerin neye göre biçimlendiği tamamen belirsizdir. Onların uzunluğu ve kısalığı, –Bakara'nın 48 sayfa uzatılıp İhlâs'ın üçte bir sayfalık bir alan kapladığı– konusunun da mantığı yoktur. Örneğin, Bakara'da hemen hemen tüm temel hüküm ve efsanelerden söz edilmişken, ya aynı içerikte ya da üç beş konu halinde diğer surelerin de bir tekrarlar yığını olduğunu görürüz. Bu gerçeğe ilişkin İslamcı yorumcular, "Lafız ve mana bakımından birbirine benzeyen ayetlerde aynı mana etrafında sözün tekrarlanması, fesahat, belagat ve bir Kur'an sırrıdır,"[33] demektedirler.

Ne var ki bu tip açıklamalar, herhangi bir insan ürünü kitabın, konu eksenli iç bölümlenmesinde gördüğümüz mantığın burada neden görülmediğini açıklamaya yetmiyor. Öyle ki bazen tek bir ayette çok konu ve çok cümle yer alırken, bazen de tam tersine tek bir konu veya cümle çok ayeti, hatta bir surenin tümünü kapsar. Dolayısıyla Kur'an'ın sure bölümlemesinde olduğu gibi ayet bölümlemesinde de iç tutarlılık ve mantık yoktur.

Örneğin Hac-5'te; yani bir surenin tek bir ayeti; "Ey insanlar! Öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphede iseniz, bilin ki ne olduğunuzu size açıklamak için, Biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra pıhtılanmış kandan, sonra da yapısı belli belirsiz bir çiğnem etten yaratmışızdır. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız, sonra sizi çocuk olarak çıkartırız, böylece yetişip ergenlik çağına varırsınız. Kiminiz öldürülür, kiminiz de ömrünün en fena zamanına ulaştırılır ki bilirken bir şey bilmez olur. Yeryüzünü görürsünüz ki kupkurudur; fakat biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarır, her güzel bitkiden çift çift yetiştirir" sözleri ile pek çok şeyi bir arada anlatırken; Kevser suresi, yani Kur'an'ın 114 ana bölümünden birinin tümü şu üç ayetten ibarettir: "Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik. Şimdi sen Rabbine

(33) Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 58.

kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, sana hınç besleyendir."

Hac-5'in, "nutfeden" yaratıldığımıza ilişkin sadece küçük bir kısmının, Mürselât-20-22'de, yani tam üç ayete yayılarak; "Sizi bayağı bir sudan yaratıp onu belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi?" diye tekrarlandığını görüyoruz; tabii "nutfe", "bayağı bir su" diye değiştirilerek!

Nâziât-30-33'te ise, "Ardından yeri düzenlemiştir. Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir. Bunları sizin ve hayvanlarınızın geçinmesi için yapmıştır" sözleri ile dört ayeti bulan ifadeyi Fussilet-10'da, "Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi, onu bereketli kıldı; arayanlar için yeryüzünde gıdalarını normal olarak dört gün içinde yetiştirmesi kanununu koydu" diyerek tek bir ayette yineler.

Hac-5 beş cümleden oluşurken, Nâziât'ın başlangıcındaki bir tek cümlenin 5 ayete bölündüğünü görüyoruz: "(1) Canları boğarcasına şiddetle çekip alanlara ant olsun, (2) Canları kolaylıkla alanlara ant olsun, (3) Yüzüp yüzüp gidenlere ant olsun, (4-5) Yarıştıkça yarışan ve işleri yöneten meleklere ant olsun (ki kıyamet kopacaktır)".

Tekvir suresinde birçok ayette tek cümle örneğinin zirvesine çıkılır ve tam on dört ayete tek bir cümle sığdırılır; bir başka deyişle bir cümle on dört ayete bölünür. Yine Müzzemmil-20'nin tam 12, Müddessir-31'in tam 7 cümleden oluşmasına karşılık hemen peşinden gelen Müddessir-32-37'de yer alan, "Hayır, hayır öğüt almazlar. Ay'a, dönüp gelen geceye, ağarmakta olan sabaha ant olsun ki, içinizden öne geçmek veya geri kalmak isteyen kimseye, insanoğlunu uyarıcı olarak anlatılan cehennem büyük olaylardan biridir" ifadesi, tam altı birleşik ayet oluşturur.

Kur'an'da ayrıca ilginç anlatımlara da rastlanır: "Onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o düşündü, ölçtü, biçti. Canı çıkası ne biçim ölçüp biçti. Canı çıkası; sonra yine ne biçim ölçüp biçti! Sonra baktı; sonra kaşlarını çattı; sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı; 'bu sadece öğretilegelen bir sihirdir.

Bu Kur'an yalnızca bir insan sözüdür' dedi. İşte bu adamı yakıcı bir ateşe yaslayacağım" diyen Müddessir-17-26; yanı sıra, "Sana yazıklar olsun yazıklar! Daha ne olsun, sana yazıklar olsun yazıklar!" diyen İnsan-34-35 buna örnektir.

Kur'an'da tekrarlar öylesine ifrata vardırılır ki benzer cümlelerle her surede yapıldığı gibi, aynı sure içinde de sık sık tekrara başvurulduğunu görürüz. Örneğin Vâkıâ-8-9'da, "İyi işler işlediklerini belirtmek için; amel defterleri sağdan verilenler; ne mutlu o sağcılara! Kötülük işlediklerini belirtmek üzere; amel defterleri soldan verilenler; ne yazık o solculara!"(*) denildikten sonra Vâkıa-27'de "defterleri sağdan verilenler; ne mutlu o sağcılara", 41. ayette de "defterleri soldan verilenler, ne yazık o solculara" diye tekrarlanır

Yine, "Şüphesiz iman edenler, Yahudiler, Sabiler ve Hıristiyanlardan kim Allah'a ve ahiret gününe iman eder ve Salih amel işlerse, onlar için bir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir" diyen Maide-69'un, Bakara-62'de aynen tekrarlandığını görüyoruz.

Kısacası Kur'an, yazım tekniği açısından oldukça geri bir örnek oluşturmaktadır. İşte bunun yarattığı kompleksin yansıması olarak şeriatçıların, onun bu niteliğini gözlerden gizlemek için demagoji yaptıklarını ve ondan "mucizeler" çıkarmaya çalıştıklarını görüyoruz. Bunlardan belki de en ilginci, 19 sayısı çerçevesinde üretilen "Kur'an mucizesi"dir. Bu iddia, içinde 19 sayısının geçmesi dışında, yapılan kurguyla bir ilgisi olmayan Müddessir-30 ayetinin çekiştirilmesi üzerine oturtuluyor:

"Yüce Allah, on dört asır evvel son dinini inzal buyurduğu zaman, onda öyle bir sır gizlenmişti ki, bu sır, Kur'an'ın insanlara Allah tarafından gönderildiğinin kesin delilidir. Kur'an-ı Kerim'in insan sözü olduğunu iddia edenlere red-

(*) Burada geçen "sağcılar" ve "solcular" kavramları, ayetteki vurgunun günümüzdeki sağcılık ve solculukla ilişkisi olamayacağı için, adeta ABD kaynaklı soğuk savaş söyleminin Kur'an'a yamanma çabası gibi görünüyor. Nitekim Diyanet'in dışında yapılmış olan Kur'an meallerinde de durum "meymenetliler" (uğurlular), "şeametliler" (uğursuzlar) vb. sözcüklerle ifade edilir.

diye teşkil eden bu sırrın '19' sayısı ile ilgili olduğuna şu ayetlerle işaret buyurulmuştur: '...Yakıcı ateşin ne olduğunu sen nereden bilirsin? O ne geri bırakır, ne de azabından vazgeçer. İnsanın derisini kavurur. Orada 19 bekçi vardır.' (Müddessir-27-30)

İşte bu ayet-i kerimlerden, Kur'an'ın beşer sözü olduğunu iddia edenlerin bu iddialarını çürütmek için ilahi bir sırrın mevcut olduğunu anlıyoruz. Yüce Allah'ın bir bekleme döneminden sonra bu sırrın bilinmesini dilediğini ve bu sırrın 19 sayısı ile ilgili bulunduğunu görüyoruz. Nedir bu sır ve niçin bu sırrı Kur'an beşer sözüdür diyenlere tek reddiye olacak nitelikte görmekteyiz? Kur'an-ı Kerim, mucizelerle doludur. Hepimizin bildiği üzere Kur'an-ı Kerim gerek dil, gerekse ortaya koyduğu ilmi gerçekler ve verdiği bilgiler bakımından... bir çok mucizelerle teyid olunmuştur. Zamanın darlığı sebebiyle bu mucizelerden burada uzun uzun söz etmeye imkân yoktur."[34]

Yazım tekniği ve içerik açısından Kur'an'ın, yukarıda gösterdiğimiz niteliğinin, böylesi coşkulu cümlelerin ardına gizlenemeyeceği açık. Onun bilim karşısında sergilediği karşıtlığı da İslamiyet ve Bilim adlı II. ciltte ayrıntılarıyla ortaya koyacağız. Şimdi Reşat Halife'nin "zamanın darlığı" gerekçesiyle geçtiği diğer mucizeleri bir yana bırakıp, Kur'an'ın Muhammed düşüncesinin ürünü olduğu gerçeğine "tek reddiye" olarak sunulan "19 mucizesi"ne gelelim:

Görelim bakalım 14 yüzyıllık "bir bekleme döneminden sonra bilinmesini dilediğini bu ilahi sır" bugüne kadar bilmediğimiz neleri öğretiyor, dünyada hangi sorunun çözümüne katkı sunuyor? Yaşamın daha kolay kılınması için hangi teknik bilgileri sunuyor, yeni olarak hangi sorunlara bilimsel açıklama getiriyor, insanların eşitlik ve kardeşlik koşullarında yaşaması, açlığın giderilmesi, tahakküm düzenlerinin son bulması için hangi ufukları açıyor? Öyle ya bu kadar sorunlu

[34] Dr. Reşat Halife, akt. T. Altıkulaç, *Yüce Kitabımız Hz. Kur'an*, s. 94-97.

bir dünyada, 14 yüzyıllık bir beklemeden sonra, Allah'ın nihayet bilinmesini istediği "ilahi sırrın", insanlığın sorunlarına bir katkı oluşturmasını beklemekten daha doğal ne olabilir?

Ancak Kur'an'ın geçmiş önermeleri gibi, onun günümüzde ortaya çıkarılan "sırları" da, böyle insani sorunlara çözüm üretecek nitelikten uzaktır. Bugün insanlığın daha da yakıcı hale gelmiş sorunları karşısında, mucize değeri taşıyacak biricik şey, dünyadaki adalet ve özgürlük sorunlarına çare üretmek olabilir. Ne var ki 14 yüzyıl boyunca göremediğimiz bir mucizeyi, söz konusu "geciktirilmiş ilahi sır"da görmemiz de mümkün olamayacaktır. Onun "sırrı" olsa olsa, zeki ama uyumsuz, insanlığın hak ve özgürlüklerine yabancılaşmış insanların kurgulayacakları ve insanlığın yakıcı sorunlarına hiçbir somut çözüm üretmeyen eksantrik fantezilerden ibaret olacaktır. Nitekim İslam yolunda "mucize" arayışına çıkmışlardan R. Halife'nin bulduğu ve her kitapta benzerleri rahatlıkla bulunabilecek olan "ilahi mucize" şudur:

"Kur'an'ın ilk ayeti olan besmele 19 harften ibarettir. Kur'an-ı Kerim'in sure sayısı 114'tür. Yani 19 x 6 = 114. Kuran'ın ilk nazil olan suresi sondan geriye doğru 19. suredir. Kur'an'ın ilk nazil olan ayetleri 19 kelimeden ibarettir. İlk nazil surenin ayet sayısı 19'dur. Yine bu surenin ilk nazil olan ayetleri meydana getiren harfleri sayınız. Göreceksiniz ki sayısı 76'dır. Yani, 19 x 4 = 76...", vb. vb.

İşte "mucize"miz, "geciktirilmiş ilahi sır"rımız böyle uzayıp gidiyor. Hemen belirtelim ki bu eksantrik "buluş"un, üzerine oturtulduğu Müddessir-30 ile en küçük bir ilişkisi yok. O ayette böyle bir "sır"ra işaret edilmediği gibi, cehennemin insanları kitleler halinde ateşe atacak, gürzle dövecek, ağzına, başına kaynar su dökecek olan bekçilerinin, yani zebanilerin 19 tane olduğunun belirtmekten başka en küçük bir değinme yok. Reşat Halife'nin yaptığı şey, içinde 19 rakamı geçen bir ayetten –Allah'a şirk koşmak pahasına– ilgisiz anlamlar çıkarmak ve değişik toplama, çarpım ve sayımlarla elde ettiği 19 eksenli bulguları, arka arkaya dizmekten ibaret. 19 rakamı

ile bağıntılı yapılan bu kurgu, R. Halife'ye göre, "Kur'an'ın beşer sözü olmadığının başlı başına bir delili"dir. "Bu noktada 'tesadüf' kelimesi, inatçıların dillerine doladıkları bir sözcüktür" dedikten sonra, söz konusu "keşifleri" tek tek yineleyip, "böylece de şüphe dahi kabul etmeyecek kadar açık olan maddi ve elle tutulur gerçekler karşısında hak ve hakkaniyete olan düşmanlıklarını ortaya koymuş olurlar,"[35] diyerek sözünü sürdürür. Böylece her zamanki klasik yöntem olan koşullandırma eylemi, "düşman" güdüsüyle daha da pekiştirilir. Ve peşi sıra inananların esir alınan bilinciyle birlikte düşler ülkesine coşkuyla yelken açılır:

"Hemen belirteyim ki bu 'mucizevi hesap sistemi, Amerikalıları yüzde 30 nispetinde ikna etmekte ve bu ince hesaba muttali olan her üç kişiden biri Müslüman olmakta, diğer ikisi ise en azından konu üzerinde düşünme gereği duymaktadır. Bunun, ekonomik, sosyal ve stratejik açıdan ne kadar önemli olduğu aşikârdır. Amerika'yı bizim silahlarla işgal etmemiz mümkün değildir. Ama bu ilahi ve etkili silah sayesinde bu ülkeyi İslamiyet açısından elde etmemiz pekâlâ mümkündür".[36]

Amerikalıların yüzde 30 nispetinde ikna edildikleri yolunda rakamlı yalanlarda bile hiçbir sakınca görmeyen R. Halife, bu yolla biçare Müslüman halkları, ABD'nin İslami fethi hayali ile avutmaktadır. Bir yandan uzayın fethedildiği, her türlü kitlesel ölüm nedeni hastalığa tek tek çare bulunduğu, yapay beyin üretimine çalışıldığı, insan hak ve özgürlüklerinin yeni açılımlarla geliştirildiği, diğer yandan ise emperyalizmin halkları ağır bağımlılık koşullarında yaşattığı, eşitsizliğin, baskının, milli ve dini düşmanlıkların gemi azıya aldığı bir dünyada, böyle "ilahi sır" keşifleri, İslamcıların yaşadığı aşağılık duygusunu eksantrik fantezilerle aşma arayışı değilse nedir? Bu noktada bu tip "buluşların", Müslüman dünyanın yaşadığı ağır geri kalmışlık, bağımlılık ve insan haklarından yoksunluk

---

[35] A.g.e., s. 104.
[36] A.g.e., s. 108.

koşullarına en küçük bir katkı yapmayacağı açık. Oysa Müslüman dünyasının bu tip "züğürt tesellisi" açılımlara değil, aydınlanmaya, bilime, kalkınmaya, demokrasiye, eşitliğe, laikliğe, dolayısıyla cesaretle bunlara işaret edecek aydınlara gereksinimi bulunmaktadır. İslam dünyasının bunaltıcı bağımlılık ve eşitsizlik koşullarından kurtuluşu, İslamcılığın tam tersine, toplumcu ve laik fikirlerin yaygınlaşmasına bağlıdır.

Yedinci Bölüm

MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

Kur'an'ın tarihsel bir ürün olduğunu ve belli koşulların bir araya geldiği belli bir mekân ve zamanda ortaya çıktığını, içerik ve biçim olarak da bu bağlamda biçimlendiğini anlattık. Şimdi de onun öncüsü, kurucusu olan Muhammed'in peygamber oluşunu aydınlatmaya çalışalım.

Muhammed'in okuma yazma bilmediği ve dönemin tektanrıcı dinsel kültüründen habersiz olduğu iddiaları, Kur'an'ın Muhammed'in değil, Allah'ın ürünü olduğu iddiasını ispat etmek için kullanır. O halde konumuzu aydınlatmaya işin bu yanından başlayabiliriz:

Bizzat şeriatçı aktarıcılardan öğrendiğimiz bilgiler ışığında Muhammed, yoğun bir şekilde peygamber söylenceleriyle büyümüştür. Öyle ki; babasının dedesi tarafından Allah'a kurban adanması nedeniyle, peygamber İbrahim'in Kurban Bayramı'na gerekçe yapılmış olan oğlu İsmail ile kendi babası Abdullah'ı kastederek "Ben iki kurban edilenin oğluyum," diyecek kadar.[37]

Amcası Ebu Talip ile 12 yaşında gittiği Suriye gezisinde, Hıristiyan rahip Bahira ile yaşadığı diyaloglar kişiliğinin olu-

---

[37] A. H. Berki - O. Keskioğlu, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 24.

şumunda önemli izler bırakacaktır. Bu sohbette Bahira onu Arap tanrıları Lat ve Uzza adına yemin ettirmeye kalkınca, onun olgun bir insan gibi, "Lat ve Uzza'ya yemin vermem, zira benim bu dünyada en nefret ettiğim şey putlardır," diyerek Allah namına yemin ettiği rivayet edilir.

Bunu diyecek bilince sahip olduğu söylenen Muhammed'in, aynı zamanda ondan dinsel bilgiler de öğrendiğinin, "12 yaşında" oluşu gerekçesiyle reddedilmesi hiç de tutarlı değildir. Söz konusu anlatılarda ya yaşı küçültülmüştür ya da söylediği sözler abartılıdır. Kaldı ki Muhammed'in diğer kültürler ve dinlerle Mekke dışındaki temasları, Hatice'nin kervancı başı olarak peygamberliğini ilan edeceği 40 yaşına kadar sürer. Üstelik yine aynı rivayete göre, söz konusu diyalog sonunda Bahira, amca Ebu Talip'e, Muhammed'in peygamber olduğunu söyleyecek kadar etkilenmiştir 12 yaşındaki çocuktan. Bu rivayet bile aralarındaki konuşmanın "birkaç dakika" değil, Bahira'nın yeterli izlenimleri edineceği ve ona tektanrı inancının temel kavramlarını anlatacak kadar uzun sürdüğünü veya yinelendiğini göstermektedir.(*)(38)

Kuşkusuz bu konuşma ve O'nu eğiten eskiye dair rivayetler, Kur'an'ı oluşturabilmesi için yeterli değildir. Bizim bu noktalara dikkat çekmekteki amacımız, onun daha küçükten yoğun bir metafizik bilinç ve duyarlılıkla donandığını ve tabii peygamber olma güdüsüyle büyüdüğünü, peygamberliğe koşullandığını göstermek içindir.

Keza adının Muhammed konulmasının dedesi Abdülmuttalib tarafından, Mekke ileri gelenlerine, "Umarım ki onu gökte Hak, yerde halk pek çok methedip övecektir,"(39) şeklinde gerekçelendirilmesi, onun nasıl peygamberliğe hazırlandığını gösteren bir diğer önemli noktadır.

(*) Nitekim Bahira'nın ve Habeşistan'daki Hıristiyanların Müslümanlara kucak açmasının onun üzerindeki derin etkisi, Mâide 82'ye; "...Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da 'biz Hıristiyanız' diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar," şeklinde yansıyacaktır.

(38) Rivayet için bkz. age, s. 36.

(39) A.g.e., s. 28.

Muhammed'in çocukluğu ve gençliği Araplar içinde yeni inanç arayışlarının yoğun olduğu bir döneme rastlar. Öyle ki baba ve dedesi göklerde "Allah" diye bir büyük Tanrı olduğu inancındadırlar ve konuşmalarında onun adının anar ona yemin ederler.

Ama en önemlisi gençliğinde, Arabistan'da yeni bir din arayışı ve yeni bir peygamberin geleceği inancının halk arasında yaygınlaştığı gerçeğidir. Örneğin dönemin etkin hatiplerinden Kus b. Saide, Muhammed'i derinden etkileyen ve –Kur'an'ı bilenlerin dikkatinden kaçmayacağı gibi– daha sonra Kur'an'la şaşırtıcı bir benzerlik gösterecek olan söylevinde, şöyle demektedir:

"...Kulak tutunuz; dikkat ediniz, gökten haber var, yerde ibret olacak şeyler var. Yeryüzü bir ferş-i eyvan, gökyüzü yüksek bir tavan, yıldızlar yürür, denizler durur. Gelen kalmaz, giden gelmez. Acaba vardıkları yerden hoşnut olup da mı kalıyorlar? Yoksa orada bırakılıp da uykuya mı dalıyorlar? Yemin ederim Allah'ın indinde bir din vardır ki şimdi bulunduğunuz dinden daha sevgilidir. Ve Allah'ın gelecek bir peygamberi vardır ki gelmesi pek yakın oldu. Gölgesi başınızın üstüne geldi. Ne mutlu o kimseye ki ona iman edip de o dahi ona hidayet eyliye. Vay o bedbahta ki ona isyan ve muhalefet eyleye. Yazıklar olsun ömürleri gaflet ile geçen ümmetlere!.."

Kus b. Saide'nin söylevi, bundan sonra da neredeyse aynılarını Kur'an'da göreceğimiz Firavun, Nemrut masalları, Allah'ın tektanrı olduğu ve kendine ortak kabul etmediği, doğmadığı ve doğurmadığı vb. görüşlerle devam ediyor.[40] Nitekim daha sonra Muhammed'in, bu söylevin üzerindeki etkisini, "hatırımdan çıkmaz" sözleri ile vurguladığını görüyoruz.

Özetle, bizzat toplumsal atmosfer ve dönemin çoktanrıcılığa sığmayan aydınları, Muhammed'i peygamberliğe hazırlamakta ve Tanrı adına neler söyleyeceğinin köşe taşlarını ve

(40) Türkçeye çeviren Cevdet Paşa'dan Akt. H. Berki - O. Keskioğlu, age., s. 46.

biçemini oluşturmaktadır.

Nitekim bu sırada, içlerinde Muhammed'in manevi kayınpederi olan –Hatice'nin amcası– Varaka b. Nevfel'in de olduğu Mekke'nin bazı saygın aydınlarının, puta tapmaktan tümüyle vazgeçtiklerini ve tektanrıcı dinin kutsal kitapları, Tevrat ve İncil'i okuyup tartışarak kendilerine yeni bir din aradıklarını görüyoruz. Söz konusu aydınların arasında Ömer'in amcası Zeyd b. Amr, Hamza'nın kız kardeşinin oğlu Ubeydullah b. Cahş, Abdü'l Uzza'nın torunu Osman b. Huveyris bulunmaktadır. Genç Muhammed ise bu tektanrıcı çevreyle organik ilişkiler içinde ve Mekke'nin ayrıcalıklı, saygın insanlarından biridir.

Bunlar "ahirete inanan, Allah'ı yüce kabul eden, hatta namaz kılan, kendilerini İbrahim Peygamber'in dininden sayan ve Hanif adını benimseyen"[41] bir topluluk oluşturuyorlardı. Tabii, "İbrahim'in dini" denilen somut bir din olmadığından, bu isim altında tektanrıcı bir dinsel arayış sürdürüyorlardı. Yani Muhammed'in peygamberliğini ilan etmesinden önce Mekke'de, sadece bir dinsel boşluk değil, aynı zamanda bu boşluğu gidermeye yönelik ciddi ideolojik ve örgütsel arayış ve hazırlıklar söz konusuydu. Muhammed'in peygamberliği bu somut arayışın bir ürünü olarak ortaya çıkacaktır.

Daha sonra İslamiyet adı altında rafine bir hal alacak olan bu dinsel dinamik, içinde oluştuğu toplumsal kültürün sonucu olarak Arapların pek çok geleneğini de içeriyordu. Deyim yerindeyse Arap toplumunun yaşadığı krizi aşıp onun yeniden örgütlenmesini sağlayan reformcu bir dinamiği temsil ediyordu. Kâbe'nin kutsallığı, hac, kutsal üç aylar, kurban kesme, ölüleri gömme, vb. pek çok İslami norm, cahiliye dönemine aittir. Yani ortada "gökten inmiş", yepyeni, o ana kadar oluşmuş Arap kültür ve inanç dünyasına yabancı bir şey yoktur. Arap toplumunun tarihin o özgün aşamasındaki

(41) A. Gökpınarlı, *İslam Tarihi*, s. 9.

evrimi ile karşı karşıyayız.

Haniflerden olan ünlü şair Ebu's-Salt oğlu Ümmeye, –daha sonra Kur'an'da da yinelenecek olan– öldükten sonra tekrar dirilme üzerine, Muhammed'ten çok önce şunları yazmaktadır:

"Ey kalbim, kötülükleri bırak, kör olma, yolunu şaşırma, ölümü ve öldükten sonra dirilmeyi hatırından çıkarma. Gelip geçmiş zamanın aldattığı kişilerden olma, çünkü sen, üzerinde yaşayan kişileri aldatmakta olan bir dünyadasın..." Neşet Çağatay'ın da belirttiği gibi Ebu's-Salt oğlu Ümmeye, "Kur'an'ın 64. suresinde (Tegabun) kıyamet günü hakkında kullanılan 'Yevm üt-Tekabun' ibaresini Peygamber'den önce ilk kullanan kişidir".[42]

Yine İbn-i İshak'ın aktarmasıyla, Haniflerin öncülerinin putları kastederek söylediği; "Çevresinde dönüp durduğunuz bu taş parçası nedir? O ne duyar ne de bir kimseye faydası ya da zararı dokunur,"[43] şeklindeki ifadeleri de daha sonra Kur'an'da, İbrahim'e ve diğer peygamberlere atfedilen sözler olarak duyacağız

Özetle Kur'an; Kus b. Saide'nin, Varaka b. Nevfel'in, Ebu's-Salt b. Ümmeye'nin, Ubeydullah b. Cahş'ın, Osman b. Huveyris'in, Zeyd b. Amr'ın ve diğerlerinin önceden, puta tapmaya karşı Arap gelenekleri ve tektanrıcı dinlerden vardığı sentezlerin, doğrudan Allah adına sahiplenilip yeniden ifadelendirilmesinden ibarettir. Kur'an'ın, o dönem Mekke aydınlarınca zaten varılmış olan düşünsel düzeyden öte yeni bir fikir ve geliştirmemiş olması bile, onun insanüstü bir gücün ürünü değil, zamanı ve çevresi tarafından şekillendirilen Muhammed'in bilincinin ürünü olduğunu gösterir.

Muhammed'in zaten küçüklükten beri, çevresini kuşatan tektanrıcı dalganın içinde olduğu gerçeğine ek olarak, bu dinsel tartışma ve oluşumlar çerçevesinde, Tevrat-İncil kültürü-

(42) N. Çağatay, *İslam Tarihi,* s. 90.
(43) A.g.e., s. 112.

ne bütünüyle vâkıf olduğu açıktır. Dolayısıyla O'nun, tektanrıcı kültürden yoksun olduğu iddialarının aksine, tektanrıcı dinleri araştıran bir çevrenin okuma ve sohbet toplantılarının sonucu olarak, Tevrat ve İncil'in içindeki bilgi ve mantaliteye hâkim olduğu, tartışma götürmez.

Gerçi Kur'an Şûrâ-52'de, Muhammed'in dini gelişimine ilişkin kaynaklardan edindiğimiz tüm bilgileri yadsıyarak, "Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık," sözleri ile Muhammed'in Kur'an öncesi bilinci "imansızlık" olarak tanımlanır. Ancak yukarıdaki anlatılar, Muhammed'in 40 yaşından önce de puta tapan, imansız biri olmadığını, esasen Arap toplumunun da bütünüyle böyle olmadığını göstermektedir.

Kaldı ki bizzat Kur'an, "And olsun ki onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, 'onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı' derler" (Zuhruf-9) ayeti ile "Allah" özel ismiyle anılan, tektanrı eksenli bir dinsel inancın, Arap toplumunda var olduğunu gösteriyor. Keza yine Zuhruf-20' de, "Onlar 'eğer Rahman dileseydi, kendisine ortak koştuklarımıza ibadet etmezdik' derler" denilmektedir. Kur'an'ın bu tanıklıklarının da gösterdiği gibi, gerçekte Muhammed öncesi Arap toplumunda Allah bilinci olmadığı iddiası, diğer pek çok şey –kız çocuklarının gömülmesi– gibi bir spekülasyondan ibarettir.

Taraflar arasında kavga konusu olan şey, Arap egemen kültürünün tektanrıcılığa geçiş döneminde, Allah'ın yanı sıra, kabile kültleri olan eski tanrılara da tapmaya devam etmeleridir. Kaldı ki bizzat Muhammed'in babasının isminin Abdullah, yani Allah'ın kulu olması ve bu ismin o dönemde Arabistan'ında, çok kullanılan isimlerden biri olması da İslam öncesi Arap toplumuna ilişkin çizilen tablonun, spekülatif karakterini göstermeye yeter. Bu yolla İslamcı tarih yazımı, sonraki dönemi öncekinden bütünüyle koparıp, dinin tarihsel-sosyal bir ürün olmadığını, amiyane tabirle "gökten zem-

bille indirildiğini" ispatlamaya, önceki dönemin bütünüyle kötü (cahiliye), sonraki dönemin ise bütünüyle iyi (asr-ı saadet) olduğu izlenimi yaratmaya çalışır. Bu durumda biz, "Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin" diyen Şûrâ-52'yi, diğerleriyle çelişkili pek çok ayetten biri kabul edip geçmek durumundayız.

Muhammed'i peygamberlik özgüvenine yönelten bir diğer önemli gelişme de bu çok duyarlı ve dinsel bilgi ile donanmış insanın, Kâbe'nin yeniden yapılması sırasında karşılaştığı durumdur.

Daha sonra İslamiyet tarafından da sahiplenilecek olan ve çoktanrıcı Arap geleneğinde, tanrıların evi ve hac yeri olan Kâbe'nin yapım işi bittikten sonra, sıra o sırada puta tapan Arap geleneğinin kutsalı –ki daha sonra İslam'ın da kutsalı olacak– olan Siyah Taş'ın (Hacer-i Esvet) yerine yerleştirilmesine gelir. Ne var ki yapana manevi otorite sağlayacak olan bu eyleme ilişkin, Kureyş ileri gelenleri arasında çıkan büyük bir anlaşmazlık, kanlı bir kavgaya dönüşmek üzereyken nihayet, bu işin, saptanan günde, Kâbe'ye ilk gelecek kişiye yaptırılması üzerinde uzlaşma sağlanır. Bu kişi de Muhammed olur.

Gerek eylemin ona tesadüf edişi gerekse bu işi kabile ileri gelenleri ile birlikte yapması, o ilkel değerler ortamında Muhammed'e hem büyük bir prestij hem de peygamberliğe giden yolda büyük bir özgüven sağlar.

Benzer bir durum, "Kureyş kabilesinin, Abdullah b. Cü'dan'ın evinde toplanıp, Mekkelilerden ya da başka bir yerden gelen kişilerden herhangi birine karşı haksızlık yapıldığında, haksızlığa uğrayanın yanında olmayı, kötülük edilenin hakkı geri alınıncaya kadar, kötülük yapana karşı kendisiyle birlik olmayı kararlaştıkları Hilf-ul Füdul anlaşmasına" bizzat katılmış olması ile ortaya çıkar.[44] Toplumsal krize, pazar güvenliğini sağlamak temelinde, çözüm arayan girişimlerden biri

[44] N. Çağatay, age., s. 152.

olan bu anlaşmadaki katılımı, Muhammed'in Mekke'de karar verici, kalburüstü, saygın kişiler arasına girişini pekiştirecektir. Aynı zamanda tüccarların ekonomik hegemonya kurmasının yansıması olan bu anlaşma, İslam ekonomi politikasını da doğrudan belirleyecek, bir farkla ki İslamiyetin kuracağı pazar serbestliği, Müslüman olma koşuluna bağlanacaktır

İşte tüm bu avantajlarla olgunluk çağına gelen, peygamberliğe güdülenmiş, duyarlılığı çok yüksek Muhammed'in, 40 yaşında iyice içine kapanmaya başladığını, o güne kadar edindiği birikimin mistik niteliği nedeniyle çevresine acayip gelen bir başkalaşım içine girdiğini görüyoruz. Rüyaların, ruhların canlı yaşamı olarak nitelendiği bir ortamda, önceden beri putlara inanmayıp tektanrıcı hareketten yana olan Muhammed'in, bu ruh hali içinde gördüğü rüyalarla kendisinin, zaten yönlenmiş olduğu "beklenen peygamber" olduğuna iyice inanmaya başlamasından doğal bir şey olamazdı. Üstelik gelişkin metafizik bilinci yanında toplumdaki seçkin yeri, inisiyatifi ve inanılırlığı böyle bir iddia için gerekli özgüveni bulmasını sağlayan faktörler olacaktır.

Elbette ki "kendimi peygamber ilan edeyim" şeklinde bilinçli bir kurgu söz konusu değildir. Esasen mistik düşünceyle fazla bütünleşen, rüyaları Tanrı'nın belirlediğini düşünen her duyarlı kişiliğin, eğer dışsal koşulları da varsa, böyle sıradışı bir değişim içine girmesi çok doğaldır. Nitekim günümüz dinsel çevrelerinde de benzer 'ermiş'lere sıkça rastlıyoruz. Muhammed'in bu noktadaki ayrıcalığı, insanların resmi dine kuşku duyduğu ve yeni bir peygamber beklentisine girdiği bir dönemde(*) bu dönüşüme uğramış olmasıdır. Yoksa günümüzde kendini din masallarına fazla kaptırıp bunun, bi-

(*) Tabii bu gelişmenin bir de altyapısı, maddi koşulları var ki son çözümlemede asıl belirleyici olan da bu. Bu dönemde Arap toplumunda meta ekonomisi filizleniyor, ticaret gelişiyordu. Ticaret kendine güvenli ve olabildiğince geniş bir pazar ararken, diğer yandan çoktanrıcılıkta meşrulaşan kabile özerkliği, ek vergiler ve aralarında gelişen kavgalardan rahatsızdı. Bu durum yeni bir ideolojik yapıya, yeni bir hukuka ve daha ötesi gelişen bu ilişkilerin yeniden üretiminin önünü açacak merkezi bir devlete ihtiyaç duyuruyordu. Muhammed'in peygamberliği ve yeni bir dine duyulan nesnel gereksinim, işte bu koşullarca oluşturuldu.

lınçaltı yansımalarıyla "ilahi" rüyalar görmeye başlayarak "erdiğine" inanan insanlarla, Muhammed arasında özde farklılık yoktur. Aradaki fark, birincinin kendisini peygamber sanmasına karşılık, ikincilerin daha mütevazı payelerle yetinmek durumunda olmalarından ibarettir.

Hira'ya çekilme de salt Muhammed'e özgü bir durum değildi. "Öteden beri Mekkelilerden kimileri burada bir süre yalnız yaşarlardı. Bu dağda bu kişilerden bazılarının özel oyuğu vardı. Abdülmuttalip, Ümmeye b. Mugiyre, Varaka b. Nevfel gibi soylu kişiler bunlardandır."[45]

Neşet Çağatay'ın sunumuyla C. Brockelman'dan öğrendiğimiz gibi; "Mekke'nin komşu şehri Taif'li şair Ümmeye b. Ebi's-Salt gibi birçok çağdaşları, genel bir tek allahlılıkla yetindikleri halde Muhammed, kendini bir itikafın kollarına atmış ve gece gündüz Mekke'nin yanındaki Hira Dağı'nda ruhunun şifası için çok derin bir tefekkürata dalmıştır. O hemşerilerinin çoktanrıcılığının hiçliği fikriyle birlikte, diğer milletlerde bir peygamber aracılığıyla kendini tanıtmış olan Allah'ın, onları daha ne zamana kadar bu imansızlıkta bırakacağı sorusunu kendi kendine soruyordu. Bu düşünce, böylece onun içinde, bizzat kendisinin bu peygamberliğe memur edilmiş olduğu şeklinde olgunlaştı; fakat doğuştan çekingenliği, uzun zaman, böyle birisi olarak ortaya çıkmaktan kendisini alıkoydu. İlk defa Hira Dağı'ndaki şahsına has bir hads (sezgi, tahmin) kuşkusunu giderdi. Orada bir gün, kendisinin sonradan melaike Cebrail olarak kabul ettiği bir hayal göründü; içindeki, kendisinin Tanrı'nın elçisi olduğuna dair beliren sesi buna dayandırdı. İlk defa ailesi onun peygamberliğine inandı ve kendini ilahi sesin çağırdığı nöbetler gittikçe daha sık tekrarlayınca, son kuşkuları da silindi. Bu hallerde iken işittiğine inandığı şeyleri, bunlar kaybolur kaybolmaz vahiy olarak bildirmeyi âdet edindi. Önceleri hemşerileri arasında hiçbir özel ilgi uyandırmadı. Onlar hemen her kabilede, şairlerin yanında

[45] N. Çağatay, age., s. 152.

bir de, kavga, kuşku, ölüm, hırsızlık, bir devenin kaybolması vs. gibi hallerde kendisine başvurulan hususlara dair, kendi tabiat dışı arkadaşına atfettiği, Muhammed, vahiyleri gibi aynı uyaklı ifadelerle haberler veren kâhinlerin ortaya çıkışına alışmışlardı. Muhammed, kendisini bu kâhinlerle aynı ayarda sayanlara karşı daima savaşım vermiştir".[46]

Muhammed'in kendini onlardan ayırmaya yönelik savaşımı bir müddet sonra ürününü verecekti; çünkü kendilerini ayrıntılarla sınırlayan ve bazen şaşırtıcı beceriler gösteren o kâhinlerden ayrımla, toplumun temel inanç boşluğuna yanıt veren bir sistematiği oluşturmaya yöneltmişti. Bu, kâhinlerin gösterdiği cinsten becerileri gerektirmeyen, aksine, bir kısmı Tevrat ve İncillerde, diğer kısmı ise bizzat Arap toplumunun kendi ortak bilinci, gelenekleri ve arayışlarında biçimlenip artık geciktirilemez hale gelmiş olan ideolojik/inançsal boşluğun doldurulmasına yönelikti. Bu nesnel koşullar onu, kısa zamanda, hem var olan siyasal kurumlaşmaya hem de kâhin ve şairlere karşı sistematik bir tepki göstermeye itecekti.

Her şey bir yana İslamiyetin, Muhammed bu dini oluşturup ifade edecek olgunluk düzeyine ulaşmadan önce var olmadığı gerçeği, onun tanrısal değil, Muhammed'in bilincinin ürünü olduğunun açık kanıtıdır. Tanrısal bir düşüncenin, Muhammed'in 40 yaşına gelmesini beklemesine gerek yoktur. Nitekim Kur'an' söylencesinde, İncil İsa'ya daha beşikteyken verilmiştir. (Meryem-30, Maide-110) Oysa böyle yeni bir din iddiası ile ortaya çıkacak olan insanın, gerekli birikim ve olgunluğa ulaşmak için zamana gereksinimi vardır.

İşte uygun birikim ve kişilik yapısı nedeniyle Muhammed'in, "40 yaşına geldiği zaman, halinde bir başkalık sezilmeye başladı. Bilhassa inziva hayatını sever oldu. Mekke'nin üç mil yukarısındaki Hira Dağı'nda bir mağaraya gider, ramazan ayını orada geçirir, ibadet ederdi. [Bir Arap geleneği / kutsalı olan-E.A.] Ramazan ayı gelince azığını alır, oraya

(46) C. Brockelman, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s. 12.

çekilirdi. Yanında azığı bitince, yine Mekke'ye Hz. Hatice'nin yanına döner, biraz kalır, sonra mağaraya dönerdi, kendisini orada ruh sükûnetine verir, düşünceye dalardı".[47]

Görüldüğü gibi birikimin mistik karakteri, Muhammed' deki nitelik sıçramaları arifesinde, olağandışı davranışları da beraberinde getirdi. Nitekim bu dönemde "kulağına gaipten sesler geliyor; 'Sen Allah'ın elçisisin' diyordu".[48] Keskioğlu, kendi mistik düşünce yapısının gereği olarak durumu "Cenab-ı Hakk'ın onu büyük vazifeyi kabule hazırlaması" olarak yorumluyor. Oysa bu sanrıların ve davranış biçiminin, bilimden nasibini almış günümüz insanı için böyle açıklanamayacağı açıktır.

O dönemin ilkel bilinç koşullarında normal sayılsa da düşlediklerini ve rüyalarını gerçek sanma, psikoloji bilimi ölçütleriyle günümüz insanı açısından, olağan değildir. Keza düş ve rüyaların kişinin bilinçaltı tarafından belirlendiği gerçeği, günümüzde artık tartışma gündeminin dışına çıkmış bulunmaktadır. Bu dönemde Muhammed'in rüyalarının olduğu gibi çıktığı iddiası da tıpkı, İsa'nın ölü diriltmesi, Musa'nın yılan olan sopası vb. gibi halk kültürünün bilim dışı inançlarından üreyen, abartı ve kendi uydurduğuna inanma zaafından öte hiçbir değer taşımaz.

Sonuçta Muhammed, dinsel kavramlar çerçevesinde biçimlenen kendi düş dünyasına öylesine daldı ki artık "melek" ve "cennet-cehennem" düşleri görmeye, 'Allah'tan geldiğini sandığı kimi sesler duymaya ve iyiden iyiye kendini "beklenen peygamber" sanmaya başladı. Muhammed'i takiben pek çok insanın kendini peygamber sanması, Muhammed'in peygamberliğinin kabulü sonrasında da kendini, geleceğine inanılan, "mehdi" ilan eden birçok kişinin ortaya çıkması, bu gün bile sıklıkla rastlanan bir psikolojik yanılsamadır. Keza Yahudi tarihinde kendilerini peygamber sanan pek çok insanın ortaya

---

[47] A. H. Berki - O. Keskioğlu, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 11.
[48] A.g.e., s. 11.

çıkması da aynı psikozun sonuçlarıdır.

Tabii bilimsel bakış açısının gelişmediği o ilkel koşullarda, tüm bu kendilerini ilahi aracılar sanan kişilerin samimiyetine inanmak zorundayız. En azından aralarında ayrım yapmak için tutarlı somut ölçütlere sahip değiliz. Sorun onların niyetlerinde değil, bilinçlerindeki metafizik yapıda ve çevrelerinin benzer bilincinde aranmalıdır. Onların gerçekte kendilerinde bulunduğunu sandıkları "ilahi rütbeler" konusunda, samimiyetlerini sorgulamak, gereksiz olur. Esasen kiminin "sahtekâr" sayılıp öldürülmesi, kiminin "peygamber" sayılıp, kendine inanmayanların zulmüne uğraması, kiminin yerel ve geçici bir etkinlikle yetinmek durumunda kalırken kiminin Musa, İsa, Muhammed, Buda gibi, giderek evrensel ve çağlar üstü bir etkinliğe ulaşmalarının nedenleri, söz konusu dinlerin içinden çıktıkları özgül koşullar ve sonraki tarihsel kurumlaşmalarında aranmalıdır. En azından öteki benzerlerine de uygulayabilmek için, bilimsel ölçüt açısından oluşumların nesnel anlamı budur. Özetle peygamberlik ve tanrısallık iddiaları, bilimsel açıdan değil, salt inananlar açısından değer taşıyan, yani nesnel değil öznel bir yargıdan ibarettir.

Kuşkusuz tarih boyunca karşımıza çıkan mehdiler, peygamberler, ermişler vs. içinde sahtekârlar da olmuştur ve böyleleri de binlerce kişiyi kendilerine inandırmışlardır. Ancak büyük çoğunluğun kendini öyle sandığı noktada, samimi olduklarını kabullenmek durumundayız. Yani örneğin Muhammed ile, onun son döneminde yine peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Mesleme'nin "peygamberliği" arasında, bilimsel ölçütler açısından hiçbir tayin edici ayırım bulunamaz.

Muhammed'i peygamber, Mesleme'yi ise "sahtekâr" yapan ölçüt, önceden kendini kabul ettirebilmiş olan Muhammed'ın kurumsallaşmış silahlı güçlerinin, Mesleme'yi ve o dönemin diğer Arap peygamberlerini, taraftarları ve kutsal kitaplarıyla birlikte imha edebilmeleri, Arap kavminin militarist ve ekonomik dinamiklerine egemen olabilmeleri ve tarih yazma tekelini ele geçirmelerini sağlayan nesnel koşullardır. Yoksa

bilimsel açıdan hiçbirimiz; Kur'an'ın Muhammed'e gerçekten de "Allah'tan" geldiğine, buna karşılık diğer Arap peygamberlerinin kitaplarının ise "uydurma" olduğuna dair, nesnel bir ölçüte sahip değiliz ve bilimsel olarak olamayız da. Üstelik araştırmacılar bunu gösteremesinler, insanlar tercihlerini özgür iradeleri ve kıyaslayarak yapamasınlar diye diğerlerinin kitapları kül edilmiştir. Ancak şunu çok rahatlıkla iddia edebiliriz: Diğer Arap peygamberlerinin kitapları günümüze ulaşmış olsaydı, daha sonra Kur'an'a da yansıyacak olan ve bir prototipini Kus b. Saide'nin söylevinde, Tevrat, İnciller, Arap gelenekleri ve kavrayışında bulduğumuz çerçevenin çok dışında bir şeyle karşılaşmayacaktık.

Esasen inanç alanlarının, hele ucunda cennet ve cehennem gibi insanlığın ilkel döneminin ürünü olan inanç alanlarının, bilimsel ölçütler açısından birbirlerine göre doğrulanması olanaksız. Kur'an dışındaki diğer tektanrıcı kitapların, "tahrif edildiğine" ilişkin İslamcı inanç ile Tevrat veya İnciller sonrası tektanrıcı yeni kitapların, "Tanrı ürünü olmadığı" şeklindeki Yahudi ve Hıristiyan yargılarının değeri, sadece kendi inananları gözünde değerlidir. Hepsinin ortak paydası, "öbür dünya" ve diğer boş inançlarla bilinçleri teslim alınmış insanların, anlam dünyalarındaki boşluğu doldurmaktan ibarettir...

Bilinci doğaüstü düşsel imgelerle doldurulmuş kişi, eğer duyarlı ve gerçeküstü sorunlarla fazla ilgili ise, bir müddet sonra kendini manevi rütbeler almış birisi olarak görebilir. Kendi gibi ama kendinden daha geri pek çok insan açısından, cennete gitmeyi kolaylaştıran bir aracı olarak görüldükleri oranda, taraftar/mürit toplayabilir. Çevrenin desteğiyle oluşan bu mürşitlik/yol göstericilik konumu, garip ilişkilere de yol açar. Nitekim halen aramızda dolaşan pek çok şeyhin durumu da budur. Ancak bunların düş dünyasının ufkunu belirleyen koşullar, çok daha sınırlı olduğundan kendilerine daha sınırlı payeler biçiyorlar.

İşte böyle bir ruhsal yapıya sahip Muhammed, nihayet bir

gün Allah'ın ona ilk sureyi yolladığı sanrısına kapıldı. Oysa yollandığını sandığı ayetler, sonrakiler gibi eskiden edindiği dinsel birikim ve bunun üzerinde gelişen kendi düşüncelerinden başka bir şey değildi. Eğer peygamberlik düşleri içinde olmasaydı, kuşkusuz düşüncelerini diğer düşünürler gibi gerekçelendirerek ifade edecek ve bu durumda her şey çok farklı biçimlenecekti. Ancak rüyasında gördüğü görüntünün melek olduğuna ve kendisine Allah'ın emirlerini getirdiğine inanması farklı gelişmelere neden oldu.

Nitekim birinci sureyi ürettiği düşünde, meleğin kendisine göründüğünü ve ona "oku"masını söylediğini duyar. "Okuma bilmediği" yanıtı karşısında meleğin "onu tutup baştan aşağı sıktığı" duygusuna kapılır. Aynı şey bir kez daha tekrarlanır. Nihayet üçüncüde meleğin ona, "Yaratan Rabbinin ismiyle oku. O insanı kandan yarattı. Oku, o çok kerim olan Rabbin hakkı için ki, o kalemle öğretti, insana bilmediğini bildirdi," sözleri ile Alak suresinin ilk ayetlerini söylediğine inanarak Hira'dan evine döner.

Burada belirtmeden geçemeyeceğimiz ilginç bir durum var: Düşünün ki ilk ayeti "oku" olan bir tanrının en büyük peygamberi, okuma yazma bilmemektedir. Daha önemlisi bu peygamber daha sonra da okuma yazma bilmeyecektir. Bir şeye "ol" demesiyle o şeyin "göz açıp kapayana kadar oluverdiği" iddiasındaki Tanrı açısından, ilk ayetlerinde, "O kalemle öğretti"(?), "insana bilmediğini bildirdi"(?) deyip, "okuma bilmeyen" peygamberini (nedense) "tutup baştan aşağı sıkmasına" rağmen, bu peygamber okuma yazmayı öğrenemeyecektir... Görüldüğü gibi bu süreçte hem okunacak bir şey hem de kalemin olmadığı, dahası insana bilmediği somut bir şeyin öğretilmediği, kalemle yazmanın Peygamber'e bile öğretilemediği gerçeği ışığında, yapısal olarak sorunlu bir ayetle karşı karşıyayız.

Düşler ve metafizik bilinçle belirlenen düşünce dünyasında meydana gelen, bu ilk nitelik sıçramanın etkisiyle, "korku ve kaygılarla" dolu bir halde eve dönen Muhammed, "beni

örtün, beni örtün" diyerek derin bir uykuya dalar.

Gerçekte, surenin asıl mağarada mı yoksa son uykuda mı biçimlendiği ayrıntısı burada önemli değil. Muhammed'i peygamberliğe yönlendiren çevresel koşulların yansımaları, kendini peygamber sanması öncesinde olduğu gibi peygamber sanmaya başlamasından sonra da devam edecektir. Örneğin, daha peygamber olduğunu ifade edecek özgüveni kendinde bulamadan, yukarıdaki düşün etkisiyle, "Bana ne oluyor bilmem," diye yakındığı karısı ona; "Müjdeler olsun, sebat et, canımı yed-i kudretinde tutan Allah'a yemin ederim ki sen şu ümmetin peygamberi olacaksın," diyecektir. Bırakalım Muhammed'in zaten peygamberliğe odaklanmış olan bilincini ve peygamber beklentisinin yarattığı baskıyı, –ki bu, bunalım anlarında "kurtarıcı" bekleme şeklinde genel bir halk tepkisidir– daha Muhammed'in bile açıklayamadığı, bilemediği duruma Hatice, kesin bir tanı koymaktadır: "Sen peygamber olacaksın!"

Burada, Allah'ın Muhammed'den önce Hatice'yi haberdar ettiği gibi bir diğer ilginç durum çıkıyor karşımıza. Dahası ilk kesin tanıyı koyan Hatice'nin, heyecanla koşup haberdar ettiği amcası Varaka da, Allah'la peygamberi arasında geçtiği söylenen gizli olayı yorumlar:

"Kudüs, Kudüs! Varaka'nın nefsini elinde tutan Allah aşkına söylerim ki eğer iş bu söylediğin gibiyse, ya Hatice, O'na Hz. Musa'ya gelen Namus-u Ekber, büyük melek gelmiştir" der.[49]

Özetle; Muhammed'in kendisi tarafından konulamayan –veya ilan edilecek özgüven duyulamayan– tanıyı, yakın çevresi koymakta ve O, adeta çevresinin desteği ile beklenen ve gereksinim duyulan peygamber olduğuna ikna edilmektedir.

Bunları "kanıt" diye ortaya sürenler, kendilerine olsun sorma gereği duymazlar: "İyi ama bu insanların açıklaması Allah'ın davranış biçimine nasıl kanıt oluşturabilir?" Ancak

[49] A. H. Berki - O. Keskioğlu, age., s. 52.

böyle soruların mantıki yanıtı onlar için değer taşımaz; onlar için önemli olan okuyucu/dinleyici üzerinde coşkulu bir anlatımla koşullandırıcı etkiler kurmak, onu gerçeklikten koparıp bu gerçek dışı dünyaya sürüklemektir. Bu görevlerini de en iyi biçimde yerine getirdiklerini kabullenmek zorundayız.

Hatice, Varaka'nın anlattıklarının etkisi ile eve dönüp Muhammed'i cesaretlendirir. Bu yakınların özel cesaretlendirmesi olmasaydı, Muhammed ikinci adımı atabilecek miydi, tartışma götürür. Bu gelişmeler üzerine Muhammed, örtülerin altından çıkıp yarı uykulu bir şekilde, rüyada şu ayetlerin "indiğini" söyler:

"Ey bürünmüş yatan, kalk, insanlara tuttukları yolun kötü olduğunu haber ver. Rabbini ulu tanı ve yüce tut. Dünya kir ve pasından üstünü başını temizle, putları terk et! (Müddessir-1-5)"(*) İşte bu ayetlerle birlikte, takip eden 23 yıl içinde, Kur'an ayetler biçiminde, parça parça oluşmaya başlayacak ve Muhammed'in peygamberliği de böylece başlamış olacaktır. Yani Kur'an, kitap formatında bir bütünlükle inmediği gibi, bu 23 yıl içinde peyderpey 'inen' ayetler de istisnasız günün somut gelişmelerine bağlı şekillenecektir.

Ayetlerin Muhammed'e "vahiy" yoluyla geldiği belirtilir. "Vahiy"in ne olduğu sorusuna Şeyh Muhammed Abduh'un getirdiği açıklama şöyledir: "Vahiy şahsın nefsinde duyduğu, vasıtalı ve vasıtasız bir şekilde Allah'tan geldiği kesin olan bir bilgidir."[50]

Bu tanımıyla vahiyi, ilhamdan (esin) ayırmak olanaksız olduğu gibi, onun "kesin olarak Allah'tan gelmesi" iddiası da duyan insanın öznel yargısı olmak dışında, hiçbir bilimsel değer taşımaz.

(*) Burada bir diğer ilginç durumla karşılaşıyoruz. Kaynakların tümü, Muhammed'in daha 12 yaşından beri puta tapmayı reddettiğini yazarken, Müddessir-1-5 ve Şura-52'de önceki bilgiler yalanlanarak, "Putları terk et" denir. Şeriatçılar bu duruma ne diyeceklerdir acaba? Ek olarak Hatice'nin ve diğerlerinin "Allah" üzerine yemin etmeleri de var. Bütün bunlar, –"cahiliye"nin dinsel inancına ilişkin olanlar da dahil– İslamcı resmi tarihin söylediği her şeyin, gerçekler ışığında yeniden sorgulanmasını zorunlu kılıyor.

(50) Bkz. Tabbara, age., s. 36.

Görüldüğü gibi kavramın kendisi muğlak ve kanıtlanabilir olmaktan uzaktır. Nitekim onun geliş biçimlerinde de bu durum net olarak görülür. Rüyada görür, içinden duyar, düşüncesini Allah'ın biçimlendirdiğine inanır; dolayısıyla bilinçaltı dışavurumları yanı sıra bilinçli düşünce üretimini de Allah'ın biçimlendirdiğine inanır, "Allah'ın hikmeti" olarak düşünür, buna inanır veya kendini inandırır. Burada işin püf noktası, kişinin Allah'ın temsilcisi olduğuna ilişkin duyduğu inançtır. Bu inanç olduktan sonra, düşünce ürünlerini ilahi saymak oldukça "mantıki"dir. Esasen rüyanın, ruh uykuda iken devam eden yaşam olarak algılandığı bir ortamda, rüyalarda da ruhun Allah tarafından yönlendirildiğini düşünmek çok doğaldır.

Ancak tüm bu rüya ve düşünme eylemlerinde görülen, düşlenen, varılan yargıların Tanrı'dan geldiği sanısı, bilinci dünyevileşmiş bir insanda oluşamaz... "Tanrı buyruk ve yasaklarının Peygamber'in yüreğine doldurulması" diye tarif edilen vahiy, bazen insan biçiminde biri tarafından da getirilmiştir. "ki böyle olduğunda, Muhammed'in arkadaşı ve ticaret işlerinde ortağı Dihye b. Halife al-Kelbi kılığında gelmiştir."[51] Durumu daha da sağlıklı sorgulamamızı sağlayacak olan ilginç bir örnek olarak "zilli vahiy"den Muhammed şöyle söz eder: "Vahiy bazen bana zil sesi gibi gelir, bana göre en zor şekli budur. Bu hal bende zail olunca ne vahyedilmişse onu hifzetmiş olurum."(*)

Şeyh Muhammed Abduh, vahiyi ilhamdan ayırmak için ilhamın "şuur dışı ve nereden geldiği belirsiz" olduğunu söyler. Yani vahiy bilinçli ve nereden geldiği belli olmak bakı-

---

[51] N. Çağatay, age., s. 169.

(*) "Zilli Vahiy" dolayısıyla belirtelim: Muhammed'in epilepsi (sara) hastası olduğuna ilişkin iddialar var. Meleğin onu tutup sıktığı iddiası, korku ve kaygılarla, "beni örtün" seslenişleri, hastalığın nöbet dönemlerine uygun belirtiler oluşturmaktadır. Öte yandan, nöbetler öncesi aura denen dönemde hastanın ses, koku ve görüntüler duyması hali "zilli vahiy" açısından açıklayıcı olabilir. Keza Cebrail'in görünmesi, Allah katına gidip oraları görme iddialarını açıklamak için de bu belirtiler dikkate alınmalıdır. Durumu bir hakaret ve aşağılama olarak algılayacaklara veya öyle göstermeye çalışacaklara karşı hemen belirtelim; epilepsi, Muhammed'in zekâ düzeyine ve düşünür yanına en küçük bir halel getirmez. Sorun sadece o günün algılama biçimiyle ilgilidir.

mından ilhamdan ayrıdır demeye getirir. Oysa bu yaklaşımla itiraf edilir ki vahiy, insanın bilinçli düşünsel eylemidir. Dolayısıyla tanrısal değil, insana özgüdür. Çünkü bu süreçte tanrılara yer yoktur. "Ruh" diye ayrı bir varlığın olmadığı, her şeyin yüksek düzeyde organlaşmış maddi bir varlık olan beynimizde başlayıp beynimizde bittiği, dolayısıyla insan düşünce, sezgi, duygu, karakter, heyecan ve iradesinin insanüstü güçler tarafından değil, insana dair süreçler tarafından belirlendiği, bilimsel olarak ispatlanmıştır. Bu gerçek ışığında, "Tanrı'dan gelen vahiy" düşüncesi, tipik bir 7. yüzyıl yargısıdır.

Muhammed'in hissettikleri, bugün ulaşılan bilinç düzeyi ve bilimsel veriler ışığında beynin a tipik faaliyeti olarak değerlendirilirken, o dönem için doğaüstü güçlere yorulabilir. Bundan dolayı o, bütün bu sıra dışı hislerini "tanrısal" saymaktadır. "Vahiy" sanılan/denilen şeyin basit bilimsel anlamı bundan ibarettir. Dolayısıyla tanrısal değil, tamamen insana dairdir. Tek farkı ki bilimsel düşünce düzeyinden yoksun bir süreçte gerçekleşmiştir.

Esasen Tanrı'yı reddetmemesine rağmen İbn-i Sina da vahiye ilişkin İslami yaklaşımı yalanlamakta ve gerçekte Cebrail ile konuşmanın olmadığını, vahiyin akılla sezmek olduğunu, bunun da düşüncenin, felsefenin gücü olduğunu belirtmektedir. Ona göre peygamberlik de, Allah veya melekleriyle konuşmak değil, başkalarının kavrayamayacağı denli güçlü bir sezgi ve algılama gücüne sahip kılınmış olmak demektir.[52]

Yani bu bakış açısıyla bile hareket edersek, Muhammed'i, Tanrı tarafından kendisine herkesten güçlü bir sezgi ve algı gücü verilmiş bir konumdan öteye götüremeyiz; dolayısıyla İslamcıların tanımları çerçevesindeki "vahiy" iddiasına itibar etmemizi sağlayacak kanıtlara ulaşamayız.

Özetle dua gücüyle, rüyayla, ilhamla başlayan düşünsel-duygusal üretkenlik süreci Muhammed'in bilinçli eylemiyle sistematik hale getirilmekte ve "vahiy" diye sunulmaktır. Bu

(52) Bkz. O. Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 257.

da onun içinde yaşadığı koşullar ve bunun ürünü olan metafizik akıl yürütme yönteminin doğal sonucudur.

Peki ama o güne kadar çoktanrıcı bir perspektif içinde yaşayan, daha ötesi Yahudiler, Hıristiyanlar ve Zerdüştleri de kapsamak üzere ciddi bir kültürel, dinsel çeşitliliği barındıran toplumun egemenleri, ne oluyordu da bu yeni dine karşı tavır alıyorlardı?

İslamcı tarihçilerin anlatımlarında, bu sorunun yanıtı yoktur. Aksine hep yaptıkları gibi klasik bir "zulüm", "cahiliye" edebiyatıyla, durumu kurtarmaya yönelik abartıları tercih ederler. Oysa bu yaklaşımın perdesi kaldırıldığında, görüyoruz ki, bu "cahil" ve "zalim" toplum kendi içinde, farklıların farklı yaşama özgürlüğüne sahip olduğu, dinsel temelde insanların birbirlerini öldürmediği, aksine bütün dinlerin birbirleriyle özgürce tartışıp dinsel tercihlerinde özgür iradeleriyle değişime gidebildiği bir kabileler demokrasisidir.

Peki ama kendi içinde dinsel farklılıklara hoşgörülü olan bu toplumun, bizzat kendi içinden çıkıp geleneklerine köklü bir değişim getirmeyen yeni bir dine karşı tavır alması, ciddi bir çelişki olmuyor mu? Öyle ya, bırakalım eski dinleri, kendi içlerinden çıkan Haniflere, keza Yahudi veya Hıristiyan Araplara hoşgörülü olanlar, kendilerinden saygın bir üyenin getirdiği dine niye karşı çıkıyorlardı?

Bu kritik sorunun cevabı soğukkanlılıkla verilebildiği oranda, sürecin gerçekçi kavranışı mümkündür. Aksi taktirde tarihin keyfi algılanışı kaçınılmazdır. Böyle keyfi bir yorum örneğini A. H. Berki ve O. Keskioğlu'nda görüyoruz:

"Kureyş'i İslamiyete karşı bu kadar düşmanlığa sevkeden sebeplerin başında, müşriklerin mevki ve nüfuzlarını kaybetmek endişesi gelir. Çünkü İslamiyet sınıf farklılıklarını ortadan kaldırıyor, insanların bir tarağın dişleri gibi eşit olduğunu ilan ediyordu. (...) Köle ile efendinin Allah indinde bir olduğunu söylüyordu..."[53]

[53] A. H. Berki - O. Keskioğlu, *Hz. Muhammed'in Hayatı.*

Bu görüşün ciddiye alınması mümkün değil. Eğer öyle olsaydı, İslamiyetin bir ezilenler dini olmasından söz edecek ve sonraki pratiğinin de bambaşka olacağını görecektik. Oysa (ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi) İslamiyet, yoksul zengin, köle efendi, kadın erkek eşitsizliğini Tanrı nezdinde meşru addedecek, bunlara ek olarak Müslümanlarla olmayanlar arasında da eşitsizlik hukuku kuracaktı. İslamiyet yükselen ticaret sınıfının tüm Araplara yeni bir düzen verme girişimi olarak şekilleniyordu.(54)

Gerçekte Muhammed'in tektanrıcılıkla önerdiği reform, Kureyş'in Mekke ile sınırlı dar ufkunu aşarak genişleyen bir egemenliğe açılmaktı. Nitekim önce amcası Ebu Talip aracılığıyla ilettikleri; "yakınlar arasına düşmanlık sokmamasını, kendilerini dinsizlik ve sapkınlıkla suçlamaktan ve putlarını kötülemekten vazgeçmesini, (bu koşullarda) yine kendi dinine göre davranması" istekleri reddedilen Kureyş egemenleri, doğrudan görüşecekleri Muhammed'den şu yanıtı alacaklardı: "Ben ne para ne başkanlık ne de başka şey isterim. Gözüme cin, peri gibi şeylerin göründüğü de yoktur. Benim sizden istediğimi kabul ederseniz (öteki) Araplara üstün, İran'a egemen olursunuz, (hem) dünya (hem de) ahiretinizi sağlarsınız"(55)

Gerçekten de Muhammed'in Kureyş'e önerdiği yeni düzen, Arapları tek din tek devlet altında birleştirip kabile sınırlılığından ve rekabetinden kurtarmak ve bu motivasyonla tüm dünyayı fethetmekti. Bu sıçramada sınıf farklılıkları ve kölecilik ortadan kalkmayacağı gibi, aksine sınırsız bir zenginlik ve egemenlik elde edilecekti. Ancak çoktanrıcı ideolojik ayak bağları yanında, kabile aristokrasisinin ekonomik ufku da bu öneriyi anlayabilmekten uzaktı. Söz konusu egemen kast, tektanrıcılık ile genişleyen bir ekonomik çıkar arasındaki bağı anlayamıyordu. Gerçekte mevcut egemenlik ilişkilerine dokunmadan, kendilerine tek tanrının bütün dünyasını öneren

(54) Bkz., E. Aydın., IV. Cilt, *İslamiyetin Ekonomi Politiği.*
(55) N. Çağatay, age., s. 174-75.

Muhammed'e karşı, kendi çok tanrılarının sınırlarıyla kurulu düzenlerini savunuyorlardı. Bu düzen içinde onun dinine de yer vardı ki Allah onların inançları içinde de merkezi bir yere sahipti. Ama Mekke'yi merkez yapan ve oraya ciddi bir ticari girdi sağlayan geleneksel tanrıların da reddedilmemesi koşuluyla. Buna karşılık Muhammed'in bu çoğulcu ama ticari büyümeyi engelleyen sınırlılığı ve parçalanmışlığı kabul etmesi olanaksızdı.

Buradaki püf noktası, Arapların içinden çıkan, kendini "Arapların dini" olarak tanımlayan İslamiyetin, tektanrıcılığı olumlamakla yetinmeyip aynı zamanda diğer tanrıları kayıtsız şartsız reddeden, kendi dışındaki inananları "kâfir" görerek tasfiyelerini öngören, dolayısıyla Arap kavmine diğer tanrılarından vazgeçmelerini dayatan karakteridir.

Yani Muhammed, o güne kadar pek çok tanrıya inanan ve bu yüzden Yahudiler ve Hıristiyanlar da dahil pek çok farklı dine inananların birbiriyle çatışmadan, birbirini tasfiye etmeden birlikte yaşadıkları bir topluluğun karşısına; "Allah nihayet size de bir din gönderdi, artık diğer tanrılara inanmanız caiz değildir, onları atın ve benim inandığım Tanrı'ya tapın, ben de onun yetkili temsilcisiyim," dayatmasıyla çıktığı için tepkiyle karşılaşıyordu. Farklı inançlara özgürlük tanımayan, farklı inanç sahiplerini önce "cehennem"de yanmakla, güçlenmesine bağlı olarak sonra da doğrudan can, mal ve farklı olma özgürlüklerini almakla tehdit eden, bizzat peygamberinin ifadesiyle, "ben insanlar kelime-i şehadet getirene kadar, yani Tanrı'nın birliğine inanana kadar onlarla harbetmeğe Allah tarafından memur edildim. (İbn-i Mace)" diyen bir din ile karşı karşıya kalıyordu Araplar.

Demek ki karşımızda 'zalim' ve'cahil' putperest Araplarla 'mazlum' ve 'aydınlık' Müslümanlar mizansenine uygun bir durum yoktur. Bu ayrışma ve çatışmayı üreten ideolojik bir nedendir ve son tahlilde iki farklı ekonomik programın ayrışma ve çatışmasıdır.

Mekke, tüm çevre kabilelerin hac yeri ve tanrılarının put-

larını barındıran Kâbe nedeniyle önemli bir kutsal ve ticari merkez durumundadır. Putları reddedip Kâbe'yi bir tek Allah adına sahiplenecek yeni bir dinin Mekke'de egemen olması demek, diğer tanrılara inanan topluluklar nezdinde Mekke'nin bu konumunu yitirmesi, dolayısıyla ticari merkez olma niteliğini yitirmesi demektir. İşte Muhammed'in salt kendini "hak" görüp diğerlerini "küfür" sayan dini, bizzat bu yapısından dolayı Mekke egemenleri ve onların kurulu ekonomik dengeleri için bir tehdit oluşturduğu için, önceki hoşgörülerini terk ederek ona tavır alıyorlardı.

"Bütün Arapların mukaddes tanıdıkları Kâbe'nin içi 360 kadar putla dolu idi. İslamiyet putları kaldırınca ticari hayatımız duracak diye hesap ediyorlardı. Çünkü Arapları Mekke'ye çeken şey yalnız o putlar sanıyorlardı. Putlar kalkınca Mekke'ye gelmeyecekler, Kâbe ehemmiyetini kaybedecek zannediyorlardı"[56]

Uzlaşma veya yola getirme zemininin kalmaması üzerine, Kureyş egemenlerinin Müslümanlara baskısı başlayacaktı. Ancak burada da önemli bir ayrıntı var ki özellikle bilinmelidir. Baskı ve işkenceler, Muhammed, Ebu Bekir, Ali, Ömer, Osman gibi aristokrasiden insanlara değil, Bilal Habeşi, Suheyb Rumi, Habbab b. Eret, Ammar b. Yasir gibi kölelere ve alt sınıftan Müslümanlara yönelecekti. Ebu Bekir örneğinde olduğu gibi zengin Müslümanlar, söz konusu köle ve cariyeleri satın alıp işkenceden kurtaracaklardı.

Diğer yandan Kureyş egemenlerinin, Müslümanlara aldığı tavır, iddiaların aksine yine de var olan görece demokratik ortam nedeniyle radikal olmaz. Muhammed 13 yıl boyunca Mekke'de yaşamaya ve dinini buradan yaymaya devam edecektir. Bu işi salt amca Ebu Talib'in nüfuzuna bağlayanların, nesnel bir tarih bilgisine sahip olmadıkları açık. Kureyş'in başında bulunan, Ebu Leheb'in, Ebu Cehil, Velid b. Mugire gibi üstelik aleyhinde ayet düzenlenmiş olanların bile Muham-

[56] A. H. Berki - O. Keskioğlu, age., s. 69.

med'in tasfiyesine yönelmediği, ona sorun çıkaran yeğen muamelesi yaptıkları, bilinen bir gerçektir. Özetle Mekke, geleneksel dinlerini tasfiye etmeye çalışmasına rağmen, siyasal geleneği ve ekonomik dengeleri çerçevesinde, Muhammed'e uzun dönem merkez olmaya devam etmiştir.

Bu gerçekler ışığında döneme ilişkin belirlenmesi gereken şey, Arabistan'daki görece demokratik ortama son verenin çoktanrıcı Araplar değil, aksine düşünsel sistematiği nedeniyle bizzat İslamiyet olduğudur.

Nitekim bunun en somut örneği, öncelikle Medine'de yaşanmıştır. Yahudi nüfusun tektanrıcı kültürünün ideolojik hegemonyası sayesinde, kendiliğinden Müslüman olan Medine'deki Arapların daveti üzerine, oraya göç eden Muhammed, belli bir güce ulaştıktan hemen sonra, Yahudileri –hem de Medine Sözleşmesi'ne rağmen– sürgün, mallarına el koyma, köleleştirme ve son olarak öldürme yoluyla yok ederek Medine demokrasisini fiilen tasfiye etmiştir.[57]

Mekke'nin ele geçirilmesinden sonra da aynı durum yinelenecektir. Mekke'nin fethi sonrasında ilk iş olarak Kâbe'deki tüm putlar kırılır ve herkes, evindeki putları teslim etmeye zorunlu kılınır. Basit bir put kırıcılığı, "cehaletin tasfiyesi" olarak gösterilmeye çalışılan bu olay, gerçekte Mekke'de artık bir başka inanç ve fikre izin verilmeyeceği, Mekkelilerin ya İslamlaşma ya da ölüm seçenekleriyle karşı karşıya bırakılması anlamına geliyordu. Nitekim Müslüman olmayı kabul etmeyenlerin fiziki tasfiyesine gidilecektir. Bu nedenle öldürülenler arasında Muhammed'i hicvetmiş iki ozan kadın da vardır. Mekke'deki bu tasfiyenin ardından tüm Arap kavmi İslamiyeti kabul etmek zorunda kalacaktır.

630'da, "Hac merasimi bittikten sonra, Resul'ün damadı Ali, Mina'da onun namına, Kur'an'ın dokuzuncu suresinin başında bulunan emr-i İlahi'yi okudu. Allah'ın bu emirleri hükmüne göre Peygamber kat'i olarak puta tapmayı yasaklıyordu.

---

(57) Bkz., E. Aydın., III. Cilt, *İslamiyette Kadın ve Ahlak.*

Bundan sonra artık hiçbir müşrik bu kutsal yerde hac edemeyecektir. Peygamber'in kâfirlerle aktetmiş olduğu anlaşmalar, onlar bu anlaşmalara harfiyen uydukları taktirde kararlaştırılmış olan müddetin bitimine kadar geçerli kalacaktır. Ellerinde böyle bir mukavele bulunmayanlar ise ya İslamiyete girecekler veya ortadan kalkmalarını gerektirecek bir harbi göze alacaklardır. Haram aylar geçene kadar müşrikler rahatsız edilmeden vatanlarına dönebileceklerdir; bu süre geçtikten sonra, kendilerine nerede raslanırsa saldırılacaktır."[58]

Müslümanlar, yapılan anlaşma çerçevesinde Hac için Mekke'ye girdikten sonra, bayramın birinci günü gelen Ali, Peygamber'in elçisi olarak dört şeyi tebliğ etmeye memur edildiğini ilan etti. Hac ziyaretini fiilen fethe dönüştüren bu dört emir; "1) Bu yıldan sonra Kâbe'ye hiçbir müşrik yaklaşmayacak, 2) Kimse çıplak olarak Kâbe'yi ziyaret etmeyecek, 3) Müminlerden başkası cennete girmeyecek, 4) Müşrik kabileler tarafından bozulmamış anlaşmalar, anlaşma süresinin sonuna kadar yürürlükte kalacak" şeklindeydi.[59] Yine aynı sırada geldiği bildirilen Tevbe suresinin ilk ayetleri de Hac coşkusu içindeki Müslümanlara tebliğ edildi. Bu ayetler müşrikleri yapılan –ve süresi dört ay olan– anlaşmaya riayeti etmeyi çağırıyorsa da esas olarak Arabistan'ın sonraki hayatında köklü bir dönüşümü ilan ediyordu:

"Allah ve Resulunden kendileriyle anlaşma yaptığımız müşriklere bir ihtar! (Tevbe-1) Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. İyi bilin ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri rezil edecektir. (Tevbe-2) En büyük Hac gününde Allah ve Resulundan insanlara bir bildiridir. (...) Eyer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Ey Muhammed, o kâfirlere elem verici azabı müjdele! (Tevbe-3) Ancak kendileriyle anlaşma yaptığımız müşriklerden, anlaşma şartlarında hiçbir şeyi eksik bırakmayan ve sizin aleyhinize herhangi bir

(58) C. Brockelman, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s. 27.
(59) *Kur'an'ı Kerim Meali*, Diyanet Vakfı Yay., s. 186.

kimseye arka çıkmayanlar bu hükmün dışındadır. Onların anlaşma sürelerini tamamlayınız. Allah sakınanları sever. (Tevbe-4) Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, hapsedin, her gözetleme yerinde bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah yargılayan, esirgeyendir. (Tevbe-5)

Esasen Medine dönemindeki savaşlara ilişkin de ciddi bir yanlış bilgilendirme vardır. Çünkü, doğruları söyledikleri için yurtlarından kovulan, ardından Medine'de bile saldırıya uğrayan, mazlum bir topluluk ile karşı karşıya değiliz. Öncelikle tektanrıcılığın, çoktanrıcı merkezde düşünce özgürlüğü ve kendini ifade sorunu yaşamadığını, örneğin sonradan müşriklere yaşatılacak bir ölüm ya da din değiştirme tercihi ile karşı karşıya kalmadıklarını özellikle belirtelim. Medine önlerinde gerçekleşen savaşların, esasen ticaret yolunu güvenlik altında tutma çabalarının sonucu olduğu özellikle anımsanmalı:

"Bilindiği gibi Mekke o çağlarda, Şam, Basra gibi Doğu Akdeniz'e ulaşan "İpek Yolu" ile sıkı bağlantıları bulunan, son derece zengin ve müreffeh bir şehirdi. Mekke aristokrasisinin ticaretle meşgul olduğu ve bu sayede büyük servet ve zenginlikler topladığı, fazla izaha lüzum olmayan bir gerçektir. Mekke'nin iktisadi hayatı bakımından sanki kalbe giden damarlar mesabesinde olan bu önemli yolu Şam istikametine açan yoldur. Bu yol Doğu Akdeniz'de, büyük Asya ticaret yolu ile birleşmekte ve böylece yol şebekesi dolaylı da olsa Mekke'ye kadar uzanmakta idi. Hatta İslam tarihinde Bedir, Uhud, Hendek gibi büyük harplerin çıkmasında söz konusu yolun Medine Şehir Devleti'nin kontrolü altına geçmesinin büyük tesirleri olmuştur."[60]

Muhammed, Medine'nin, Mekke ticaret yolunu kesen bu coğrafi avantajını, ekonomik durumları kötüleşmiş olan Müslümanlardan yana kullanmakta gecikmedi. İlk elden Batn-ı

[60] Z. Kitapçı, *Yeni İslam Tarihi ve Türkistan*, s. 226.

Nahle vadisinden geçmekte olan zengin Mekke kervanını vurdurarak çok miktarda ganimet ele geçirdi. Ancak bu yağma eylemi, o dönemin yerleşik hukuku çerçevesinde Medine'de bile öyle büyük bir tepki yarattı ki Muhammed onun, "verdiği talimatın yanlış anlaşılmasından kaynaklandığını" söylemek zorunda kaldı. Ama ganimetler yine de geri verilmedi. Ardından bu talan eylemini dini bakımdan meşru gösterilebilmek için, "sulh aylarında da kâfirlere karşı harbin caiz olduğunu ve ganimetlerin paylaşılabileceğini" içeren ayetler düzenlendi.

Bedir Zaferi denilen savaş da işte böyle bir kervan yağmalama sonucunda gerçekleşir. Ebu Süfyan yönetimindeki Mekke ticaret kervanını, pusuya düşürmeye çalışan Müslümanlara karşı, Ebu Cehil komutasındaki yardım kolu ile Bedir kuyusu başında gerçekleşen savaş, Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanır. Bedir'de elde edilen galibiyet, Muhammed'in özgüvenini artırır ve hemen ardından Medine'deki putperestlerin İslam'a girmek zorunda bırakılmalarını, keza Kaynuka Yahudilerinin mallarına el konulup sürülmesini getirir.

Mekkeliler can damarları olan ticareti sürdürmek zorundayken, Muhammed de onların bu damarlarını kesmek kararlılığındadır. Yani dosdoğru konuşmak gerekirse bu koşullarda Mekkeliler tamamen meşru bir durumdadırlar. Ancak Müslüman olmayı kabul etmemek gibi büyük bir "suçları" vardır ki bu, Muhammed nezdinde meşruiyetlerini ortadan kaldırır! Dolayısıyla yağmalanmaları meşrudur. Çünkü kâfirlerin yağmalanması ve onlara karşı savaş, "Allah tarafından" Müslümanlara zorunlu kılınmıştır!..

"Hoşunuza gitmediği halde savaşmak size farz kılındı... (Bakara-216)" deniliyordu Kur'an'da. "Fitne ortadan kalkıp din yalnızca Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın (Bakara-193)"; "...Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin (Nisâ-89)"; "...Hak dini kendilerine din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyunlarını büküp) elleriyle cizye (haraç) verinceye

kadar savaşın (Tevbe-29)" ayetleri ile işin mantığı da ortaya konulmuştur.

Mekkeliler, ister ticaret yollarını açık tutmak için olsun, isterse kendilerini yok etmeye yönelen bu yeni dini etkisiz kılmak için olsun, savaşmak zorundaydılar. Uhud' da savaş bu temelde başladı, bu kez Mekkeliler kazandı. Ancak dağılan Müslüman ordusunun ardından, Medine üzerine yürüyüp zaferlerini sonucuna vardırmak yerine geri çekildiler. Ve ilginçtir Muhammed, Uhud'daki yenilginin acısını bu kez de Beni Nadir Yahudilerinden çıkardı. Mülklerine el koyarak onları Medine'den sürdü.

Uhud'daki zaferlerini sonuna vardırmama hatalarını düzeltmek için 627'de Medine önlerine gelen Mekkelilere karşı Muhammed, şehrin açık olan tarafında hendek kazdırarak karşı tarafı etkisiz kılan, başarılı bir savunma düzeni kurdu. Şehrin öteki ucundaki son Yahudi kabilesi Kureyzalılar da Mekkelilere kapı açmayınca, Ebu Süfyan komutasındaki ordu sıcağa daha çok dayanamayarak geri çekildi. Muhammed, Hendek savaşının böyle sonuçlanmasının ardından, Mekkelilerin şehre girmesine izin vermemiş olmalarına rağmen, salt onlarla görüşme yaptıkları gerekçesiyle Kureyzalılardan 700 erkeği öldürtürken, kadın ve çocuklarına da köle olarak el koydu.

İşte böyle bir süreç sonucunda İslamiyet, diğer Araplara karşı etkin konuma yükselirken, Medine'de de, tüm ekonomik birikimlere sahip tek güç haline geldi. Muhammed artık Mekke'yi isterken Mekkeliler ise barış istiyorlardı. Hac zamanı Müslümanların Kâbe ziyaretinin engellenmemesi karşılığında Hudeybiye Barışı imzalandı. Artık gelinen noktada İslam yükselen, putperestlik ise çözülen bir çizgi izliyordu.

İnsanlığın o gün ki bilinç düzeyinde cenneti-cehennemiyle daha etkin bir inanç olan ve artık bozulan eski dengeler sonrasında, Arap kavminin çıkarlarıyla daha çok örtüşen bu yeni dine karşı var olan direnç de kılıç zoruyla kırılmıştı. Onları içine kapalı bir kabileler demokrasisi olmaktan çıkarıp düzenli ordusu olan merkezi bir devlet haline dönüştürmeyi

ve bu yolla, diğer kavimlerin ekonomik birikimlerine el koymaya muktedir bir güç haline getirmeyi vaat ediyordu. Bunun mümkün olduğu kavrandıkça, İslamiyet Araplar içinde kolaylıkla yayılacaktı. Dahası aristokrat, köleci, tüccar egemen sınıfların çıkarlarını zedelemediği gibi, aksine onları Tanrı nezdinde meşru kılan bir ideoloji olduğu belirginleştikçe İslamiyet, Mekke eşrafında da hızla yayılmaya başladı. Halid b. Velid, Amr b. As gibi büyük komutanlar, ardından amcası Abbas ve Ebu Süfyan gibi ileri gelen Araplar da Müslüman oldular. Bu avantajlarla Muhammed, 630'da, zaten çözülmekte olan Mekke'yi ele geçirdi.

Bundan böyle tarih artık farklı yazılacaktır; İslamiyet, Arap dinamizmini, kendi militarist bayrağının altında merkezileştirerek dünya tarih arenasına sürüyordu. Bu dinamizm, geniş talan olanakları ve tanrısal üstünlük misyonuyla, bölgenin çözülmekte olan iki merkezi gücü olan İranlılar ve Bizanslılar başta olmak üzere; Kıptiler, Kürtler, Türkler vb. halklar üzerine hızla salınacak; tüm bölgenin işgali, talanı, ilhakı ve tabii giderek Müslümanlaştırılması ve görece Araplaştırılmasına imkan verilecektir.

Biz Firavun'u Niye Sevmeyiz?

Size bir soru: Biz Nemrut'u niye sevmeyiz? Elcevap: Yahudiler sevmezler de ondan... Nemrut, Yahudilere kötülük etmiştir, bu zatı o yüzden sevmeyiz.

Kutsal Kitap'a göre Yahudiler, MÖ. 2000'lerde Fırat'ın ötesinden Mezopotamya'ya girerler. MÖ. 1700'lerde Abram adlı aşiret reislerinin peşinde bir Ur kentinden çıkarak kuzeye yönelirler. (Yahudi Abram'a Müslümanlar Hz. İbrahim derler) Yahudiler orada Asur krallarından biri (I. Şemsi Adad olabilir) ile takışırlar. Yahudi söylencesinde "Nemrut" adı verilen bu kral, Hz. İbrahim'i ateşe atar. Hz. İbrahim yanmadan çıkar. Nemrut'u dine davet

eder. "Kâfir" Nemrut kibirlenir, kendisinin Allah olduğunu söyler. Şimdi biliyoruz ki o zamanlar kralların hepsi "Allah'la ilişkide olan" gibi görülüyordu. Hz. İbrahim'in Allah'ı "Yehova", Nemrut'un burnundan içeri bir sinek sokar. Sinek, Nemrut'un beynini kurcalamaya başlar. Nemrut, kendi kafasına tokmak vurdurup ölür.

Yahudiler, sonraki bütün yaşamlarında Nemrut'a lanetler ederler. Biz de Yahudilere bakarak lanetler yağdırırız. Suratsızlara "Nemrut" falan deriz. Oysa adamcağızın ne bizimle, ne diğer Müslümanlarla bir tanıştığı ettiği yok. Sorunu 3700 yıl önceki Yahudilerle...

Bir de Firavun'u sevmeyiz... O neden? Firavun'u Yahudiler sevmez de ondan... Yahudiler Nemrut'tan kurtulduktan sonra MÖ.1600'lerde Mısır'a giderler. Birçoğu köleleştirilir. MÖ. 1250'lerde Moiz adlı aşiret reislerinin ardından Mısır'ı terk ederler. (Yahudi Moiz'e Müslümanlar Hz. Musa derler) Kaçmadan bir gece önce Mısır'ı soyup soğana çevirirler. Kutsal Kitap, bu hırsızlığı övünerek anlatır. Firavun, bunların peşine düşer. (Bizde nasıl kralara "padişah", İran'da "şah" deniyorsa, Mısır krallarına da "Firavun" denilirdi) Yehova Hz.Musa'ya yardım edip Kızıldeniz'i geçirir. Ardından gelen Firavun'u ise boğar. Yahudiler, bütün tarihleri boyunca Firavun'a lanet yağdırırlar. Onlara bakarak biz de yağdırırız. Despotlara, zalimlere, sevmediğimiz vurguncu büyüklere "Firavun" deriz. Oysa ne biz, ne diğer Müslümanlar Firavun'un bir despotluğunu, zalimliğini görmemişiz. Firavun'un bize bir ettiği yok. Firavun'la sorunu olan bizden 3250 yıl önceki Yahudiler. Müslümanlar Yahudi'yi sevmezler ama bir yandan da tuhaf bir şekilde Yahudi'nin düşmanına düşman, dostuna dostturlar.

Yahudilerden yalnızca Firavun ve Nemrut düşmanlığını almamışız. İslam, bir kültür ve gelenek olarak hemen hemen Yahudilik'ten inmiş. Yahudi folkloru, âdap, anane ve erkânı üstüne kurulmuş. Yahudiler ve Araplar semitik

denen ortak bir kültürün iki kardeşidirler. Kardeşler arasında nasıl bir akrabalık ve kültür birliği varsa Yahudilerle Araplar arasında da aynı birlik var. Semitik ailede Yahudiler, kültürel açıdan ağabeydirler. Küçük kardeş (Araplar) ağabeye öykünmüş, çok şeyi ondan öğrenmiş, onun davranışını, dünya görüşünü, tarihini, söylencesini, dinini... özetle "kokusunu" almıştır. Ağabey olan Yahudi'nin Allah'ı "Yehova", mekândan münezzeh olup her yerde hazır ve nazırdır. Âlemlerin Rabbıdır. Hayır ve şer Yehova' dan gelir. Yehova'nın peygamberleri, melekleri vardır. Peygamberlik temelde asıl olarak bir Yahudi alışkanlığı ve kültürüdür. Yehova, peygamberlere kitaplar gönderir. Yahudilik'te öldükten sonra insanlar dirilirler. İslam imanının "amentüsü", bu altı Yahudi şartından alınmıştır. Yahudiler, İslamiyet'ten bin yıl önce oruç tutar, ibadet eder, zekât verir, sünnet olur. Yehova adına kelime-i şahadette bulunur ve Kudüs Tapınağı'nda önemli merasim ve ziyaretlerini yaparlardı. Bütün bunlar, "İslam'ın beş şartı" dediğimiz şeylerin asıllarıdır. Yahudilik'te de İslam'dan çok önce 32 önemli farz bulunur, harfler, rakamlar kutsal sayılır, ay takvimi kullanılırdı. Yahudi ağabey, İslam kardeşin doğumundan bin yıl önce domuz yemezdi. Çünkü domuz, ağabeyin totemiydi. Ağabey, dualar söyleyerek Yehova'ya kurban keserdi. Kurban dışı et kesimlerinde de ağabeyin bazı merasim ve şartları vardı: Eti kesen Yahudi olmalı, hayvanın kanı akıtılmalı, başı ayrılmalıydı... vs. Yahudiler, haftanın bir günü çalışmazlar, o gün topluca ibadete giderlerdi. Kutsal kente doğru yönlendirilmiş olan tapınaklardaki eski putları kırmışlardı. (Örnek: Josias'ın kırımı, MÖ. 640, 609) Ağabey, tapınmadan önce abdest alır, tapınağa ayakkabısını çıkarıp girer, Yehova'ya kafa tutmuş olmamak için, tapınakta başını bir fesle örterdi. Ağabey'in karısı tapınakta erkeklerden ayrı bir yere oturtulur, hayızlı iken tapınağa giremez ve evde tapınamazdı. Evlilik ve boşanma dinsel bir konuydu. Ağabey, cinsiyet ve

kadın üstünde titiz ve baskıcıydı. Yahudi toplumunda bütün eylemler "günah" ve "sevap" kavramlarıyla değerlendirilirdi. Bir insanın ya da toplumun başına bir felaket gelmişse o insan ya da toplum, Yehova'nın "emir ve nehiylerine" (yasaklarına) uymamış olmalıydı vs.

Bütün bunlar, Hz. Muhammed daha doğmadan bin yıl önceden beri Yahudiliğin temelleriydi. Bu kültür, kendisine komşu ve akraba olan Arap kabilelerini de etkilemişti. Hz. Muhammed bu kültür içinde büyüdü. Bu kültür çerçevesindeki Kuran'da elbette Yahudilere kötülük eden Nemrut ve Firavun lanetlenecekti. Kuran'da anlatılan olayların çoğunluğu Yahudilerin söylence ve tarihleridir. Kuran'da adı geçen peygamberlerin istisnasız bütünü Yahudi aşiret reisleri, kralları ya da politik önderleridir.

Böyle olması da doğaldır. Elbet, bir evin içinde kardeşler birbirlerinin kültürünü alacaklardır. Kültür antropologları, Arap ve Yahudilerin etnik kökleri ile dil, edebiyat, müzik ve tüm kültürlerinin aynı bir özellik gösterdiğini bilirler. Bu, etnik ve kültürel birliğe "semitik kültür" adını verirler. Yahudilik ve İslamlığı da bu kültürün içinde, altında, bu kültüre bağlı, bu kültür dairesinin benzer birer alt ürünüdürler. Bilimsel görüş böyledir.

Böyleyken bizimkilerin aynı bir tek ağacın dalını tutup (Müslümanlık), ana daldan (Yahudilik) bunca nefret etmeleri nedendir? Olsa olsa kültür tarihi bilgisinin eksikliğinden... Bilgidir ki, sonunda bütün bu alanları aydınlatacak ve insanların hepsini önyargısız, özgür evrenlerde kardeş edecektir.

Şükrü Günbulut
2000'E DOĞRU, 10 Ocak 1993

Sekizinci Bölüm

KUR'AN'DA PEYGAMBER SÖYLENCELERİ

Kur'an'ın gerçek niteliğini belirleyen en önemli öğelerden biri, hemen hemen tüm surelerinde şu veya bu şekilde sözü edilen peygamber söylenceleridir.

Bu söylencelerde Kur'an'ın, tarihsel gerçeklerle ilgisi olmadığını ve bir tarih bilincine sahip olmadığını görüyoruz. Kur'an, anlatıcının her anlatışta kendinden yeni ayrıntılar kattığı ve hiçbir tarihsel belgeye dayanmayan rivayetleri, gerçek diye aktarmaktadır. Oysa söz konusu bu söylenceler, verili tarihsel belgeler çerçevesinde bir yere oturtulamazlar. Nitekim Kur'an'ın asıl kaynağı olan Tevrat'ın izleyicileri, tüm demagojik çabalarına rağmen, bir Musa söylencesini Mısır tarihine oturtamamış, Nuh söylencesindeki iddialara inandırıcılık sağlayamamışlardır. Kur'an ise bu noktada daha da sorunludur. Çünkü o, Tevrat'tan akılda kalanların, üstelik hiçbir metodolojik kaygı taşımadan yazılmış hali olduğundan, çok daha muğlak, kopuk ve sistematikten yoksundur. Böyle olması nedeniyle, birazdan da göreceğimiz gibi, yığınla çelişki içerir. Böyle bir şeyi, tanrısal bir gücün yapmayacağı bir yana, not tutan veya belleği güçlü bir insanın bile yapmayacağı ise açıktır.

Ne kadar amatör olursa olsun tarih yazımı ile din masalları arasında yöntem olarak da nitelik farkı vardır. Tarih yazımı

somut olayları, tarihlerini, belgelerini sunarak ortaya koyar, onların nedenlerini açıklar ve bu niteliğiyle insanlığın geleceğine ışık tutar. Oysa Kur'an ve Tevrat masallarının öylesi bir kaygısı yoktur. Anlatıcı adeta aklına geleni söyler. Ve aynı keyfilik içinde, "And olsun ki peygamberlerin kıssalarında aklı olanlar için ibretler vardır. Kur'an uydurulabilen bir söz değildir. Fakat kendinden önceki kitapları tasdik eden, inanan millete her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir," (Yusuf-3) demekten de geri durmaz.

Açıklandığı söylenen "her şey" nedir? İnsanlık tarihinde yaşanmış gerçek olaylar mı? Üretim ilişkilerinin niteliği ve tarihsel süreçte nasıl değişime uğradığı mı? İnsanın ilk bilinçli üretimi ne zaman ve nasıl gerçekleştirdiği, ilk dokumayı ne zaman ve nasıl yaptığı mı? Köleci üretim biçimi ve onu ayakta tutan maddi temeller, onu feodalizme doğru değişime zorlayan faktörler mi? Sorular yüzlerce çoğaltılabilir; ne var ki yanıt aynıdır. Din kitapları bu soruların hiçbirine açıklık getiremez, daha doğrusu öyle sorunlarla ilgilenme bilincinden yoksundur. Neden? Çünkü dinsel bilinç, "öbür dünya" düşleri tarafından öylesine esir alınmıştır ki, dünya hayatında kulluk görevleri dışındaki şeylere yöneltecek duyarlılık bırakmaz. Çünkü onun için "dünya hayatı sadece oyun ve oyalanmalıdır" (En'âm-32), aslolan "öbür dünya" denilen hayal dünyasıdır.

Peki, Yusuf-3'te öne sürülen "doğru yol" nedir? İnsanların kişiler, cinsler ve toplumlar düzeyinde birbirini ezmeden, sömürmeden, eşitlik ve kardeşlik içinde yaşayacakları bir dünya mı önerilmektedir? Hayır! Yaşamın kolaylaştırılıp etkinleştirilmesi için doğaya egemen olmanın yolları, bilim ve teknolojinin üretilme yöntemleri, toplumların en etkin örgütlenme biçimleri, insanların toplum çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün görmek yönündeki eğitilmesinin yolları mı öğretilmiştir? Hayır! Köleciliğin, başka inançları küfür görüp boyun eğdirmenin, başka ülkeleri fethetmenin insanlık dışı olduğu mu? Hayır! Üstelik ileride göreceğimiz gibi tam aksi önermelerde

bulunulmaktadır. Peki, söz konusu anlatımların "uydurulmuş bir söz" olmadığının belgeleri nelerdir? Açık ki bu noktada da tek bir kanıt yoktur. Peki, bu masallarda "aklı olanlar için ibretler" nelerdir? Ya hiç olmamış efsaneler ya da doğanın içsel hareketinden kaynaklı afetler...

Şimdi söz konusu masalları aktararak, Kur'an'ı bir de bu özgülde belirginleştirelim:

Öncelikle peygamber olduğu iddia edilen, ancak ne kendisinin ne de peygamber babası Yakup'un en küçük bir çalışmasından söz edilmeyen Yusuf'un masalını, yani Kur'an'daki tek derli toplu masalı özetleyerek aktaralım:

Söylence, Yusuf suresi adı altında ve Kur'an'ın 234. sayfasından 247. sayfasına kadar uzanan ve onun niteliğini gösteren tipik bir belgedir.

"Bismillahir-Rahmanir-Rahim Elif, Lam, Ra. Bunlar gerçeği açıklayan kitabın ayetleridir," diyerek başlıyor masalımız.

Günün birinde Yusuf rüyasında, 11 yıldız, Güneş ve Ay'ın kendine secde ettiğini babası Yakup'a anlatınca (Yusuf-4) o, "Rüyanı kardeşlerine anlatma, sana tuzak kurarlar, şeytan insanın düşmanıdır," (5) demiş. Kardeşleri, "Babamız Yusuf'u ve kardeşini bizden çok seviyor. Yusuf'u öldürelim, babamız bize kalsın," (9) demişler. Bunun üzerine babalarını kandırarak Yusuf'u götürüp bir kuyuya atmışlar ve babalarına kanlı bir gömlek getirerek Yusuf'u bir kurda kaptırdıklarını söylemişler. Bu sırada Allah, Yusuf'a, "Bu işlerini, kendileri farkına varmadan haber vereceksin," diye vahiy indirmiş (15). Sonra yoldan geçen bir kervanın sucuları kuyuya kova salmış ve "müjde, işte size bir oğlan" demiş ve onu "ticari bir mal olarak" saklamışlar. "Oysa Allah yaptıklarını bilir"miş (19). Sonra onu "birkaç dirhem"le satmışlar. Onu alan "kimse" karısına, "Ona güzel bak, belki bize faydası olur," demiş, sonra ona "rüyaların nasıl yorumlanacağı öğretilmiş. Allah işinde hâkim(miş) ama insanların çoğu bunu bilmez"miş (21). Erginlik çağında ona "hikmet ve bilgi" vermiş, "iyi davrananları böyle mükâfatlandırır"mış (22).

Yusuf çok da yakışıklıymış. Evin kadını ona "gelsene" demiş ve kapıları "sıkı sıkı" kapatmış. Ama Yusuf bu "istekli" kadına karşı "iffetini" korumuş. "Rabbinden bir işaret görmese(ymiş) Yusuf da onu isteyecek(miş) (24). İşte (Allah) ondan kötülüğü ve fenayı böylece engelle(miş). Doğrusu o samimi bir kul imiş. Ama kadın "azgın"mış. Yusuf kaçınca kadın da peşine düşmüş ve arkadan Yusuf'un gömleğini yırtmış. O sırada kocası çıkıvermiş. Kadın kocasına, "ailene fenalık etmek isteyenin cezasını ver," demiş. Yusuf da kadının kendisini çağırdığını söylemiş. Elbette gömleğin arkadan yırtılmış olması nedeniyle koca, Yusuf'a inanmış ve "Doğrusu bu sizin hilenizdir, siz kadınların fendi büyüktür" demiş (28) ve kadının suçlu olduğuna hükmetmiş ve Yusuf'tan olayın gizlenmesini istemiş. Ama "birtakım kadınlar" nasıl olmuşsa duymuşlar ve "Vezirin karısı kölesinin olmak istiyormuş, sevgisi bağrını yakmış, besbelli sapıtmış," demişler (30). Vezirin karısı bunu duyunca o kadınları toplamış, ellerine birer bıçak vermiş ve Yusuf'u karşılarına çıkarmış. Ama Yusuf melek kadar güzel olduğundan kadınlar aşka gelip kendi ellerini kesivermişler. Bunun üzerine vezirin karısı, "İşte beni yerdiğiniz adam budur, yine de istiyorum. İsteğimi yapmazsa onu hapse attıracağım," demiş (32). Rabbi, "kadınların tuzağına engel olmuş, zira o işitir ve bilir"(miş). Ama gelin görün ki Rabbin engellemesine rağmen kadın Yusuf'u bir süre için hapse attırmayı başarmış.

Hapse iki genç daha girmiş. Yusuf onların rüyalarını yorumlamış ve birisinin efendisine şarap sunacağını, diğerinin asılacağını ve kuşların başından yiyeceğini anlatmış. Ayrıca onlara "Mahpus arkadaşlarım, ayrı ayrı bir sürü Rabb'ler mi daha iyidir, yoksa her şeyden üstün tek Allah mı?" demiş (39). Efendinin sarrafı Yusuf'u efendiye anlatacağı halde 'şeytan' onu unutturmuş ve Yusuf "birkaç yıl" daha hapiste kalmış.

Bir gün hükümdar da rüya görmüş, ama ulema böylesine karışık bir rüyayı yorumlayamamış. Bunun üzerine eski mahpus Yusuf'u anımsamış ve ona gidilmiş. Yusuf hemen yo-

rumlamış: "Devamlı yedi sene ekip biçtiğiniz ekinin yediğinizden arta kalanını başağında bırakın" (47). Çünkü "ardından yedi kurak yıl gelecek" demiş. Hükümdar hemen Yusuf'u istemiş ama o kabul etmemiş. "Önce kadınlar niçin ellerini kesmişlerdi, bir sor," demiş. Hükümdarın karşısına çıkan kadınlar gerçeği açıklamışlar. Vezirin karısı da "Şimdi gerçek ortaya çıktı, onun olmak istedim, ama o doğrulardandır" (51) demiş. Yusuf da böylece "gıyabında vezire" ihanet etmediğini, hain tuzakları Allah'ın başarısız kıldığını ispat etmiş.

Hükümdar ona görevini belirtmiş ve hazinelerinin koruma ve yönetim görevini hemen ona vermiş. Böylece Allah "Yusuf'u memlekete yerleştir(miş)... Rahmetini tıpkı bu misalde olduğu gibi istediğine verip iyi davrananların ecrini zayi etmediğini" göstermiş. Sonra bir gün Yusuf'un kardeşleri karşısına çıkmış, ama onlar tanımadıkları halde Yusuf onları tanımış. Ve onlara "bir kardeşinizi bana getirin. Sizlere ölçüyü bol tuttuğumu ve benim misafir konuklayanların en iyisi olduğumu görmüyor musunuz? Eğer onu bana getirmezseniz, bundan böyle benden bir ölçek bile alamazsınız ve bana artık yaklaşmayın da," (60) demiş.

Kardeşler peygamber babalarını bir kez daha kandırma yoluna başvurmuşlar, çünkü güvenilmezlermiş. "Ey babamız, bize yiyecek yasak edildi, kardeşimizi bizimle gönder de yiyecek alalım, onu koruruz," demişler. Bir sürü laftan sonra alıp Yusuf'a getirmişler. Yusuf kardeşini bağrına basıp, "Ben kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme," demiş. Ve onların yüklerini yüklerken "bir su kabını" kardeşinin yüküne koymuş, sonra da "Ey kervancılar, siz hırsızsınız," demiş. "Hükümdarın su kabını kim çalmışsa cezası nedir?" demiş. Kardeşleri "Onun yüküne el konur," demişler (75). Ve Yusuf, kabı kardeşinin yükünden çıkarmış. İşte böylece kardeşine el koymuş olmuş. "Yusuf'a böyle plan kullanılmasını vahyeden" Allah'mış. "Meğer ki Allah dileyeni dilediği derecelere yükseltir"-miş. Kardeşleri vezire çıkıp yaşlı babanın hatırına kendilerinden birini alıkoyup kardeşlerini bırakmalarını talep etmişler.

Ama vezir 'yasaları' çiğnememiş. Bu durumu öğrenen baba Yakup, oğullarına sırt çevirmiş, "vah Yusuf'a yazık oldu" deyip üzüntüden "gözlerine ak düşmüş"müş (84).

Bunun üzerine kardeşler tekrar "vezirin yanına varır" ve "Ey vezir, biz çoluk çocuğumuzla darlığa düştük, bize sadaka ver," demişler. Vezir, "Siz Yusuf ve kardeşine bilmeden neler yaptığınızın farkında mısınız?" demiş. Kardeşler, "Yoksa sen Yusuf musun?" demişler. "Ben Yusuf'um, bu da kardeşim. Doğrusu kim kötülükten sakınır ve sabrederse bilsin ki Allah ecrini katiyen zayi etmez". Ayrıca, "Gömleğimi babamın yüzüne sürün, görmeye başlar. Sonra çoluk çocuk bana gelin (93)" demiş.

Bu sırada babası Hz. Yakup, Yusuf'un kokusunu duyup çevresine söyleyince, çevresi ona, yani Allah'ın peygamberine, "Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın," demişler. Müjdesi gelip Yusuf'un gömleğini Yakup'un gözlerine sürünce "hemen gözleri açılmış"... Yakup bunun üzerine, "Ben size Allah katında sizin bilmediğinizi biliyorum, dememiş miydim?" (96) demiş ve Yusuf ailesini Mısır'a yerleştirmiş. Ailesini tahtın üzerine oturtmuş ve önünde hepsi secde etmişler. Yusuf, "Babacığım işte bu vaktiyle gördüğün rüyanın çıkışıdır; Rabbim onu gerçekleştirdi.. Rabbim dilediğine lütufkârdır," demiş ve "Rabbim, bana hükümranlık verdin, rüyaların yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerlerin yaradanı... Canımı Müslüman olarak al..." (101) demiş!

İşte böyle... Şimdi hep birlikte kendimize soralım: Bu anlatılanların tarihsel değeri nedir? Uyduruk sözler olmadığının kanıtı nedir? Sıradan çocuk masallarından farkı nedir? İnsanlara hangi gerçeği anlatmış, onu nasıl ileri götürmüş ve bilinçlendirmiştir? Hepsi de boşlukta kalan bu sorular bir yana, masalımız kendi içinde çok ciddi çelişkiler ve boş sözlerle dolu. "7. yüzyıl koşullarında bu durum doğaldır," şeklinde bir mazeret de durumu kurtarmaya yetmez. Çünkü Kur'an'dan bin yıllar önceki filozofların yapıtlarına baktığımızda, günümüzde bile bilimsel bir saygıyla karşılanıp kendilerinden pek çok şey öğrendiğiniz bir de-

rinlik ve düzey görebilmekteyiz. Oysa buradaki düzey Tevrat'ın ve İnciller'in düzeyi ve yüzeyselliğinde donmuş gibidir.

Tabii bu söylencenin, başka bir dizi sorunu var: Öncelikle belirtelim ki, 11 yıldız, Güneş ve Ay'ın secdeye durması, Yusuf'un, babası onu daha çok seviyor diye ve "babamız bize kalsın" gerekçesiyle kardeşleri tarafından kuyuya atılması gibi fantastik kurgularla başlayan ve böyle devam eden tipik bir Doğu masalıyla karşı karşıyayız. İşte bu karakteri çerçevesinde Yusuf'u alan kimse, başta "bir kimse"dir, sonra ondan "vezir" diye söz edilmeye başlanır; daha sonra vezir diye karşımıza Yusuf çıkar. Asıl vezir ise belirsiz şekilde kaybolur. Masalda geçen "Belki bize faydası olur yahut da onu evlat ediniriz," cümlesi Kassas-9'da da aynen geçer, ama bu kez aktörler farklıdır: "Kimse"nin karısı Firavun'un karısı, Yusuf da Musa olmuştur! Yusuf-28-29. ayetlerinde vezir, karısını suçlu ilan etmesine rağmen, 35. ayette, hapse yine Yusuf girer. Çünkü mûcizevi mutlu sonlar için acılı hayatlar, dinsel sınav mantığının kaçınılmaz gereğidir. Bu arada dini propaganda girer işin içine. Yusuf'un hapisliği de "birkaç yıl" şeklinde muğlaktır. Sonra başta kötü ve iftiracı olan, Yusuf'u hapse attıran vezirin karısı bir anda melek kesilir ve "Doğrusu Yusuf doğrulardandır," der. Yine "bir su kabı", "hükümdarın su kabı" oluverir. Rüya yorumculuğuyla hapisten birdenbire hazine yöneticiliğine yükseliverir, sonra şıp diye Mısır veziri olur. Kaybolan, Yusuf'un kardeşi olmasına rağmen, babanın tepkisi, "Vah vah, Yusuf'a yazık oldu," olur. Derken gözlerine ak düşer, sonra gömlek sürmeyle iyileşiverir, vb. vb. Bu arada masal boyunca bu denli çaresiz bir konumda olan baba Yakup'tan peygamber diye söz edilmeye başlanır. Masal bu minval üzere devam eder gider. Masalın en ilginç ögelerinden biri de Tevrat'ın baş aktörlerinden Yahudi-İbrani peygamberlik sülalesinin Müslüman olarak ölme talebi ve Müslüman ilan edilmesidir.(*)

(*) Esasen Yusuf-Yakup ikilisi Muhammed'in"Müslüman" ilan ettiği peygamberlerin ilki değildir. Özellikle Yahudilerle arasının açılması sonrasında düzenlenen ayetlerde söz konusu ettiği peygamberleri Müslüman gösterir. İbrahim'den, İsa'dan, Musa'dan, vb. hep Müslüman olarak söz eder. Örneğin, İsa'nın yardım talebi üzerine Âl-i İmran-52'de Havariler; "... Biz Allah

Kur'an söylencelerinin bu en derli toplu olanını inceledikten sonra artık diğerlerine gelebiliriz. Kur'an'ın Tevrat'tan alınma masalları hep dehşetengiz katliam çeşitlemeleridir. O, Nuh milletini suda boğar, Resslileri yerle bir eder. Firavun'u yakalayıp ordusuyla denize atar, Semud milletini yıldırımla çarpar, Ad milletini kuru bir rüzgârla yok eder, vb. vb...

Daha ayrıntılara girmeden önce soruna tarih bilimi açısından yaklaşırsak, herkesin şu sorunun yanıtını araması gerekmektedir: Kimdir bu Ad, Semud, Medyen, Ress milletleri, kimdir bu Nuh, Lut, İbrahim milletleri, nerede yaşadılar, kaç yıllarında yaşadılar, sosyo-ekonomik yapıları neydi?.. Tabii bu doğal soruların yanıtını Kur'an'dan arayanlar hiçbir yanıt bulamazlar. Kur'an'ın biricik derdi, Tevrat'tan aklında kaldığı kadarıyla insanların bilincine korku salarak saflarına çağırmak, onları kendi belirlediği çerçevede kulluğa razı etmek, Muhammed'in yaşadığı polemikler ile eski peygamberlerin polemikleri arasında paralellik kurarak meşruiyetini arttırmaktır. Eh, bu durumda Ad diye bir millet yokmuş, koca bir milletin fırtınayla yok edildiğine ilişkin iddia boş sözmüş, insanları çoluk çocuk katletmek tanrı olma erdemiyle uyuşmaz bir zulümmüş, vb. sorunlar onu ilgilendirmez.

Kur'an söylenceleri, kendinden alındığı Tevrat'a göre karmakarışık ve çelişkilerle doludur. Öyle ki onları birbirinden ayırmakta büyük zorluk çekilir. Kur'an'ın 114 suresinin hemen hemen 80'inde bu masallardan bölük pörçük parçalar bulunabilir. Sureden sureye farklı anlatımlar, birbiri peşi sıra kesik kesik eklemeler, sürekli tekrarlar, bir masal kitabı olarak bile Kur'an'ı, Tevrat karşısında geriye atar. Durumu daha somut olarak izlemek için sureler arasında konumuzla bağlantılı

yolunun yardımcılarıyız, Allah'a inandık, şahit ol ki biz Müslümanlarız" diyecek, yine Âl-i İmran-67'de, "İbrahim ne Yahudiydi ne de Hıristiyan. Fakat O Allah'ı tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi." Böyle bir yaklaşımla Hıristiyan ve Yahudilerin sonradan dinlerini değiştirdikleri yanılsaması yaratmaya çalışır. Tabii daha sonra unutkanlık veya başka nedenle, kendinden önceki peygamberlerin Müslüman olduğu iddiası da "De ki 'Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur; böyle emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim" (En'âm-162-163) denilerek, yalanlanır.

olarak dolaşalım:

Furkan-38'de, "Ad, Semut milletlerini ve Ress'lileri ve bunların arasında birçok nesilleri de yerle bir ettik," denir. Fussilet-13'te ise, "...Ad ve Semut'un başına gelen yıldırıma benzer bir azap ile uyardım," denerek, "yerle bir etme" eylemi bu iki "millet" için ortak olarak "yıldırıma benzer bir şeye"(?!) çevrilir. Fussilet-16'da ise yeni bir çelişkiyle, Ad milletine tek başına "dondurucu bir kasırga" gönderdiği söylenirken, Semut milleti "alçaltıcı azabın yıldırımı"na çarptırılır. Zariat-42 ise Ad milletini bu kez, "uğradığı hiçbir şeyi bırakmayıp toza çeviren kuru bir rüzgâr" ile yok ederken, Fussilet 43'te Semud milletine "bir zamana kadar zevklenin" der ve Fussilet 44'te "yıldırım"la çarpar. Kamer-20'de Ad milletini "insanları sökülmüş hurma kütüğü gibi koparark yere seren dondurucu bir rüzgâr" göndererek yok eder.

Kamer-28'de Semud milletini denemeye çeker, "onları denemek üzere dişi deve" gönderir ve Peygamber Salih vasıtasıyla sularının yarısının deveye ait olduğunu söyletir. Tabii Semud milleti sularını bir deveyle paylaşma adaletsizliğini kabul etmez ve onu öldürürler. Bunun üzerine Kamer-31'de "üzerlerine bir çığlık" gönderip onların, "ağılcıların kullandığı kurumuş ot gibi" olmalarını sağlar. Yani buradaki afet yıldırım değil, kavurup kurutan yoğun sıcaklık gibi bir şey; tabii çığlık atarak geliyor! Hakka-5'te ise Semut milleti bu kez farklı bir yolla, "zorlu bir sarsıntı" yani depremle yok edilir, Ad milleti yine "dondurucu bir rüzgâr" (Hakka-6) ile yok edilmekle birlikte bu kez rüzgârın "yedi gece sekiz gün" sürdüğü belirtilir.

A'râf-73'te bu kez Semud milletine gönderilmiş olan deveye ilişkin, öncekinden farkla, "Allah'ın bu dişi devesi size delildir, onu bırakın Allah'ın toprağında otlasın, ona kötülük etmeyin" denerek önceki haksız ve kışkırtıcı tavrın aksine, meşru bir talepte bulunulur. Ama onlar devenin ayaklarını keserek öldürürler. Bunun üzerinde "o sarsıntı yakaladı da oldukları yerde diz üstü donakalarak" (A'râf-78) yok edilirler.

Neml suresinde ise senaryo toptan değiştirilir. Bu kez Salih'in gelişinden sonra Semud milletinin ikiye ayrıldığı ve Salih'in onları ikna etmeye çalıştığı anlatıldıktan sonra Neml-48'de Semud içinde bozgunculuk yapanların 9 kişi oldukları söylenir. Neml-49. ayette bunlar, Salih'e baskın yapmaya ve sonra da bunu "Allah üzerine" yemin ederek reddetmek üzere anlaşırlar.(*) Belli ki sureden sureye anlattıklarını unutan ayet yazdırıcı, burada da Semud'un Allah'a inanmadığını unutarak, Semud egemenlerine Allah üzerine yemin ettirir. Tabii Allah Neml-50'de, "fark ettirmeden düzenlerini bozar" ve 51. ayette, onları tıpkı Furkan-38'deki gibi "yerle bir" edildiği söylenir. Diğer yandan 9 kişinin bozgunculuğuna karşılık milletin tümünü yok edecek denli orantısız bir cezalandırma sergilenir! Belli ki bu adalet anlayışında herkesin kendi suçunu çekmesi söz konusu değil; bu anlayışta Tanrı kızmaya görsün suçlu suçsuz, çocuk yaşlı demeden yok ediyor! Tüm bu sorunlar bir yana, Ankebut-38'de, Ad ve Semud'un gerçekte şeytan tarafından aldatıldıkları da, "şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterip onları doğru yoldan çıkardı" sözleri ile anlatılır. Hemen peşinden de, "oysa kendileri bunu anlayacak durumdaydılar" denir.

Söz konusu çelişkili ve masalsı yaklaşım, Lût'a ilişkin söylencede yinelenir:

Nitekim yine ne zaman ve nerede yaşadığı belirsiz "millet"iyle Lût adındaki peygamberin ilişkileri ve cezalandırması anlatımlarında da bir dizi sorunla karşılaşıyoruz. A'râf-80-81' de Lût, "homoseksüel olan millete" gönderilerek uyarılır. Tüm milletin homoseksüel olması ancak masallarında rastlanabilecek bir ilginç durum. Dahası bu söylenceler, hep de uç ör-

(*) Buradaki mizansen, İslamiyetin Medine'de kurumlaşmaya başlaması üzerine oraya göç etmeye karar veren Muhammed'in, Medine'de alternatif bir iktidar kurmasını engellemek üzere öldürtülmesi planını andırır. Darü'n Nedve'de toplanan Mekke egemenleri, peygamberi öldürme girişiminin kan davasına yol açmaması için her kabileden bir gencin toplu saldırısı şeklinde bir plan yaparlar. Bu bağlamda, "Onlar böyle tuzak kurdular, ama Biz, kendileri farkında olmadan planlarını altüst ettik" diyen Neml-50, Ali'nin Muhammed görüntüsünde onları oyalarken Muhammed'in Ebu Bekir ile birlikte şehirden gizlice kaçışı arasında ilahi bir bağ kurar.

nekler üzerinde kurgulandıklarından, tarih yazımının ciddiyet ve gerçekliğinden uzaktır. İşte bu toptan homoseksüel millet, onları doğru yola getirmek için gönderilen "Lût ve taraftarlarını" küçümser. Bunun üzerine Allah "öyle bir yağmur yağdırdı" ki hepsi yok oldu. (A'râf-84) Ancak yağmurdan önce Lût ve taraftarları kurtarılır. "Yalnız karısı geride kalıp helake uğrayanlardan oldu." (A'râf-83)

Hûd suresinde ise olay daha farklı anlatılır. Hûd-77. ayette, zaten o milletin içinde olan Lût'a önce elçiler gönderir Tanrı. Bunun üzerine Lût "çok sıkıldı, fenasına gitti". Bu arada milleti kapıya dayanır. Lût onlara; "Ey milletim, işte bunlar benim kızlarım, onlar sizin için daha temizdir, Allah'tan sakının konuklarımın önünde beni rezil etmeyin," (Hûd-78) der; hiç olmazsa misafirlerin önünde aynı utancı yaşamak istemez. Ama adamların buna razı olmaya niyetleri yoktur. Onlar Lût'u kızlarına tercih etmektedirler ve ona, "Ne istediğimizin farkındasın" (Hûd-79) diye her zamanki taleplerini yinelerler. Biçare Lût, "Keşke kuvvetim olsa ya da sağlam bir yere sığınsam," (Hûd-80) der. Bunun üzerine misafirleri, "Biz Rabbinin elçileriyiz, onlar sana asla dokunamayacaklar, karının dışında ailenle beraber yola çık," (Hûd-81) derler. Lût uzaklaştıktan sonra, "Oraların altını üstüne getirdik, üzerine de Rabbinin katından işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar hiçbir zaman zalimlerden uzak olmayacaktır," (Hûd-83) denir.

Dikkat edilirse söylencenin kurgusu toptan değişmiştir; iki anlatım arasındaki tek benzerlik homoseksüellik ve Lût'un karısıdır. Buna karşılık A'râf'ta Lût, milletini uyaran peygamber olarak karşımızdadır. Hûd'da ise "iradesine rağmen kendisine tecavüz edilen çaresiz bir zavallı"dır; öyle ki kızlarını koca bir "millete" sunarak kendini kurtarmaya çalışan kötü bir baba örneğidir aynı zamanda. A'râf'taki elçilik görevine karşılık, Hûd'da kendine kurtarıcı olarak elçiler gelendir. A'râf'ta Lût ve taraftarları vardır, yani millet içinde muhalif kesim oluşturmuştur ve hepsi kurtarılır. Hûd'da ise salt ailesi-

dir söz konusu olan. Yine A'râf'ta bu "millet" yağmurla yok edilir. Hûd'da ise önce yaşadıkları yerlerin altı üstüne getirilir, sonra da işaretlenmiş taşlarla yok edilirler.

Şimdi bunca çelişkiye rağmen, tarih bilincimizi bir yana bırakıp bir an olsun Lût söylencesinin gerçek olduğuna inanalım. Peki ama hangisine inanacağız? A'râf'taki anlatıma mı, Hûd'dakine mi? Lût sözcüğü, karısı ve homoseksüellik dışında ikisi arasında bir dizi farklılık ivardır çünkü. Bu ise yanılmaz, unutmaz, değişmez bir güçle değil, belge ve bilgi üzerinden konuşmayan, üstelik farklı zamanlardaki anlatılarda belleği kendisini yanıltan bir insanla karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Sonra "zalimlerden hiç eksik olmayacağı" söylenen "işaretli sert taşlar"ın o gün bu gün hiçbir millete yağmadığına ne demeli; hem de zalimlerin daha da çoğaldığı gerçeğine rağmen?

Bu noktada okuduklarını sorgulamayanlarca büyük bir huşû içinde okunan Kur'an ve diğer kutsal kitaplarda, böyle pek çok sorunlu anlatı olduğu gibi, Lût efsanesinin bunlardan da farklı anlatımlarıyla karşılaşırız. Nitekim Hicr-58-62' de, daha önce devrede olmayan İbrahim çıkacaktır karşımıza. İbrahim'e, Lût'un karısı hariç ailesini kurtaracaklarını belirten elçilerin, "Karısının geride kalanlardan olmasını gerekli bulduk," dedikleri anlatılır. Niye? Niyesi yok! Canları öyle istemiştir. Burada gerekçe, açıklama, hesap verme kaygısı yoktur. A'râf'ta, hayatlarından memnun, Lût ile alay edenler, burada başlarına gelecek "azaptan şüphe edip durmaktadırlar" (Hicr-63). Ancak Hicr-70'te bu saptamayla da çelişkili bir anlatıya girilir: Lût'un kapısına dayanan, bu "azaptan şüphe eden" millet, Lût'a, "Biz seni el alemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?" diye sorar. Buradaki anlatımda Lût, daha da zavallı, adeta söz konusu "homoseksüel milletin" sürekli uğrak yeri gibidir. Lût'un kızlarını sunması sahnesi burada da tekrarlanır (Hicr-76). Sonra "Tanyeri ağarırken bir çığlık onları yakalayıverdi" (Hicr-73). "Memleketlerini altüst ettik, üzerlerine sert taşlar yağdırdık," (Hicr-74) kısmı gelir. Görülüyor ki

burada ek olarak bir de "elalemin işine karşmaktan men" ve "çığlık" ekleniyor.

Şuarâ'da ise anlatı tümden değişir: Lût, "Doğrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim," (Şuarâ'-162) "bana itaat edin" (Şuarâ'-163) diyerek, milletinin karşısına güçlü, özgüvenli bir uyarıcı olarak dikilir. Ancak "millet" geri adım atmaz. "Bu davadan vazgeçmezsen, sürgün edilmişlerden olacaksın." (Şuarâ'-167) Lut da geri adım atmaz, "sizden tiksinmekteyim" der ve Rabbinden de yardım ister. "Bunun üzerine onu ve bütün ailesini kurtardık; ancak bir kocakarı müstesna" (Şuarâ-170-71). "Diğerlerini yerle bir ettik"ten sonra üzerlerine de yağmur yağdırır (Şuarâ-172-173). Dikkat edilirse burada Lut ile milletinin ilişkisi tümden değiştiği gibi yok etme aracı bir kez daha değişmiş, dahası Lût'un karısı yerine, kim olduğu belirsiz yaşlı bir kadın geride bırakılırken "bütün ailesi" kurtarılmıştır.

Kamer suresinde Lût söylencesi yeniden değişime uğrar. "Lût milleti, uyaran peygamberleri yalanladılar (Kamer-33). Biz de üzerlerine taş yağdıran bir rüzgâr gönderdik" (Kamer-34-35) denir. Görülüyor ki, burada milletin suçu peygamberleri yalanlamaktan ibarettir ve üzerlerine de 'taş yağdıran rüzgâr' şeklinde bambaşka bir şey gönderilir. Daha sonra Lût milletinin yok edilme nedeni olarak homoseksüellik anımsanmış ki, "And olsun ki onlar Lût'un konukları olan melekleri elde etmeye kalkıştılar. Bunun üzerine gözlerini kör ettik..." (Kamer-37) denir. Tabii çelişkiler azalacağına daha da içinden çıkılmaz hal almış; çünkü bu kez de taciz edilenler melek, saldırganların ise gözleri kör olur!

Tüm bunların üzerine, genellikle "doğrusu Rabbin güçlüdür, merhametlidir," benzeri deyişler geliyor. Ancak güçlülük, bir türlü insanları ikna edici etkinlikler gösterememe ile merhamet ise sonu hep katliamlarla biten öykülerle beraber anlatılır. Burada bir sorun yok mu?

Lût anlatılarından öğrendiğimiz bir diğer ilginç durum, onun İbrahim zamanında yaşıyor olmasıdır. Aynı dönemde

İsmail, İshak, Yakup, Yusuf gibi peygamberlerin var olduğu da düşünülürse, hepsi de aynı bölgede olmak üzere tam bir peygamber enflasyonuyla karşılaşıyoruz!

Hûd suresinde Lût'a gelen heyet önce İbrahim'e uğruyor. Melekler heyeti önce "müjde ile İbrahim'e" (Hûd-69) gelir ve karşılıklı selamlaşırlar. İbrahim, sevinçle onlara "kızartılmış bir buzağı" getirir. Onların yemediklerini görünce İbrahim, "durumlarını beğenmedi ve içine korku" düştü. Bunun üzerine onlar "Korkma, biz Lût milletine gönderildik," (Hûd-70) dediler. İşte tam bu sırada "İbrahim'in ayakta duran karısı gülünce, 'Ona İshak ve Yakup'u müjdeleriz,' dediler" (Hûd-71). Karısı "Vay başıma gelenler, ben bir kocakarı, kocam da ihtiyar olmuşken nasıl doğurabilirim? Doğrusu bu şaşılacak bir şey," (Hûd-72) der. Bunun üzerine melekler, "ey evin hanımı" diyerek, şaşırmamasını, Allah'ın "övülmeye layık ve yücelerin yücesi" olduğunu belirtirler. Sevinç sefasından sonra "çok içli, yumuşak huylu İbrahim, Lût milleti hakkında elçilerle tartışmaya girişir". Ama karar verilmiştir bir kez. Elçiler, "Ey İbrahim, bundan vazgeç, doğrusu Rabbinin emri gelmiştir. Onlara şüphesiz geri çevrilemeyecek bir azap gelmektedir," (Hûd-76) derler.

Hicr suresinde senaryomuz her zamanki gibi değişimlere uğrar. Burada Muhammed'e, "Onlara İbrahim'in konuklarını anlat" diye başlanır. Melekler İbrahim'e "Biz sana bilgin bir oğlun olacağını müjdelemeye geldik," (Hicr-58) derler. Bu kez İbrahim, "Ben kocamışken bana müjde mi veriyorsunuz," (Hicr-54) deyince, Melekler "Umutsuzlardan olma" (Hicr-55) derler. Evet, görüldüğü gibi burada heyet doğrudan İbrahim'e müjde amacıyla yollanmıştır. Daha önemlisi Hûd' da adları da verilip iki tane olarak ilan edilen çocuklar, burada bire inmiş ve adlar yerine bilginlik niteliği belirtilmiştir. Öncekinde kadının sahnede belirleyici rolü varken, bu kez o gözükmez ve kocamışlık gerekçesini İbrahim tekrarlar. Tabii "kızartılmış buzağı" ve Lût milletini koruma tartışması da söz konusu değil. İbrahim, heyet ve müjde dışında olayın

kurgusu tümden değişmiştir.

Zâriyât suresinde ise heyetin gelmesi üzerine İbrahim, "hemen ailesine giderek semiz bir buzağı getirir" (Zâriyât-26). İşin ilginci birazdan göreceğimiz gibi İbrahim babası tarafından kovulmaz, milletinin ateşe attığı ve yine Allah'ın kurtardığı bir peygamberdir. Burada çizilen sakin yaşam koşulları diğer anlatımlarla tamamen uyumsuzdur ve Hûd'un aksine heyet ona "bilgin bir oğul" müjdeler (Zâriyât-28). "Bunun üzerine karısı hayretle seslenerek geldi. Elleriyle yüzünü kapayarak 'kısır bir kocakarı!' dedi" (Zâriyât-29). Görüldüğü gibi kadının sahnedeki rolü Hicr'in aksine geri gelmişse de Hûd'dakinden farklıdır burada. Değişiklik bu kadarla da sınırlı değildir. Devam eden diyalogda artık Lut yoktur:

İbrahim, "Ey elçiler göreviniz nedir?" (Zâriyât-31) diye sorar. Onlar da "Suçlu bir milletin üzerine Rabbinin katından işaretli olarak, aşırı gidenlere mahsus sert taşlar göndermekle görevlendirildik," (Zâriyât-32) derler. Yani taşları bizzat kendileri atacaklar! Bu sırada sözü Tanrı alarak, "Bunun üzerine suçlu milletin arasında bulunan müminleri çıkardık (Zâriyât-35). Zaten orada Müslümanlardan sadece bir tek ev halkı bulduk," (Zâriyât-36) der. Böylece Müslümanlığın M.Ö. 1500'lü yıllara geri götürülmesi bir yana, suç nedir, evin halkı kimdir, bunlar belirsizleşir. Üstelik ortada önceden bilinen bir peygamber de yoktur, çünkü "bulduk" denir. Zâriyât-37'de ise, "Can yakıcı azaptan korkanlar için o beldede bir işaret, bir kalıntı bıraktık," denir ki, gökten ve melekler heyetince atılmış taşlarla ortadan kaldırılmış bir belde insanlarının kalıntılarına henüz rastlanmamıştır.

İbrahim söylencesinde kâh kendi ağzından, kâh karısının ağzından söyletilen sözlere Zekeriya söylencesinde de aynen rastlamak bir diğer ilginç nokta. Meryem suresinde konuya ilişkin konuşan doğrudan Allah'tır: "Ey Zekeriya, sana Yahya isminde bir oğlanı müjdeliyoruz!" (Meryem-7) Zekeriya "Rabbim, karım kısır, ben de son derece kocamışken nasıl oğlum olabilir," (Meryem-8) der. Allah'ın yanıtı da malum: "Rabbin

öyle buyurdu. Çünkü bu bana kolaydır, nitekim sen yokken daha önce seni yaratmıştım," (Meryem-9). Görüldüğü gibi burada söylenceler tekrar birbirine karışır.

İbrahim söylencesine geri dönerek devam edelim: Meryem suresinde kocamışlık esprisi Zekeriya için kullanıldığından, bu sure içinde İbrahim senaryosu kaçınılmaz olarak değişime uğrar. Bu kez İbrahim kendine heyet gelen değil, babası da dahil, milletine karşı bayrak açan bir gençtir. Önce babasını şeytana değil, Allah'a tapması için iknaya çalışır. Babası ona "Ey İbrahim, sen benim tanrılarımdan yüz çevirmek mi istiyorsun? Bundan vazgeçmezsen mutlaka seni taşlatırım. Uzun bir süre benden uzaklaş git," (Meryem-46) der. İbrahim de "Sana selam olsun!" diyerek çekilir. "İbrahim onları Allah'tan başka taptıklarıyla baş başa bırakıp çekilince ona İshak ve Yakup'u bahşettik ve her birini peygamber yaptık" (Meryem-49) der Tanrı.

Görüldüğü gibi çelişkiler her surede daha da artıyor. Hûd ve Hicr surelerinde İbrahim artık cinsel gücünü yitirmiş bir ihtiyar iken Meryem suresinde genç bir adam haline geliyor. Keza Hicr'de "bilgin bir oğul" müjdelenmişken, Meryem suresinde oğullar, Hûd suresindeki gibi ikiye çıkıyor. Keza Hûd ve Hicr'de İbrahim'e müjdeleyenler melekler heyetiyken Meryem'de doğrudan Allah sahnededir. Bir diğer ilginç nokta da, Meryem suresinde İbrahim söylencesinin Lût söylencesinden kopartılarak İbrahim'in peygamber oluşu, babasının milletine tavrı temelinde biçimlenmesidir. İbrahim söylencesinin diğer surelerdeki işlenişini de dikkate alırsak, onun Lût'la bağıntılı ve ondan bağımsız olmak üzere iki ayrı platformda işlendiğini görüyoruz.

Meryem suresinde babasının tehdidi üzerine çekip giden İbrahim, Enbiyâ suresinde, aksine gitmez ve direnir. Bu kez doğrudan milletle tartışır ve onlara, "And olsun ki sizler de babalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz," (Enbiyâ-54) der. Devamla onların şaşkınlıklarına karşılık putlarına tuzak kuracağını yüzlerine haykırır. Sonra en büyükleri hariç, hepsi-

ni parçalar (Enbiyâ-58). Bunun üzerine milleti "bunu kim yaptı?" (Enbiyâ-59) der. Sonra kendisinden kuşkulandıkları İbrahim'le birbirlerine girerler. Onunla aralarındaki son bağlar da böylece kopar ve İbrahim'in yakılmasına karar verilir (Enbiyâ-68). Tabii araya Allah girer ve "Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol!" (Enbiyâ-69) diye emir verir. Ateş emre uyar ve İbrahim ateşte yanmaz! Böylece Allah "İbrahim'e düzen kurmak isteyenleri hüsrana uğratır" (Enbiyâ-70), sonra "onu da, Lût'u da âlemler için kutsal saydığımız yere ulaştırıp kurtardık," (Enbiyâ-71) der. Öykünün öncesinde hiç olmayan Lut burada birdenbire ortaya çıkmıştır.(*)

Ankebut suresinde Lût'un ayrı bir milletten olmayıp İbrahim'le aynı milletten, İbrahim'e "iman eden" (Ankebut-26) bir kişi olduğunu öğreniyoruz. Böylece Lût'un peygamberliği de milleti de ortadan kalkıyor. Ama Kur'an hemen sonrasında, Ankebut-28'de tekrar "Lût milleti"nden, "daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayasızlığı yapan" bir millet olarak söz etmekte de sakınca görmez. Bu durumda ya iki tane Lut bulunmaktadır ya da İbrahim'in müridi Lut peygamber değildir.

Sâffât suresinde, İbrahim söylencesi yeni baştan kurgulanmıştır. "Şüphesiz ki İbrahim de onun (Nuh'un) milletinden idi" (Sâffât-83) denilerek hepsi bir milletin fertleri yapılır. Bu söylencenin kaynağının Tevrat olduğu anımsanırsa, hepsinin İbrani kavminden olduğu yargısının Kur'an tarafından onaylanması durumunda kalıyoruz. Bu gerçeğin Kur'an tarih yazımı çerçevesinde ciddi sorunlu olduğu bir yana, Tanrı'nın mutlak güce sahip olduğu inancı çerçevesinde de garip bir durumla karşılaşıyoruz. Öyle ki peş peşe aynı millete gönderilen peygamberler hep başarısız kalıyorlar ve her seferinde sil baştan yeniden başlıyorlar.

İbrahim, "babası ve milletine, Allah'ı bırakıp uydurma

(*) Kur'an ayetlerine yorum yazanlar, Lut'un İbrahim'in "yeğeni veya amcazadesi" olduğunu yazarlar (*Kur'an'ı-Kerim ve Açıklamalı Meali*, Diyanet Vakfı Yay., s. 326); ancak bunun ne Kur'an'da ne de tarihte dayanağı yoktur.

tanrılar mı istiyorsunuz (Sâffât-86) demesi karşısında tepki vermeyen bir "milletle" karşı karşıyayız. "Ben rahatsızım" (Sâffât 89) demesi üzerine ona hoşgörülü davranarak bırakıp giderler. Onlar gidince gizlice tanrılarına gider ve onlarla, "Sundukları yiyecekleri yemiyor musunuz? Ne o, konuşmuyor musunuz?" (Sâffât-92) diye alay eder. "Sonra onlara vurmaya başlar." Yani fikri mücadele yerine tanrılarına karşı fiili saldırıya geçer. Putperestler işte tam burada yeniden sahneye çıkar ve koşarak gelip İbrahim'i eylem sırasında yakalarlar (Sâffât-94). Oysa Enbiyâ'da suçlu daha sonra aranarak tahmin üzerine bulunmuştu. İbrahim yine onlarla ideolojik mücadeleye girer. Ama bu kez putperestler onu yakmaya karar verirler. "Onun için bir yapı yapın ve onu oradan ateşin içine atın," (Sâffât-97) denir. Ama ateşe atma sahnesi burada yoktur. Tanrı, "Ona düzen kurmak istediler ama biz onları alçaklardan kıldık" (Sâffât-98) derken, İbrahim de, olağan bir ortamdaymışçasına rahat bir şekilde, "Doğrusu ben Rabbim uğruna sizi bırakıp gidiyorum" (Sâffât-99) diyerek çeker gider. Görüldüğü gibi önemli değişmeler gerçekleşmiştir yine. Ondan sonra İbrahim'in; "Rabbim bana iyilerden olacak bir çocuk ver," demesine karşılık, "o zaman biz ona uslu bir oğul müjdeledik" (Sâffât-100-1001) denildiğini görüyoruz. Oysa ki, önceki deyişlerde geçkin bir İbrahim ile kısır karısının şaşkınlıkları içinde Tanrı'nın müjdelemesi vardı.

Bundan sonra hikâye yeni katkılarla renklenir. İbrahim, yürüyecek çağa gelen çocuğuna, "Ey oğulcuğum, doğrusu ben uykuda iken seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün ne dersin?" diye sorar! Çocuk da tam bir masal yaratığı; olgun çağda insan edasıyla yanıtlar babasını: "Ne emrolunduysa yap, Allah dilerse sabredenlerden olduğumu göreceksiniz" (Sâffât-102). Buradan rüyanın o haliyle Allah'ın işi olarak algılandığını görüyoruz. Bunun üzerine "ikisi de Allah'a teslimiyet gösterip babası oğlunu alnı üzerine yatırır" (Sâffât-103). Bu sırada Allah'ın sesi duyulur: "Ey İbrahim rüyayı gerçek yaptın. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!" (Sâffât-

104-105) "Doğrusu bu apaçık bir deneme" (Sâffât-106) olup "ona fidye olarak büyük bir kurbanlık" (Sâffât-107) indirilir. "Sonra gelenler için 'İbrahim'e selam olsun' diye ona iyi bir ün bıraktık," (Sâffât-108-108) der Tanrı.

İbrahim'in çocukları ve adları konusunda da tam bir kargaşa söz konusudur. Öyle ki onların bir mi, iki mi (yoksa üç mü?) olduğunun belirsizliği bir yana adlarda da görürüz bu durumu. Önceden Yakup ve İshak diye anlatılırken, İbrahim suresinde, "Kocamışken bana İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun" (İbrahim-39) denerek Yakup yok edilip yerine İsmail getirilir. Masalımızın Sâffât suresindeki yorumuna göre ise verilen oğlun adı İshak'tır. "Kendisini ve İshak'ı mübarek kıldık," (Sâffât-113) der Tanrı. Bu kadarla kalsa yine iyi, çünkü Bakara'da İbrahim'in tek oğlundan İsmail diye söz edilir ve onlar Kâbe'nin yapıcısı olarak sunulur (Bakara-127). Esasen Kurban Bayramı gerekçesi anlatılırken de hep İsmail'den söz edilmiştir. Bakara-132'de ise, "İbrahim bunu oğullarına vasiyet etti. Yakup da, 'Oğullarım, Allah dini için sizi seçti, siz de ancak ona teslim olarak can verin' dedi," denir. Buraya kadarki kısımdan İbrahim'in oğulları yine ikileşir ama bu kez İsmail ve Yakup olduklarını görüyoruz.

Ama Kur'an'ın süprizi bu kadarla bitmez. Bakara-133'te "Yakup can verirken... oğullarına; 'benden sonra kime kulluk edeceksiniz' diye sormuştu; onlar da; 'Senin Tanrı'na ve atalarım İbrahim, İsmail, İshak'ın Tanrısına'..." deyişi okununca işler daha da karışır. Bu kez İbrahim, Yakup'un dedesi (veya dedesinin babası) İsmail ve İshak da İbrahim'in oğulları olurlar (veya biri oğlu biri torunu). Konuya ışık tutmak için İncillere bakıldığında orada soy kütüğü İbrahim, İshak, Yakup diye gider ve İsmail yoktur. Halk masalında İsmail olsa da bunun İshak'ın Arapçası olduğu düşünülebilir. Ancak bu kurtarma formülü Kur'an'ı içinde bulunduğu karmaşadan kurtarmaz; çünkü İsmail ile İshak adları, İbrahim-39'da iki ayrı oğul olarak anılırlar. Hadi tarih ve belgelerden vazgeçtik ama masalın da kendi içinde bir tutarlılığı olması gerekmez mi?

İbrahim söylencesini geçmeden, ilginç süslemelerden bir diğerini, aktaralım: Bakara-260'a göre, İbrahim, "Rabbim ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster," dediğinde, "inanmıyor musun" sorusu karşısında, "Hayır, öyle değil, fakat kalbim iyice kansın," demiş. Bunun üzerine Allah da, "Öyleyse dört çeşit kuş al, onları kendine alıştır, sonra parçalayıp her dağın üzerine bir parça koy, sonra onları çağır; koşarak sana gelirler, o halde Allah'ın güçlü ve hâkim olduğunu bil" demiş İbrahim'e...

Kuran'ın mantıksal niteliğini gösteren bu anlatımdan sonra şimdi de Meryem'e ilişkin anlatılanlara bakalım:

Söylencemiz daha en temelden, Meryem'in Allah'ın keyfiyetiyle bakire olarak İsa'yı doğurduğu iddiası ile bir sorun alanı oluşturuyor. Bilinci bütünüyle çarpıtılmamış sağduyulu her insan için bunun olanaksızlığı ortada. Ancak bir an bunu gerçekleştirecek olağanüstü bir gücün varolduğunu düşünelim; bu durumda onun bu gücünü, niçin insanların açlıktan ölümü, hastalıktan kırımı, birbirlerini boğazlamaları, sömürmeleri, işgal etmeleri ve ezmelerine karşı kullanmadığı sorusu gündeme gelmez mi? Bunu da geçelim.

Âl-i İmrân suresindeki anlatıma göre İmrân'ın karısı, "Ya Rabbim, karnımda olanı sadece sana hizmet etmek üzere adadım, benden kabul buyur" (Âl-i İmrân-35) der; doğurduktan sora ise, "Adını Meryem koydum, ben onu da soyunu da kovulmuş şeytandan sana sığındırırım," (Âl-i İmrân-36) der. Bunun üzerine, "Rabbi onu güzel bir kabulle karşılayıp güzel bir bitki gibi"(Âl-i İmrân-37) yetiştirmiş ve "Zekeriya'nın himayesine" bırakmış. Zekeriya peygamber, mabette onun yanına her girişte yanında yiyecek bulurmuş ve "Ey Meryem, bu sana nereden geldi?" dermiş. O da "Bu, Allah'ın katındandır," dermiş. "Doğrusu Allah dilediğini hesapsız rızklandırır" dermiş (Âl-i İmrân-37).

Görüyoruz ki, Allah hem Meryem'i Zekeriya'ya emanet ediyor hem de Zekeriya'dan gizli olarak "rızk" gönderiyor! Zekeriya'ya güvenmiyorsa niye onu peygamber yapıp Mer-

yem'i de emanet ediyor, yok güveniyorsa niye ondan saklıyor veya rızkı doğrudan ona ve onun kanalıyla yapmıyor gibi doğal soruları geçiyoruz.

Bu arada Zekeriya'nın Allah'tan evlat dilediğini görüyoruz (Âl-i İmrân-38). "Allah'ın emriyle (vücut bulan İsa'yı) tasdik eden, efendi, iffetli iyilerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdele"yen (Âl-i İmrân-39) melekler Zekeriya'nın isteğini yerine getirirler. Zekeriya şaşırır, kendisi kocamıştır; karısı da "Kısırken nasıl oğlum olabilir?" (Âl-i İmrân-40) diye sorar. Ancak bu çok mantıki sorusuna her zamanki yanıtlardan birini alır: "Allah dilediğini yapar!" Zekeriya'yı bırakıp Âl-i İmrân-39'a dönelim:

Görüyoruz ki Zekeriya Peygamber'e oğul olarak Yahya Peygamber verildiğinde İsa Peygamber önceden doğmuştur bile. Böylece aynı dönemde aynı yerde üç peygamber birden karşımızdadır! Tabii Zekeriya ve Yahya'nın, İsa'nın yaşadığı dönemden çok daha eski yüzyıllarda yaşadıklarını söylemeye gerek yok!

Âl-i İmrân-42'de tekrar Meryem'e dönülerek, "Ey Meryem, Allah seni seçip temizledi, dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu," denir. Sonra ona, "Meryem oğlu İsa olan mesihi müjdeler" (Âl-i İmrân-45). O, "insanlarla beşikte iken de, yetişkin iken de konuşacaktır," (Âl-i İmrân-46) denir. Meryemcik şaşkındır, "Rabbim" der "bana bir insan dokunmamışken nasıl çocuğum olabilir?" (Âl-i İmrân-41) Melekler aynı yanıtı verirler: "Allah dilediğini böylece yaratır!"

Sonra kendi ağzından İsa'nın sihirbaz benzeri kişiliği tanımlanır: "Ben size Rabbinizden bir ayet getirdim. Ben size çamurdan bir kuş gibi bir şey yapıp onu üfleyeceğim, Allah'ın izniyle, hemen kuş olacaktır; anadan doğma körleri, alacalıları iyi edeceğim; Allah'ın izniyle ölüleri dirilteceğim, yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı size haber vereceğim...!" (Âl-i İmrân). Görüldüğü gibi on parmağında on hüner var İsa'nın.

Meryem suresinde Zekeriya, "Rabbim sana yalvarmakla şimdiye kadar bedbaht olup bir şeyden mahrum kalmadım,"

(Meryem-4) diyerek, Kur'an okuyucusuna dinsel mesaj verildikten sonra, Allah'tan bir oğul ister ve Allah ona Yahya'yı müjdeler (Meryem-7). Yahya büyür, örnek bir insan olur ama bu kez Âl-i İmrân suresinin tersine ne Meryem'den ne de İsa' dan haber vardır Zekeriya'nın hayatında. Bu sırada Muhammed'in aklına gelir Meryem, ve bunun üzerine, "Ey Muhammed, Kitap'taki Meryem'i de an. O ailesinden ayrılarak doğu yönünde bir yere çekilmiştir," (Meryem 15) denir. Tabii burada Zekeriya'ya da yer yoktur artık; Zekeriya söylencesi de Meryem söylencesi de apayrı iki dönemin bağıntısız söylencelerine dönüşmüşlerdir Meryem suresinde. Âl-i İmrân'ın sonradan yazıldığı dikkate alınacak olursa Muhammed'in Meryem suresinde bu art arda geliş nedeniyle Al-i İmrân'ı yazdırırken bunları aynı söylence gibi anımsayıp birleştirmiş olması en akla yatkın durumdur. Bu arada Meryemciğin ailesinden niye ayrıldığı, niye doğu yönüne çekildiği ve oradaki yerin neresi olduğu soruları yanıtsızdır.

"Sonra insanlardan gizlenmek için bir perde germişti. Cebrail'i göndermiştik de ona tam insan olarak görünmüştü!" (Meryem-17). Cebrail, Meryemciğe, "Ben temiz bir oğlan bağışlamak için, Rabbinin sana gönderdiği elçiden başkası değilim" (Meryem-19) demiş. Meryemcik, "Bana bir insan temas etmemişken, ben kötü kadın da olmadığım halde nasıl oğlum olabilir," (Meryem-20) deyince, Cebrail malum yanıtı vermiş: "Bu böyledir!"

Bu anlatımlar Âl-i İmrân'dan farklı. Orada melekler topluluğu konuşmuştu Meryem'le, burada ise doğrudan Cebrail, hem de tam bir insan kılığıyla! Orada doğrudan bir peygamber müjdelenmişti, burada ise temiz bir oğlan. Orada Meryem doğrudan Allah'a belirtmişti şaşkınlığını, burada ise Cebrail'e! Devamla masalımız daha da renklenir; "Meryem oğlana gebe kaldı, o haliyle uzak bir yere çekildi" (Meryem-22). Bir hurma ağacın altına sığındı ve "Keşke ben bundan önce ölmüş olsaydım da unutulup gitseydim" (Meryem-23) dedi.

Açıktır ki, böylesi bir tepki normal veya olağanüstü yü-

celik ürünü doğum yapan bir kadının tepkisi olamaz. Bu sırada "Onun altından bir ses kendisine seslenir, 'Sakın üzülme, Rabbin, içinde bulunanı şerefli kılmıştır. Hurma ağacını kendine doğru silkele, üstüne taze hurma dökülsün" (Meryem-24-25). Sonuçta Meryemcik çocuğunu da doğurup kavmine geri döner. Tepki büyüktür: "Meryem, utanılacak bir şey yaptın, ey Harun' un kızkardeşi..." (Meryem-27-28)

Peygamberin yine dalgınlığına gelmiş, söylenceye bir de Harun'u katmış, Meryem'i de kardeşi yapmıştır. İş bu kadarla kalsa iyi; çünkü aynı surenin 53. ayetinde Harun'dan bu kez de Musa'nın kardeşi diye söz edilmekte ve bu keyfiyet Tâ-hâ-30 ve 45. ayetlerde de yinelenmektedir. Bu durumda Musa Peygamber, Meryem'in de abisi ve tabii İsa Peygamberin de amcası olmaktadır. Böylece İsa ile Musa arasında varsayılan bin yıllık zaman dilimi kaşla göz arasında yok olmaktadır.(*)

Kur'an'daki bu karışıklıklar ciddi bir sorun örneğidirler. Bu sırada İsa, beşikten anacığının yardımına yetişir ve şöyle konuşur: "Ben şüphesiz Allah'ın kuluyum. Bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı," (Meryem-30). Daha sonra, Meryem-15'te Yahya için söylenen, "Doğduğu günde, öleceği günde, dirileceği günde ona selam olsun," sözleri Meryem-33'te İsa'ya kendisi için tekrarlatılır.

Şimdi başımızı söylencemizden kaldırıp gerçek duruma gelelim. Ayette beşikteki İsa'ya verilen "kitap"tan söz ediliyor. Oysa İsa'ya, değil beşikte, büyüklüğünde de hiçbir şekilde kitap verilmediğini biliyoruz. İsa kitapsız bir halk önderi olarak öldürülmüştür. O öldükten bir yüzyıl sonra bile hâlâ dünyada İncil diye bir kitap söz konusu değildir. Önce Aziz Paul'ün mektupları vardır. 2. yüzyıl başlarında İsa'ya inananlardan pek çok kişi, İncil yazmaya başlar. Esasen "İncil" de-

(*) Kur'an ayetlerine açıklama getiren İslamcılar bu karışıklığın içinden şöyle çıkmaya çalışırlar: "Ayette anılan Harun, Hz. Musa'nın kardeşi ve peygamber Harun değildir. Bu Harun'un kimliğiyle ilgili görüşlerin doğruya en yakın olanına göre o, Hz. Meryem'in hakiki kardeşidir. Ana babası gibi o da iffetli ve Salih bir kimse idi." (*Kur'an'ı-Kerim ve Açıklamalı Meali,* Diyanet Vakfı Yay., s. 306). Tabii "...görüşlerin doğruya en yakın olanına göre..." diye bir kaynak belge gösterilemediği koşullarda, böylesi açıklamalar boşsözler olmaktadır.

yimi de ilk olarak St. Jüstin tarafından "Havarilerin Hatıraları" diye adlandırılan kitapları belirtmek için kullanılmıştır. Bu, havarilerin el ürünü olan kitaplar nihayet öyle çoğalır ki onların tasfiyeye tabi tutulması gerekir ve nihayet Matta, Yohanna, Luka ve Markos İncilleri ayıklanarak diğerlerinin imha edilir.

Tabii Kur'an yazarının bunları bilmesi olanaksızdır. O, çocukluğu ve gençliğinde Bahira'nın, Kus b. Saide'nin, Varaka bin Nefbel'in, vb.'nin anlatımları ve genelde Araplar arasında yaygın olan görüşler doğrultusunda, İncil'in tek bir kitap olduğunu ve daha beşikteyken İsa'ya gönderildiğini sanmaktadır.

Yani her şey bir yana, salt "İsa'ya kitap indirildi" ifadesi bile Kur'an'ın, Tanrı kitabı olmayıp, 7. yüzyılda yaşamış bir Arap düşünürünün ürünü olduğunu göstermeye yeter. Üstelik onun Davut'a Zebur diye bir kitap indirildiği iddiası da en az İncil iddiası kadar sorunludur. Tevrat'ın, Musa'dan sonra gelen ve kendine peygamber diyenler tarafından yazıldığı, yani Tevrat'ın bir derleme olduğu gerçeği de anımsanırsa, Tevrat gibi Kur'an'ın da nasıl bir "Tanrı sözü" olduğu daha da belirginleşir.(*)

Meryem söylencesini geçmeden önce şu noktayı da belirtmeliyiz: Meryem söylencesinin kökeni Yunanlılara aittir. Eski Yunan tanrısı Bakûs de rivayete göre Minerva'dan babasız olarak dünyaya gelmiştir. İşte bu eski Yunan masalı, daha sonra çarmıha gerilmesiyle efsaneleşen halk önderi İsa'nın yüceltilmesi için, onun şahsında yinelenir. Minerva Meryem olmuş, Bakûs'ün yerine de İsa geçmiştir.

(*) Burada belirtilmesi gereken bir diğer nokta, Muhammed'in, Tanrı'ya atfedilen kitaplara bir beşincisini daha eklemiş olmasıdır. Kur'an'da olmasa bile, dini kültürde bu kitaplara, Adem ve Şit gibi kişilere de "sahifeler" verdirilir. A'lâ-18-19'da, "Doğrusu bu hükümler ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de vardır," denir. Görüldüğü gibi burada İbrahim de Musa ve kendisi gibi kitaplı bir peygamber sayılır. Denebilir ki, "burada sadece 'sahifelerden' söz ediyor, dolayısıyla kastedilen kitap değildir!" Oysa, ayette Musa'nın kitabı da aynı sözcükle anılmaktadır. Keza Muhammed öldüğünde Kur'an bile sahifelerden ibarettir. Bu da bir yana salt "sahifeler" düzeyinde bile kabul edildiğinde bu ayet, Allah'ın sadece dört peygambere kitap indirdiği savına karşıdır.

Kur'an'daki Nuh söylencesi de bir diğer ilginç örnek olarak incelenmeli:

Bu noktada konuya ilişkin, Tevrat'ı yerden yere vururken tam bir çifte standartla Kur'an'ı yüceltmeye çalışan Maurice Bucaille'nin yorumunu esas alacağız.

Bucaille, Tevrat'ta İ.Ö. 9. yüzyılda yazılan Yahviste ile İ.Ö. 6. yy'da yazılan Din Adamları Metni'ndeki anlatımların farklılığına dikkat çekmekle başlar. Daha sonra verili tarihlerden hareket ederek, Tevrat'a göre Tufan'ın İ.Ö. 21. ve 22. yüzyıllarda gerçekleşmiş olması gerektiğini, oysa bu dönemlerde dünyanın pek çok yerinde çeşitli uygarlıkların yükseliş içinde olduğunu belirtir. Gerçekten de söz konusu dönemlerde –tabii önceki ve sonraki dönemlerde de– genel ve tabii özel kapsamlı, bir imha olayının yaşandığını tarih bilimi kabul etmez. Savaşlarla gelen yıkımlar hariç, hemen hemen tüm uygarlıkların birbirinin devamı olduğunu, genel bir yok oluştan söz edilemeyeceği gibi, tek tek kavimler özgülünde de bir yok oluş süreci yaşanmadığını söyler. Ama tarihsel gerçekler, Kur'an ve Tevrat'ı bağlamaz. Onların cennet ve cehennemi vardır, daha ötesi insanların ciddi bir anlam dünyası boşluğu vardır; dolayısıyla onlara inanacak birileri her zaman olacaktır.

Bucaille, genel yok oluşun ve özellikle söz konusu tarihlerde bir kesintinin de olmadığından yola çıkarak, Tevrat'ın kabul edilemezliğini teslim eder. Ama takiben Kur'an'ın tarih belirtmeyen muğlaklığı ve genel bir yok oluş değil de sınırlı bir yok oluş anlamına gelebilecek bazı ifadelerinden hareket ederek okurda, "demek ki Kur'an doğrudur" izlenimi yaratmaya çalışır. Ona göre "Kur'an bu olayı bütün halinde farklı ve tarihi yönden hiçbir tenkide yol açmayacak şekilde" anlatmıştır. Bu iddiası için Kur'an'ın tarih belirtmemesi ve Tufan'ın genel mi özel mi olduğu noktasındaki "muğlaklığı" kanıt yapılır. Oysa tarih ve kapsam çerçevesinde yanlışlığı ortaya çıkarılan bir anlatımın yanında, tarihsizlik ve belirsizliğe sığınarak diğer bir anlatımı aklamak, ancak bir demagojik ör-

neği olabilir. Hele gönderme yapılan tarih biliminin böyle bir olayı saptamadığı gerçeği karşımızda dururken...

Bucaille Kur'an'ın aynı olayı tekrarlarken sergilediği muğlaklık, sistemsizlik, üstünkörülük avantajlarının ardına sığınarak, "bakın Kur'an, Tevrat gibi aleni çelişkiler sergilemiyor, demek ki doğrudur!" demeye getirmekle, gerçekte bilimsel etiği de çiğnemektedir. Aynı olayı anlatan iki kitaptan ikincisi, tarihsel gerçekler karşısında birincisi kadar net çelişkiler sergilemediği için doğru kabul edilemez. Doğruluğun ölçütü her şeyden önce her ikisinde de ortak olan iddiaların bilimsel yollarla ispatlanmasıdır. Oysa Bucaille, en küçük bir kanıtı olmayan tufan söylencesini, "tüm kutsal kitaplarda geçiyor" diye gerçek sayıp, daha ayrıntılı ve sistematik anlatımlara girdiği oranda bilimsel tarihle çelişkileri artan Tevrat'a saldırıya geçiyor:

"Tarafsız olmak gerekirse, bize ulaşan söz konusu metinlerin, gerçeği ifade etmediklerini kabullenmek zorunludur. Allah gerçek olmayan bir hususu vahyeder mi? Gerçekten, insanlara uydurmalarla, hem de çelişkili uydurmalarla talimat veren bir tanrı fikrini anlamak mümkün değildir."[61]

Tabii Tufan'ı Kur'an'da ifade edildiği şekliyle kanıtlayan en küçük bir belge de gösteremiyor Bucaille. Kur'an'ın anlatımı da gerçeklerle doğrulanmaktan yoksun; üstelik Tevrat'tan belirgin farkla kendi içlerinde de çelişkilerle doludur. Dolayısıyla soyut düzeyde katılmadan edemeyeceğimiz, yukarıdaki sözleri, gerçekte Bucaille'in kendisini vuran bir silah niteliğindedir. Ve onların ışığında, gerçek olmayan olayları vahyeden bir tanrı fikri kabul edilemeyeceğine göre, açıktır ki Tevrat Tanrısı gibi Kur'an Tanrısı da kabul edilemez.

Esasen Bucaille'in ardına sığındığı Kur'an'daki muğlak ifadeler, Muhammed'in Tevrat'tan aklında kalanları gelişigüzel tekrarlamasından kaynaklanmaktadır. Tevrat'ı görece olarak Kur'an'dan daha dezavantajlı yapan ise, onun Kur'an'a göre

---

(61) M. Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 62.

daha sistematik, daha ayrıntılı olmasıdır. Bu yüzden asıl kaynak olan Tevrat, çağdaş bilimin açığa çıkardığı gerçekler karşısında çok daha belirgin çelişkiler sergilerken, Kur'an, muğlak ifadeleri nedeniyle kısmen istenilen yere çekiştirilebilme avantajı sunmaktadır.

Ne ki bu durum Bucaille'in, "Kur'an'ın tarafsız tenkide yol açabilecek hiçbir unsur ihtiva etmediği belli oluyor"[62] yaklaşımına mazeret oluşturmaz. Çünkü tarih bilimi, ne Tevrat'ın verdiği zaman içinde, ne öncesi ve sonrasında ne Tevrat'ın açıkça belirttiği genel bir insanlık kıyımı ne de bölgesel bir kıyım saptamaktadır. Üstelik Kur'an'ın genel değil bölgesel bir kıyımdan söz ettiği şeklindeki Bucaille iddiasının en küçük bir kanıtı da yoktur. Son olarak; yanlış bile olsa ayrıntılı bir masalın, tarih biliminin gelişmesine katkı sunabileceğini biliyoruz, hiçbir ayrıntı içermeyen, kendine has anlatımıyla Kur'an, insanlıktan bu katkıyı bile esirgemiştir.

Bu açıklamalarımız üzerine, söylenceyi Kur'an'da ifade edildiği gibi aktarıp işin gerçeğini görelim:

Hûd suresinde Nuh'un milletini ikna çabasının sonuçsuz kalmasını takiben 37. ayette, "Nezaretimiz altında sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap..." denir. Hûd 38-39'da "inkârcılar", gemiyi yapmakla meşgul Nuh ile dalga geçerler. O da, "göreceksiniz" der. Hûd-40'ta, her ne biçim şeyse, "buyruğumuz gelip tandırdan sular kaynamaya başlayınca 'her cinsten birer çifti ve aleyhlerine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir' dedik," denir. Hûd-42'de, Nuh geride kalan oğlunu son kez tövbe etmeye çağırır ama oğul reddeder. Allah geride kalanları boğar, sonra yere, "suyunu çek!"; göğe, "ey gök sen de tut!" denir ve "su çekilir, iş biter, gemi Cudi'ye oturur" (Hûd-44).

Mü'minûn suresinde Allah'ın "yarattıkları" sayılırken sıra gemiye gelince, gemi sözcüğü Muhammed'de Nuh masalını çağrıştırır ve hemen oradan, "And olsun ki Nuh'u milletine

---

(62) A.g.e., s. 323.

gönderdik," (Mü'minûn-23) denerek konuya ilgisiz bir şekilde girilir. Onun, "Allah'a kulluk edin" çağrısına karşılık milleti çok mantıki olarak ikna edici gerekçeler ararlar ve "Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi, ilk atalarımızdan beri böyle bir şey işitmedik," (Mü'minûn-25) derler.

Allah'a inanmayanların Allah ve meleklerinden söz etmesinin çelişkisini görmezden gelelim, ama bu noktada o "milletin" inanmamasına hak vermek zorundayız. Ancak buradaki Allah; sorgulayan, kanıt arayan insanları sevmiyor. Nuh'un da sunacak bir kanıtı yok üstelik. Bunun üzerine hemencecik, "Rabbim, beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et," (Mü'minûn-26) der. Rabb ise; 'Vay, sana inanmadılar ha boğuvereyim de görsünler günlerini!' diyerek kestirip atar. Tek suçları inanmamak olan bütün insanlar çocuk, yaşlı, kadın demeden toptan boğuverir.

Yine her nasıl oluyorsa "tandırdan sular kaynar" ve her cinsten birer çiftin gemiye bindirilmesi emrini takiben Tanrı, Nuh'un oğlunu kastederek, "Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaklardır," (Mü'minûn-27) der. Onlar gemiye yerleşince de Nuh'tan, "Bizi zalimlerden kurtaran Allah'a hamdolsun," (Mü'minûn-28) demesini ister. Görüldüğü gibi zulüm/zalim kavramı, Kur'an'ın bütününde olduğu gibi, burada da inanç farklılığı anlamında kullanılıyor. Böyle olunca zulme karşı mücadele, farklı inanç sahiplerine karşı mücadeleye indirgenerek, gerçek anlamından tümüyle farklılaşmaktadır. Bunun, insanların kavramsal algısını bozarak, egemen sınıfların, emperyalistlerin, kölecilerin, feodallerin, monarkların, vb. zulmüne karşı nasıl silahsızlaştırıp kullaştırdığını bizzat İslam toplumlarında görüyoruz.

Öte yandan, Nuh söylencesi özgülünde şu noktanın da altını özellikle çizmeliyiz: Her cins hayvandan birer çiftin bir gemiye sığdırılması olanaksızdır. Hayvan cinslerinin yüz binlerce olduğu gerçeği anımsanırsa, değil Nuh'un gemisi, günümüzün en büyük transatlantiğine bile mevcut hayvan cinslerinin beşte birini olsun sığdırmak olanaksızdır. Üstelik

Nuh'un bunları tek tek yakalaması ve gemiye bindirmesi de bir diğer olanaksızlıktır. Kaldı ki Tanrı'nın hepsini Nuh'a toplattığı, yani kendisinin yakalayıp gemiye atmadığı da ortada. Tevrat'a göre Tufan, Nuh 600 yaşında iken gerçekleşmesine karşın Kur'an'da, "And olsun ki Nuh'u milletine gönderdik, aralarında 950 yıl kaldı" (Ankebut-14) deyişinde de görüldüğü gibi Tufan olduğunda Nuh'un yaşı 950'ye çıkartılır. Bu kadar yıl bir avuç insandan fazlasını örgütleyemeyerek tam anlamıyla beceriksizlik sergileyen Nuh'un yıllarını her cinsten bir çift toplamakla geçirdiğini düşünsek bile, bunun coğrafi olarak da olanaksız olduğun açıktır. Hadi bunu da görmezden gelelim, ama eğer o dönemde insanların yaşam süresi 900 yıl civarında değilse, masalın, inkârcıların hemen cezalandırıldığı şeklindeki kurgusu da çöküverir. Özetle; Tevrat'ta yer alan iç sistematikten yoksun olay kurgusu bir yana, Kur'an'daki Nuh Tufanı söylencesi, neresinden tutulsa elde kalan bir nitelik gösteriyor.

Şuarâ-119'da, "Bunun üzerine onu ve beraberinde bulunanları, o dolu bir gemi içinde kurtardık," şeklindeki ifade ile önceki ayetlerde altını çizdiği hayvanlardan birer çiftin de gemiye alındığı unutulur.

Kamer-13-14'te ise, "Onu tahtadan yapılmış, mıhla çakılmış bir gemiye bindirdik; inkâr edilmiş olan Nuh'a mükâfat olarak verdiğimiz gemi nezaretimiz altında yüzüyordu" denerek, önceki sözlerin aksine, geminin Nuh'a yaptırılmadığı, kendisine "mükâfat olarak verildiği" belirtilir. Ek olarak Kamer-15'te, "And olsun ki biz, o gemiyi bir ibret olarak bıraktık..." denir ki değil gemi, bütün aramalara karşın fosili bile bulunamamaktadır.

Tahrîm-10 Allah inkâr edenlere, Nuh ve Lût'un karılarını örnek gösterir: "Onlar kullarımızdan iki iyi kulun nikâhı altında iken onlara karşı hainlik edip inkârlarını gizlemişlerdi de, iki peygamber Allah'tan gelen azabı onlardan savamamışlardı...". İşte bir diğer ilginç çelişki daha; önceden Nuh'un oğlu olarak belirtilen inkârcı kişi Nuh'un karısına dönüşmüş.

Anımsanırsa aynı çelişki Lût masalında da sergilenmişti.

Görüldüğü gibi Kur'an'ın anlatımları Tevrat'a göre daha inandırıcı değildir. Tarihsel bilgilere nazaran, daha fazla yorama açık –ama kesinlikle onaylanabilirlik değil– olma avantajı sunan muğlaklıklarına karşın, kendi içlerinde çelişkili, bütünlükten yoksun ve kopuk kopuktur. Dolayısıyla Bucaille, tutarlı olması halinde kendine sormak zorundadır: "Allah böyle çelişik şeyler vahyeder mi? Gerçekten insanlara böyle çelişkili söylencelerle ilim veren bir tanrı fikrini kabul etmek mümkün müdür?"

Kur'an, yok edilenlerin genelde Adem soyu, özelde İsrailoğulları olduğunu Tevrat'tan aynen yineler: İsrâ-2-3'te "Musa'ya kitap verdik. Ey Nuh'la beraber taşıyarak kurtardığımız kimselerin soyundan olanlar" denir. Peki Nuh'un soyu sadece İsrailoğulları mıdır? Hayır, o bütün insanlıktır. Yunus-73'te "Onu yalancı saydılar, ama biz onu ve gemide bulunanları kurtardık. Onları yeryüzünün sahipleri kıldık, yalanlayanları da boğduk..." denir.

Dikkat edilirse Allah, gemide kurtarılan Nuh soyunu yeryüzünün sahibi kılıyor. Kendisine inanmayanları, yani Nuh ve yakınları dışındaki bütün insanlığı ise Tufan da öldürüyor. Üstelik gemiye her hayvandan bir çift alınması esprisi de bunun sonucu değil mi? Aksi takdirde hayvanlar belirtilmezdi. Çünkü Nuh Tufanı'ndan kurtarılan sadece Nuh ve çevresi değil, canlı yaşamın kendisidir. Bu yüzden her hayvandan bir çiftin altı özellikle çizilir. Dolayısıyla Nuh Tufanı ile diğer katliamlardan çok farklı olarak, geneli kapsayan bir yok etmenin kastedildiği açık.

Bunlar bir yana, sınırlı bir topluluğa özgü bir kırım olduğu iddiası için de tutarlı kanıtlar bulunamaz. Dolayısıyla Bucaille'in; "Tevrat topyekûn inkârcı insanlığı cezalandıran evrensel bir tufandan bahsederken, Kur'an, onun aksine olarak iyice belirlenen müteaddit toplumlara gönderilen, çeşitli cezalar zikreder," ifadesi, bizzat Kur'an'a yönelen bir çarpıtmadır. Nitekim bunun için aktardığı ayetler de kendisini onaylamaz.

Üstelik sorunun ayrıntısına ilişkin bu iddiayı kabul etmemiz halinde bile, sonuç yine de değişmez. Çünkü tarih bilimi, başta İsrail toplumu olmak üzere ne Ortadoğu'da ne de Kur'an'ın bilmediği diğer topraklarda doğal afetlerle "millet" düzeyinde toplulukların yok edildiğine ilişkin bir ipucu vermez.

Peki, Nuh Tufanı'na ilişkin gerçek nedir? Tarih biliminin bize verdiği bilgiler ışığında artık biliyoruz ki masalımızın kaynağı Tevrat değil, çoktanrılı Babil ve Eski Yunan toplumları ve onların da kaynağı olarak antik halk bilincidir.

Babil toplumunda yazılı Gılgamış Destanı'na göre, Gılgamış'ın tanrılar katına yolculuğunda, tanrıların ölümsüzlük verdiği Utnapistim'in ona anlattığı ve Nuh Tufanı masalının ilk hali olduğu sanılan mitos şöyle: Şurruppak'ta hüküm sürerken tanrılar insanlara karşı hiddete kapılıp yeryüzünü tufana boğmuşlar ve herkesi öldürmüşlerdi. Yalnız Utnapistim ve ailesi kurtarılmıştır. Tanrıça Ea onları sevdiğinden felaketi daha önceden haber verip canlarını kurtarmaları için bir gemi yapmalarını söylemiştir.

Efsanenin Eski Yunan'daki hali ise şöyledir: Tanrılar Tanrısı Zeus bir gün emirlerini dinlemeyen insanları tufanda yok etmeye karar verir. Bu sırada gözden düşmüş doğaüstü yaratıklar olan Titanlardan biri olan Prometheus, bir çifti tufandan kurtarır ve insanlık yeniden bunlardan çoğalır.

İşte bu efsaneler sonradan diğer toplumlara geçmiş, her birinde bir şeyler eklenip çıkarılarak toplumsal düzenlerini (bozgunculardan) korumak için egemenler tarafından, "Bakın, saparsanız işte Tanrı(lar) sizi böyle cezalandırır!" tehdidi şeklinde halka karşı kullanılmıştır. Ve Tevrat da bu efsaneyi almış, özgün yorumuyla yinelemiştir. Kur'an'a gelince, Muhammed tarafından Tevrat'tan aklında kaldığı kadarıyla bölük pörçük yinelenmiştir.

Diğer dinlerde olduğu gibi Kur'an'da da bu tip söylencelerin çok yer alması, tıpkı cennet-cehennem imgeleri gibi insan psikolojisi üzerinde baskı mekanizması oluşturmak gereksiniminden kaynaklanır. Artık günümüzde sağduyulu bir

insanın böyle söylencelere inanması mümkün değil. Çünkü tarih bilimi geçmişi aydınlatmakta, yanı sıra doğa bilimleri, sel, yıldırım, vb. doğa olaylarının tanrı eylemi değil, doğanın kendi yasaları çerçevesinde işleyişinin ürünleri olduğunu ve günümüzde bir dereceye kadar denetim altına alınabildiklerini göstermiştir.

Kur'an'dan aktarabileceğimiz daha pek çok söylence var. Hele Musa'ya ilişkin olanı özellikle anılmalı; öyle ki, tam 27 surede 27 ek ayrıntı ve çelişkiyle anlatılır Musa. Orada sihirbazlıklar, dramatik gelişmeler, giderilemez çelişkiler, secdeye kapanan sihirbazlar, Yahudilerin Müslüman gibi gösterilmesi, peygamberlik belgesi olarak uydurukları yutan, yılan olan, taşa vurunca 12 pınar fışkırtan Musa'nın sopası, keza bembeyaz olan Musa'nın eli, Kızıldeniz'in yarılması, koca bir ordunun suda boğulması, koca bir dağın yok olması gibi gerçekten ilginç ayrıntılar var.

Biz çok kısa anımsatmalarla yetinelim: Mü'min-24'te Musa, Firavun ve Karun'u (aynı zamanda Hâmân'ı?!)- yani deve gidişiyle birbirinden aylarca uzaklıkta iki farklı ülkenin, farklı yüzyıllarda yaşamış olan krallarını- uyarmak amacıyla gönderilir. Ama bu iki farklı kral, yan yana gelerek olsa gerek, "Bu çok yalancı bir sihirbazdır! Onunla beraber iman etmiş kimselerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın" (Mü'min-25) derler. Oysa Kasas-4'te, "Firavun memleketin başına geçti ve halkını fırkalara ayırdı. İçlerinde bir topluluğu güçsüz bularak, onların oğullarını boğazlıyor, kadınlarını sağ bırakıyordu; çünkü o bozguncunun biriydi," denerek Mü'min-25'in aksine, çocuk öldürme eyleminin Musa'nın gelişinden sonra değil, çok önceden yapıldığı belirtiliyor. Üstelik burada çocukları öldürülenler de Musa'nın milleti İsrailoğulları değil, "Firavun milletinin" bir parçasıdır. Kasas-7'de öldürülen bu çocukların içinde yeni doğmuş Musa'nın da bulunduğunu ve Allah'ın onun annesine; "Çocuğu emzir, başına gelecekten korktuğun zaman onu suya bırak; korkma, üzülme, biz şüphesiz onu sana döndüreceğiz ve peygamber yapacağız," de-

diğini görüyoruz. Kasas-9'da Firavun'un karısının nehirde bulunan Musacık için, tıpkı önceden Yusuf masalında vezirin karısına dediği gibi, "Belki bize faydalı olur yahut onu oğul ediniriz," diyor. A'râf-127'de ise tekrar Mü'min-25'teki gibi, Musa'nın, milletini toparlaması ve Firavun'un karşısına dikilmesinden sonradır Firavun, "Onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız," diyecektir. A'râf-120-122'de Firavun'un sihirbazları, Musa'ya yenilince secdeye kapanıp, "Alemlerin Rabbine Musa ve Harun'un Rabbine inandık," derler. Yunus-81-82'de ise Musa sihirbazlar karşısında çaresizdir. "Yaptığınız sihirdir, fakat Allah elbet onu boşa çıkaracaktır. Allah bozguncuların işini elbet düzeltmez. Suçlular istemese de, Allah sözleriyle hakkı gerçekleştirecektir," diyerek sorunu zamana bırakır. Keza Yunus-83'te "Milletin bir kısım gençleri dışında kimse Musa'ya inanmamıştı," denir. A'râf-136'da Firavun güçleri için, "Onlardan öç aldık, ayetlerimizi yalan sayıp umursamadıkları için onları denizde boğduk," denir ve ancak bundan sonra A'râf-138'de, "İsrailoğulları'nın denizden geçmelerini sağladık," sözleri ile Firavun'un boğulması ile Musa'nın denizi geçmesi rivayetleri birbirinden koparılır. Kasas-40'ta, "Biz onu ve askerlerini yakalayıp suya attık," ifadesi ile suya atılanlar Firavun ve askerleri olarak belirginleştirilir. Ancak burada Firavun Musa'yı takip ederken açılan suya girince boğulmaz, Allah tarafından yakalanıp "suya atılır". Zuhruf-54-55'te Firavun'un Musa'nın peşine düşmesinden söz edilmez, "Firavun kavmini aldattı, onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir. Böylece Bizi öfkelendirince onlardan öç aldık, hepsini de suda boğduk," denir. Yunus-90'da ise, "İsrailloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri haksızlık ve düşmanlıkla artlarına düştüler. Firavun boğulacağı anda..." sözleri ile bu kez boğulmanın, Musa'nın peşine düşmekle gerçekleştiği anlatılır. Ki söylencenin kaynağı olan Tevrat'ta da böyledir. Burada Firavun'un ordusuyla suda boğulurken, "...İsrailoğulları'nın inandığından başka Tanrı olmadığına inandım, artık

ben de ona teslim olanlardanım (ben de Müslümanlardanım)" (Yunus-90) dediğini görüyoruz. Ama Allah bu tövbeyi kabul etmez ve boğar onu da. Tabii Firavunlar tarihi, Kızıldeniz'de (veya suda) boğulmuş (hem de ordusuyla) bir Firavun saptamaz. Oysa Firavunlar dönemi Mısır tarihi oldukça net bilinmektedir. Yunus-92'de Allah'ın Firavun'a, "Senden sonrakilere bir ibret teşkil etmesi için bugün sadece senin cesedini çıkarıp (sahile) atacağız," dediği belirtilir. Ancak Zuhruf-56'da bu belirleme unutularak, tüm boğulanlar için, "Onları sonradan gelecek inkârcılara ibret alınacak bir geçmiş kıldık!" denir.(*) Diğer yandan Bakara-50'de, "Denizi yarıp sizi kurtarmış ve gözlerimizin önünde Firavun ailesini batırmıştık," denerek öldürülenlerin bu kez "Firavun ailesi" olduğu belirtilir

Şimdi kendimize soralım: Sihirbazlar iman etti mi etmedi mi; Firavun'un ölümü, inkârı üzerine Allah'ın tutup atmasıyla mı yoksa Musa'nın peşinden giderken açılan Kızıldeniz'in kapanmasıyla mı oldu? Boğulanlar Firavun ve ordusu mu yoksa Firavun ve ailesi mi; çocuk boğazlatma eylemi Musa'dan sonra mı yoksa Musa'nın bebekliğinde mi meydana geldi? Firavun'un saldırdığı kendi milletinden bir grup mu, yoksa köleleştirdiği İsrailoğulları mı? Ve tabii İsrailoğulları tarihin bildirdiği gibi Yahudi mi yoksa Kur'an'ın iddia ettiği gibi Müslüman mı? Bunlar 27 surede geçen Musa söylencesinde sadece değindiğimiz kısımlarıyla ilgili kafa karıştırıcı sorular.

Sonra bir Yunus söylencesi var: Kur'an'a göre Yunus bir gemide kaçarken kura çeker ve yenilince denize atılır. Sonra

(*) Zafer adındaki şeriatçı "bilim" dergisi, Batılı arkeologların Kızıldeniz yakınlarında yaptığı kazılardan çıkardıkları bozulmamış bir cesedi, demagojik yorumla, Yunus-92'ye kanıt olarak göstererek Kur'an'ın tanrısallığı üzerine övgüler dizer. Oysa Yunus-92, Zuhruf-56 ile çelişkisi bir yana, Firavun'a inananlardan geriye kalanları kastederek, "o gün" onun cesedini sahile atacağını, yani Musa'nın peşine düşmüş orduyu bekleyenlere ibret kılacağını söyler; yoksa aradan üç bin yıl geçtikten sonra üstelik kazılarda ortaya çıkarılmış ve ne zamana ait olduğu dergide belirtilmeyen bir cesedin "ibret"inden söz etmez. Diyanet Meali'nin açılımı ise çok daha ilginç: Çünkü o, ölümsüzlük arayışının ürünü olarak Firavunlara da uygulanan mumyalama kültürünü; "Firavunun bedeni mumyalanarak günümüze kadar muhafaza edilmiştir. Halen insanlar tarafından ibretle izlenmektedir" (age., s.218) diyerek Yunus-92'ye monte etmektedir.

onu balık yutar! Eğer Allah'ı tesbih edenlerden" olmasaymış; "tekrar dirilecek güne kadar balığın karnında kalacak"mış! Kuran'da, balıkların karnı sindirim yeteneği olmayan depo sanılıyor. Sonra Allah onu yorgun vaziyette sahile çıkarmış ve onun için geniş yapraklı bir bitki yetiştirmiş ve "yüz bin veya daha çok kişiye!" peygamber olarak yollamış! (Sâffât-139-147)

Süleyman Peygamber'in söylencesi ise daha ilginç: Rivayete göre Süleyman'ın, "buyruğuna dalgıçlık yapan şeytanlardan" –böylece şeytanın çoğullaştığına ve Allah'ın denetiminde hareket ettiğine tanıklık etmiş oluyoruz!– verilmiş (Enbiyâ-82) "hüküm ve ilim verilmiş" (Enbiyâ-79) ve de hatta "zırh yapma sanatı" bile verilmiş ona. (Enbiyâ-80) Süleyman'ın ayrıca "cinlerden, insanlardan, kuşlardan oluşan bir ordusu" varmış Neml-17), sonra kuşlarını gözden geçirirken bir de bakmış ki, içlerinde "Hüdhüd" yok, kızmış tabii ve kükremiş; "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Bana apaçık bir delil getirmelidir, yoksa onu şiddetli azaba uğratırım, yahut keserim," demiş (Neml-21); ama Hüdhüd, Saba Melikesi'nin topraklarını işgal etsin diye Süleyman'a müjdelerle çıkagelmiş. Bunun üzerine Süleyman, Saba Melikesi üzerine ordularını sürerken, "kraliçenin tahtını, teslim olmadan önce kim getirebilir" deyince "cinlerden bir ifrit, sen makamından kalkmadan ben onu getiririm" (Neml-38) demiş. Sonra Saba Melikesi, "Rabbim, şüphesiz ben kendime yazık etmişim, Süleyman'la beraber Allah'a teslim oldum" (Neml-44) demiş, vb. vb...

Geçmeden trajik bir anektod olarak belirtmeliyiz ki, Süleyman'ın, "bana, kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver" yakarışı üzerine; Allah'ın, "Biz de (...) rüzgârı (...) şeytanları ve demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik, (Sad-35-38)" dediği görülmektedir. Bu durumda acı gerçek, "demir halkalarla bağlı yaratıklar"ın ne yazık ki Filistinliler olduğudur.

Oysa Tarih bilimi, bize, Tevrat ve onun ardılı Kur'an tarafından "peygamber" ilan edilen Süleyman'ın (ve babası Davut'un) gerçekte köleci Yahudi kral(lar)ı olduğunu ve daha

önemlisi, söz konusu imparatorluğun Filistinli kölelerin kanı üzerine kurulduğunu gösteriyor. Ama ne yazık ki tarih bilgisine sahip olmayan Muhammed, İsrailoğullarının Tevrat'tan aldığı bu masalı, Allah adına sahiplenerek aktarmakla acı Yahudilerin Filistin karşıtı ırkçı tarihine, Kur'an yoluyla destek vermektedir.

Bu söylencelerin tümündeki bir ortak nokta da her seferinde, daha en başta karşımıza bir peygamber çıkmasına ve istisnasız her ümmete bir peygamber yollandığı söylenmesine ve üstelik her insanın ruhunun Tanrı'nın denetiminde olduğu iddiasına rağmen, insanların sürekli "sapkınlıklar" içinde olması ve şeytan'ın saptırmalarını Tanrı'nın önerilerine tercih etmeleridir. Bütün bunlardan çıkaracağımız ders; "Tanrı tarafından yaratılan" insanlığın, "Tanrı tarafından sunulan" dinlere bir türlü sığamadığıdır!

Dokuzuncu Bölüm

İslamiyet, Kavimlerüstü Bir Din Midir?

İslamcı ulema, İslamiyetin bir kavme (millete) değil, tüm insanlığa yönelik bir din olduğu iddiasındadır. Geleneksel kültürümüz içinde, ortalama her Müslüman'ın kanısı da bu doğrultudadır. Bu çerçevede Kur'an, tüm insanlığa indirilmiş bir dinin kitabı, Muhammed de evrensel bir peygamberdir... Esasen Kur'an'ın kendine (ve Muhammed'e) ilişkin yargısının da böyle olduğuna inanırız.

Oysa Kur'an'ı, önkoşullanmalardan arınarak, bilimsel bir yaklaşımla incelediğimizde, onun, bu önyargıyı açıkça dışlayan bir yaklaşımı olduğunu ve İslamiyeti bir Arap dini olarak tanımladığını görürüz.

Soruna ilişkin ayetler, kendilerini çevreleyen ayetlerle birlikte ve değişik Kur'an çevirileriyle kıyaslayarak tekrar tekrar okunduğunda, bu keyfiyet daha da belirginleşir... Üstelik söz konusu olan, bir dalgınlık mazeretiyle görmezden gelinebilecek birkaç ayet olmayıp aksine, bu yaklaşımın pek çok surede sistematik olarak yinelendiği ve sorunun farklı boyutlarının en az üçer ayette işlenerek bir mantık bütünlüğü oluşturulduğu görülür.

Bu gerçeği değişik boyutlarıyla bütünlük içinde göstereceğiz. Bunun için öncelikle Kur'an'da, peygamberlerin gönderilmelerine ilişkin coğrafi ve demografik sınırlama mantığı

olup olmadığına bakarak başlayalım:

Furkan suresi 51. ayette, "Ey Muhammed, eğer dileseydik her memlekete bir uyarıcı gönderirdik"; İsra'-15'te "...Biz bir peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz"; A'râf-6'da, "Kendilerine peygamber gönderilenleri elbette hesaba çekeceğiz..." denir.

Çok net olarak görüldüğü gibi, söz konusu ayetlerde, Allah'ın peygamber ve dinleri memleketlere (kavimlere) yolladığı, cezalandırma ve ödüllendirmenin de kendilerine peygamber gönderilip gönderilmeme durumuna göre yapılacağı, çok net bir mantık örgüsü ile anlatılmaktadır. Dikkat edilirse bu ve benzeri ayetler, hiçbir ön kayıt belirtmez, sınırlama getirmezler, aksine genel bir mantık yürütme söz konusudur.

Bu mantığa göre, yeryüzünde kendilerine peygamber ve din gönderilmeyen kavimler vardır ve bunlar (en azından) Tanrı'nın cezalandırma sisteminin dışındadırlar. Çünkü Allah kimi kavimlere peygamber/din yollamayı "dilememiştir!"

Dolayısıyla Kur'an'ın bu genellemesine rağmen aksi iddiada olanlar, çeviri oyunları ve zorlama yorumlarla iddialarına "uygun" ayetler "buldukları" oranda, Kur'an'ın kendi içinde çelişkililerle dolu bir kitap olduğunu göstermekten başka bir şey yapmış olmayacaklardır.

Devam edelim:

"Biz Kur'an'ı indirdik ki: 'Kitap, bizden önce Yahudi ve Hıristiyan kabilelerine indirildi. Biz ise, onların kitabını okumaktan habersizdik' veya 'Eğer bize kitap indirilseydi, biz onlardan daha doğru yolda olurduk' demeyesiniz: Şimdi ise, Rabbinizden size açık bir delil, bir hidayet ve rahmet gelmiştir..." (En'âm-156-157).

Görüldüğü gibi Kur'an, Hıristiyan ve Yahudi cemaatlerinden farklı olarak, onların dışındaki özel bir topluluğa, Muhammed'in içinde bulunduğu ve kendilerine din gönderilmediği gerekçesiyle yakınan bir topluluğa gönderilmiştir. Bu ayette Araplarla konuşulduğu, hiçbir kuşku bırakmayacak kadar açıktır.

Nahl-64'te, "Biz Kur'an'ı sana (...) iman eden bir millete hidayet rehberi ve rahmet kaynağı diye indirdik"; Secde-3'te, "Yoksa onu 'peygamber uydurdu' mu diyorlar? Hayır senden önce kendilerine uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için o Rabbinden (indirilen) hakkın kendisidir..."; Kasas-46'da, "Ey Muhammed, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyandırman için (...) gönderildin"; Yâsîn-5-6'da, "Ataları uyarılmamış, bu yüzden gafil kalmış bir kavmi uyarman için bu Kur'an Allah tarafından indirilmiştir"; Meryem-97'de, "Biz Kur'an'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu (kavmi) uyarasın diye senin dilinle indirerek kolaylaştırdık," denir.

Çok açık olarak görülüyor ki Peygamber ve Kur'an, "o güne kadar uyarılmamış bir kavme (millete) hidayet rehberi olarak gelmiştir". Yani genel olarak insanlığa değil, bizzat Kur'an'ın ifadesiyle, özel olarak belirlenmiş "bir kavme" indirilmiştir.

Peki ama kimdir bu özel kavim (millet), nerede yaşar, hangi dilden konuşur? Kim olduğu, hangi özel dönemeçte, nerede, kimlerle ve hangi dilde konuştuğu çok açık olsa da biz yine bu soruların yanıtını da bizzat Kur'an'ın kendisinde arayalım:

"Bu Kur'an... Şehirlerin anası (Ümmü'l-kurâ) olan Mekke ve çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz mübarek bir kitaptır." (En'âm-92). Yine Şûrâ-7'de, "Ey Muhammed işte böylece biz, sana Arapça bir Kur'an indirdik ki, şehirlerin anası olan Mekke ve etrafındakileri uyarasın..." denir.

Demek ki En'âm-92 ve Şûrâ-7'nin çok açık belirlemesiyle Kur'an'ın gönderildiği kavim, özel olarak Mekke ve çevresindeki kavimmiş!.. Bu öyle net bir durumdur ki, "Mekke ve etrafındakileri" uyarabilmenin doğal gereği olarak Arapça indirilmiştir. Yani "Mekke ve etrafındakiler"den kastedilenler şey, Arapça konuşan topluluktur.

Ancak konuya ilişkin İslamcı ideologların sıklıkla başvurduğu demagojiler dikkate alındığında, olası kaçış kapılarının

ardına bir de duvar örmekte yarar var.

Bir an şöyle düşünelim: "Mekke ve çevresindeki kavim"-den (millet) gerçekten de "tüm insanlık" kastedilmiş olamaz mı? Böylesi bir iddia karşısında öncelikle, Kur'an'ın, dolayısıyla Tanrı'nın, "kavim"in anlamını bilmediğini düşünmek gibi bir açmazla karşı karşıya kalırız. Çünkü "tüm insanlık" denilen şey, binlerce kavimden meydana gelmiş bir bütündür; oysa burada ısrarla "kavim" vurgusu yapılmaktadır. Yine de kendimizi zorlayarak "kavim" vurgusu yapan onca ayeti bir an unutalım ve İslamiyeti "tüm insanlara" mal edenler adına şöyle bir çıkış yolu arayalım:

Mekke'nin "şehirlerin anası" olduğu vurgusunu mecazen, 'tüm dünya şehirlerinin anası' şeklinde kabul edersek, bu durumda En'âm-92 ve Şûrâ-7'nin, "tüm dünya insanlığını" kastettiğini düşünemez miyiz? Açıktır ki kavim-millet vurguları nedeniyle böylesi bir anlam kaydırması yapmak olanaksız. Peygamberler ve dinlerin Allah'ın dilemesine göre, özel olarak memleket-kavimlere yollandığı vurgusu böyle bir yorumu engeller. Ancak biz yine de konuya ilişkin Kur'an'daki diğer bulguları taramaya devam edelim.

Bu noktada en temel bulgu ne olabilir? Kuşkusuz dil! Eğer ki dil sorununa açıklık getirebilirsek ne kavim sözcüğünün çarpıtılması ne de "şehirlerin merkezi" boş sözünün ardına sığınılmasının önemi kalır. O halde bir kez daha Kur'an sayfalarını karıştıralım:

İbrahim-4'te, "(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kaviminin diliyle gönderdik..." cümlesi yer alır.

Burada Kur'an'ın, kavim vurgusunu dil ile bağlantılı olarak kullandığını, peygamberlerin ve dinlerin de genel kural olarak, hedef kitle olan kavimlerinin diliyle gönderildiklerini hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak bir açıklıkla görmüş oluyoruz. Dikkat edilirse burada da, tıpkı Furkan-51, İsrâ-15, A'râf-6'da olduğu gibi, bir ayrıcalığa yer vermeden, ilahi emrin indirilişine ilişkin tanrısal bir kural ifade edilmektedir.

Durum oldukça mantıkidir; öyle ya insanlara anlamayacakları dillerden kitaplar gönderme Tanrı'nın değil, olsa olsa dinleri gizemli bir niteliğe bürümekte çıkar umanların işi olabilir! Oysa insanları "hidayete erdirmek" için Tanrı tarafından gönderilen bir dinin rahatlıkla anlaşılabilir, açık-basit bir içeriğe sahip olması gerekir. Nitekim İslam dini özgülünde de Kur'an, bu durumu tam bir açıklıkla belirtir:

Şuarâ-193-195'te, "Ey Muhammed, uyarıcılardan olasın diye bu Kur'an'ı apaçık Arap diliyle senin kalbine Ruh-ul-emin olan Cebrail indirmiştir," denirken, Zuhruf-2-3'te durum daha nettir: "Apaçık kitaba yemin olsun ki şüphesiz biz onu düşünüp anlayasınız diye Arapça indirdik. (Zuhruf-5) Siz haddi aşan bir kavimsiniz diye size Kur'an'ı indirmekten vaz mı geçelim? (Zuhruf-6) Biz daha öncekilere de nice peygamberler gönderdik."

Yine Fussilet-3'te, "Bir kitap ki, (...) bilen bir millet için Arapça okunarak açıklanmış Kur'an'dır" denirken, Fussilet-44'te, çok daha çarpıcı olarak; "Biz Kur'an'ı yabancı bir dil ile ortaya koymuş olsaydık: 'Ayetleri uzun açıklamalı değil miydi? Bir Arap'a yabancı dille söylenir mi?' derlerdi..." sözleri yer alır.

Söz konusu durum; Yusuf-2'de, "Biz muhakkak bu kitabı okuyup anlamanız için Arapça bir Kur'an olarak indirdik"; Duhân- 58'de, "Ey Muhammed, öğüt alsınlar diye biz Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolaylaştırdık"; Meryem-97'de, "Biz Kur'an'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu (kavmi) uyarasın diye senin dilinle indirerek kolaylaştırdık," cümleleri ile yinelenir.

İslamcı ideologlar işte bu apaçık gerçeğe, "Arapçanın diğer dillerden daha zengin olduğu, bu nedenle Allah'ın muradına ermek için Arapçayı tercih ettiği, aksi takdirde Kur'an'ın eksik anlaşılacağı" şeklinde kılıflar uydurur. Oysa burada vurgu dil zenginliğine değil, aksine gönderilen toplumun onu anlayabilmesine yapılıyor.

Demek ki bizzat kendi ifadesiyle Kur'an; Muhammed uyarıcılardan olabilsin diye, haddi aşan ve bilen bir kavime, okuyup anlayabilmeleri için, düşünüp anlayabilsinler, öğüt alsınlar diye apaçık Arap diliyle, özetle Arap bir millet için Arapça gönderilmiştir. Kur'an'ın Araplara gönderildiği o kadar nettir ki; Kur'an'ı yabancı bir dille (örneğin Türkçe, Kürtçe veya Acemce) ortaya koymuş olsaydı: "Bir Arap'a yabancı dille söylenir mi?" diye çok haklı bir itirazda bulunacaklarını söyleyen, bizzat Allah'tır. Dolayısıyla demagoji yapmak gereksiniminde olmayan, ortalama zekâlı herkes için, Arap'a yabancı dille söylemeyen, bunu yanlış gören, üstelik her dilden göndermeye kadir olduğu tartışılmayan bir tanrının, yukarıda sayılan gerekçelerle Türklere, Kürtlere, Acemlere yabancı bir dille (Arapça) bir Kur'an göndermeyeceği çok açıktır. Onun mutlak gücü ve bir şeyin olmasını isteyince ona "ol!" demesinin yeterli olduğu hatırlanırsa, başka kavimlere de örneğin Türklere, Kürtlere, Acemlere de din göndermek istediğinde, tıpkı yukarıdaki ayetlerde açıkladığı gibi, onların diliyle göndereceği açıktır.

Kur'an'da yer alan bu net ifadeler karşısında, onun Arap olmayan diğer kavimlere de indirilmiş olduğunu öne sürmek, açık bir çarpıtma olduğu gibi, gene Kur'an'ın vurgusu ile Allah'ın iradesine ortak koşmak (şirk), yani kâfirliktir. Daha ötesi Allah'ı kendi içinde tutarsız, kendini anlatabilmek için Arapların kılıç gücüne bağımlı olan, insanlara doğrudan ve kendi dilleriyle hidayet göndermekten aciz bir varlık gibi göstermektir. Ve ne ilginçtir ki bu işi özellikle İslamcı münevverler yapmaktadır.

Kaldı ki her peygamberin kendi ümmetine/kavmine gönderildiği ve Muhammed'in de özel olarak kendi kavmine (Araplara) yollandığı, Kur'an'ın temel bir saptaması olarak sürekli yinelenir ve söz konusu ayetlerin hiçbirinde istisna görülmez:

Fatır-25'te, "Ey Muhammed, eğer kavmin seni yalanlıyorsa onlardan öncekiler de, kendilerine mucizeler, sahifeler, aydınlatıcı kitaplar getiren peygamberlerini yalanlamışlardı";

Hac-42-44'te, "Ey Muhammed eğer kavmin seni yalanlıyorsa sakın üzülme. Çünkü onlardan önce Nuh kavmi, Ad, Samud, İbrahim kavmi, Lût kavmi ve Ashab-ı Medyen de peygamberlerini yalanlamışlardır (...)"; Nahl-64'te, "Biz Kur'an'ı sana, ancak insanlara ihtilaf ettikleri hususların gerçeğini açıklaman ve iman eden bir millete hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olsun diye indirdik"; Nahl-113'te, "Şüphesiz ki onlara kendilerinden peygamber geldi (...)"; En'âm-5'te, "Kavmin hak olduğu halde Kur'an'ı yalanladı (...)" denir.

Benzeri ayetleri çoğaltabiliriz, ama gerekmiyor. Görüldüğü gibi Kur'an'ın konuya ilişkin mantık sistematiği çok net. Dolayısıyla ortaya koyduğumuz bu sistematikle çelişecek olan ayetler, işaret ettiğimiz gerçeğin değil, Kur'an'ın ve onun evrensel olduğu iddiasındaki ideologların sorunudur. Çünkü bu da Muhammed sonrası toplanan Kur'an'a, siyasal gereksinimler çerçevesinde müdahalelerin yapıldığını gösterir.

Başka bir noktayı da daha vurgulamadan geçmeyelim. Okunduğunda görüleceği gibi, Kur'an birden çok yerde Muhammed'ten "ümmi peygamber" diye söz eder. İslamcı yorumcular bunu, Kur'an'ın Muhammed'i aşan tanrısal bir ürün olduğunun gerekçesi olarak özellikle, "okuma yazması olmayan" anlamıyla dondururlar. Oysa 'ümmi'nin Kur'an'daki gerçek anlamı, ümmete (yani kavme, millete, halka) ait olma durumudur. Bu anlamda peygamberin ümmiliği, tüm aktardığımız ayetlerde de gördüğümüz gibi bir cehalet ve bilgisizlik vurgusu değil –kaldı ki böyle bir yorum, Muhammed adına gerçekte kaş yapayım derken göz çıkarmaktır– aksine, ümmete ait anlamındadır.

Peki ama, ait olunan bu ümmet hangisidir? Bu sorunun yanıtı yukarıda aktardığımız tüm ayetlerde açık olduğu gibi Mekke ve çevresinde yaşayan, Arapça konuşan kavim/ümmettir. Muhammed de Cuma-2'de belirtildiği gibi, işte bu "ümmilere içlerinden gönderilen, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamberdir. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapkınlık içindeydiler."

Görüldüğü gibi içlerinden, kendilerine, onları, onlara, onlar vurgularıyla İslam ile Arap ilişkisi iyice pekiştirilmiştir. Bu noktada açıklığa kavuşturulması gereken ikinci sorun, İslamcı camiada da tartışma konusu olan ümmiliktir. Düşünün bir, burada geçen ümmiyi, (genellikle yapıldığı gibi) "okuma yazma bilmeyen" olarak anlamlandırdığımızda, Cuma-2, tüm Araplardan "okuma-yazma bilmeyen" diye söz eden bir ayete dönüşür; ki Arap dili ve edebiyatının o dönemdeki gelişkinliği dikkate alınacak olursa, bu kez de Allah adına kaş yapayım derken göz çıkartılmış olur. Yok ümmilik sadece Arapların cahil olan kesimi anlamında kullanılıyor ve Peygamber de onlardan gösteriliyorsa, yapılan gaf daha da büyüyor.

Bugün ümmetin "Müslümanlar" anlamında kullanıldığı da anımsanacak olursa kavram çarpıtmasının boyutu ve amacı daha da netleşir. Bu durumda bırakalım sorunun dilbilimsel yorumunu, tarihsel olarak da ciddi bir açmazla karşı karşıya kalırız. Muhammed, yukarıda gördüğümüz gibi var olan bir ümmete yollanmıştır; yani ümmet, onun ve getirdiği dinin sonrasında oluşmamıştır, o zaten vardır. Mekke ve çevresinde yaşamakta, Arapça konuşmaktadır ve Muhammed de tıpkı diğer peygamberler gibi içinde yaşadığı işte bu ümmetine/kavmine gönderilmiştir. Bugün artık "Muhammed ümmeti"nden söz etmek bir yüklem olarak yanlış değildir, nitekim Kur'an'da da diğer inançlardan 'Ad kavmi', 'Semud kavmi', vb. söz edilmektedir. Ama bu yüklemi dayanak yaparak, İslamiyetin kavimler üstü bir din olduğunu ispatlamaya kalkmak da kaba bir demagojiden başka bir şey değildir.

Bu noktada, "Biz Kur'an'ı sana, ancak insanlara ihtilaf ettikleri hususların gerçeğini açıklaman ve iman eden bir millete hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olsun diye indirdik," diyen 64'üncü ayette geçen, "insanlar" ifadesi de bizzat ayetin içinde de gördüğümüz gibi Arap milletini kapsamaktadır; bütün insanlığı değil!

Bu vurgunun altını özellikle çizmemiz ve yukarıda aktardığımız tüm ayetlerde açıkça görülen, Kur'an'ın Arap olduğu

gerçeğini bilince çıkarmamız gereklidir. Bilimsel tutarlılık ve nesnellik gereği kabul edilmek zorunda olan bu gerçeğe karşın, Allah'ın, aktardıklarımız ayetlerde belirginleşen iradesine ortak koşmak pahasına, anlamı çarpıtılan iki ayetten hareket edilerek İslamiyetin, evrenselci bir bilinçle düzenlendiği iddiasında bulunulmaktadır. Bu amaçla; 1)"Allah, bu peygamberi henüz dünyaya gelip bunlara da kavuşmamış kimselere de göndermiştir(...)" diyen Cuma-3 ve 2)"Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik (...)" diyen Sebe-28, kullanılmakta ve bir çarpıtmanın nesneleri haline getirilmektedirler.

Oysa tüm aktardığımız ayetlerle tutarlılık içinde okunması halinde, Cuma-3'te sözü edilen, "ümmilerden olup henüz kendilerine kavuşmamış, henüz dünyaya gelip bunlara da kavuşmamış, henüz kendilerine ulaşılamamış kimseler"in, Arap olmayanlar değil, henüz Müslüman olmayan, henüz doğmamış ve büyümemiş ve/veya henüz tebliğ yapılamamış, henüz bu yeni dinden haberdar olamamış diğer Araplar olduğu görülecektir. Sebe-28'in "bütün insanlar"dan kastı da Arap olan, Mekke ve çevresinde yaşayan, Arapça konuşan bütün insanlardan ibarettir.

Geçmeden, Sebe suresini tarihsel açıdan önemli kılan niteliğine vurgu yaparak, istismar konusu yapılan 28. ayetin içinde biçimlendiği atmosfere göz atalım. Bu sure, özellikle 46. ayeti aracılığıyla, Muhammed'in Kureyşlilere/Mekkelilere peygamberliğini ilan ettiği, ilk açık çıkışı olması nedeniyle tarihsel bir önem taşır. Mekke'de, Safa tepesine çıkarak yanına çağırdığı Kureyşlilere; "Size bir tek öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer, birer birer ayağa kalkın ve düşünün! Bu arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelmeden evvel sizi uyaran bir peygamberdir," diyerek, peygamberliğini tanımayanları iknaya çalışır ve devam eder: "Ben sizden bir ücret istemiş isem, o sizin olsun. Ücretim yalnız Allah'a aittir (Sebe-47)" der. 44. ayet, Kureyşlilere atfen; "Halbuki biz onlara okuyacakları kitaplar vermediğimiz gibi, senden ön-

ce onlara bir uyarıcı da göndermemiştik," sözleri ile surenin, içinde biçimlendiği atmosferi önümüze serer.

Sebe suresi, kendine inananların yanı sıra inanmayanları da kapsamak üzere, Mekke ve çevresinde oturup Arapça konuşan "bütün insanları", "onları" iknaya yönelik bir muhtevaya sahiptir. Zaten Kur'an'ın bütünsel sistematiği içinde başka türlü de yorumlanması mümkün değildir.

Aksi yönde yapılacak her iddia, söz konusu ayetlerin özsel/mantıki gerçeği karşısında ancak bir çarpıtma olabilir. Bu çarpıtmanın, bizzat Kur'an'a yönelik –hem de Kur'an'ı savunmak adına– olması, işin vahametini daha da artırmaktadır. Dolayısıyla çeviri ve yorum oyunlarıyla ve diğer ayetlerle çelişmek pahasına bu işi yapanlar, bilimsel ahlak bir yana kendilerini Tanrı katında da müşrikler konumuna düşürüyorlar.

Kaldı ki hem "insanlara ... gerçeğini açıklama" hem de "iman eden bir millete hidayet rehberi" vurgularını aynı ayette telaffuz eden Nahl-64, "insanlar" kavramının "Araplar" anlamında kullanıldığının belgesidir.

Cuma-3 ile onunla aynı zamanda düzenlenen Cuma-2'nin ayrıntılı belirlemeleri ve aynı yıl (Hicri.2) düzenlenen Fussilet-44'ün, "Biz Kur'an'ı yabancı bir dil ile ortaya koymuş olsaydık: 'Bir Arap'a yabancı dille söylenir mi?' derlerdi..." sözleri de bu "diğer insanların" Araplar olduğunun kanıtıdır. Yine "Bu Kur'an... Şehirlerin anası olan Mekke ve çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz mübarek bir kitaptır" diyen En'âm-92'in Hicri 6. yılda, yani Cuma'dan 4, Sebe-28'den 8 yıl sonra düzenlendiği anımsanacak olursa, söz konusu 2 ayetten evrensellik yorumu çıkarmanın imkânsız olduğu daha net görülür. Kabul edilmelidir ki Kur'an, Arap ve Araplar için olmak konusunda kendi içinde tutarlıdır. Kaldı ki bu kadar çok Arap için vurgusu varken ona, evrensellik yüklemeye çalışmanın, aksi tesir yapmaktan başka bir işlevi olmayacaktır.

İstismar konusu yapılan son ayet de Muhammed'in"son peygamber" olduğunu söyleyen Ahzâb-40'dır. Bu ayetten de

İslamiyetin evrensel bir din olduğu değil, artık peygamber yollama döneminin sona erdiği anlamı çıkabilir sadece. Keza İslam dininin diğer dinlerden üstün kılındığını söyleyen, Tevbe-33 ve Saf-9 gibi ayetlerde de Allah'ın, kimisine daha vasat kimisine daha iyi dinler yolladığı sonucu çıkabilir ancak; ki burada da, tanrısal adalet ve istikrarın sorgulanması gereği doğar.

Kur'an'ı, "... Her birinize bir şeriat ve yol verdik. Allah dileseydi sizleri tek bir ümmet yapardı; fakat sizi ümmetlere ayırması, verdikleriyle sizi imtihan etmek içindir. O halde iyiliklerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. ..." (Maide-48) gibi ayetlere uygun yorumlamak onu, çağdaş bir değer olan demokrasiye ve farklı inançlara saygı duyan, öteki ile barışık bir değerler bütünü konumuna yükselteceğinden, çok daha anlamlı olacaktır.

Özetle Kur'an'da, Araplar kadar diğer uluslara da aitlik, uluslarüstülük, evrensellik iddiası için somut, tutarlı hiçbir kanıt yoktur. Aksi iddiada bulunanlar, Kur'an'ın kendi kendisiyle çelişen, ikide bir kendi ayetlerini diğer ayetleriyle yadsıyan, tanrısallık bir yana bir insan için bile hoş görülemez zaaflar taşıyan bir kitap konumuna düşürmüş olmaktadırlar.

Aktardığımız ayetler ışığında İslamiyetin, eğer evrensel bir din ise, aynı süreçte her ulusa ve onların dilinde gönderilmesi gerekirdi. Tanrı böyle bir tercihte bulunmadığı, üstelik "dileseydik her memlekete bir uyarıcı gönderirdik," (Furkan-51) deyip hesap sormayı peygamber göndermiş olma gerekçesine bağladığına (İsrâ-15 ve A'râf-6) göre, İslamiyetin, Araplar için bir din olduğu ve onların dışında kalan milletlerin dinsel yükümlülüklerden en küçük anlamda sorumlu olmadıkları gerçeğiyle karşılaşırız.

Kur'an, ona evrensellik yüklemeye çalışanların aksine; "Biz, Kur'an'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık..." (Fatır-32) diyen, yine Arapları kastederek, "...Bugün dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım. Ve din olarak size İslam'ı beğendim" (Mâide-3) diyen bir irade sergiler. Bunu

aşan evrenselci bakış açısı, fetihlerin İslami otoriteyi hızla evrenselleştirmesinin ürünü olarak şekillenecektir.

Bütün bunlar bir yana, Arapların anlaması kaygısı ile Arapça indirilmiş olan ve işlediği ayrıntılar, yaptığı göndermeler, mantık yürütmede esas aldığı özgünlükler, kutsadığı gelenekler, verdiği örnekler, vb. her şeyiyle Arap olan bir kitabı, tüm insanlığa dayatmak, evrensellik ve uluslararası adalet açısından, tanrı imgesini ciddi olarak zedeleyen bir durumdur. Çünkü bu durumda farklı toplumlara Arap toplumunun diliyle seslenen, Arap kültürünü dayatan bir anlayışla karşılaşıyoruz ki bu hem pek çok ayetin hem de adalet ölçütünün yadsınması anlamına gelmektedir. Kaba bir gözlemle bile okunduğunda, çok açık olarak görülüyor ki Kur'an, Mekke merkezli Arap kavmini ikna etmeye yönelik, hafif değişikliklerle onların kültürleri ile biçimlenmiş, onlara ait bir kitaptır. Yani salt diliyle değil, kültürü, kutsalları, ruhu, ritüelleri ve yaptığı göndermelerle de çok tipik bir Arap kitabıdır.

Yukarıdaki aktarımlar ışığında yineleyecek olursak, Allah; a) peygamberleri/dinleri kural olarak kavimlere ayrı ayrı ve onların dilinde gönderir, b) Muhammed ve İslamiyet bu tanrısal ilkeye uygun olarak, Arapça konuşup Mekke çevresinde yaşayan kavime gönderilmiştir. Özetle, İslamiyet Arap kavminin dini, Muhammed de onların peygamberidir.

Bu çok net veriler ışığında, şeriatçılara; Kur'an'ı kutsal kabul etmenin asgari tutarlı gereği olarak, uluslar üstü olma iddiasından vazgeçmeleri, hiç olmazsa onu tahrif etmekten vazgeçmelerini öneririz. Kur'an'ın revize edilmemiş mantığına uygun olarak, kendilerine din/peygamber gönderilmemiş, dolayısıyla onun azabından muaf tutulmuş kavimlerin (Furkan-51, İsrâ-15) halklarından ellerini çekmeyenlerin, gerçekte Tanrı emretmediği ve istemediği halde, sömürgeleştirdikleri halklara, zorla Hıristiyanlığı empoze eden ortaçağ engizisyoncularından hiçbir farkları yoktur.

Kaldı ki Tanrı'nın her insana bir akıl verdiği, bugüne kadar kimseyi doğrudan bir şeye zorlamadığı da anımsanacak

olursa, insanları vicdani bir seçim olarak kendileriyle inançları arasındaki ilişkilerde özgür bırakmak, insanlık erdemi gereğidir. Toplumsal yaşamda bizim için asıl olan kimsenin kimseyi ezmemesi, bir şeye zorlamaması; herkesin, her dinin, her ulusun, kendisininkilerle eşit olan başkalarının haklarına karşı saygılı olmasıdır. Bu noktada insanların cennet umudu ve cehennem korkusunu istismar etmekten kaçınmak da bir başka erdem gereğidir. Çünkü insanları hak ve özgürlükleri temelinde değil, korkuları ve özlemleri temelinde motive etmeye kalkmaktan daha kötü bir şey yoktur.

Esasen İslamiyetin Araplara değil tüm insanlığa özgü, evrensel bir din olduğu tezinin asıl savunucularının da genellikle Arap olmayan şeriatçılar olması, bir diğer çarpıcı gerçektir. Aksine, Arap tarihçiler nezdinde İslamiyet, kendi gerçekliğinin de yansıması olarak, bir Arap dinidir. Arap milliyetçiliği ve yükselişini, Arap olmayan toplumların Araplaştırılmasını sağlayan temel bir faktördür. İslam'ın Arap toplumuna özgü niteliklerin belirlediği bir din olduğu şekildeki yaklaşım,[63] starihsel ve sosyolojik gerçeğin basit bir ifadesi olup bizzat Kur'an deyişlerinde de birebir yansır.

Daha ötesi İslamiyetin, Türk, Kürt, Acem ve diğer kavimlerin egemen dini haline gelmesi sürecinde Araplar tarafından uygulanan vahşetin, İspanya ve Portekiz sömürgecilerinin Latin Amerika'da Hıristiyanlığın egemen din haline gelmesi için uyguladığı vahşetten hiç geri kalmaması da bunu göstermiyor mu? Bu durum, örneğin Türklerin Müslümanlaştırılması sürecinde daha da net gözlenebilir. Bizzat Arap-İslam tarihçileri, –başta Taberi, Yakubi, İbn-al-Aşir, Mas'udi gibi oldukça saygın olanlar olmak üzere– M.S. 650-1000 yılları arasında Müslümanların Türklere yönelik işgal, ilhak, katliam, yağma, ırza geçme, köle olarak kullanma eylemlerini ve Türk boylarının direniş ve yenilgiler sonrası yinelenen ayaklanmalarını ve tabii tekrar tekrar katledilme ve yağmalan-

(63) İlhan Arsel, *Biz Profesörler*, s. 174.

malarını ayrıntılarıyla anlatırlar.

Kur'an'ın da kabullendiği gibi Türklerin, Araplar'a ait olan bu dini benimsemeleri, işte böyle bir zorla, yani tıpkı Latin Amerika halklarının Hıristiyanlığı benimsemeleri için başvurulan metotlarla gerçekleştirilmiştir: Zorbalık, işgal, katliam, köleleştirme, özbenliklerine yabancılaştırma, vb...

O günün koşullarında görece merkezi yapıları ve ideolojik üstünlükleri sayesinde Araplar, Türklerin direnişini ezmiş ve giderek onları kendilerine yabancılaştırarak XI. yüzyıla uzanan bir süreçte İslamiyetin kalıbına dökmek için gereken egemenliği sağlamışlardır. Tıpkı diğer pek çok kavme Hıristiyanlığın benimsetilmesinde olduğu gibi...

Bu zoraki yabancılaştırmanın sonrasında Türkleri önce bu dinin kılıcı, giderek siyasal otoritesi olarak görüyoruz. Ama bu durum İslamiyetin yine de Türk –Kürt, Acem, vb.– toplumlarının değerleriyle olan ciddi çelişkilerini gizlemeye yetmiyor. Öyle ki özel zorlamalar olmadığı her durumda Türkler için İslamiyet, şimdi bile çoğumuzun ailelerinde görülebileceği gibi ahiret inancı, namaz, oruç, vb. biçimsel gereklerin yerine getirilmesinden ibarettir. Bâtını-Alevi olan önemli bir kesim için ise İslamiyetin bu en kaba normlarına bile itibar edilmez. Bir Arap ideolojisi olarak sözcüğün gerçek anlamındaki şeriata gelince, Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı İmparatorluğu'nda tarikat sınırları içinde kalmış ve üstelik Arap kökenli olmayan akımlarda –Mevlana, Hünkâr Bektaşi Veli, Şeyh Bedrettin, Yunus Emre vb. örneklerinde görüldüğü gibi– İslamiyet, ciddi anlamda değiştirilerek toplumcu bir içerik kazanmıştır. Ve ilginçtir, 12 Eylül sonrasında, Türkiye halkları tarafından yüzyıllardır revize edilmiş haliyle özümsenmiş olan İslamiyet'in, ortodoks yorumunun yeniden güçlendirilmesi gündeme gelmiştir. Yani tıpkı Selçuklular ve Osmanlılarda yapıldığı gibi, toplum yukarıdan aşağı zorlamalarla İslamcılaştırılmaya çalışılmıştır.

İslamiyetin diğer halklarla yaşadığı kültürel uyumsuzluk, Türkler özgülünde daha da belirgindir. Bizzat İslamiyetin ku-

rucusu Muhammed'in, Türklerle ilgili –pek çokları için şaşırtıcı olacak olan– çok ilginç hadisleri de bunu gösteriyor zaten.

Şöyle diyor İslam peygamberi: "Ümmetimi, geniş yüzlü, küçük gözlü, yüzleri deriden kalkanlar gibi olan bir kavim önüne sürecek. Onlar üç defa Arap yarımadasına kadar varacaklar. Birincisinde kaçan kurtulur, ikincisinde bazısı kurtulur bazısı mahvolur, üçüncüsünde ise kökleri kazınır. Bunlar Türklerdir, Allah'a yemin olsun ki, atlarını Müslümanların camiinin direklerine bağlayacaklar"; "Milletimin mülkünü en evvel Kantura (Türkler kestediliyor) nesli zapt edecektir."; "...Milletimin mülkünü ve Allah'ın ona olan ihsanlarını milletimin elinden en evvel Türkler alacaklardır".[64]

İslamiyetin kurucusu tarafından, İslamiyeti yok edecek potansiyel bir kavim olarak tasvir edilen Türklerle ilişkiler, söz konusu iddianın tersine, Türk boylarının Müslüman Araplarca tekrar tekrar yağmalanması ve katledilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Benliklerine yabancılaştırılarak İslamlaştırılan, bu anlamda kültürel olarak yok edilen Türkler, XI. yüzyıldan itibaren de İslami genişlemenin kılıcı, işgalcisi Anadolu ve Balkanlar'ın eski halklarının Müslüman yapılmasının aracı, yani kendilerine yapılanı başkalarına yapan zalimler konumuna gelmişlerdir.

Yukarıdaki hadislerde, ilgili bizi doğrudan ilgilendiren; Muhammed'in Türkleri, ümmetine ve dinine yabancı, düşman, onu mahvetme potansiyeli olan bir topluluk olarak tanımlaması, dolayısıyla İslamiyetin diğer kavimlerin yanı sıra özellikle Türk kavmine yabancı, Araplara özgü bir din olduğunu bizzat kendi ağzından ifade etmiş olmasıdır!

Bir Türk şeriatçısı olan Z. Kitapçı tarafından, "büyük âlim, hadis ilminin kritik yazarlarından" diye sunulan Aliyyü'l-Kari'nin, "Türklere dokunmayınız/ilişmeyiniz," hadisine ilişkin yapılan, İslamcı/Arap açımlama aynen şöyledir:

---

(64) H. D. Yıldız, *İslamiyet ve Türkler*, Çağrı Yayınları, s. 5.

"Türklerde insanlığa has yumuşaklık ve çelebi insanlara mahsus merhamet yoktur. Belki onlar, başka bir tür insan cinsidirler. Onlara insan değil de nesnas (uzun kuyruklu bir maymun) denilse daha uygundur. Türklerin Yecûc ve Mecûc artıkları ve onların kardeşleri ve temsilcileri olduklarını söylemek, onların ne menem insanlar olduklarını beyan etmeye kâfidir. Bununla beraber hiçbir şek ve şüphe edilmemelidir ki onlar, son derece zararlı ve fesad ehlidirler. İslam ülkelerine ve Müslümanlara verdikleri zararın haddi hesabı yoktur. Allah onların yüzlerini kıyamete kadar bize göstermesin." (Mirkatü'l Mefatih).

Üstelik bu saptama istisna bir durum da değildir. Aksine bizzat yazarın da yinelediği gibi, "İslam âlimlerinden pek çoğu, bu nevi hadislerin yorumlarında (...) Türkleri insafsızca kötüleme yolunda bir nevi yarışa girmişlerdir."[65]

"İnsafsızca kötüleme" denilen şey, Arap/İslam âlimlerinin Kur'an ve hadislerden hareketle yaptıkları yorumlardan ibarettir. O yüzden, sorgulanması gereken söz konusu yazarlar değil, bizzat Kur'an ve hadislerin Arap karakteridir. Hem bizzat Kur'an'ın kendisi değil midir, Türklerden "Yecûc Mecûc" diye, korkulması gereken bir bela babından söz eden? [66]

Her şey bunca açıkken İslamiyetin sonraki yüzyıllarda kazandığı çokuluslu karakter, onun özgün yapısının değil siyasal pratiğinin sonucudur. Başlangıçta talan ve zenginleşme amacı ile gerçekleşen ilhakların getirdiği genişleme, İslamiyetin –Abbasiler dönemini takiben– fiilen kavimler üstü bir niteliğe bürünmesi sonucunu doğurmuştur. Yağma seferlerine "kutsal" kılıflar uydurma gereksinimi de Kur'an ve Muhammed sonrası Müslüman ideologları, İslamiyetin kavimler üstü bir din olduğu şeklinde yorumlar yapmaya zorlamıştır. Bu dönüşüm, tarihsel olarak Emevi iktidarının yıkılarak yerine Abbasilerin geçtiği yıllarda gerçekleşecektir.[67]

---

[65] Bkz. Z. Kitapçı, *Hz. Peygamberin Hadislerinde Türk Varlığı*, s. 116.
[66] Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Aydın, *Nasıl Müslüman Olduk?*, 4. Bölüm.
[67] Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Aydın, *Nasıl Müslüman Olduk?*, 10. Bölüm.

Onuncu Bölüm

AHİRET İNANCININ BİLİMSEL BİR DEĞERİ VAR MI?

Tüm çok ve tektanrılı dinlerde olduğu gibi İslami inanışta da bir "öbür dünya" (ahiret) inancı vardır.

İlk çağlardan itibaren, doğa karşısındaki acizliğin yani, olay ve olguları açıklama bilgisinden yoksunluğun ürünü olarak şekillenen dinsel inançların tümü, en temel motif olarak "öbür dünya" inancını kullanmıştır. Ölümün kabullenilememesi ve ölümsüzlük arayışı, Tanrı'yı ve bir diğer dünyanın daha var olduğu inancını kendiliğinden doğurmuştur. Yaşanan onca yoksunluk ve adaletsizliğin tanrısal güçlerin varlığıyla bağdaştırılamaması, bu dünyanın ötesindeki dünyanın, ölümsüzlük yanında aynı zamanda bir sınav dünyası olarak kurgulanmasına neden olmuştur. İnsanlar adalet ararken Tanrı/Tanrıların, iyi kullarını ödüllendireceği, kötü kullarını cezalandıracağı, gerçek bir adalet ülkesi tasarlamıştır. Böylece dinler ve onların ortak bir temel öğesi olan "öbür dünya" kavramı, kendi evrimi içinde, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve kontrol edilmesi işlevi görmüştür. Yoksullar açıklayamadıkları kadere boyun eğerek, zenginler kurbanlar adayarak bu hayali mekândaki ölümsüzlüklerini sürdürme olanağını satın almaya çalışmışlar, böylece hakkından gelinemeyen haksızlıklara karşı, kötüler için bir ceza tasarımı ve bu ruhsuz

dünyaya karşı ruhlarına bir sığınak yaratmışlardır.

Yeryüzünde var olan bütün dinler bu işlevleri bağlamında, egemen sınıf çıkarları ve kültürleri tarafından desteklenmiş ve ortalama insanın manevi gereksinimlerini karşılamıştır. Peygamberler ve onların seçkin izleyicileri ise bu yargıları, ortaya çıktıkları yer ve zamana göre belirlenen kültürel normlar ve ekonomik yapının gereksinimleri çerçevesinde geliştirip sistematize etmişlerdir. Bu gelişme içinde dinsel inanç, tektanrılı ve kitaplı dinlere doğru bir evrim yaşarken, "öbür dünya" inancı sayesinde kitle bilincindeki etkinliğini de arttırmıştır.

Dinin, ezilenlerin tepkisi temelinde ortaya çıktığı durumlarda bile sonuç olarak toplumsal kontrol ve avunma mekanizması olarak işlevi değişmemiştir. Pek çok haksızlığın karşılığının "öbür dünyaya" bırakıldığı, dolayısıyla esas olanın dünyada adalet sağlamak değil, o ölümsüzlük dünyasına hazırlanmak olduğu düşüncesi, giderek cennet ve cehennem tasarımlarının da geliştirilmesini sağlamıştır. Dünyanın, sınavdan geçirilmek amacıyla yaratıldığı, "öbür dünyada" her şeyin hesabının sorulup "iyilerin" tüm özlemlerinin gerçekleştirileceği, "kötülerin" ise cezalandırılacağı düşüncesi, bütün insani anlamına karşın, egemen sınıflara ve eşitsizlik ilişkilerine hizmet etmiştir. Bu sayede insanlar haklarını arayacaklarına, örgütlenip zulme, sömürüye, eşitsizliğe karşı mücadele edeceklerine; ibadete, tevekküle yönelmiş veya buna razı edilmişlerdir. Nitekim, Hıristiyanlığa karşı yüzyıllarca görülmemiş bir tenkil politikası izleyen Roma, Hıristiyanlığın bu niteliğini kavrar kavramaz, onu resmi dini haline getirmiştir.

Eşitsizliklerin bile, bir sınav biçimi olarak bizzat Allah tarafından yaratıldığı, kimisinin bu dünyada sınırsız mülk içinde yaşarken, kimisinin sefalet içinde olacağı ve bunun da sınavın bir parçası olduğu mantığı, dinlerin olmazsa olmaz parçası olmuştur. "Her şeye kâdir" Tanrı'nın varlığına inanıldığı koşullarda, onun dünya düzenine hiç karışmadığı, gelişmelerin ona rağmen olduğu düşünülemez zaten. Bu çerçeve için-

de, genelde tanrı, özelde "öbür dünya" inanışı, tarih boyunca yoksul ve ezilen kesimlerin avutulmasına hizmet eden bir işleve sahip olmuştur. Bu dünyada zulmedenin "öbür dünya"da cezalandırılacağı, mazlumun ise cennette sürekli refah içinde olacağı düşüncesi, gerçekten de kişiyi sakinleştirip avutan, yaşanan sorunlara karşı edilgen kılan, "kaderine" razı olmaya iten, bu bağlamda eşitsizliklerin sürdürülmesine hizmet eden bir işlev görmüştür.

Özetle, tüm beklentilerin karşılandığı koşullarda yaşama özleminin yansıması olarak şekillenen, öte dünya inancı; 1) yaşamdan yana doyumsuzluk, 2) bilimsel bir felsefi temelden yoksun olma sonucu olarak karşımıza çıkar. Dinler ise, "Ey toplumum, şu iğreti dünya hayatı geçici bir nimetlenmeden ibarettir. Ahiret ise sürekli durulacak yerdir" (Mümin-39) diyerek, çaresizlikten üreyen bu duyguyu kurumsallaştırmışlardır. Çoğunluk için gerçek yaşamın değersizleşmesi demek olan bu ideolojik kurumsallaştırma, çoğunluğu kontrol altında tutmayı kolaylaştıran, dünyada egemen ve sömüren bir avuç azınlığa yarar sağlayan bir mekanizmadır. Tabii tarih boyunca bu inancı kabullenmeyen ve sorgulayanlar da olmuştur. Örneğin Farabi, İbn-i Sina, vb. bilim insanları, hem de İslamiyeti toptan reddetmedikleri halde, öldükten sonra dirilmeyi, ruhun ölümsüzlüğünü ve ahireti reddetmişlerdir.

Buna karşı dinci düşünürler, "öbür dünya" inancının bilimsel bir temeli olduğunu iddia etmekte ve tabii tam da böyle bir iddiayı kanıtlamaya çalıştıkları noktada, nesnel olarak demagog konumuna düşmektedirler. Bunların biri olan Tabbara, ahiret gününün olacağının "nakli" ve "akli delilleri" olduğunu söyleyerek iddiasını şöyle gerekçelendiriyor:

"Bütün semavi dinler, ölümden sonra insanın dirileceğini haber verirler. Bu, ahiret gününün mevcut olduğunun nakli delilidir. Akli delilleri ise şöyle açıklayalım: (...) Herkeste, dünyada iken elde edilemeyen adaletin, insanın amelinin karşılığı olan mükâfat veya cezanın tahakkuku için bu hayatın ötesinde bir başka hayatın varlığı konusunda ilhama benzeyen gizli

bir şuur hali mevcuttur."[68]

İşte, şeriatçı mantığın ahiretin varlığına "kanıt" diye karşımıza çıkarabildiği iddialar, bunlardan ibarettir.

"Nakli delil" diye ifade edilen şey, salt "semavi din" denen dinler de tarafından değil, onun dışındaki dinler tarafından da ileri sürülen ve her türlü din düşüncesinin olmazsa olmaz öğesidir. Bu düşünce, genel olarak verili durumdan, gerek yaşam koşulları gerekse yaşamın kısalık bakımından hoşnutsuz olan, her metafizik düşünceli insandaki içgüdüsel özlemin yansımasından başka bir şey değil. En küçük kanıt değeri taşımayan bu özlem, diğer deyişle "ilhama benzeyen gizli bir şuur hali", şeriatçı bakış açısı tarafından, ahiretin varlığının "akli delil"i olarak karşımıza çıkarılmaktadır. Yani din felsefesi, varlığını kanıtlayamadığı Allah'a atfedilen Kur'an'ın (ve İsa, Musa, Davut ürünü kitapların) deyişini "nakli delil" olarak sunmaktadır.(*)

Yani bilimsel anlamda kanıtlanabilirlikten yoksun bir tanrıya, yine bilimsel kanıtlanabilirlikten yoksun olarak atfedilen

---

(68) Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 132.

(*) "XIX. yüzyıl ortalarından başlayarak, bir yandan, Kitab-ı Mukaddes'in (Tevrat'ın) ilk nüshalarında araştırmalar ve çevirilerde düzeltmeler, bir yandan da özellikle Mısır, Mezopotamya ve Basra Körfezi çevresinde bilimi, sanatı, edebiyatı ile bir uygarlığın varolduğu ortaya çıkarıldı. Taşlar ve tabletler üzerindeki yazılar okundukça Kitab-ı Mukaddes'teki İsrail hikâyelerinden birçoklarının bu tabletlerle kazılmış olduğu görüldü. Örneğin, evrenin yaratılışı, cennetteki yasak meyve, Tufan, Babil Kulesi hemen hemen bu tabletlerde bulunmuş ve buradan İsraillilere geçmiş olduğu anlaşılmıştır. Oxford Üniversitesi, Hint, İran ve Çin dinlerine ait kutsal kitapları çevirdikçe, sonraki dinlerin öyle birdenbire bir vahiy eseri olmayıp, uzak bir geçmişten gelen bir evrimin eseri olduğu görülüyordu. Eichhorn ile Kitab-ı Mukaddes metinleri üzerinde tarihsel, dilbilimsel araştırmalar ve eleştiriler yapma usulü, yani modern eleştiri denen dönem açılmış oldu. Bu eserlerin en önemlisi, XVIII. yüzyıl sonunda Almanların şair ve felsefecisi Herder'in yayımladığı "İbrani Şiirlerinin Ruhu"na dair eserleridir. Bu eserlerde Herder, Kitab-ı Mukaddes'in Mezamir adı altındaki kitabının, çeşitli peygamberlerin şiirlerinden ibaret olduğunu gösterdiği gibi, Süleyman Peygamber'in "Neşideler Neşidesi"nin bir aşk kasidesinden başka bir şey olmadığını söylüyordu... Artık Tevrat'taki "Beş Kitap"ın (Pentateuque) Musa tarafından yazıldığına dair fikir tamamen yadsınmış ve birçokları bu kitapların çeşitli zamanlara ait çeşitli belgelerin gelişigüzel bir yere toplanmasından oluştuğunu ve bu belgelerin en eskisinin Milattan Önce IX., en yenisinin V. yüzyıla ait olduğunu kabul etmişlerdir." (Adnan Adıvar, Tarih Boyunca İlim ve Din, Cilt II, s. 141, 142, 128) Tevrat'la ilgili bu araştırmalar, onun gökten inme bir kitap değil, çeşitli yüzyıllarda yazılmış edebiyat metinlerinin bir antolojisi olduğunun ispatlanması, bizim hiç de öyle kolayca göz ardı edebileceğimiz şeyler değil. Müslümanlık inancına göre Tevrat, dört göksel (semavi) kitaptan biridir ve onun hikâyeleri Kur'an'da yinelenir. (Akt. Jale Baysal. Kitaplığın "Din Konusu ile İlgili Kitaplar" Rafı, *Cumhuriyet* gazetesi, 7 Eylül 1986)

kitabın, bilimsel kanıtlanabilirlikten uzak olan iddiası, "kanıt" olmaktadır. Bu noktada aynı iddiada bulunan diğer "semavi" dinleri de bu "kanıt" içinde gösterenler, o dinlerin diğer önermelerini niçin reddettiklerini açıklamak zorundadırlar. Bu seçimde, bir tutarlılık olmadığı açıktır. Üstelik din inanışından bağımsız düşünülemeyecek olan "öbür dünya" iddiası, salt "semavi dinlerin değil, gelmiş geçmiş tüm dinlerin de ortak bir noktasıdır. Ruhlara, ateşe, toprağa, suya, Güneş'e, Zeus'a, putlara, vb. bilumum tanrılara tapanların hepsi de tanrılarının kendilerine koyduğu kurallara uymaları halinde, cennete gidecekleri inancındaydılar. Yani bu düşünce, tüm dinlerin ortak paydası olup şeriatçıların şiddetle karşı çıktığı dinlerin, on binlerce yıl önce ortaya koydukları bir düşüncedir. Birbirlerine göre "saçma", birbirlerine göre "kâfirlik", "tutarsızlık" olan tüm dinlerde ahiret inancının ortak bir öğe olması, bu inancın insan düşüncesinin ürettiği boş bir varsayım, bir avunma, daha da ötesi egemen olanların ezilenleri tepkisizleştirmesinin aracı olduğunu göstermektedir.

Deniliyor ki; "...ölümden sonra başka bir âlemin var olduğunu insanın içgüdüsüyle sezmesi bu konuda en kuvvetli delillerden biridir. Allah kullarını bir konuda ikna etmek isteyince, o fikir ve düşünceyi onların iç dünyasındaki duygulara yerleştirir... Şüphesiz şiddetle arzuladığımız, ruhumuzun derinliklerinde duyduğumuz bu duygu, (hayatın ebediliğini arzu etmek) insanların varlığında mevcut bir asli kaidenin yankısı durumundadır."[69]

Görüldüğü gibi ahiret inancının, "ebedi bir hayat özlemi" şeklindeki gerçek nedeni kabul edilirken metafizik bir çarpıtma ile "Allah'ın o düşünceyi insanın ruhuna yerleştirdiği" söyleniyor. Muhammed dönemi için kuşkusuz çok doğal olan bu düşünce tarzında ısrar etmeyi, günümüz bilgileri ışığında açıklamak mümkün değildir. Eğer iddia edildiği gibi Allah isteyince istediği düşünceyi insanın kafasına sokmaya muktedir

[69] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 132.

ise, kendi doğrularını bütün insanlığın kafasına niye sokmadığı da anlaşılır gibi değil. Tüm gücüne rağmen, doğruları insanların kafasına ya da ruhuna sokamayan bir tanrısallık, gerçekte kendi düşüncesine inanmayan çoğunluğun kâfirliğinden doğrudan sorumludur. Daha ötesi, insanlık tarihinde milyarlarca insanın kendisine değil, başka şeylere inanıp 'kâfir' olmalarından da son tektanrıcı din olan İslamiyet çıktığında, onun varlığından habersiz olmaktan başka suçu olmayan, insanların 'kâfir'liklerinden de yine bu sınırsız gücü olduğu iddia edilen tanrısallığın sorumlu tutulması gerekmez mi?.

İnsanların içgüdü ile sezdikleri, olmasını istedikleri inançlar, eğer Allah'ın insanların içine yerleştirdiği duygular ise ve Allah'ın her şeye kadir olduğu doğruysa, o halde birbirlerinden farklı düşüncelerin, doğru ve yanlış her şeyin, hep Allah'tan kaynaklandığını kabul etmek gerekliliği doğar; ki bu Allah imgesinin, kendisiyle sürekli çelişkiler içinde olduğunun da ifadesidir.

Kaldı ki daha sonraki sayfalarda Tabbara, Kur'an'dan hareketle yaptığı yorumlarda, ahirete ilişkin ileri sürdüğü "deliller"in gerçekte hiçbir değer taşımadığını ve tabii Kur'an'ın içine düştüğü çifte standardı, belki de farkına varmadan açığa vurmaktadır. Dinleyelim:

"İlim bir şeyin hakikat olduğunu, ancak kesin delil bulunduğu zaman itiraf eder. Kur'an da, bir şeyin doğruluğuna delil bulunmadıkça, o şeyin gerçekliğine hükmedilmemesini ister. Nitekim, bir ayette şöyle buyurulur: 'Cennete Yahudi ve Hıristiyanlardan başkası asla giremeyecek dediler. Bu onların kuruntusudur. De ki: Eğer doğru kimselerseniz, delilinizi getirin." (Bakara-111).

"Bir şeyin doğruluğu, kesin delil ile ispat edilemeyince iman etmek caiz değildir... 'Her kim Allah ile beraber, ispatı konusunda hiçbir delil bulunmayan başka ilaha ibadet ederse, onun hesabı Rabbi'ne aittir.' (Mü'minûn-117)

"İlim, kesin olmayan şeyin kesin olarak gösterilmesine, zannın katiyet mertebesine konmasına şiddetle karşıdır; ilim

bir meseleyi delilinin sağlamlığı nispetinde doğru kabul eder, delil kesin ise vaka doğrudur, değilse zan ifade eder.

Hakikat ve zannı ifade eden bu ilmi ayırım, İslam'ın vehim ve zanlardan sakınılması emri ile uygunluk arz eder. Onların çoğu ancak zanna tabi olurlar.. Zan hakikat karşısında hiçbir fayda sağlamaz." (Yunus-36)

"Deneylere dayalı yeni felsefenin ortaya koyduğu görüşlerin gelecekte aksi iddia edilemeyecektir. İşte Kur'an felsefesinin temeli de budur."[70]

Şimdi hep beraber söz konusu yaklaşımı inceleyelim:

Bilindiği gibi Yahudilik gibi Hıristiyanlık da kendilerinden başkasının cennete gitmeyeceği düşüncesiyle şekillenmiştir. Nitekim, bunlardan farklı yeni bir sistem öneren İslamiyet de cennete yalnız Müslümanların gideceğini iddia eder. Bu yaklaşım çerçevesinde, eğer birbiriyle rekabet içinde olan egemenlerle karşı karşıya değilsek, ikide bir farklı kitap yollayıp öncekileri yadsıyan, istikrarsız bir tanrı imgesiyle karşı karşıyayız.

Olayın doğru yorumu şu: Her din; taraftar kazanmak ve onları kalıcı kılmak için tüm insanların özlemi olan cennetin salt kendine inananların tekelinde olduğunu, diğerlerinin ise "kâfir" ve "cehennemlik" olduğunu iddia ederek, diğerleri aleyhine etkinliğini güçlendirmeye çalışır. Muhammed, önceki dinlerin de Allah'a ait olduğunu, ama onların yerine artık İslamiyeti geçirdiğini söylerken, bir yandan aynı cennet-cehennem tekelini eline geçirmek, diğer yandan da kendi sistemine Yahudi ve Hıristiyanlar gözünde inandırıcılık kazandırmak amacı ile hareket etmektedir.

Yani Allah, önceden salt Yahudilere verdiği cennetin anahtarını, bu kez onlardan alıp yine yalnızca Müslümanlara vermektedir! Böylece milyonlarca insan, aynı Allah tarafından, önce Yahudilik daha sonra Hıristiyanlık adı altında verilen inanç sistemini, Müslümanlık adına terk etmiyorlar diye ce-

---

[70] Age, s. 286, 288.

hennemlik olmakla tehdit edilmektedir! Böylece insanlar, birbirlerini de kâfirlikle suçlayan dinlerin arasında, "kırk katır mı, kırk satır mı?" örneği şaşkına döndürülmektedirler. Sanki onları doğru yola getirmek değil de aksine belli aralıklarla, yeni bir dinsel sistemle şaşırtıp kâfir ilan etmekten, cehennemde yakmaktan zevk alan bir Tanrı ile karşı karşıya gibiyiz. Oysa söz konusu dinlere inananların, bir sonraki dini daha inandırıcı bulamamak veya çoğunlukla o dinle hiç muhatap olamamaktan başka bir "suç"ları yoktur. Kaldı ki söz konusu kitapları kendisinin yolladığı inanışı çerçevesinde Allah'ın kullarına bir şey demeye hakkı da yoktur. Çünkü ikide bir inanç biçimlerini değiştirip insanları şaşırtan kendisidir. Ama din mantığı böylesi meşru mazeretler tanımaz; kendi dışındaki dinlere inanan milyarları bir kalemde 'cehennemlik' ilan ediverir. Özetle dini inanışa ilişkin getirilen "kanıtların" hepsi, bilim tarafından karşıtları kanıtlanana kadar süren boş varsayımlar toplamından ibarettir.

Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın Allah'a atfen, cennetin sadece kendilerine ait olduğu iddiasını, yine aynı Allah adına Kur'an, "hayır, cennetlik olan sadece Müslümanlardır," demeye getirerek yadsıyor. Kur'an, önceki dinlerin ilahi belirlemelerini onların "kuruntusu" diye suçlayıp onlardan delil isterken, kendisi onlardan farklı tek bir delil getirmemektedir. Sonuçta hepsinin "delil" diye karşımıza çıkardıkları şey, özlemlerinin kendi kutsal kitaplarında ifade edilmesinden ibarettir.

Aynı mantıkla bir Yahudi; "asıl siz delilinizi getirin. Benim kitabım sizinkinden yüzyıllarca önce indirildi. Üstelik benim Tanrımın varlığını da kabul ediyorsunuz; her şeye kadir olan bir yaratıcı, ikide bir görüş değiştiren tutarsız bir güç olamayacağına göre, demek ki doğru olmayan sizsiniz. Kendi görüşlerinizi inandırıcı kılmak için Tanrı'ya mal ederek, onu ikide bir görüş değiştiren, istikrarsız biri haline getiriyorsunuz. Her şeyi bilen ve gören biri olduğuna göre onun, dört beş yüzyılda bir insanların karşısına farklı değerler, farklı

inanış biçimleriyle çıkması olanaksız. O halde, asıl sizler delillerinizi getirin," derse ne diyecekler?

Müslüman'ın, salt kendisi gibi düşünenlerin cennetlik olduğu iddiası noktasında, bir Hıristiyan'dan, bir Musevi'den daha güçlü delillere sahip olmadığı açıktır. Hepsinin birbiri karşısına çıkarabilecekleri "delil"ler, kendi peygamberlerinin ürünü ve aynı Allah'a mal edilen kitaplarından ibaret, deneye, somuta, görülene, ölçülene dayanmayan, yani bilimsel olmayan yargılardır. Ancak hepsi aynı tek yanlılıkla, kendilerine uygulamaya yanaşmadıkları ölçüleri, karşılarındakine dayatarak kesin delil istemektedir.

Kur'an'dan hareketle, bir şeyin "doğruluğu kesin delil ile ispat edilemeyince iman etmek caiz" olmadığına göre, tüm din kitaplarının inandırıcılık düzeyi, Tabbara'nın ifadesiyle bir hiç düzeyine inmektedir. Çünkü dinler, bilimsel açıklaması yapılamayan, oluşumu, hareket yasaları bilinemeyen iddialara dayalıdır.

Onceden bilimin açıklayamadığı bir atmosferde egemenliğini sürdüren din felsefesi, bilimsel ve teknolojik gelişmenin hız kazanmasıyla maddi zemini esasen ortadan kalkmış bulunmaktadır. Din felsefesi, bilime sorduğu soruları kendisine de aynı şekilde sormak zorundadır artık. İnsanın Allah tarafından yaratıldığı, ahiretin varlığı, Allah'ın varlığı, onun bir ölüyü diriltebileceğinin ispatı; artık bilimin değil dinin sorunudur...

Bu noktada ölçü açık ve net olmalıdır. Örneğin, insanın evrim içinde oluştuğu bilimsel teorisinde henüz ulaşılamamış halkaların varlığı noktasından hareketle, "O halde insanı Allah yarattı" (!) demek, bilimsel yöntem açısından ancak, demagojik bir anlam taşır. Bir tartışmanın inandırıcı olabilmesi için, karşıt tezden hangi bilimsel veriler ve somut örnekler isteniyorsa, aynı değerde kesin, gözlenebilir, ölçülebilir, somutlanabilir deliller ortaya konmak zorundadır.

Varlığı üzerine en küçük bir kesin bilgiye sahip olmadan bir şeye inanmanın sorunlu niteliği gibi, bilimin henüz kanıt-

layamadığı olgulardan hareketle, "demek ki bunları Tanrı yarattı!" sonucunu çıkararak, Tanrı'nın varlığına inanmanın da bilimsel bir değer taşımayacağı açıktır.

Dolayısıyla, Tabbara'nın sözleriyle konuşacak olursak, bizzat kendi varlığında kanıtlanamayan, gözlenemeyen, ölçüye vurulamayan, yani bilimsel anlamda kesin olarak ortaya konamayan şeyler gerçek değil, "zan"dırlar. Gerçek ile zan arasında bilimin koyduğu bu kesin ayrım ortada olduğuna göre, ahirete ister Müslüman, ister Hıristiyan, isterse Musevi dininin yöntemleri ile inanmanın, bir avunma olduğu da ortadadır.

Bu çerçevede Mü'minûn-117'deki, "Her kim Allah ile beraber ispatı konusunda hiçbir delil bulunamayan başka bir ilaha ibadet ederse, onun hesabı Rabbince görülecektir," cümlesinin, bilimsel bir karşılığı yoktur. Burada, karşıdaki için aranan deliller nelerdir? Canlıları yaratmak, onu tekrar diriltmek gökten ve yerden rızklandırmak mı? Örneğin Güneş'e tapan biri açısından bunları Güneş'in değil de Kur'an veya İncil'deki Tanrı'nın yarattığının kanıtı nedir? Peki ama Güneş'i kim yarattı, denebilir. Bu soru, aynı şekilde Kur'an'da sözü edilen Tanrı için de geçerlidir. Çünkü bilim çifte standardı reddeder.

Başka Tanrıları şiddetle reddeden Kur'an, kendi Tanrısının canlıları nasıl yaratıp, nasıl öldürdüğü ve tekrar nasıl diriltiğini, gök ve yerden yiyecekleri nasıl yarattığını ispat etmek, hem de bilimsel olarak ölçülebilir, gözlenebilir biçimde, yani bilim yöntemine uygun olarak göstermek zorundadır. Yoksa tüm iddialarının bir safsatadan ibaret olduğunu kabullenmek başka çaresi kalmaz.

İslamcılar ölümden sonra diriliş inancını kanıtlamak için de yapılabilecek tek şeyi yapmakta, bolca gizemli söz ve demagoji üretmektedirler:

"...öldükten sonra dirilmenin muhakkak olduğu konusunda iki delil vardır:

I- İnsanın topraktan yaratılıp sonra tam ve olgun bir insan olarak ortaya çıkıncaya kadar ceninin gelişmesi, daha sonra ölmesidir.

II- Kupkuru gökyüzüne Allah'ın gökten yağmur indirmesi ile hayatı başlatıp güzel güzel bitkiler yetiştirmesidir. İşte ölümden sonra kıyamet gününde dirilmek de böyledir".[71]

Ölümden sonra dirilmenin muhakkak olduğuna ilişkin bu iki "delil"in, gerçekte delil niteliği taşımadığı açıktır. Doğaüstü bir iradeyle gerçekleşmediği ispatlanmış olan cenin, yağmur, bitki, vb. oluşumlardan hareket edilerek, Tanrı'nın varlığına ve ölümden sonra diriliş inancına varmak mümkün değildir.

21. yüzyılın başlarında, artık din teorisyenlerinin kendilerine daha inandırıcı ve gerçek deliller bulması gerekir.

Özetle, din felsefesinin en temel dayanaklarından olan ahiret inancı, hiçbir kesin delile sahip olmayıp, bilimsel mantıkla kabul edilebilmekten uzaktır. Bir başka deyişle ahiret inancı, dünyaya metafizik gözle bakan insanların düş gücünün ifadesi olan bir zan'dan ibarettir; yani Tabbara'nın ifadesiyle konuşacak olursak "iman edilmesi caiz olmayan", "ilmen şiddetle karşı çıkılması" gereken bir zan'dır.

Tabii bir gerçeği de belirtmek zorundayız: Ahiret inancının gerçekten de manevi bir rahatlama sağlayan, kişiyi zulme, haksızlıklara, sefalete, aynı şekilde yaşamın kısalığı ve doyumsuzluklarına karşı avutan bir işleve sahip olduğunu biliyoruz. Ancak bu avuntu, gerçek hayattaki haksızlıkların "öbür dünyaya" havale edilmesine neden olduğundan, toplumsal yaşamın sorunları karşısında edilgenlik üretir. Tebaa ve kul olmaktan, birey ve yurttaş olmaya doğru gelişimi engeller. O, sömürü ve eşitsizlik karşısında kadere razı olmak, sel, deprem gibi afetleri Tanrı iradesi görüp daha çok katlanmak, araştırarak çare üretmek yerine sorunlara dua ve kurban ile çözüm üretmeye çalışmak gibi yöntemler önerir. Çünkü, söz konusu oluşumlar Allah'ın iradesi dahilindedir. Çünkü o "dilediğini yaratır, seçer; seçmek onların hakkı değildir" (Kasas-68); çünkü "Allah bize ne yazmışsa, başımıza ancak o gelir

[71] Tabbara, age, s. 119.

(Tevbe-51);" çünkü "Allah seni bir sıkıntıya uğratırsa onu ondan başka giderecek yoktur" (En'âm-17) vb. vb.

Dahası bu inanç, egemen mantık tarafından özellikle istismar edilir. "Ey iman sahipleri, Allah'a itaat edin. Resule ve sizin içinizden olan ulü'l-emre (emir sahibine, iş ve yönetim sahibine) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız onu Allah'a ve Resule götürün. Böyle yapmanız hem daha hayırlı hem de sonuç bakımından daha güzeldir" diyen Nisa-59 buna örnektir

Özetle ahiret, insanı avutan, çözüm bekleyen sorunlara karşı edilgen kılan ve dar dünyası içinde her türden olumsuzluğa karşı kendi içine kapanmaya, aldatıcı bir rahatlamaya, her şeyde bir "hikmet" olduğu varsayımı ile bilimsel ve siyasal kuşkuculuktan, sorgulayıcılıktan uzaklaşmaya neden olan bir inançtır. Bilimsel bir bakış açısına sahip olamayan kişiler, hele yaşlı iseler, ölüm ve yok olma fikri karşısında, kendilerini yeri doldurulamaz bir boşluk içinde duyarlar. Dolayısıyla tüm olumsuzluklarına karşın insanların ahiret inancı, kişilere kısmi bir rahatlık duygusu verir ve ancak onların bilimsel bir felsefi temele sahip olmalarıyla ortadan kalkabilir. Bu sağlandığında, insan için hayat kendi başına gerçek anlamını kazanmaya başlar, insan bilinci en basit hakkı olan eşitlik, özgürlük ve adalet içinde yaşamak ve doğa üzerinde egemenlik kurmak için mücadeleye yönelir.

Oysa Tanrı'yı her işe karıştıran, olay ve olguları onun ekseninde açıklayan bir felsefe, kaçınılmaz biçimde insanı, dünyayı bir cennete dönüştürme iradesine yabancılaştırırken, onu karşı karşıya bulunduğumuz olumsuzluklara karşı duyarsız kalmaya, hayatı daha çok ibadetle göğüslemeye yöneltir.

Onbirinci Bölüm

KUR'AN'A GÖRE KIYAMET, CENNET VE CEHENNEM

Kur'an'a göre "öbür dünya" düzeni –ölümün hemen sonrasından başlayacağını söyleyen kimi ayetleri görmezden gelirsek–, öncelikle, "kıyamet" adı verilen bir gelişmenin gerçekleşmesi sonrasında başlıyor.

"Hiç kuşkusuz o hüküm günü kesin olarak belirlenmiştir" (Nebe-17) denir. Tabii zamanı "kesin olarak belirlenen" bu günün ne zaman gerçekleşeceğinin cevabı da tam bir keyfilik örneği: İsra'-51'e göre, "yakında olması mümkündür", Ahzâb-63'e göre, "onun bilgisi ancak Allah katındadır, ne bilirsin belki de zaman yakındır."

Bilimsel verilere göre, dünyamızın ömrü daha dört buçuk milyar yıl kadar olduğuna göre, eğer insanlar yaşanamaz hale getirmezlerse, kıyamete daha milyarlarca yıl var demektir.

"Onun ahiret hakkındaki tasavvurlarına gelince bunlar doğrudan doğruya Yahudi kaynaklara, dolayısıyla da İran ve Babil kaynaklarına dayanır. Muhammed önce hüküm saatinin çok yakın olduğunu zannetti; daha sonra, zamanını yalnız Allah'ın bildiği bu anı uzağa atmak zorunda olduğunu gördü. Hüküm saatinin işareti olarak bir darbe veya şiddetli bir ses bekledi, daha sonra boru sesinden yahut bir meleğin çağırmasından bahsetti. 'O zaman derhal yer sarsılmaya başlaya-

cak...' diye bir yaklaşım sundu."[72]

Kıyametin nasıl bir şey olduğuna gelince, tek kelimeyle "korkunç" bir tabloyla karşı karşıyayız.

Kur'an'dan öğrendiğimize göre kıyamet kopunca, çocuğunu emziren kadın çocuğunu atacak, gebe kadın çocuğunu düşürecek, insanlar kaçışacak, kaçacak yer arayacaklar (tabii bulamayacaklar), "vahşi hayvanlar bir araya toplanacaklar, denizler kabaracak", "gökyüzünün perdesi kalkacak dağlar yürümeye başlayacak", "yer sarsıldıkça sarsılacak", "Güneş Ay'a yetişip onu tutacak", yıldızlar pat pat yere düşecekler, vb. (Bkz. Tekvir, Vâkıâ, Hac, Abese, Kıyamet, Zilzâl sureleri).

Böylesi bir dehşet tablosundan sonra Allah, iskeleti ve hatta en küçük bir izi bile kalmamış olanlar da dahil, yüz milyarlarca insanı dirilterek, her nasıl olacaksa, "dürülmüş defterlerini"(!) açacak ve cennetlikler ile cehennemlikleri bir bir ayıracak. Gerçi suçlular pek yalvaracaklar ama nafile, "hak" yerini bulacak ve "tartıları hafif gelenler, işte onlar cehennemde temelli" (Mü'minûn-103) acı çekecekler!

Peki ama nasıl bir yer bu cehennem?

"Doğrusu ayetlerimizi inkâr edenleri ateşe sokacağız, derilerinin her yanışında azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz." (Nisâ-56) "Ardında cehennem vardır, orada kendisine irinli su içirilir. Onu yudum yudum alacak fakat yutamayacaktır. Ölüm ona her taraftan geldiği halde ölemeyecek, arkasından da çetin azap gelecektir." (İbrahim-16-17)

"...Doğrusu Allah güçlüdür, öç alandır. O gün suçluları zincirlere vurulmuş olarak görürsün, gömlekleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir." (İbrahim-49-50)

"Boyunlarında halkalar ve zincirler kaynar suya sürülüp, sonra ateşte yakılırlar. Sonra onlara 'Allah'ı bırakıp da koştuğunuz ortaklar nerededir' denir. 'Bizden uzaklaştılar, hayır

(72) C. Brockelman, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s. 30.

biz zaten önceleri hiçbir şeye kulluk etmiyorduk' derler. İşte Allah, inkârcıları böyle saptırır." (Mü'minûn-71-74)

"Doğrusu suçlular temelli kalacakları cehennemin azabı içindedirler. Azaba hiç ara verilmez. Onlar orada tamamen umutsuzdurlar. Biz onlara zulmetmedik ama onlar zalim kimselerdi. Cehennemde şöyle seslenirler: 'Ey nöbetçi! Rabbin hiç olmazsa canımızı alsın'; Nöbetçi, 'Siz böyle kalacaksınız' der." (Zuhruf-75-77)

"O şüphesiz güçlüdür, merhametlidir, doğrusu günahkârların yiyeceği zakkum ağacıdır. Karınlarında suyun kaynaması gibi kaynayan erimiş maden gibidir. 'Suçluyu yakalayın, cehennemin ortasına sürükleyin, sonra başına –azap olarak– kaynar su dökün' denir. Sonra ona 'Tat bakalım, hani şerefli olan, değerli olan yalnız sendin. İşte bu şüphelenip durduğunuz şeydir' denir." (Duhân-42-50)

"O gün cehenneme, 'doldun mu?' deriz. O; 'Daha var mı?' der." (Kâf-31)

"Oraya atıldıkları zaman, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Nerdeyse öfkesinden paralanacak, içine her bir topluluğun atılmasında bekçileri onlara: 'Size bir uyarıcı gelmemiş miydi' diye sorarlar." (Mülk-7-8)

"Yakıcı ateşin ne olduğunu sen nereden bilirsin? O ne geri bırakır ne de azaptan vazgeçer. İnsanın derisini kavurur, orada 19 bekçi vardır." (Müddessir - 27-30)

"...Onu inkâr edenlere, ateşten elbiseler verilmiştir, başlarına da kaynar sular dökülür de bununla karınlarındakiler ve derileri eritilir. Demir topuzlar da onlar içindir. Orada uğradıkları gamdan ne zaman çıkmak isteseler de her defasında oraya geri çevrilirler: 'Yakıcı azabı tadın' denir." (Hac -19-22)

Tüm bu hayal ürünü, korkulu tabloyu bir an gerçek kabul edelim; görüleceği gibi cehennem diye insanların karşısına çıkarılan, yaşanmış ve yaşanacak vahşetlerin en büyüğü, en akıl almaz olanıdır. Bu noktada Diderot'nun, "Bir dindarın cehennem korkusunu kaldırın, dinsel inancını da yok etmiş olursunuz," sözlerini anımsamaktan kendimizi alamıyoruz.

Öte yandan, Kur'an'daki "suç" kavramının, çağdaş insanlık değerleri açısından kabul edilemez niteliğini belirtmeliyiz. Çünkü temel ölçüsü kulluk yapıp yapmamaktır. Sınırsız zenginlikle sefaletin iç içe ve sömürünün sonucu olarak yaşandığı bir dünyada karşımıza çıkan temel suç tanımı, Allah'a kulluk, ya da iyi kulluk yapmamaktır. Dünya sorunlarının pek bir önemi yoktur. Halbuki insanlık onuru, hiçbir kimsenin – kendini yaratana bile olsa–, kulluk yapmasına hele, kul olmamayı "suç" konusu yapmasına, izin vermez. Yaratanın, yardım edenin büyüklüğü de zaten, hiçbir karşılık beklememesinde göstermez mi kendini? İyilik yapanın bundan karşılık beklemesi, daha ötesi karşısındakini kendisine bağımlı kılmak için iyilik yapması, insanlar arası ilişkilerde bile kabul edilemez bir yaklaşım değil midir? Tanrı'nın irade ve erdemi insandan çok daha yüce olması gerektiğine göre, Tanrı'ya atfedilen mantıkta, köleci dönem kültürüne özgü bir problem yok mudur?

Şeriatın "suç" gördüğü farklı düşünme/inanma hakkı, çağdaş insanlık değerleri açısından suç değil, tam tersine demokrasi ve hukukun olmazsa olmaz temel insan hakkı anlamına gelmektedir. Oysa, "İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır, (Bakara-39)"cümlesinde de görüldüğü gibi şeriatta düşünce suçu vardır ve cezaların en büyüğü de ona yöneltilmektedir.

"Suç" kavramının böyle çarpıtılmasını bir yana bırakalım ve cehennemliklerin gerçekten suçlu olduğunu düşünelim; ancak cezalandırma yöntemlerinin de bir sınırı olmak zorunda değil midir? En acımasız yöntemin bile günümüzde belli sınırları vardır, sonuçta belli bir süre sonra en insanlık dışı vahşet bile azalır, sona erer. En uç noktada kurşuna dizersin –ki ölüm cezası bile evrensel hukuk tarafından artık dışlanmaktadır–, ömür boyu hapsedersin veya değişik süreler özgürlüğünü elinden alırsın, vb. vb. Çağdaş ahlak ve hukuk açısından, suç ne olursa olsun bazı cezalandırma biçimleri kabul

edilemez. Örneğin işkence yapmak! İşin ilginci, tarih boyunca bu yönteme sürekli olarak başvuranların, toplumun genel huzurunu ilgilendiren somut suçları değil; aksine kendi haksız düzenlerine karşı(!) işlenen suçları cezalandırmak için işkence yaptıkları bir gerçektir. Örneğin Hitler faşizmi insanları kitleler halinde gaz odalarında, fırınlarda korkunç yöntemlerle katletti, ama sonuçta bu vahşet belli bir sürede son buldu. İnsanlar tıkıldıkları gaz odalarında bilinçlerini kaybedip birbirlerini tırmıklayarak ve çığlıklarla öldüler. Sonuçta tarihin vahşet örnekleri, günümüzde işkencenin insanlık dışı bir yöntem olarak ilan etmesi sonucunu doğurdu.

Kuşkusuz önümüzdeki yüzyıllarda da böyle insanlık dışı uygulama örnekleri devam edecek, onları meşru gösteren yönlendirmeler yapılacaktır. Ancak işkence artık kamu vicdanında, insanlık bilincinde tarihsel ömrünü tamamlamıştır ve tıpkı fikir/inanç yasakları gibi işkence de artık açıkça savunamamaktadır. Bu durum insanlığın her türden çağdışı vahşete, zulme, totaliterizme karşı en azından şimdilik düşünsel düzeydeki zaferidir.

Evet, insanlık genelinde durum budur. Dahası çağdaş hukukun suç ile ceza arasındaki ilişkiyi yeniden ve daha insanca düzenlemeye yöneldiği bir aşamaya gelindiğini de unutmayalım. Peki ama, insanlık düzleminde durum böyle iken az önce okuduğumuz ayetlere, bu insanca ölçüt temelinde ne diyeceğiz? İnsan kalarak bunları sindirmek mümkün olabilir mi? Böyle bir vahşete başvuracağını söyleyen varlığın tanrısallığı, yüceliği, merhameti nasıl bir şeydir?

Her acı gün gelir son bulur. Oysa, ayrıntılarıyla anlatılan cehennem azabında son yoktur, dinlenme yoktur, hep işkence vardır; sürüklenip ateşe atmalar, kaynar su içirmeler, boğazına demir halkalar geçirmeler, zakkum yedirmeler, irin içirmeler, deri değiştirip tekrar yakmalar, baştan aşağı kaynar su dökmeler, süreğen çığlıklar, hem de milyarlarca insanın beraber çığlıkları, yalvarmalar, ancak onlara en küçük biçimde acıma göstermeyen zebaniler vardır!.. Bu korkunç tabloyu

tamamlayan bir öğe daha var:

Yanmakta olan milyarlarca insanın toplu haykırışını seyreden, ama en küçük şekilde affetmeyen, üstelik bununla da yetinmeyip, "benim azabım nasılmış?" diye parmak sallayan bir tanrı imgesi!

Bu tablonun üzerine, şu sözleri olsa olsa espri niyetine okunabilir:

"Ahiret gününü ve ihtiva ettiği tabiat ötesini dikkatle inceleyen kimse, bunun beşer aklının neticesi, özellikle Hz. Muhammed'in düşüncesinin sonucu olduğunu tasavvur edemez. Hayali ne kadar geniş olursa olsun hiçbir kimse bu akli delillerle kuvvetlendirilmiş, insanları ikna eden, titreten gayb haberlerini ortaya koyamaz. Bunlar beşer kelamı olmayıp, Allah'ın peygamberine indirdiği, vahy'dır."[73]

Görüldüğü gibi, Tabbara kaçak güreşiyor. Çizilen korkunç tabloyu bir insanın düşleyemeyeceğini söyleyip, bundan hareketle Allah'ı ve vahyi ispatladığını düşünüyor. Oysa, insanüstü bir gücün böyle korkunç zulümler düşünemeyecek kadar yüce bir varlık olması gerektiğini, yarattığı aciz insanlara böyle korkunç acılar kurgulayamayacağını, bu tür senaryoların onu yüceltmeyeceğini, dolayısıyla bu yaklaşımların olsa olsa 7. yüzyıl ve öncesine ait kültürün ürünü olabileceğini söylemek çok daha dürüstçe olmaz mı?

Bugün Batılı din adamları nezdinde cehenneme yapılan vurgu hemen hemen ortadan kalkmıştır. İnsan haklarından yana Batı'da yükselen bilinç toplumda yaygınlaştıkça, her türden vahşet ve işkence, insanlık dışı bir davranış olarak içselleştikçe, insanüstü bir gücün insanlara işkence yapabileceği fikri de güçsüzleşmeye başladı. Çünkü çağdaşlaşmaya bağlı olarak cehennem imgesi, insanları Tanrı'ya yaklaştırmayan, aksine uzaklaştıran bir fikir haline geliyor.

Uygarlık geliştikçe cehenneme vurgu yapan bir tanrı yerine cennete, hoşgörüye, bağışlamaya, keza "öbür dünya"

---

[73] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 154.

soyutlaması yerine artan oranda bu dünyada insanca yaşam için dinin misyonuna vurgu yapma eğilimi ağırlık kazanmaya başladı. Tabii tüm bunlar, gerçekte Tanrı'nın doğal düzenini hedef alan değişiklikler anlamına geliyor. Çünkü insanlığın düşünsel düzeyi, din adamlarını böylesi revizyonlara mecbur bırakıyor. Batı'dan farklı olarak Müslüman toplumlarda ise –ilkellik ve köylü kurnazlığının tezahürü olsa gerek– daha çok siyasallaşmakta ve umutsuzlaşan insanı istismara yönelik bir içerik kazanmaktadır. Bu gidişle Batı'daki tarzın bizde de yaygınlaşması muhtemeldir. Sonuçta her ne biçimde yapılırsa yapılsın, bu değişim, ömrünü tüketmiş şeriatçı tasarımın, günümüzde alenen savunulamaz hale geldiğinin dolaylı kabulü olmaktadır.

Bu noktada hemen belirtmeliyiz ki, cehennem tasarımı İslam egemenliği altında da sorgulanmış ve Bâtıni yorumcular tarafından reddedilmiştir.

Örneğin Yunus Emre; "Sırat kıldan incedir kılıçtan keskincedir / Varıp onun üstünde evler yapasım gelür / Altında gayya vardır içi nar ile pürdür / Varup ol gölgesinde biraz yatasım gelür" diyerek sırat ve cehennem inancını alaya almaktadır. Kaygusuz Abdal, aynı felsefi duruşla; "Kıldan köprü yaratmışsın / Gelsin kullar geçsün deyu / Hele biz şöyle duralım / Yiğit isen sen geç Tanrı" demekten geri durmaz. Aynı bağlamda cennet fikrinden de de hoşlanmaz Yunus; Tanrı'yı bu tasarımlardan ayırarak: "Cennet cennet dedikleri / Birkaç evle birkaç huri / İsteyene ver sen onu / Bana seni gerek seni" diyerek sever. Özetle tarih boyunca "sapkın" addedilen düşünürler; cehennem, cennet, sırat, kıyamet gibi tasarımları tanrılık erdemine yakıştıramadıkları için reddetmiş, Tanrı'yı bunlardan arındırarak sevmişlerdir.

İnsani erdem açısından kabul edilemez olan cehennem gibi cennet tasarımı da kabul edilemez niteliktedir. Oysa tüm kutsal kitaplar, cehennem korkutmacasına ek olarak, içinde oluştukları çağın egemen sınıf kültürüne uygun bir cennet tasavvuru sunarlar.

Bu Cennet tasavvurunda yok yoktur; tabii olanlar o dönemler aristokratlarının ufkuyla sınırlıdır. Tabii cennetle ilgili ayetler özellikle erkeğe seslenir, çünkü erkek egemen bir kültürün yansımasıdırlar. Tüm ayrıcalıklar, özellikle cinsel ayrıcalıklar ona yöneliktir ve onun cinsel meta olarak sürüyle kadın ve yan gelip yatmak şeklindeki tembellik özlemlerini karşılayan bir yerdir cennet!

Şöyle denir: "Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlar ise, güvenli bir yerde, bahçelerde ve pınar başlarındadır. İnce ipekten ve parlak atlastan giyinerek karşılıklı otururlar, bu böyledir, onları iri siyah gözlü hurilerle eşlendiririz. Orada güven içinde her yemişi isteyebilirler. Orada ilk ölümden başka bir ölümü tatmazlar. İşte büyük kurtuluş budur." (Duhân-51-57)

"Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara kurtuluş, bahçeler, bağlar, göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar ve dolu kadehler vardır." (Nâziat-31-34)

"Ancak Allah'a içten bağlı kullar bunun dışındadır. İşte bildirilen rızk ve meyveler onlaradır. Nimet cennetlerinde karşılıklı tahtlar üzerinde kendilerine ikram olunur. Baş ağrısı vermeyen, sarhoş etmeyen, içenlere zevk bahşeden bembeyaz bir kaynaktan doldurulmuş kadehler sunulur. Yanlarında el değmemiş, örtülü yumurta gibi bakışlarını yalnız erkeklerine çevirmiş iri gözlü kadınlar vardır." (Sâffât-40-49)

"Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete girin. Onlar için, altın kadeh ve testiler dolaştırılır, canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey oradadır. Siz orada temellisiniz, işlediklerinize karşılık size miras verilen işte bu cennettir. Orada sizin için bol yemiş vardır, onlardan yersiniz." (Zuhruf-70-73)

"Orada örtüleri parlak atlastan yataklara yaslanırlar, iki cennetin meyvelerini de kolayca toplarlar, öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? Oralarda bakışlarını yalnız erkeklerine çevirmiş, daha önce ne insan ve ne de cinlerin dokunmuş (kirletmiş) olduğu eşler vardır. Onlar yakut

ve mercan gibidirler." (Rahman-54-58)

"...Bu cennetler yeşil mi yeşildirler. (...) İkisinde de durmadan fışkıran kaynaklar vardır. (...) İkisinde de her türlü meyveler, hurma ve nar var. (...) İçlerinde iyi mi iyi, güzel mi güzel kadınlar vardır. (...) Çadırlar içinde sahiplerine tahsis edilmiş huriler vardır. (...) Ne bir cin kirletmiştir onları ne bir insan. (...) Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere uzanırlar. Öyleyken Rabbinin hangi nimetini yalanlayabilirsin? Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir." (Rahman-66-78)

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennet şöyledir: Orada temiz su ırmakları, süzme bal ırmakları vardır." (Muhammed-15)

"Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar, ama (buradaki içki yüzünden) ne saçmalama vardır ne günaha girme." (Tur-23)

Görüldüğü gibi cennet, kişilere tam anlamıyla asalak bir aristokrat yaşamı sözü verir. Yan gelip yatılan, her şeyin ayağa geldiği ve özellikle beyaz tenli, siyah gözlü bakire ve "göğüsleri yeni tomurcuklanmış", yani henüz daha çocuk yaşta sürüyle kadın sunulan bir yer.

Diğer yandan "cennet" sözcüğünün, dalların birbirine karışmasıyla gölgelenmiş ağaçlık yer anlamında, tam da çöl insanının özlemince seçildiği de belirtilmeli ki peygamber, kutup bölgelerine yakın ülkelerden olsaydı, kuşkusuz güneş sıcaklığını öne çıkartan bir tanımla karşılaşacaktık.

İşin ilginci, dünyada yasaklanan şarap da orada ırmaklardan akar ve cennetlikler; "orada karşılıklı kadeh tokuştururlar... (Tur-23)" sadece bu kadar da değil, dünyada tüm dinler tarafından cinsel sapkınlık sayılan özel zevklere cennette yer verilmiştir:

"Sedeften inciler gibi olan gençler yanlarında dolaşırlar, birbirlerine dönüp sorarlar: 'Doğrusu bundan önce ailemizin yanında bile korku içindeydik; Allah lütfedip bizi kavurucu azaptan korudu, doğrusu bundan önce de ona yalvarıyorduk; şüphesiz o, iyilik yapandır, acıyandır' derler" (Tur-24-26).

"Yanlarında ölümsüz gençler dolaşır; onları gördüğünde saçılmış birer inci sanırsın" (İnsan-19).

Ne denir? Bu sorunun cevabını, dünyada eşcinselliği bağışlanmaz bir suç ve ahlaksızlık gören, hoşgörüyle yaklaşılması gereken bir cinsel tercih olarak görülmesini kesinlikle kabul etmeyen şeriatçılarımıza bırakalım. Ancak burada bir noktayı özellikle belirtelim. Onlar, Allah'ın alenen cennette serbest bırakıp nimetten saydığı bir olguyu, her zamanki gibi, Allah'a rağmen Allahçı mantıklarıyla tahrif etmeye kalkarlar. "Sedeften inci gibi gençlerin aile çevresi içinde bile korkarak yaptığı işi", kaşla göz arasında, "kendilerinden önce ölen çocukların yapacağı hizmetçilik işine" (bkz. Diyanet'in meali) çevirmeye çalışırlar.

Tabii çağdaş ahlakının baskısı altında olan şeriatçı zihniyet, cennetin bu zevk ve sefahat yaşamını yineledikten sonra, içinden atamadığı sıkıntıyı da şöyle ifade ediyor:

"Bunları diline dolayan, şehvani olduklarını ileri süren İslam düşmanları, ruhi nimetlerden bahsedilmeyişini tenkit etmişlerdir. Hz. Muhammed dini, sadece nadiren bulunan, mümtaz, yüksek akıl, düşünce sahipleri için değil, çevresinde maddede kuvvet bulan geniş insanlık âlemi için getirilmişti. Bunun için insanlara akılları ölçüsünde hitap etmesi gerekiyordu. Aç bir Bedevi Arap'a göre cennet mefhumu, altlarında ırmaklar akan, içinde bol süt, su ve bol rızk bulunan bahçeleri ifade eder."(74)

Öncelikle, gerçekleri söylemenin düşmanlıktan ayrı bir şey olduğunu ve böylesi koşullandırıcı laf kalabalığıyla durumu kurtarmanın olanaksız olduğunu belirtelim. Yukarıda görüldüğü gibi, savunma eylemi her seferinde itiraflara dönüşmektedir.

Tabbara'nın yaptığı, dinin, 7. yüzyılda yaşamış Arapların, kendiliğinden yapısı ve özlemlerine göre biçimlendirildiğinin kabulünden başka bir şey değildir. Tabbara, onların ruhi yapılarının kendi üstlerinde tanrısal bir güç tarafından oluşturulmadığını, aksine içinde bulundukları koşullar tarafından

(74) Tabbara, age., s. 147.

biçimlendiğini kabul etmekte ve "ruh", "kader", "cennet", vb. kurguların boş sözler olduğunu itiraf etmektedir. Oysa Allah'ın varlığı ve insan ruhunu belirlediği iddiası doğru olsaydı, Tabbara'nın küçümseyici ifadesiyle "Bedevi Arap"ın özlemleri bir Arap aristokratının yaşamına göre değil aksine, tanrısal gücün erdemlerine göre belirlenecekti. Oysa burada Allah'ın erdemleri değil, 7. yüzyıl Bedevi Arap'ının özlemleri belirleyici olmaktadır. Asıl olarak da o dönemin Arap kültürünün izin verdiği ölçüde belirlenen bir Tanrı ve cennet imgesiyle karşı karşıyayız.

Ayrıca belirtelim ki İslam tarihine göz attığımızda görüleceği gibi, insanlarda böyle özlemlerin oluşmasının nedeni, hemen hemen tüm bölgesel otoritelerin yaşam tarzlarıdır. Ne de olsa insanın hayallerini onu kuşatan ortamın maddi koşullarının belirlediği gerçeği var ortada. Bundan dolayı ortalama bir 7. yüzyıl insanı cennette; sınırsız kütüphaneler, bilimsel araştırma ve üretme ortamı, spor alanları, uçak, bilgisayar, otomobil vb. teknoloji araçları, kadınlar ve erkekler arasında dostluk ve aşk gibi insanca ilişkiler, hak ve özgürlüklerde cinsler arası eşitlik vb. şeyler düşleyememiştir. Cinsel beraberlik de özel bir duygu ile yüklü yaşamsal bir faaliyet yerine, egemen cinsin 70'e varan sayıda "huri" ile yaşadığı sınırsız cinsel pratik olarak düşlenmiştir. Günümüzde de aynı yoz yaklaşım, dünya halklarının iliğini sömüren asalakların yaşamında görülüyor. Ne gariptir ki bunu "ahlaksızlık" diye siyasi malzeme yapan şeriatçıların, "ahlaklı" olan yandaşlarına vaat ettikleri cennet de benzeri bir dünyadır!

Tabbara, aynı sıkıntı ile devam ediyor: "Kur'an'daki nimetler sadece maddi nimetler olarak anlaşılamaz. Kur'an'ın bizzat belirttiği ruhi nimetler de vardır. Bu ruhi nimetleri açıklayalım..."[75]

Tabii bundan sonra, o ruhi nimetlerin açıklanacağını bekleyenler düş kırıklığına uğruyorlar. Çünkü "Allah'ı görmek"-ten başka bir "ruhi nimet" yok ortada. Halbuki, çizilen tüm

[75] Age., s. 148.

cennet tabloları, oldukça net bir şekilde asalak bir yaşam ve cinsellikten başka bir şey sunmuyor. Bu tablolar; dünyada sömürü ve eşitsizlikler üzerine kurulu yoz yaşam tarzının, onu yaşayamayanları, "eğer kadere razı olur, iyi kulluk yaparsanız, siz de öbür dünyada böyle yaşarsınız" vaadi ile adaletsiz ve ahlak dışı dünya düzenine razı etmenin bir aracıdır.

Salt kendine inanmıyorlar diye toplumları, çoluk çocuk demeden tufanda boğan, üzerlerine yıldırımlar, taşlar, depremler yollayıp katleden veya emirlerine yeterince uymadılar diye milyarlarca insanı yakacağını, onlar çırpınıp bağırdıkça ateşi çoğaltacağını ve bunu hep yapacağını söyleyen, buna karşılık ödüllendirmeyi sadece, kendine sorgusuz boyun eğen, aklı yatsın yatmasın kulluğunu benimseyenlere uygun gören bir tanrı fikri, ister istemez ona inananların kişiliğini de buna göre biçimlendirir.

Tabii işin bilimsel açıklanması böyle bir tanrının gerçekte olamayacağıdır. Bu ancak köleliği, talanı, sınıfsal ve cinsel eşitsizliği meşru gören, toplumsal ilişkileri katı bir hiyerarşi ile kuran eski çağ ilkel insanlarının düşleyebilecekleri bir tanrı olabilir. Çağdaş değerleri kısmen de olsa özümlemiş bir insanın kafasındaki tanrı kavramı ise gerçekten merhametli, hoşgörülü, düşüncesinden ya da inancından dolayı insanları yakmayı veya boğmak yerine farklılıkları toplumsal zenginlik ve bilimsel gelişme nedeni olarak gören, kadın-erkek arasında bir ayrım yapmayan bir tanrı olacağı açıktır. Böyle bir tanrının, aciz yaratıklarına işkence ve zulüm yapmayı aklından bile geçirmeyeceği, dolayısıyla sürekli ateşler yanan, kazanlar kaynayan, zebanili, zakkumlu, katranlı bir cehennemi de olamayacağı aynı şekilde cennetinin de insan ilişkilerinin her biçim ve aşamasında, sevgi ve emeği yücelten bir yer olacağı öngörülebilir. Keza O'nun hiçbir cins, din, düşünce, ulusal kimlik ve insan onun iradesi dışında olmadığına göre, tıpkı bir baba gibi onlar arasında ayrım yapmayacağı, yasaklar, dayatmalar, din savaşlarını, yani zorbalığın hiçbir türünü hoş karşılayamayacağı da açıktır.

KAYNAKÇA

ADIVAR. Adnan, Tarih Boyunca İlim ve Din, Remzi Yay. 1987, İst.

ADIVAR. Adnan, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Yay. 1982, İst.

ALTIKULAÇ. Tayyar, Yüce Kitabımız Kur'an, Diyanet Yayınları, 1984, Ankara.

ALGÜL Hüseyin, İslam Tarihi, Gonca Yayınları, 1987, İst.

AKBULUT. A., Sahabe Devri Siyasi Hadislerinin Kelami Problemlere Etkileri, Birleşik Yayınları, İst.

AKTAŞ. Cihan, Sistem İçinde Kadın, Beyan Yay. 1988, İst.

AHMET. Ağaoğlu, İslamiyette Kadın, Birey ve Toplum Yay., 1985, Ankara.

AMERİKAN TARİHİNİN ANAHATLARI, Amerikan Basın ve Kültür Yayını, 1980, Ankara.

ARSEL. İlhan, Şeriat ve Kadın, Kendi Yayını, 1992, İst.

ARSLAN. Ali, Kadınlara Hitap (Hadis-i Şerifler), Arslan Yayınları, 1975, İstanbul.

ATEŞ. Süleyman, Gerçek Din Bu, Yeni Ufuklar Neşriyat, 2 Cilt, İst.

AYDIN. Mehmet, Müspet İlim ve Allah, Şamil Yayınevi, 1971, İstanbul

AYDIN. Mehmet, İslam Üzerine Düşünceler, Derleme, Diyanet Yayınları, Ankara

AZZAM. Abdurrahman, Resul-i Ekremin Örnek Ahlakı ve Kahramanlığı, Ahmet Said Matbaası, 1964, İstanbul.

BARTHOLD. W, İslam Medeniyeti Tarihi, Diyanet Yay. 1984, Ankara

BAŞGİL. Ali Fuat, Din ve Laiklik, Yağmur Yay., 1982, İst.

BEDRİ. Abdülaziz, İslam ve Sosyalizm, İkbal Yay. Ankara

BEBEL. Auguste, Hz. Muhammed ve İslam Kültürü, Süreç Yay., 1987, İst.

BERKES. N., Teokrasi ve Laiklik, Adam Yayınları, Adam Yayınları, 1984, İst.

BERKES. N., Atatürk ve Devrimleri, Adam Yayınları, Adam Yayınları, 1982, İst.

BERKİ. Ali Himmet., 250 Hadis, Diyanet Yayınları, 1983, Ankara
BERKİ. A.H.- KESKİROĞLU. O.; Hz. Muhammed ve Hayatı, Diyanet Yay., 1974, Ankara
BERNAL. J. D., Bilimler Tarihi, Sosyal Yayınları, 1983, İst.
BROCKELMAN. C., İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi, T. Tarih Kurumu Basımevi, 1992, İst.
BUCAİLLE. Maurice., Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim, T.Ö.V. Yay., 1974, İzmir
BUCAİLLE. Maurice, İnsanın Kökeni Nedir, İnsan Yay., 1988, İst.
BULAÇ. Ali, Çağdaş Kavramlar ve Düzenler, Beyan Yayınları, 1987, İstanbul.
ÇAMUROĞLU. R., Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şeriyye, Ant Yayınları, 1991, İst.
ÇAĞATAY. Prof. N., İslam Tarihi, Gerçek Yayınevi, İst
ÇAĞATAY. Prof. N., Makaleler ve İncelemeler, 1983, Konya
ÇİLOĞLU. Rıza, Kur'an Nazım Çeviri, Kendi Yayını, 1987, İst.
DEMİRBAŞ. Mehmet Ali, Başlangıcından Bugüne Mezhepsizler, Milli Fikir Yay., 1980, Çorum.
DÖĞEN. Şaban, Kur'an'dan Tekniğe, Yeni Asya Yayınları, 1986, İstanbul.
EBUSSUUD. Prof. M., İslami İktisadın Esasları, Hisar Yayınları, 1983, İst.
EBU ZEHRE. Muhammed, İslamda Savaş kavramı, Fikir Yay. 1985, İst.
EBU ZEHRE. Muhammed, Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar, Fikir Yay. 1978, İst.
ELMALILI, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Zaman Yayınları, İst.
ERDOĞAN. Naim, İslamda Ekonomik Düzen, İlahiyat Kitabevi, 1972, Ankara
ERHAT. Azra, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Yayınları, 1989, İst.
EMRE. Mehmet, İslamda Kadın ve Aile, Bedir Yayınları, 1979, İstanbul.
ENGELS. F., Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları.
ESAT. Mahmut - IRMAK. Sadi., İslam Tarihi, Kitapçılık Servisi, 1965, İst.
EZHERLİ. İsmail., Zekat, Diyanet Yayınları, Ankara, 1971
FIĞLALI. Ethem Ruhi; Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, Selçuk Yay.
GARAUDY. Roger, Yaşayanlara Çağrı, Pınar Yay. 1986, İst.
GARAUDY. Roger, Sosyalizm ve İslamiyet, Yön Yay. 1965, İst.
GÖLPINARLI, Abdülbaki; Sosyal Açıdan İslam Tarihi, İnkılap ve Aka Yay., 1975, İstanbul.
GÖLPINARLI, Abdülbaki; Yunus Emre Divanı, Der Yay. İst.

GÜLTEKİN. M. B., Laikliğin Neresindeyiz, Öğretmen Yayınları
GÜNGÖR. Erol, İslamın Bugünkü Meseleleri, Ötüken Yayınları, 1984, İstanbul
KALELİ. L., Tapılacak İlah, Habora Yayınları, İst.
KANDEMİR. M. Yaşar., Örneklerle İslam Ahlakı, Nesil Yayınları, 1986
KESKİOĞLU. Osman, Kur'an'ı Kerim Bilgileri, Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, Ankara
Kitab'ı MUKADDES, Kitabı Mukaddes Şirketi.
KILIÇ. Yusuf, Asr-ı Saadetten Tabiun Devrinin Sonuna Kadar İslam Hukukunun Prensip ve Kaynakları, Kendi yayını, 1986, İst.
KİTAPÇI. Z., Peygamberin Hadiselerinde Türk Varlığı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1988, İst.
KİTAPÇI, Z., Türkistan'da İslamiyet ve Türkler, Kendi Basımı, 1988, Konya
KİTAPÇI, Z., Yeni İslam Tarihi ve Türkistan, Boğaziçi Yay. 1986, İst.
KRAMER. S. N., Tarih Sümer'le Başlar, Kabalcı Yayınları, 1992, İst.
KUR'AN-I KERİM Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı (eski ve yeni basımlar)
KUR'AN-I KERİM Meali., Hikmet Neşriyat
KUR'AN-I HAKİM ve MEAL-İ KERİM., H.B. Çantay, 3 Cilt
KUR'AN-I KERİM Türkçe Açıklaması, Keskioğlu. O., Eren Yayıncılık
KUTUP. Muhammet, Kur'an Araştırmaları, Fikir yayınları, 1984, İst.
KUTUP. Muhammet, Peygamberden İktibaslar, Fikir yayınları, 1980, İst.
KUTUP. Seyyid, İslamda Sosyal Adalet, Cağaloğlu Yayınları, 1964, İstanbul.
İBN TEYMİYYE., Siyaset, Dergah Yay. 1985, İst.
İBN TEYMİYYE., Tefsir Üzerine, Pınar Yay. 1985, İst.
LEWIS. Bernard, Tarihte Araplar, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay., 1979, İstanbul
LINGS. Martin, Hz. Muhammed'in Hayatı, İz Yayıncılık, 1991, İst.
HAMİDULLAH, M., İslamda Devlet İdaresi, Nur Yayınları, 1979, Ankara.
HANÇERLİOĞLU. O., Ekonomi Sözlüğü Remzi Yayınevi, 1986, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., Felsefe Sözlüğü, Remzi Yayınevi, 1982, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., İslam İnançları Sözlüğü Remzi Yayınevi, 1984, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., Toplumbilim Sözlüğü, Remzi Yayınları, 1986, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., Dünya İnançları Sözlüğü, Remzi Yayınları, 1993, İst.
HATEMİ. Hüseyin, İslam Açısından Sosyalizm, İşaret Yay.1988, İst.
HUME. David, Din Üstüne, İmge Yay. 1979, Ank.

MALAY. Doç. H., Çağlar Boyu Kölelik, Gündoğan Yayınları, 1990, Ankara
MANNAN. Prof. M. A., İslam Ekonomisi, Fikir Yayınları, 1980, İst.
MANNAN. Prof. M. A., İslam ve Çağdaş Ekonomik Konular, Fikir Yay. 1984, İst.
MATRAN. Robert, İslam'ın Yayılış Tarihi, A.Ü. İlahiyat Fakültesi yay., 1981, Ankara
MAZAHERİ. Ali, Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları, Varlık Yay. 1972, İst.
MCNEILL. William H., Dünya Tarihi, Kaynak Yayınevi, 1985, İst.
MEVDUDİ, Kur'an Açısından Kadın, Fikir Yayınları, 1985, İst.
MEVDUDİ, Seçilmiş Konuşmalar ve Yazılar, Fikir Yay. 1986, İst.
MUSLİMU'BNU'L-HACCAC. Ebu'l-Hüseyin, Sahih-i Muslim ve Tercemesi, 8 Cilt, İrfan Yayınları, 1988, İst.
NAKVİ. N. Haydar, Ekonomi ve Ahlak, İnsan Yayınları, 1985, İst.
NEVFEL. Abdülrezzak, İslamda Ayrılmazlık, Fikir Yayınları, İst
NURBAKİ. Haluk, Kur'an'ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler, Diyanet Yayınları, 1988, Ankara.
OKİÇ. M. Tayyip, İslamiyette Kadın Öğretimi, Diyanet Yayınları, 1978, Ankara.
OZANKAYA. Ö., Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Cem Yayınları, İst.
ÖLÇEN. A. N., İslamda Karanlığın Başlangıcı, Ekin Yayıncılık, 1991, Ankara
RODİNSON. Maxsime., İslam ve Kapitalizm, Hürriyet Yayınları, 1976, İstanbul.
PAZARLI. Osman; İslamda Ahlak, Remzi Kitabevi, 1980, İst.
SADR. Muhammed Bakır, İslam ve Filozofi, Hicret yayınları, 1980
ŞAYLAN. Gencay, İslamiyet ve Siyaset, Verso Yayıncılık, Ankara
ŞEKER. Mehmet, İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri, Diyanet Yayınları, 1984, Ankara.
SENA. Cemil, Hazreti Muhammed'in Felsefesi, Remzi Kitabevi, 1989, İst.
SIDDİKİ. Mazharuddin, İslam ve Marksizm, Fikir Yay., 1986, İst.
ŞİRVANİ. Harun Han, İslamda Siyasi Düşünce ve İdare, Nur Yay. 1965, Ankara
TABBARA. Prof. Afif Abdülfettah, İlmin Işığında İslamiyet, Kalem Yayınları, 1981, İstanbul.
TABERİ., Taberi Tefsiri, 6 Cilt, Şule Yayınları, İst.
TANİLLİ. S., İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi?, Say Yayınları
TANİLLİ. S., Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 4 Cilt, Say Yayınları
TANYOL. Cahit; Sosyal Ahlak, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay.,1960, İstanbul.

TOLEDANO, E., Osmanlı'da Köle Ticareti, Tarih Vakfı YurtYayınları, 1994, İstanbul.
TUNA. T., Uzay ve Dünya,
ULUDAĞ. Süleyman, İslamda Faiz, Dergah Yayınları, 1988, İst.
ÜLGENER. Sabri, Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti, Mayaş Yayınları, İst.
YILDIRIM. Suat, Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri, Kayıhan Yay. 1983, İst.
YILDIZ. H. D., İslamiyet ve Türkler, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980
ZEYDAN. Abdülkerim, İslam Hukukuna Giriş, Kayıhan Yay., 1985, İst.
ZEYDAN. Abdülkerim, İslam'da Ferd ve Devlet Münasebetleri, Kayıhan Yay., 1978, İst.

Bilim ve Sanat Dergisi Kataloğu
Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi Kataloğu
2000'e Doğru Kataloğu

Dizin

12 Eylül, 12, 17, 20, 22, 23, 24, 226
12 Mart, 19, 23
1961 Anayasası, 22

Abbas, 172
ABD, 15, 18, 21, 72, 101, 140, 143
Abdullah, 111, 127, 151
Abese (S), 242
Ad milleti, 184, 185
Adem, 65, 200, 206
ADTYK, 23, 24
Afrika, 64, 66, 86
ahiret, 9, 83, 90, 140, 226, 229, 231, 233, 239, 240, 241, 246
Ahiret günü, 83, 90, 140, 231, 240, 246
ahlaksızlık, 250
Ahzâb (S), 112, 116, 222, 241
Alak (S), 132, 158
Ali, 27, 85, 132, 166, 167, 168, 186, 253, 254, 256
Al-i İmran (S), 94, 133
Allah sözü, 108
Amerika, 21, 64, 65, 143
Amr b. As, 172
Anadolu, 26, 227
Ankebut (S), 89, 186, 193, 205
Antik çağ, 41, 48
Aramco, 23
Arap, 50, 64, 68, 72, 74, 85, 101, 104, 109, 112, 116, 123, 124, 127, 131, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 163, 165, 167, 171, 172, 175, 200, 213, 217, 218, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 250, 251
Arap dini, 123, 213, 225
Arap gelenekleri, 149, 157
Arap kavmi, 64, 101, 156, 165, 167, 171, 224
Arap tanrıları, 146
Arap toplumu, 68, 74, 109, 148, 150, 152, 154, 224, 225
Arapça, 31, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224
Araplar, 107, 123, 147, 165, 167, 172, 173, 200, 221, 222, 223, 225, 226, 255
Aristo, 103
Ashab-ı Medyen, 219
Asr-ı Saadet, 27, 255
Asya, 64, 66, 169, 254
Aşık, M., 22
ata ruhları, 46, 47, 76
Atatürk, 22, 253

ateist, 82
Avrupa, 16, 66, 68, 123
Avustralya, 64, 66
Aydınlar Ocağı, 25
ayet, 90, 94, 108, 112, 116, 125, 128, 129, 130, 133, 134, 137, 138, 139, 141, 142, 166, 183, 186, 187, 197, 200, 213, 221, 222
Ayşe, 112, 136
Azerbaycan, 111

Babil, 48, 207, 232, 241
Bahira, 145, 146, 200
Bakara (S), 76, 81, 83, 89, 92, 94, 95, 107, 112, 127, 133, 136, 138, 140, 170, 195, 196, 210, 234, 244
Bakûs, 200
Balkanlar, 227
Basra, 169, 232
Batı, 13, 20, 21, 25, 29, 246, 247
batıl, 100
batıl inanç, 100
Batn-ı Nahle, 170
Bedevi, 250, 251
Bedir, 169, 170, 254
belge, 71, 110, 111, 188, 199, 202
Beni Hanife, 107, 115
Beni Nadir Yahudileri, 133, 171
Bizanslılar, 172
Buda, 156
Budist, 82
Burt, R., 21
büyü, 43, 46, 53, 59, 100
büyük ruh, 45, 47

cahiliye, 148, 151, 160, 163
Casiye (S), 86, 92
Cebrail, 134, 135, 136, 153, 161, 198, 217
Cedd b. Kays, 133
cehennem, 13, 31, 48, 80, 82, 105, 108, 109, 119, 130, 139, 155, 165, 207, 230, 236, 241, 242, 243, 245, 246, 247
Cennet, 9, 13, 22, 31, 43, 44, 48, 90, 105, 108, 109, 119, 155, 157, 201, 207, 225, 230, 235, 241, 247, 248, 249, 250, 251, 252
Cennet bahçesi, 44
Cennet ve Cehennem, 9
ceza, 16, 29, 86, 88, 127, 131, 206, 229, 245
cihat, 15, 98
Cin, 45, 82, 86, 164, 248, 249
cizye, 89, 170
Comte de Volney, 42
Cudi, 203
Cuma (S), 219, 220, 221, 222
Cumhuriyet, 16, 17, 22, 25, 33, 257

Çağdaş insanlık değerleri, 26, 244
çalılık ruhu, 49
çoktanrıcılık, 53, 59, 61

dalgakıran, 20
Davut, 37, 49, 105, 200, 232
demokrasi, 14, 25, 28, 30, 95, 96
Deniz Tanrısı, 47
Descartes, 41
Diderot, 243
din, 9, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 63, 64, 65, 67, 77, 88, 97, 99, 105, 106, 108, 115, 121, 122, 123, 124, 125, 131, 147, 148, 149, 152, 154, 164, 165, 169, 170, 177, 178, 182, 201, 212, 213, 214, 218, 220, 223, 224, 225, 227, 228, 232, 233,

234, 235, 236, 237, 239, 246, 247, 249, 252, 253, 255, 267
Din Adamları Metni, 201
din bilinci, 39, 44, 53, 67
Diyanet, 24, 29, 129, 140, 168, 193, 199, 210, 250, 253, 254, 255, 256
doğru yol, 66, 81, 84, 92, 93, 98, 101, 126, 134, 136, 150, 178, 186, 187, 214, 236
dua, 42, 46, 134, 162, 239
Duhân (S), 86, 92, 120, 217, 243, 248

Ebu Bekir, 27, 108, 109, 110, 111, 112, 127, 133, 166, 186
Ebu Cehil, 132, 166, 170
Ebu Süfyan, 170, 171, 172
Ebu Talip, 145, 146, 164
Efraim, 50, 58
efsaneler, 44, 179, 207
egemenlik, 45, 68, 97, 115, 164, 240
Einstein, 73
Emevi, 228
Emperyalizm, 18
Enbiyâ (S), 60, 74, 75, 87, 95, 132, 192, 194, 211
Enfâl (S), 80, 87, 128
Erel, 23
Eski Yunan, 200, 207
Exodus, 48
Eyyüp, 105, 126

Farabi, 231
Fatır, 218, 223
Fatma, 27
fayda ve zarar, 73, 75
Felak(S), 100, 113
Fetih (S), 79, 87, 89, 133
Feuerbach, 76
fidye, 195
Filistin, 37, 49, 72, 212
Firavun, 74, 86, 147, 172, 173, 175, 183, 184, 208, 210
Fransız, 42, 85
Furkan (S), 84, 88, 107, 185, 186, 214, 216, 223, 224
Fussilet (S), 120, 133, 139, 185, 217

ganimet, 128, 170
Gılgamış Destanı, 207
Gök Tanrısı, 47
günahkâr, 92, 132, 243
Güneş Tanrısı, 47

Habeşistan, 146
Hac, 84, 87, 88, 90, 103, 109, 110, 134, 135, 138, 139, 167, 168, 171, 219, 242, 243
Hacer-i Esvet, 151
Haçlı, 85
Hadid (S), 85
Hadis, 253, 254
hak, 11, 14, 17, 19, 26, 28, 29, 32, 71, 86, 87, 89, 91, 109, 120, 124, 142, 143, 166, 204, 219, 225, 229, 242, 245, 246, 251
Hanif, 148
hareke, 112
Harun, 199, 209, 256
Hasan, 27, 85
Haşr (S), 133
Hatice, 146, 148, 155, 159, 160
Havva, 51, 65
Hıristiyan, 20, 25, 50, 51, 69, 85, 90, 91, 97, 145, 157, 163, 184, 214, 226, 237, 238
Hıristiyanlık, 41, 48, 50, 59, 61, 64, 68, 70, 235, 254
Hicr (S), 103, 105, 109, 110, 113, 136, 188, 190, 191, 192
hidayet, 82, 124, 147, 214, 215,

218, 219, 220, 222
Hint, 48, 232
Hira, 153, 154, 158
Hitler, 85, 245
homoseksüel millet, 187, 188
Horeb, 48
Hûd (S), 187, 188, 190, 191, 192, 203
huri, 247
Hüdhüd, 211
hüküm saati, 241
Hüküm saati, 241
Hüseyin, 27, 85, 253, 255, 256

İbn-i İshak, 149
İbn-i Sina, 41, 162, 231
İbrahim, 49, 57, 58, 59, 60, 74, 75, 76, 83, 103, 145, 148, 149, 172, 183, 184, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 200, 216, 219, 242
İbrani, 36, 37, 38, 49, 50, 59, 64, 74, 123, 183, 193, 232
içki, 120, 127, 128, 249
ifrit, 211
ilah, 79, 94, 255
ilahe, 50, 79
ilahi sır, 141, 142, 143
ilham, 115
ilk günah, 44
iman, 20, 33, 92, 96, 115, 126, 135, 140, 146, 147, 150, 151, 193, 208, 210, 215, 219, 220, 222, 234, 237, 239, 240
imtiyaz, 92
İncil, 91, 92, 103, 104, 105, 106, 116, 122, 126, 148, 149, 154, 157, 195, 199, 200, 238
İnciller, 50, 105, 157, 183, 202, 254
İngiliz, 85
İnsan (S), 140,
İpek Yolu, 169
İran, 27, 48, 164, 173, 232, 241
İranlılar, 172
İsa, 38, 45, 50, 59, 64, 100, 105, 154, 155, 156, 183, 196, 197, 198, 199, 200, 232
İshak, 49, 190, 192, 195
İslam Hukuku, 255, 257
İsmail, 145, 190, 195, 254
İspanya, 225
İsrail, 49, 72, 105, 206, 207, 232
İsrailoğulları, 49, 206, 208, 210
işkence, 31, 88, 132, 166, 245, 246, 252
itaat, 44, 48, 96, 98, 114, 189, 240

Japon, 25

Kâbe, 133, 148, 151, 166, 167, 168, 171, 195
kader, 20, 21, 41, 83, 85, 251
Kâf (S), 128, 243
kâfir, 28, 32, 34, 85, 87, 125, 165, 234, 235, 236
kâhin, 154
Kalem (S), 86, 132, 137, 256
Kamer (S), 185, 189, 205
kanıt, 62, 66, 72, 73, 74, 75, 80, 104, 159, 179, 204, 210, 223, 232, 233, 237
Kanlı Pazar, 30
Kantura, 227
Kapani, M., 33
Kaplan, C., 23
Karun, 208
Kasas (S), 208, 215, 239
katır, 236
kavim, 215, 216, 219, 227
Kehf, 81, 136
Kemalizm, 22, 23
Kevser (S), 138
kıyamet, 62, 95, 127, 139, 149,

239, 241, 242, 247
Kızıldeniz, 173, 208, 210
koşullandırma, 19, 28, 32, 34
köle, 48, 49, 54, 55, 94, 164, 166, 171, 210, 225
Köleci üretim, 48, 55, 178
Kölecilik, 9, 68, 80, 267, 268
Kudüs, 38, 133, 159, 174
Kûfeliler, 112
kul, 12, 54, 88, 107, 120, 126, 130, 180, 239, 244
kulluk, 47, 61, 62, 80, 81, 86, 96, 97, 139, 178, 195, 204, 243, 244, 252
kurban, 41, 46, 139, 145, 148, 174, 239
Kurban Bayramı, 195
Kureyş, 132, 151, 163, 164, 166
Kureyzalılar, 171
kurtuluş, 74, 89, 248
Kus b. Saide, 147, 149, 157, 200
kutsal, 37, 44, 48, 50, 60, 65, 66, 106, 113, 123, 133, 148, 156, 166, 168, 174, 188, 193, 202, 224, 228, 232, 236, 247
küfür, 166, 178
Kürt, 22, 218, 225, 226
Kürtler, 172

laik, 14, 15, 16, 22, 28, 144
Lat, 146
Latin Amerika, 225, 226
Luka, 200
Lut, 184, 189, 191, 193
Lût milleti, 189, 190, 193

Maide (S), 79, 124, 140, 154, 223
Markos, 200
Matta, 200
Medine dönemi, 128, 131, 169
mehdi, 155
Mekke, 64, 88, 92, 93, 106, 107, 114, 128, 131, 132, 134, 146, 148, 149, 152, 153, 154, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 186, 215, 216, 220, 221, 222, 224
Mekke dönemi, 92, 131
melek, 58, 59, 66, 83, 95, 155, 158, 159, 180, 183, 189
merhamet, 189, 228
Meryem, 154, 191, 192, 196, 197, 198, 199, 200, 215, 217
Mescit-i Haram, 134
Mesleme, 107, 115, 156
metafizik, 146, 152, 156, 158, 232, 233, 239
Mevlana, 226
Mezmurlar, 105
Mısır, 37, 48, 49, 173, 177, 182, 183, 210, 232
Miktad b. Amr, 111
millet, 61, 184, 185, 187, 188, 189, 193, 207, 215, 216, 217, 218
Mina, 167
Minerva, 200
mitoloji, 44
Muaz, 130
Musa, 37, 48, 49, 50, 62, 63, 73, 83, 100, 105, 111, 136, 155, 159, 173, 177, 183, 199, 200, 208, 210, 232
Musevi, 25, 237, 238
Mushaf-ı Şerif, 110
Mücadele (S), 137
Mülk (S), 243
Mümin, 231
Mürselat (S), 86
müşrik, 168, 169

Nadr b. Haris, 132
Nahl (S), 81, 98, 127, 128, 129, 132, 133, 136, 215, 219, 222
namaz, 31, 127, 129, 148, 226

Namus-u Ekber, 159
Napolyon, 21
Nâs (S), 100, 113
nazar, 100
Nâziat (S), 248
Neml (S), 137, 186, 211
Nemrut, 147, 172, 173, 175
Neşideler Neşidesi, 105, 232
Newton, 73
Nisâ (S), 93, 96, 98, 127, 128, 129, 133, 170, 242
Nuh, 49, 59, 61, 62, 66, 177, 184, 193, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 219
Nuh milleti, 184
Nûr (S), 85, 96, 127, 134, 136

Ortadoğu, 15, 37, 38, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 207
oruç, 30, 31, 98, 129, 174, 226
Osman, 27, 85, 110, 111, 112, 127, 148, 149, 255, 256
Osman b. Huveyris, 148, 149
Osmanlı, 85, 226, 253, 257
Ozankaya, Ö., 35

Öbür dünya, 18, 20, 31, 40, 41, 54, 55, 61, 62, 99, 120, 157, 178, 229, 230, 231, 233, 241, 246, 252
Ömer, 27, 85, 101, 108, 109, 110, 111, 127, 148, 166
Öymen, Ö., 23
Özal, T., 29

peygamberlik, 108, 151, 156, 158, 162, 174, 183, 208
Platon, 103
Podikos, 41
Politeizm, 42
Portekiz, 225
Prometheus, 207
put, 58, 71, 75, 152, 165, 167, 170, 171
putperest, 133, 165

Rabb, 49, 54, 80, 180, 204
Rabıta, 23
Rahman (S), 88, 107, 137, 150, 249
rahmet, 63, 83, 87, 214, 215, 219, 220
Ramazan, 30, 154
Rasyonalist, 31
Reşat Halife, 141, 142
ruh, 45, 46, 47, 48, 50, 53, 54, 58, 82, 83, 99, 152, 155, 161, 251
ruhçuluk, 45, 61
Rum (S), 84
rüya, 58, 100, 161, 180

Saba Melikesi, 211
sadaka, 182
Saf (S), 41, 108, 109, 127, 132
Safa tepesi, 221
Sâffât (S), 193, 194, 195, 211, 248
Salih, 185, 186, 199
Sebe (S), 221, 222
Secde (S), 41, 107, 179
Selçuklular, 226
sembol, 53
sopa, 63, 73, 127
Spencer, 41
sure, 113, 121, 125, 131, 132, 137, 138, 140, 142, 192, 221, 242
Suriye, 145
Suudi Arabistan, 27
Süleyman, 25, 49, 105, 126, 211, 232, 253, 257

Şam, 169
Şeriat, 32, 33, 253, 268
Şeyh Bedrettin, 226
Şeytan, 54
şirk, 142, 218

Zeus, 76, 207, 233
Zeyd, 111, 148, 149
Zeyd b. Amr, 148, 149
Zilli Vahiy, 161
Zilzâl, 242
zina, 63
zorlama, 31, 107, 214
Zuhruf, 86, 94, 120, 136, 150, 209, 210, 217, 243
zulüm, 38, 134, 163, 204, 252

(*) Allah, Muhammed, Kur'an, İslamiyet ve türevi sözcükler çok sık kullanıldığından Dizin'e alınmamıştır.

ÖTEKİ CİLTLERİN İÇİNDEKİLERİ

2. Cilt
İSLAMİYET VE BİLİM

1. İslamiyet Bilimden Yana mıdır?
2. Bilim ve Din Arasındaki İlişki
3. İslamiyet'in Egemenliğinde Bilim ve Felsefenin Yükselişi ve Çöküşü
4. Felsefi Düzeyde Bilim İle Dinin İlişkisi
5. Kur'an'a Göre Evrenin "Yaratılışı"
6. Kur'an'da Gök Algısı ve Gerçek
7. Evrenin Genişlemesi ve "Yaratılış" Rivayeti
8. Yer ve Göğün Başlangıçtaki İlişkisi
9. Kur'an'ın Yer Merkezli Evren Anlayışı ve Gündüz Gece Algısı
10. Kur'an'a Göre Dağlar ve Sabit Dünya Algısı
11. Kur'an'a Göre Güneş, Ay, Gezegenler, Meteorlar ve Gölge
12. Rüzgâr ve Yağmura İlişkin Kur'an'ın Yaklaşımı
13. Denizler ve Gemilere İlişkin Kur'an'ın Yaklaşımı
14. Bitkilerin Üremesi Sorununda Kur'an'ın Yaklaşımı
15. Kur'an ve Hayvanlar Dünyası
16. Kur'an'da Kalp, Ruh ve Bilimsel Gerçekler
17. Kur'an'da İnsanın Yaratılışı ve Bilimin Mantığı
18. Kur'an'da Doğum Olayı ve Gerçek Durum
19. Hastalıklar Sorunu ve Kur'an'ın Mantığı
20. Sonuç: Kur'an Bilimle Mantıksal Bir Karşıtlık Oluşturmaktadır

3. Cilt
İSLAMİYETTE AHLAK VE KADIN

1. Genel Olarak Ahlak ve Din İlişkisi
2. İslamiyetin Ahlak Açısından Genel Niteliği
3. İslamcı Ahlak Açısından Kölecilik
4. Genel Olarak İslamiyette Kadın
5. İslamiyette Çok Eşlilik ve Kadın Hakları
6. İslamiyette Evlilik ve Tarafların Konumu
7. İslamiyette Nikâh Sözleşmesi
8. İslami Ailede Tarafların Hak ve Görevleri
   İslamiyette Nüfus Kontrolü Sorunu
9. İslamiyette Boşanma Hukukunun Niteliği
10. İslami Örtünme Yaptırımı ve Ahlaki Niteliği
11. Sonuç

4.Cilt
İSLAMİYET'İN EKONOMİ POLİTİĞİ

1. Genel Olarak İslamiyet'in Ekonomik Karakter
2. Şeriata Göre Kölecilik ve Talancılık
3. İslamiyet'te Faiz Karşıtlığının Anlamı
4. İslamiyet'in Refahla Şükür Arasında Kurduğu Bağıntı
5. İslamiyet'te Çalışmakla Zenginlik Arasındaki İlişki ve Miras
6. Şeriat, Sınıflı Bir Toplumu Öngörür
7. İslamiyet Sınırsız Eşitsizliği Meşru Görür
8. İslam'da Sosyal Adalet Öngörülmüş müdür?
9. İslamiyet'te Zekât Kurumu ve Anlamı
10. İslamiyet'te İşçi ile Sermayedar İlişkisi
11. İslamiyet Tüccarlığı Yücelten Bir Dindir
12. İslamiyet Sınırsız Bir Pazar Ekonomisi Öngörür
13. Şeriatçı Ekonomik Söylemin Mantıksal Açmazları
14. İslamiyet Adil Bir Toplum Kurma Yeteneğine Sahip midir?
15. Sonsöz

ERDOĞAN AYDIN

Kur'an ve Din

Bugüne kadar en çok okunmuş, ezberlenmiş, uğrunda en çok kan akıtılmış, toplumsal kültürleri ve tarihin şekillenişini en çok etkilemiş kitaplar, hiç kuşkusuz Tevrat, İncil ve Kur'an'dır. Bununla birlikte onların koşullanma ve korkulardan uzak, gerçekten anlaşılarak okunduğunu söylemek olanaksız.

İslamiyet Gerçeği, Kur'an'ın tarihsel oluşumu, kaynakları, biçim ve içeriğiyle kapsamlı bir analizini yaparak işte bu ihtiyacı karşılamaktadır. Okunduğunda da görüleceği gibi bu kitap, Kur'an'ın bilimsel ve toplumcu açıdan Türkçe'de yapılmış en bütünlüklü tefsiri (yorumu) örneğidir.

Server Tanilli'nin ifadesiyle, "ciddi bir araştırmacı ve put kırıcı bir kalem" olan **Erdoğan Aydın**'ın bu kitabı, "yalnız yararlanılan değil, aynı zamanda gözleri açan bir eser."
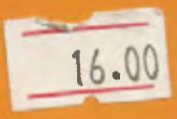
ISBN 978-975-9169-72-5